

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח באר הגולה

א מגילה כ"ג.

הגהות מושמעות

סעיף א * (צפרק שני דכתובות דזר עובר בעשה. ותוספות פרק כל כתבי, לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה. ואפשר דעם כהנים אחרים שרי, ולפי עיון):

הלכות נשיאת כפים

קכח דיני נשיאת כפים, ואיזה דברים הפוסלים בכהן:

ובו חמשה וארבעים סעיפים:

א "אין נשיאת כפים בפחות מעשרה (א), והכהנים מהמניין (ב). (ואין לזר לישא כפיו אפילו עם כהנים אחרים) * (ג) [א]:

שתילי זתים

מקצתם, גומרים. והוא שנשתיירו רובם (שיירי כנסת הגדולה הגה"ט סק"ג, עולת תמיד סק"א, אליה זוטא סק"א, ופרי חדש סק"א). אפילו אם מתפללים עשרה בבית שאין בו ספר תורה, נושאים כפיהם (כנסת הגדולה הגה"ט, ועולת תמיד סק"א, אליה זוטא שם, ופרי חדש שם): (ג) שהם

סביב לשולחן

סימן קכח סעיף א אין נשיאת כפים וכו'. כ"ה צרוב כה"ק, נשיאת כפים. וכך קוראים רוצא דאנשי צקהלותינו. ואית דגרסי נשיאת כפים:

שם ואין לזר לישא כפיו וכו'. מי שזא צוה"ו ואמר כהן אני, דעת מרן זצ"ה ע"י סימן ג ס"א דאנו נאמן. ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את כפיו, ע"כ. וכתב ע"י רמ"א זצ"ה הגהה שם, וי"א דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו צוה"ו שאין לנו תרומה דאורייתא שמוש שמה יעלו אותו לתרומה. וכן נוהגין האידנא וכו', עיי"ש. והיא סגרת הרמ"ך, כמוצא צ"י שם. והמג"א ריש סימן זה תמה על רמ"א וז"ל, ז"ע דהא הרמ"ך לא כתב אלא שנאמן לקרות בתורה ראשון, דמה איכפת לן שיקרא ראשון. ואף צוה חולק הצ"י צ"ס הפוסקים. אצל צנשי"א"כ ליכא למ"ד דנאמן על פי עצמו, דהא עובר בעשה אם עולה [עין צפנים סק"ג וסק"ז]. ועין מ"ש סימן ר"א. ואפשר דמייירי התם עם כהנים אחרים, ודומק, עכ"ל המג"א. ומה שצ"י לסימן ר"א, כוונתו לדבריו שם סק"ד, שהוכיח דמאי דדרשינן וקדשתו, לכל דבר שצדקושה, לפתוח ראשון, ולצרך ראשון וכו', דאורייתא הוא, ודלא

זית רענן

סימן קכח סק"א שהרי היא דבר שבקדושה (לבוש וקדושה, עיין לעיל סימן נה ס"א. מיהו הר"ן במגילה דף יג ע"ב כתב דלא מיקרי דבר שבקדושה אלא קדיש וקדושה וברכו. ונשיא"כ דבעיא עשרה, היינו משום דילפינן גז"ש, דכתיב הכא כה תברכו את בני ישראל, ולהלן כתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל. עיין פמ"ג מש"י סק"א, וביה"ל להמשנ"ב ד"ה אין:

סק"ב שגם הם בכלל ברכה וכו'. ואפילו אם רוב העשרה כהנים הם, שפיר דמי, כיון דיש עכ"פ ישראל אחד שיענה אמן אחר ברכתם, עיין לקמן סק"ס"ג. וביה"כ"נ שכולה כהנים, עיין לקמן סכ"ה. ואם התחילו נשיא"כ בעשרה ויצאו מקצתם, גומרים בפחות מעשרה. והוא שנשתיירו רובם, דהיינו לפחות ששה. ודוקא כשיצאו מקצתם לאחר שהתחילו נשיא"כ. אבל אם יצאו לפני כן, אע"ג דקיי"ל שאם התחיל ש"ץ חזרת התפילה ויצאו מקצתן גומר כל התפילה, כדלעיל סימן נה ס"ב, אפ"ה לא ישאו כפיהם, לפי שנשיא"כ היא מצוה בפע"צ אלא שקבעו חכמים בתפילה. [וכ"כ מהרי"ץ, יובאו

דבריו בסביב לשולחן לקמן ס"כ ד"ה אם ש"ץ]. אבל הש"ץ אומר או"א ברכנו כו'. וכבר נתבאר כ"ז שם בסק"ד ובז"ר שם. אפילו וכו' בבית שאין בו ס"ת [עיין לקמן סק"ב] נושאים כפיהם, דכיון דאיכא עשרה, השכינה שורה: סק"ג שהם וכו'. אלו הם דברי רבינו המחבר בהבנת דעת רמ"א. ולפי שהמשנ"ב לא הביין כן, אבאר העניין בקצרה. בשבת דף קיח ע"ב, אמר רבי יוסי, מימי לא עברתי על דברי חברי. יודע אני בעצמי שאיני כהן, אם אומרים לי חברי עלה לדוכן, אני עולה, ע"כ. והקשו התוספות שם ד"ה אילו וז"ל, לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה

שושנת המלך

[א] מי שראינו אותו שנושא כפיו וקורא ראשון בבית הכנסת והחזיק עצמו לכהן, דינו ככהן מוחזק, ונוהגים בו קדושה כקדושת הכהנים המיוחדים. ואסור להוציא לעז על ייחוסו כהונה בזמן הזה (כן למד מגמרא כתובות דף כ"ה. וכן כתב באר היטב בשם כנסת יחזקאל. דלא כמגן

אברהם). (פסק ג' סימן קי"ז):

ב ככל כהן שאין בו אחד מהדברים המעכבים, אם אינו עולה לדוכן, אף

שתילי זתים

משום דעובר בעשה, דכתיב (במדבר שם, כג) כה תברכו, ופירש רש"י (כתובות דף כד ע"ב) אתם ולא זר. ולא הבא

מברכים והזר נושא כפיו עמהם על סמך ברכתם ותו, לא חיישינן משום ברכה לבטלה, אפילו הכי אסור,

סביב לשולחן

כמ"ד דאסמכתא צעלמא היא, עיי"ש. ועיין ז"ר שם סק"ו. וא"כ אפילו לקרוא בתורה ראשון לא יהיה נאמן על פי עצמו. והרמ"ך ס"ל דאסמכתא היא. וכן זיאר המחה"ש. ואולי כוונת המג"א כאן לזיין למה שסיים שם דאין אנו בקיאים בייחוס כהונה, ומשום"ה אין אנו מזהירין עתה בקדושת כהן, עיי"ש. ועיין לז"ש. וכתב עליו הבה"ט צסימן זה סקפ"ג וז"ל, וצננסת יחזקאל סס"י נו כתב, חלילה להוציא לעז על יחוס כהונה צוה"ז, עכ"ל. ורבינו המחבר השמיט דברי המג"א כאן, לפי שאנו בקיאים בייחוס כהונה, וכמ"ש צו"ר שם, עיי"ש. ואף את"ל שאין אנו בקיאים, מ"מ מעמידים את הכהן בחזקתו. וממילא נלמד דמי שצא ואמר שהוא כהן, נאמן, וכמ"ש רמ"א שם. וכ"כ מהרי"ץ צשו"ת פער"ץ (הציאו הרב שושנה"מ כאן), והציאו ראה לדבר. ולא הזכיר אלא את דברי המג"א צסימן רא, ולא הציאו דבריו אשר כאן דפליג על רמ"א. ומשמע דס"ל למהרי"ץ דעת רמ"א אף שמרן חולק. וכ"כ הרש"י בהגהותיו על פער"ץ שם, עיי"ש. ומ"ש הרש"י שכן המנהג, לז"ע האם כוונתו שזה מנהג דידן. או שאינו אלא מעתיק דברי רמ"א. וראה צצית שמואל שם סק"א שיישצ דברי רמ"א שהחיר גם נשיא"כ, משום דכל מידי דלית ליה הנאה מיינה, לא חיישינן שיצוא לשקר עיי"ש, וצחלקת מחוקק סק"א. ומ"ש המשנ"צ סק"א, הוא לדעת רמ"א, ואין כן דעת מרן. וראה עוד למופת הדור צשו"ת יצי"א ח"ו סימן כג. גם מה שחירן המג"א צקוף דאפשר דמיירי התם עם כהנים אחרים, אינו מתאים לשיטת רבינו המחבר צסק"ג, ודו"ק:

עם כהנים וכו', אפ"ה עכ"פ אסור משום הברכה שמברך בתחילה אשר קדשנו וכו' דהויא לבטלה וכו', עיי"ש. אבל רבינו המחבר הבין בדעת רמ"א כאן באופן אחר, שאפילו כשעולה הישראל עם כהנים אחרים, עובר בעשה. וזהו שכתב שהם [הכהנים] מברכים לבדם ברכת אשר קדשנו, והזר שותק אז, ואח"כ נושא כפיו ואומר יברכך וגו' עמהם על סמך ברכתם [אשר קדשנו], ותו לא חיישינן משום ברכה לבטלה, שהרי הזר לא בירך ברכת אשר קדשנו, וא"כ לכאורה אין איסור בדבר, ואדרבה יש בזה משום ברב עם הדרת מלך, כמ"ש רמ"א בד"מ שם בשם מצאתי כתוב. קמ"ל רמ"א כאן דאפ"ה אסור, משום דעובר בעשה וכו' אפילו כשעולה עם כהנים אחרים, ודלא כסברת התוספות בשם ר"י ותירוצן רמ"א בד"מ. [ועיין לקמן סקצ"ז]. ורבינו המחבר כתב כל זה מדנפשיה בהבנת דברי רמ"א כאן, הגם שמקור דברי רמ"א הוא מהתוספות, ולדעת התוספות אינו עובר בעשה אלא כשעולה לבדו וכמ"ש רמ"א עצמו בד"מ. ואולי הבין רבינו המחבר דמקור תחילת דברי רמ"א אינו מהתוספות וכתירוצן רמ"א בד"מ, אלא מפשט לשון הסוגיא דכתובות ופירש"י, דמשמע דבכ"ג עובר בעשה, ודלא כהתוספות. ומ"ש רמ"א אפילו עם אחרים, אתא לאפוקי ממ"ש בד"מ בשם מצאתי כתוב כדלעיל. ותדע, דרמ"א כתב בסתם ואין לזר לישא כפיו וכו'. והמציין ציין לגמרא כתובות, והביא דברי התוספות בשם ר"י דאין איסור, ותירוצן רמ"א בד"מ דדוקא עם אחרים שרי, וסיים בצ"ע, עיי"ש. ואם איתא דמקור תחילת דברי רמ"א הוא מהתוספות, למה העלה המציין דברי התוספות וסיים בצ"ע, הלא כבר כתב רמ"א דאסור. אלא ודאי שהבין המציין דמקור תחילת דברי רמ"א הוא סתמא דגמרא כתובות, דמשמע

זית רענן

לדוכן [וא"כ מאי רבותיה דרבי יוסי], אם לא משום ברכה לבטלה, שלכהנים אמרה תורה לברך את ישראל, עכ"ל. נמצא דפשיטא ליה לר"י דמצד עצם נשיא"כ אין שום איסור בזר. וא"כ יכול הישראל לישא כפיו עם הכהנים ולומר עמהם ברכת כהנים, דהיינו יברכך ה' וישמרך וגו', אבל לא יאמר עמהם ברכת אשר קדשנו. וכ"כ רמ"א בד"מ סק"א בשם מצאתי כתוב, אלא שהקשה על ר"י דס"ל דאין איסור בזה, מהא דאיתא בהדיא בכתובות דף כד ע"ב דזר הנושא את כפיו עובר בעשה. ופירש"י דכתיב כה תברכו, אתם ולא זרים, ולא הבא מכלל עשה עשה. ותירצן רמ"א וז"ל, ואפשר דר"י לא קאמר אלא כשעולה עם כהנים אחרים. אבל לבד הוא עובר בעשה, וצ"ע, עכ"ל. ר"ל דאיסור אתם ולא זרים, לא שייך אלא כשהישראל עולה לבדו. אבל אם עולה עם כהנים אחרים, ומברך עמהם ברכת אשר קדשנו, וכן אומר עמהם יברכך וכו', בזה הוא דקאמר ר"י שאין איסור, דהא שפיר מתקיים בזה כה תברכו, אתם, שהרי גם הכהנים עולים, ואין זה בכלל אתם ולא זרים. ורק מחשש ברכה לבטלה (דהיינו ברכת אשר קדשנו) לא יעלה הישראל עמהם. ולפ"ז ביאר המשנ"ב סק"ד גם את דברי רמ"א בהגהה כאן שכתב אפילו עם כהנים אחרים וז"ל, ר"ל אפילו אם נימא דעשה אינו עובר הזר כשמברך עם כהנים וכו', אפ"ה עכ"פ אסור משום הברכה שמברך בתחילה אשר קדשנו וכו' דהויא לבטלה וכו', עיי"ש. אבל רבינו המחבר הבין בדעת רמ"א כאן באופן אחר, שאפילו כשעולה הישראל עם כהנים אחרים, עובר בעשה. וזהו שכתב שהם [הכהנים] מברכים לבדם ברכת אשר קדשנו, והזר שותק אז, ואח"כ נושא כפיו ואומר יברכך וגו' עמהם על סמך ברכתם [אשר קדשנו], ותו לא חיישינן משום ברכה לבטלה, שהרי הזר לא בירך ברכת אשר קדשנו, וא"כ לכאורה אין איסור בדבר, ואדרבה יש בזה משום ברב עם הדרת מלך, כמ"ש רמ"א בד"מ שם בשם מצאתי כתוב. קמ"ל רמ"א כאן דאפ"ה אסור, משום דעובר בעשה וכו' אפילו כשעולה עם כהנים אחרים, ודלא כסברת התוספות בשם ר"י ותירוצן רמ"א בד"מ. [ועיין לקמן סקצ"ז]. ורבינו המחבר כתב כל זה מדנפשיה בהבנת דברי רמ"א כאן, הגם שמקור דברי רמ"א הוא מהתוספות, ולדעת התוספות אינו עובר בעשה אלא כשעולה לבדו וכמ"ש רמ"א עצמו בד"מ. ואולי הבין רבינו המחבר דמקור תחילת דברי רמ"א אינו מהתוספות וכתירוצן רמ"א בד"מ, אלא מפשט לשון הסוגיא דכתובות ופירש"י, דמשמע דבכ"ג עובר בעשה, ודלא כהתוספות. ומ"ש רמ"א אפילו עם אחרים, אתא לאפוקי ממ"ש בד"מ בשם מצאתי כתוב כדלעיל. ותדע, דרמ"א כתב בסתם ואין לזר לישא כפיו וכו'. והמציין ציין לגמרא כתובות, והביא דברי התוספות בשם ר"י דאין איסור, ותירוצן רמ"א בד"מ דדוקא עם אחרים שרי, וסיים בצ"ע, עיי"ש. ואם איתא דמקור תחילת דברי רמ"א הוא מהתוספות, למה העלה המציין דברי התוספות וסיים בצ"ע, הלא כבר כתב רמ"א דאסור. אלא ודאי שהבין המציין דמקור תחילת דברי רמ"א הוא סתמא דגמרא כתובות, דמשמע

שתי"י זתים

תפילתם קודם שיגיע שליח ציבור לרצה, יכולים לעלות לדוכן לישא כפיהם. ואף אם יקרא להם

מכלל עשה, עשה. אם לא התפללו בחזרה אלא הציבור ושליח ציבור בקול רם, והכהנים השלימו

זית רענן

אלא שהגו"ר שם סימן יד דחה דבריו. וכ"כ המשנ"ב בביה"ל ד"ה דור. הטעם הרביעי, דלדעת הרב מגן גבורים בשלטי גיבורים סק"ב אין הישראל עובר בעשה אא"כ מתכוין לכוונת המצוה. אבל אם אינו מתכוין כלל לכוונת המצוה רק שלא לעבור על דברי חבריו שחשבו שהוא כהן ואמרו לו עלה לדוכן, פשיטא דאין כאן איסור עשה כלל, עיי"ש. וכתב עליו המשנ"ב שם בסק"ג דכל זה דוקא למאי דקיי"ל לעיל בסימן ס ס"ד דמצוות צריכות כוונה. דאל"ה אינו מותר רק דוקא אם מתכוין בפירוש שלא לשם מצוה, או שאינו מתכוין כלל לברכה, ע"כ. ועיין ביה"ל שם. הטעם החמישי, דהרב בעל הפלאה בחידושיו לכתובות דף כד ע"ב כתב היפך דברי רמ"א, דהאיסור הוא דוקא כשהישראל מברך עם כהנים אחרים, משום דכשם שיש מצוה לכהן לברך, כך יש מצוה לישראל להתברך, עיי"ש. מיהו יש שכתבו שאין מצוה לישראל להתברך, כדלקמן בז"ר סק"ס. ולכאורה יש עוד טעם ששי, דלדעת היעב"ץ במו"ק נשיא"כ אינה מדאורייתא אלא במקדש, אבל בזה"ז היא מדרבנן, וממילא אין הישראל עובר בעשה, עיי"ש. אלא שהאחרונים דחו דבריו וס"ל דבזה"ז נמי מדאורייתא היא, עיין פמ"ג מש"ז סק"ג וא"א סקמ"א. וכ"כ המשנ"ב בשה"צ סקל"א וסקקל"ב, עיי"ש. והיעב"ץ עצמו חזר בו בתשובותיו שאילת יעב"ץ ח"א סימן נד, עיי"ש. והעולה מכל האמור, דמותר לישראל לברך את בניו או את חבריו וכיו"ב בברכת כהנים, ובפרט אם מתחיל ישימך אלהים וכו'. ומותר אפילו להניח שתי ידיו על ראש המתברך. ויש שלא התירו אלא ביד אחת והיא יד ימין. ועיין לפאר הדור בשו"ת יחו"ד ח"ה סימן יד שהוכיח דשרי אפילו בשתי ידיו. וכן עיקר. וכן המנהג פשוט, כפי ששמעתי מפי מהר"ע בסיס שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א. אם לא התפללו בחזרה, דהיינו שלא התפללו תחילה בלחש ואח"כ חזרת הש"ץ, אלא הציבור התפללו בלחש וש"ץ התפלל עמהם מיד בקו"ר, כגון כשהשעה דחוקה מאד, ומנהגם שאחרי הקדושה כל אחד מהציבור ממשיך התפילה לבדו בלחש, והש"ץ לבדו בקו"ר (עיין לעיל סימן קכד ס"ב וסק"ז, ולקמן סימן רלב ס"א וסק"ב, ובז"ר שם ושם), והכהנים השלימו תפילתם לגמרי קודם שיגיע ש"ץ לרצה, שהרי צריכים לעקור רגליהם ברצה כדי שיוכלו לשאת כפיהם כדלקמן

דבכ"ג זר לא יעלה, ודלא כהתוספות. אלא שקשה לסמוך על ראייה זו, לפי שהרבה פעמים המציין לא דק. ומ"מ רבינו המחבר העלה את הגהת רמ"א, והשמיט את דברי המציין. ולשיטת רבינו המחבר גם כשהישראל עולה עם כהנים אחרים, עובר בעשה, ודלא כהתוספות שמחלקים בזה, לפי תירוץ רמ"א בד"מ. ובאמת עצם חילוק זה דחוק הוא, וכבר דחוהו רבים מן האחרונים, ובכללם הט"ז סק"ב, והמג"א סק"א, עיי"ש. גם הרא"ש בתוספותיו בשבת שם לא הסכים לדברי התוספות. והרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל, והוא פלא. ודוחק לומר שסמך על מ"ש בפט"ו מהלכות תפילה סוף הל"ה דהחלל אינו נושא את כפיו לפי שאינו בכיהונו עיי"ש, וה"ה לזר. שהרי גם בחלל לא הזכיר אם עובר בעשה או לא, ודו"ק. והארכתי קצת בזה, משום דנפק"מ לדינא, אם רשאי הישראל לשאת כפיו עם כהנים אחרים ולומר עמהם יברךך וכו' בלא ברכת אשר קידשנו, דלדעת המשנ"ב אליבא דרמ"א מותר, ולדעת רבינו המחבר אסור אפילו אליבא דרמ"א. וזה נוגע למה שדנו האחרונים במה שנהגו רבים שאפילו ישראל מברך את בניו או את חבריו וכיו"ב בברכת כהנים, האם יש איסור בדבר. ולכאורה מדברי רבינו המחבר משמע קצת דאסור. אלא שאינו מוכרח, לפי שיש כמה טעמים להתיר. הטעם האחד, דלדעת הב"ח דוקא כשמברך הישראל בנשיא"כ עובר בעשה, דכתיב וישא אהרן את ידיו וגו'. אבל בלא נשיא"כ אינו עובר בעשה. ובזה יישב דברי התוספות הנז"ל, עיי"ש. מיהו המשנ"ב סק"ג כתב דמדברי הפמ"ג משמע דבכ"ג יש איסור. הטעם השני, דלדעת החת"ס בקובץ תשובות סימן ס, ישראל אינו עובר בעשה אא"כ עושה באותו אופן שהכהנים מקיימים בזה מצות עשה, דהיינו כשיקרא להם אחר "כהנים" [עיין לקמן ס"ב]. וכיון שהקורא "כהנים" אין דעתו אלא על הכהנים הכשרים, ממילא אם גם ישראלים יברכו אז, הו"ל כמברכים מבלי שקרא להם, ואינם עוברים על כלום, שהרי כהנים המברכים בלא קריאה אינם מקיימים עשה, וה"ה ישראלים בכה"ג אינם עוברים בעשה, עיי"ש. וא"כ כ"ש בעלמא כשמברך לחבירו, שאינו עובר בעשה. הטעם השלישי, דיש סוברים שאין הישראל עובר בעשה אלא כשמברך בשעת התפילה, אבל בלא"ה אין שום איסור. וכ"כ מהר"ם בן חביב, הוב"ד בגו"ר כלל א סימן יג.

זית רענן

ס"ח, יכולים לעלות לדוכן לישא כפיהם. ומשמע מדברי רבינו המחבר בשם השכ"ג, שאם לא השלימו הכהנים תפילתם, אינם יכולים לעלות לדוכן ולשאת כפיהם, משום דהוי הפסק באמצע תפילתם. וקשה דלקמן סק"ו כתב רבינו המחבר עצמו בשם הרדב"ז, דכהן המתפלל בלחש, והגיע ש"ץ לברכת כהנים, אם אין שם כהן אחר, אפילו עדיין לא סיים ברכת מודים, ואפילו אם הוא בשלוש ברכות ראשונות או אחרונות, פוסק ועולה לדוכן. לפי שברכת כהנים דאורייתא, ותפילה דרבנן, ואתי דאורייתא ודחי לה. ואם יש שם כהנים אחרים העולים לדוכן, אינו פוסק. ולמד הרדב"ז כן מדין ציבור שאין שם כהן אלא הש"ץ, שאם הוא מובטח שחזור לתפילתו, פוסק ועולה לדוכן וחזור לתפילתו (כדלקמן ס"כ), עיי"ש ובז"ר, ובסביב לשולחן ס"כ ד"ה אם ש"ץ. וא"כ מאי שנא הכא שאם לא השלימו הכהנים תפילתם אינם נושאים כפיהם. ואין לתרץ דהתם לא התירו אא"כ כשהוא כהן יחיד, והכא מיירי כשיש שם כמה כהנים. שהרי כאן כל הכהנים עומדים באמצע תפילתם, ואם לא ישאו כפיהם, תתבטל המצוה, וחזרונו לדין אין שם כהן אחר זולתו שנושא כפיו, דאתי דאורייתא ודחי דרבנן. ודוחק לומר דבכה"ג שכל הכהנים עומדים באמצע התפילה, רק כהן אחד ישא כפיו כדי שלא תתבטל המצוה, והשאר לא ישאו כפיהם. דמלשון רבינו המחבר כאן משמע שאין שם נשיא"כ כלל אלא לכהן שהשלים תפילתו. ואין לומר דהרדב"ז פליג על סברת השכ"ג שהביא רבינו המחבר כאן, דא"כ היאך העלה רבינו המחבר דברי שניהם בסתם ונמצא דמזכי שטרא לבי תרי, וזה לא יתכן. גם בדברי האחרונים לא מצאתי מי שכתב דהשכ"ג והרדב"ז פליגי. הלכך מוכרחים אנו לומר דמ"ש רבינו המחבר כאן בשם השכ"ג, אינו אלא על הצד היותר טוב, דלכתחילה עדיף טפי שישלימו הכהנים תפילתם קודם שיגיע ש"ץ לרצה. אבל אם אירע שלא השלימו תפילתם, בודאי נושאים כפיהם אפילו אם עדיין לא השלימו תפילתם, דלא הוי הפסק. וכ"כ מהר"י צובירי בספרו ויצבור יוסף בר (ח"ב פ"ז סימן א) דכשמתפללים תפילה אחת, הכהנים גומרים תפילתם בזריזות, כדי שיאמרו ברכת כהנים. ומי מהם שלא הספיק לגמור תפילתו, מפסיק ואומר ברכת כהנים במקומה, היינו קודם ברכת שים שלום, עכ"ל. וכן מפורש בתשובת רבינו אברהם בנו של הרמב"ם (הובאה בתחילת ספר מעשה רוקח) דכשמתפללים תפילה אחת, יברכו הכהנים ברכת כהנים, ויסיים הש"ץ והציבור

תפילתם כאחת, עיי"ש. גם מהרי"ץ בע"ח ח"ג דף עב ע"א, גבי תפילת מוסף ר"ה למנהג הבלדי שמתפללים אז תפילה אחת, העלה דברי רבינו אברהם בזה, עיי"ש. וזהו כמנהג ההולכים בעקבות מהרי"ץ, דכשמתפללים תפילה אחת, כל הציבור ובכללם הכהנים, מתפללים עם הש"ץ בלחש מילה במילה עד סוף התפילה, כמו שביארנו בז"ר שם בסימן קכד ובסימן רלב. והנה מנהגינו כשמתפללים תפילה אחת, שהכהנים הולכים ועומדים לפני ההיכל (דלדין הוא הדוכן) כבר מתחילת התפילה, כדי שלא יצטרכו לילך ולעמוד שם באמצע התפילה כשיגיע ש"ץ לרצה. והגם שיש שנהגו לעמוד סמוך לדוכן וברצה הולכים לדוכן כפי ששמעתי מפי מהר"פ קורח שליט"א, מ"מ המנהג שכתבנו עדיף. וכן נוהגים כשהש"ץ כהן, שעומד שם כבר בתחילת החזרה, כדלקמן בסביב לשולחן ס"כ ד"ה יעקור [ושם נתבאר דמשו"ה בכה"ג א"צ עקירה ברצה, ושכן המנהג]. וראה עוד בשו"ת רב פעלים ח"ג ס"ד מה שדקדק מדברי השכ"ג, ויש לו שיטה אחרת לגמרי בכל זה, ובהבנת דברי הרדב"ז הנז"ל, עיי"ש ב. אלא שעדיין יל"ע בזה מטעם הפסק. דהתינוח אי נימא דנשיא"כ היא חלק מן התפילה, שפיר בכל גוונא לא הויא הפסק. אבל לדעת הסוברים דלא הויא חלק מן התפילה [וכן היא דעת רבינו המחבר, כדמוכח מדבריו דלעיל סימן נה סוף סק"ד, וכדלעיל בז"ר סק"ב. וכן היא דעת מהרי"ץ כדלקמן בסביב לשולחן ס"כ ד"ה אם ש"ץ], א"כ נהי דהיכא דלא אפשר פוסק ונושא כפיו, כגון ש"ץ כהן או העומד באמצע תפילתו והגיע ש"ץ לעבודה, מ"מ היכא דאפשר, כגון כשמתפללים תפילה אחת, אמאי הכהנים והחזן הקורא "כהנים" לא יסיימו תפילתם קודם שיגיע ש"ץ לרצה, כדי שלא יצטרכו להפסיק באמצע תפילתם. ובאמת כ"כ מהר"י צובירי בספר ויצבור יוסף בר שם. מיהו רבים אינם עושים כן, אלא כל הציבור ובכללם הכהנים מתפללים בלחש עם הש"ץ מילה במילה עד סיום התפילה. ואפשר דס"ל דהכי עדיף טפי, דהויא תפילה בציבור, ועדיפא להו יותר מחשש הפסק, והוי כאי אפשר. ומ"מ נראה דאף הנוהגים למהר ולהשלים תפילתם קודם שיגיע ש"ץ לרצה, יותר טוב שלא יעמדו להתפלל במקומם, אלא כבר בתחילת התפילה יעמדו לפני ההיכל, דאז אף שימהרו לסיים תפילתם קודם שיגיע ש"ץ לרצה, מ"מ יוכלו להתפלל יותר בנחת. משא"כ אם יתפללו במקומם, יצטרכו למהר יותר מדאי כדי שיספיקו לילך לפני ההיכל. ועוד, שאז יצטרכו

שתי"ל זתים

שליח ציבור, אין כאן הפסקה, דצורך תפילה הוא. ולרווחא דמילתא יקרא להם אחר שגמר תפילתו קודם רצה (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סק"א):

זית רענן

בביהכ"נ בית צאלח (של מהרי"ץ) כשהיו מתפללים תפילה אחת, לא היו קוראים כהנים כלל [והיינו כשיטת מהרי"ץ שכל הציבור צריכים להתפלל עם הש"ץ מילה במילה עד סוף התפילה כדלעיל, באופן שלא יתכן שיהיה שם מי שגמר תפילתו], וכמו שהעיד כמוהר"ר שלום קלזאן זצ"ל, כמובא במאמרו של חתנו הרה"ג הדיין ר' אברהם שמן שליט"א (נדפס בסוף ספר פך השמן לזקינו הגאון מהר"ש שמן זצ"ל דף רטז). והוא הליך בעד מנהג זה, עיי"ש"ב. ונראה דבבית צאלח חששו לדעת רבם מהרי"ץ, שכתב בע"ח דף נב ע"א דקורא להם אחד מהציבור כהנים וכו', וש"ץ אינו יכול להפסיק לקרות כהנים, עיי"ש"ש. ואף דמיירי התם בעלמא כשחזור ש"ץ התפילה וכל הציבור כבר התפללו, וכדמוכח ממה שהקדים, דקורא להם אחד מהציבור כהנים, וזה לא יתכן כשמתפללים תפילה אחת, לפי שיטתו שכל הציבור מתפללים עמו עד סוף התפילה כדלעיל, מ"מ מסתימת לשונו נראה דלעולם אין הש"ץ יכול לקרות כהנים משום הפסק, וא"כ ה"ה כשמתפללים תפילה אחת. מיהו אחרי הגלות נגלות דברי רבינו הרמב"ם בתשובה דרשאי ש"ץ לקרות כהנים כדלעיל, נהי דבעלמא חיישינן לדעת האוסרים וקורא להם אחד מהציבור, מ"מ הכא דלא אפשר ע"י אחד מהציבור, חזרנו לעיקר הדין דשרי. וכן מבואר מדברי השכ"ג שהעלה רבינו המחבר כאן, שיש שם קריאת כהנים, ע"י ש"ץ או ע"י אחר שגמר תפילתו. גם הרשי"ה בדברי שלום חכמים עמוד רפב, ובהגהותיו על ע"ח (שנדפסו שם עמוד רפח), לא הזכיר כלל מנהג בית צאלח שאין קוראים כהנים. אלא שהוא כתב לדון מסברא אחרת, דלדעת רס"ג בסידורו והרמב"ם בפי"ד מהלכות תפילה הל"ח, אף בעלמא ש"ץ הוא הקורא כהנים, ולדעת התוספות במנחות דף מד ע"א ד"ה כל, אין לש"ץ לומר כהנים אלא אחר, משום דהוי הפסק. ומה שאנו נוהגים שאחר קורא, היינו משום שאנו מחמירים לחוש לדעת התוספות. אבל כשמתפללים תפילה אחת ואין שם אחר שאינו מתפלל, יכול הש"ץ בעצמו לקרוא להם כהנים. ואם אחד מהציבור הקדים וגמר התפילה, הוא יקרא כהנים, עיי"ש"ש. ומדכתב ואם וכו' הקדים וכו', משמע דלשיטתיה דאזיל בהוראת מהרי"ץ, כולם צריכים להתפלל עם הש"ץ עד סוף

לעבור לפני המתפללים. ועוד, שלפעמים הש"ץ מתפלל יותר מדאי מהר, ולא יספיקו לסיים תפילתם קודם שיגיע לרצה. אבל כשהם כבר עומדים לפני ההיכל, אם אירע כך שלא הספיקו, יוכלו לשאת כפיהם כשיסיימו ברכת מודים. ואף אם יקרא להם ש"ץ "כהנים", אין כאן הפסקה באמצע תפילתו, משום דצורך תפילה הוא. וכן מפורש בתשובות הרמב"ם סימן רצב, עיי"ש. ולרווחא דמילתא יקרא להם "כהנים", אחר שגמר תפילתו קודם שהגיע ש"ץ לברכת רצה. צריך טעם למה הצריך שיגמור תפילתו קודם רצה, התינח הכהנים עצמן שפיר הצריך שיגמרו תפילתם קודם שיגיע ש"ץ לרצה, לפי שאינם יכולים לשאת כפיהם אא"כ עקרו רגליהם ברצה, וכמו שנתבאר לעיל. אבל לקרוא להם כהנים, יכול גם מי שגמר תפילתו אחרי רצה. ונראה שלא הצריך שיגמור תפילתו קודם רצה, אלא כדי שיספיק לשחות עמהם במודים. ומ"ש קודם רצה, לאו דוקא, אלא כוונתו קודם מודים, עיין לעיל סימן קט ס"ב. ואף שלא תהיה כל תפילתו במניין שהרי מסיים קודם, מ"מ עדיף שיסיים, דבכה"ג גם חשיב תפילתו במניין. ועוד שיוכל לקרות כהנים. שכ"ג. ומשמע מדברי השכ"ג, שאם אין שם מי שגמר תפילתו, כיון שכל הציבור עומדים כעת בתפילה עם הש"ץ, עדיף טפי שיקרא הש"ץ כהנים כפי העיקר. אולם לקמן סקכ"ד כתב רבינו המחבר לעניין תפילת החזרה דעלמא, דכיון דיש סוברים דש"ץ לא יקרא להם כהנים משום דהוי הפסק בתפילתו, נהג הוא ז"ל בשב ואל תעשה משום דקריאה לא מעכבא, ועוד דאפשר ע"י אחד מהקהל, עיי"ש"ש. ולפי הטעם הראשון שכתב דקריאה לא מעכבא, דוחק לומר דהכא אם אין שם מי שגמר תפילתו, לא יקראו להם כהנים כלל, לא הש"ץ ולא אדם אחר מהקהל, שהרי לכולם יש חשש הפסק. שאין זה במשמעות דבריו. ולפי מה שנבאר בז"ר שם ששני הטעמים הם אחד, ובכה"ג יקרא הש"ץ, לא קשיא כלל, ודוק. והעולה מדברי רבינו המחבר, דכשמתפללים תפילה אחת, יקרא להם ש"ץ כהנים. ואם אחד מהציבור סיים תפילתו, עדיף שהוא יקרא. וכ"כ מהר"י צובירי בספרו ויצבור יוסף בר שם, דכשמתפללים תפילה אחת, החזן המכריז, מזדרז לגמור תפילת הלחש עד סופה, כדי שיהיה מותר לו להכריז באמרו להם כהנים, עיי"ש"ש. מיהו

ג הרמב"ם סוף הלכות תפילה. על פי שביטל מצות עשה אחת (ד), יִהְיֶה זה כעובר בשלושה עשה (ה), אם

שתילי זתים

(ד) והיא כה תברכו (במדבר שם), שהיא עיקר העשה (לבוש סק"ב): (ה) והם, כה תברכו, אמור להם (שם),

סביב לשולחן

סעיף ב אם היה בביהכ"נ וכו' או אם אמרו לו וכו'. הלבוש סק"ז סיים בזה"ל, אבל אם אינו שם, או שלא אמרו לו לעלות או ליטול ידיו, אינו עובר, עכ"ל. ומשמע דכל שחסר חד מהנך אינו עובר. ותמה עליו המאמ"ר סק"ד דמדברי מרן משמע דבחד מהני תלת עובר, וכמזואר צ"י ונשאר פוסקים, עיי"ש. ולפי דבריו כהן שהיה עומד מחוץ לביהכ"נ וקראו לו לעלות ולא עלה, עובר. ודומק לומר שכוונת המאמ"ר שאם היה צדיהכ"נ ואמרו לו לעלות וכו', אע"פ שאח"כ יצא ולא היה שם נשעה שקראו כהנים, עובר. אבל אם היה עומד בחוץ ואמרו לו לעלות וכו', מעולם לא עלה נשעה המאמ"ר דעובר. שאין זה נמשמעת דבריו. ואין דבריו מוכרחים כלל. ומה שצ"י לצי"י, הנה מרן צ"י כתב וז"ל, ומ"ש רבינו [הטור] והוא שיהיה צדיהכ"נ כשקורא כהנים וכו', כ"כ הרא"ש וכו'. וכ"כ ג"כ הר"ן שם (על הר"ף מגילה דף טו ע"ב ד"ה כל) וז"ל, כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלושה עשה, דוקא כשקראו אותו וכו'. והיינו כשהוא צדיהכ"נ. אבל כשהוא בחוץ, אינו עובר. וגרסין בירושלמי (ברכות פ"ה הל"ד) ר"ש בן פזי כד היה תשיש, היה קאי אחורי עמודא. רבי אלעזר נפיק לזרא, ע"כ. וכ"כ ג"כ סמ"ג (עשין כ ק"ג ע"ג) ופירש הירושלמי דכשהיו חלשים היו נסתרים מאחורי העמודים או יוצאים לחוץ, שלא יאמרו להם לזרכס, מפני שאז לא היו עוזרים, ע"כ. וגם בסמ"ק (סימן קיג) כתב, ואם אינו מזכך עובר, ודוקא כשאומרים לו צדיהכ"נ, עכ"ל צ"י. וא"כ מחלוקת המאמ"ר והלבוש היא בהצגת דברי הראשונים הנז"ל. שו"ר להמשנ"צ צדיהכ"נ ד"ה אם, שהעלה בפשיטות דברי הר"ן הנז"ל שאם היה חוץ לביהכ"נ, אע"פ שקראו לו לעלות, אינו עובר, עיי"ש. וזה כדברי הלבוש. וקצת פלא שלא הביא דברי הלבוש והמאמ"ר החולק עליו. ואפשר היינו משום דפשיטא ליה הכי. מיהו הכה"ח אות יד כתב דזהדיא משמע מדברי מרן דבחד מהני תלת עובר, ושכ"כ המאמ"ר, והגר"ז סק"ג, וחיי"א כלל לז ס"א. והביא תמיהת המאמ"ר על הלבוש, ויישז דאף הלבוש

זית רענן

התפילה, עיי"ש ודו"ק. והעולה מכל האמור, המנהג פשוט שיש ממונה קבוע הקורא להם כהנים. ואם יש מקומות שש"ץ קורא להם, ש"ד. מיהו טוב שש"ץ לא יקרא כהנים אלא אחר. ואף אם הש"ץ הוא בדרך כלל הקורא כהנים, כיון שעתה הוא ש"ץ יתן לאחר. וכשמתפללים תפילה אחת, מנהג בית צאלח שאין קוראים כהנים כלל. ולדעת רבינו המחבר והרשי"ה ש"ץ קורא כהנים. ועדיף שאדם אחר יסיים התפילה ויקרא כהנים. ולמעשה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ומהר"ע בסיס שליט"א כתב לי וז"ל, המנהג המפורסם שאחד ממונה לומר כהנים. ובדרך כלל הוא הרב של ביהכ"נ. ובתפילה אחת, הש"ץ יאמר כהנים. ואם הש"ץ הוא כהן, אומר הממונה או אחד המתפללים כהנים. ויש שתמיד אומר הש"ץ כהנים, אפילו כשמתפללים לחש וחזרה, עכ"ל. ומהר"פ קורח שליט"א כתב לי וז"ל, מנהגינו שהש"ץ קורא כהנים, זולתי אם יש חזקה לאחד מהציבור שהוא קורא להם ואפילו בתפילה אחת, עכ"ל. וראה עוד בז"ר לקמן סקב"ד, ודו"ק. ולעניין עניית אמן אחרי הכהנים, המנהג פשוט שכל הציבור עונים אמן, הן אחרי ברכת אשר קידשנו והן אחרי כל פסוק משלושת פסוקי ברכת כהנים, ולא הוי הפסק בתפילתם. ועיין ע"ח למהרי"ץ ח"א דף נד ע"א ד"ה אין ש"ץ, וח"ג דף עב ע"א, ושור"ת חן טוב סימן נב. ולעניין תפילת עשינו מה שגזרת וכו' (דלקמן סט"ו), עיין סביב לשולחן לקמן ס"כ ד"ה ומסיים:

סק"ד והיא מצות כה תברכו וכו'. איתא במדרש שיר השירים רבה פ"ג אות ו, הנה מטתו שלשלמה ששים גיבורים סביב לה וגו'. רבי ביבי בשם רבי אלעזר ברבי יוסי פתר קרייה בברכת כהנים. הנה מטתו, הנה מטותיו ושבטיו וכו'. שלשלמה, של מלך שהשלום שלו. ששים גיבורים סביב לה, אלו ששים אותיות שבברכת כהנים. מגיבורי ישראל, שהן מגבירין את ישראל. כולם אחוזי חרב, אמר רבי עזריה, דברים מבורכין בגבורה, יברכך ה', יאר ה', ישא ה'. מלומדי מלחמה, שהם נלחמים בכל מיני פורעניות שיש בעולם. איש חרבו על ירכו מפחד בלילות, שאפילו אדם רואה בחלומו חרב מחתכת בירכו, מה יעשה, ילך לביהכ"נ ויקרא ק"ש ויתפלל תפילתו, וישמע ברכת כהנים ויענה אחריהם אמן, ואין דבר רע מזיקו. לפיכך מזהיר את בני אהרן ואומר להם כה תברכו את בני ישראל, עכ"ל. והביאו מהרי"ץ בע"ח דף נג ע"א. וראה עוד שם מה שהאריך במעלת ברכת כהנים, סודה ותועלתה. וראה בשע"ת סק"ב בשם ספר חרדים, שיש מצות עשה על הישראל שיתברך, עיי"ש. ועיין ז"ר לקמן סקס"ח:

היה בבית הכנסת כשקראו כהנים, ואם אמרו לו (ו) לעלות או ליטול ידיו (ז):

שתי ידים

להם, אז (שם, כז) ושמו את שמי (לבוש שם). ודוקא שעקר רגליו בעבודה, עיין סעיף ח' (מגן אברהם שם). וכשלא אמרו לו לעלות, ליכא אפילו איסור דכה

ושמו את שמי (שם, כז) (שם): (ו) קודם רצה, עיין סעיף ח' (מגן אברהם סק"ב): (ז) דכתיב (במדבר שם, כג) אמור להם, ומתרגמינן כד יימרון להון, כלומר כשיאמרו

מביב לשון

כוונתו כדברי ש"א, עיי"ש. ואכן לפי מה שכתבנו שם הר"ן והמשנ"ז צ"ה"ל, עדיף לומר שכן דעת הלבוש. מה גם שדברי הגר"ז והח"א אין הכרח גמור דס"ל כמאמר, עיי"ש והבן. וזדעת רבינו המחבר שהשמיט דברי הלבוש, יש לומר כאלו משני האופנים דלעיל, ודו"ק. ועדיין ז"ע: שם או אם אמרו לו לעלות וכו'. ואם אשה או קטן אמרו לו לעלות, עיין ז"ר לקמן סק"ב:

זית רענן

פק"ז קודם רצה. פירוש, שקודם שיסיים רצה אמרו לו לעלות או ליטול ידיו [היינו לנוהגים ליטול ידיהם, עיין לקמן סק"ח], בעצם אמירה זו חל עליו חיוב נשיא"כ, וצריך לעקור רגליו לפני שיסיים ש"ץ רצה. עיין ס"ח, שם נתבאר שצריך לעקור רגליו אז. מג"א. ועיין ז"ר לקמן בסמוך סק"ז:

פק"ז דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו

את בניי אמור להם, ומתרגמינן כד יימרון להון וכו'. דמשמע שצריך לומר להם בדוקא, ואם לא אמרו להם אינם עוברים בעשה. ואם האמירה מעכבת, עיין לקמן סק"ד ובז"ר שם ובסק"ה. ודע דמגירסא זו של התרגום יש ללמוד כמה דינים, וכבר האריכו האחרונים בזה, שיש כאן כמה חילופי גירסאות. עיין למהרי"ץ בע"ח דף נב ע"א ובע"ב, דגריס כד יימרון להון. וכ"ה גירסתינו, וכפי שהאריך מו"ר במסורת מפורשת על פסוק זה, עיי"ש. וגירסת קדמונינו היתה כד יימרון להון, כמ"ש מהר"י קורח במרפא לשון על פסוק זה. ורבינו המחבר דנקט (כאן ולקמן ריש סק"ד) כד יימרון, העתיק דברי הלבוש כדרכו, ולא נחת לגירסתינו בזה, משום דלפי שתי הגירסאות יש ללמוד מן התרגום שצריך לומר להם, דהא נקט "כד" יימרון (תימרון) להון. אלא שעדיין יש חילוק בין הגירסאות, דלכאורה פשט המקרא קאי על הכהנים, דהא קאמר ברישא דבר אל אהרן וגו' כה תברכו את בניי. וא"כ לגירסת כד יימרון להון, הכהנים צריכים לומר לעצמם, וזה לא יתכן. משא"כ לגירסת כד יימרון להון, שפיר קאי הסיפא על ישראל, דהיינו שישאל צריכים לומר להם. ובזה תלויה ג"כ המחלוקת דלקמן סק"ה, ודו"ק היטב. ומצאתי שכבר הרגיש בזה היא"ר (ביאור קדום על התרגום) דגריס כד יימרון להון, ופירש שהוא מוסב על ישראל, וכדרשת חז"ל מדכתיב אמור להם, שהחזן צריך לומר להם. ואילו היה מוסב אל הכהנים, היל"ל כד יימרון. והובאו דבריו במרפא לשון למהר"י קורח שם. אלא דמהר"י קורח עצמו יישב גירסתנו כד יימרון להון וז"ל, ולענ"ד נראה דבין למאן דגריס תימרון ובין למאן דגריס יימרון, כולו מוסב אל הכהנים. אלא דמאן דגריס כד יימרון, מקיש ליה אדלעיל מיניה, כה תברכו. ומאן דגריס כד יימרון, מקיש אדבתריה, ושמו את שמי. והרי הפסיק טעם האתנח שבמילת ישראל, בין לשון נוכח ללשון נסתר. ובהכי ניחא שבזה תהיה כל הפרשה דיבור אחד לאהרן ובניו. וכמו שדרשו אמור להם, בקול. אמור להם פנים כנגד פנים וכו' [כדלקמן סק"ח וסק"ח], עכ"ל. והמעין יראה שדבריו דחוקים, וליישב גירסתנו כתב כן. ולולא דמסתפינא הוה אמינא דיותר נכון לומר כד יימרון לכו, וכגירסת קדמונינו. ויש גורסים בתרגום, כדין תברכון ית בני ישראל תימרון להון, דהיינו שהשמיטו תיבת "כד". וטענו שתיבת "כד" אינה אלא ציון פסוק כ"ד של הפרק, לפי שציוני הפסוקים היו כתובים בגליון הספר, ובטעות הכניסו כאן את הציון כ"ד לתוך התרגום. ותימה, דלגירסא זו נמצא שאין עיקר ללימוד זה שהביא רבינו המחבר כאן, שהרי כל הפסוק מדבר בכהנים שהם צריכים לברך את ישראל. וכבר דחה מהר"י קורח שם גירסא זו בתשובה ניצחת, שהרי ציוני הפסוקים לא היו בספרי הקדמונים כלל, ולא נתחדשו אלא בדפוסים כידוע, ואעפ"כ כל הקדמונים גרסי לתיבת כד, עיי"ש. וראה עוד ביראים סימן רסט ובהערות שם, ובספר אגרת בקורת למהר"ץ חיות דף יד, ובשו"ת בית מדרש ח"ב סימן יט, ובספר תהלה לדוד [להרב דוד מן] סימן ד, ועוד, ואכמ"ל. ודוקא שעקר רגליו בעבודה, עיין ס"ח (מג"א). פירוש, בשלושת האופנים שכתב מרן כאן שעובר בשלושה עשה, זהו דוקא אם עקר רגליו ברצה. או שאמרו לו קודם רצה לעלות או ליטול ידיו (כדלעיל סק"ו), והיה יכול לעקור רגליו ברצה ולא עקר רגליו. אבל אם לא אמרו לו קודם רצה, ולא

ג האם עלה פעם אחת ביום זה, שוב אינו עובר אפילו אמרו לו עלה (ח):
ה הגהות מיימוני פרק ט"ו
מהלכות תפילה.

שתילי זתים

המעכבים אפילו מדרבנן, אפילו אמרו לו אינו עובר, דהא אינו נמנע מצד עצמו, אלא שחז"ל מנעוהו, ויש כח בידם לעשות זה, כדאיתא סימן קצ"א (ס"א) (מגן אברהם סק"ד. וכן כתב פרי חדש שם): (ח) שהרי כבר

תברכו (בית יוסף ופרי חדש סק"ב). והא דמשמע כאן שאם יש בו מדברים המעכבים אינו עובר, מיירי בדש בעירו. דאי לאו הכי, אפילו איסורא איכא, עיין סעיף ל' (טורי זהב סק"ג). ואם היה בו אחד מדברים

זית רענן

עקר רגליו ברצה, אף אם אמרו לו לאחר רצה לעלות, אינו עובר. דכיון שלא עקר רגליו ברצה, אינו רשאי לעלות, כדלקמן ס"ח. ומהאיי טעמא אינו עובר כשקוראים אח"כ כהנים, משום שהקריאה היא לאחר רצה. וכ"כ המג"א סק"ל, והביאו רבינו המחבר לקמן

סביב לשולחן

סעיף ג אם עלה פעם אחת וכו'. עיין בפנים סק"ח דמיירי בתפילה אחרת, כגון מוסף (עיין להמשג"כ צשה"ס סקפ"א. וע"ע הגהות חת"ס על השו"ע כאן שכתב שצמוסף חייב לישא כפיו שוב). או אפילו באותה תפילה, אבל ציבור אחר,

סקנ"א. גם המאמר סק"ד והמחה"ש ביארו כן דברי המג"א, והביאם כה"ח אות חי. וראה עוד מ"ש המשנ"ב בביה"ל ד"ה או, ודו"ק. וז"ל מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע, וצ"ע אם לא עקר רגליו ברצה, דאז אין יכול לעלות כמ"ש לקמן ס"ח, אם עובר כשקראו כהנים. ואפשר דעובר למפרע, שהיה לו לעקור רגליו ברצה (נראה לי). ובספר עמודי שמים [להיעב"ץ, כתב] דהשתא עובר כשקוראין אותו, אף אם לא עקר רגליו ברצה. ולכך יצא חוץ לביהכ"נ בשעת קריאה, כדי שלא יעבור, עיי"ש. ועיין מג"א לקמן סק"ל. והבוחר יבחר, ודו"ק, עכ"ל. והמג"א שציין, חולק על היעב"ץ. וס"ל שאם לא עקר רגליו ברצה, אינו עובר כשקראו כהנים, אא"כ אמרו לו קודם רצה לעלות או ליטול ידיו, וכמ"ש לעיל. ומ"מ מדסיים מהרי"ץ והבוחר יבחר, משמע שהצדדים שקולים, ולא חשש להחמיר כסברת עמודי שמים. גם רבינו המחבר פסק כסברת המג"א. וכסברת היעב"ץ כבר הביא הא"ר סקט"ז בשם מהר"י מיניץ סימן יב, שנסתפק בהא דאמרין אם לא עקר רגליו לא יעלה, דלמא היינו דוקא שלא יעלה מעצמו, אבל אם אמרו לו לעלות צריך לעלות. וראה עוד להכה"ח שם דאיהו נמי חייב לסבירא זו, ולכן כתב דיש להחמיר בזה, שאם לא עקר רגליו ברצה, יצא מיד חוץ לביהכ"נ, כדי שלא יאמרו לו לעלות, וגם כדי שלא ישמע מהש"ץ קריאת כהנים, ויכנס בספק, וגם כדי שלא יראה פגום, עיי"ש. וראה עוד בז"ר לקמן סקנ"א לעניין ש"ץ. וכן בז"ר סקט"ו בשם הרדב"ז, דמוכח מדבריו דלא כהיעב"ץ. וכשלא אמרו לו לעלות או ליטול ידיו [לנוהגים ליטול], ליכא אפילו איסור דכה תברכו. כלומר, דבשלושה עשה בודאי אינו עובר, אלא אפילו בעשה דכה תברכו שהוא העיקר כדלעיל סק"ד, ג"כ אינו עובר, דהא כתיב אמור להם, דהיינו כשאמרו להם, כדלעיל בסמוך. ב"י ופר"ח. ודחו דברי רבינו מנוח שכתב דעובר בעשה אף כשלא אמרו לו, עיי"ש. והא דמשמע מלשון מן כאן דנקט כל כהן שאין בו אחד מהדברים המעכבים, שאם יש בו מדברים המעכבים אינו עובר אם אינו עולה, דמשמע אבל אם רוצה לעלות רשאי. על כרחין מיירי בדש בעירו, דאע"ג דקיימ"ל שנושא כפיו כדלקמן ס"ל, מ"מ אם לא עלה אינו עובר. דאי לאו הכי, ותאמר דמיירי הכא בלא דש בעירו, הלא בזה אפילו איסורא איכא לעלות, עיין לקמן ס"ל. ואם וכו' אפילו מדרבנן [עיין פמ"ג מש"ז סקל"ט], אפילו אמרו לו לעלות או ליטול ידיו [לנוהגים ליטול], או שנשאר בביהכ"נ כשקראו כהנים, אינו עובר בעשה, דהא וכו'. ויש כח בידם לעשות זה, דהיינו שחכמים יכולים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, כדאיתא סימן קצ"א. שם נתבאר שהפועלים מקצרים בברהמ"ז כדי שלא לבטל מלאכת בעה"ב, עיי"ש. ועיין יבמות דף פט ע"ב. ומשמע מלשון המג"א שהביא רבינו המחבר, דלצאת מביהכ"נ נמי א"צ, כיון שאינו עובר. וק"ק דלקמן סקע"ה העלה רבינו המחבר דברי הט"ז שכל כהן שאסור לו לשאת כפיו, צריך לצאת מביהכ"נ, כדי שלא יאמרו עליו בן גרושה הוא, עיי"ש. וי"ל דהמג"א לא כתב כן אלא לעניין שאינו עובר בעשה, אבל טוב שייצא, כדי שלא יאמרו עליו בן גרושה הוא, דלאו כו"ע דינא גמירי מי עולה ומי אינו עולה. וא"כ י"ל דרבינו המחבר סמך על מ"ש בסקע"ה, שהוא כמו כלל לכל המקרים. ולפ"ז גם בהא דלקמן בסמוך ס"ג טוב שייצא. וכן בהא דלקמן סכ"ט דמשמע שיכול לא לעלות, מ"מ טוב שייצא. וכן בכל כה"ג. ועיין ז"ר שם בסקע"ה:

פק"ח שהרי וכו', מכאן ואילך אם נזדמן לו ציבור אחר (אבל באותו ציבור ובאותה תפילה אסור לישא כפיו שתי

ד' י' כשהכהנים אינם רוצים לעלות לדוכן (ט), אינם צריכים לשהות חוץ מבית
ו כתבי מהר"ר ישראל סימן כ"ב.

שתי"י זתים

ואם עלה פעם שנית, מברך אפילו באותו ציבור (מגן
אברהם סק"ג): (ט) כגון שתש כוחו (הרא"ש מגילה פ"ג סימן
כב והר"ן שם דף טו ע"ב ד"ה כל, ירושלמי פ"ה דברכות ה"ד):

סביב לשולחן

כדלקמן סכ"ח. אך באותה תפילה ובאותו ליצור, ודאי שאסור
לישא כפיו שתי פעמים. וכ"כ בשו"ת חת"ס או"ח סימן כב
להדיא. ולכאורה קשה כיצד שיך צמיאות לישא כפיו שתי פעמים
באותה תפילה ובאותו ליצור, הלא מקומה של צרכת כהנים הוא
אחרי צרכת מוידים, וכיצד ישא כפיו פעם נוספת אחרי שהתחיל
ש"ץ שים שלום. וז"ל דהחת"ס מיירי באופן שטעה ש"ץ בתפילת
החזרה וחזר, כגון ששכח לומר יעלה ויצא צר"ח, או לא אמר
ותן טל ומטר צימות הגשמים, וזכר צרכת שים שלום לאחר
שכבר נשאו הכהנים כפיהם, שצריך לחזור למקום שטעה, וכיוצא
בזה, כדלעיל סימן קכו ס"ג. וצ"ה"ג כתב שאסור לכהנים לישא
כפיהם שוב. מיהו צריך לשלחן שם סימן קכו ס"ב הצאחי
דברי מהר"ץ שנסתפק בזה"ג ממש, אם הכהנים צריכים לישא
כפיהם שוב, או לא. דלמא כבר יצאו צמה שקיימו עשה דכה
תצרכו פעם אחת. ומסיק דספק צרכות להקל, עיי"ש. ונלע"ד
דמיספקא ליה למהר"ץ צהכי, משום דמיירי באותה תפילה
ובאותו ליצור, וכיון שכבר נשאו כפיהם פעם אחת, שמא חין להם
לישא כפיהם פעם שנית. ואע"פ שהתפילה הראשונה לא היתה
כראוי, מ"מ שם תפילה עליה לענין צרכת כהנים. ותדע דכיון
דמסיק מהר"ץ דסכ"ל, משמע שנסתפק שמא איסורא נמי איכא.
דאי ליכא איסורא, לא שיך לפטור בטענת סכ"ל. דטעמא
דאמרינן בעלמא סכ"ל, הוא מחשש איסור צרכה לצטלה. ואי נימא
דפשיטא ליה למהר"ץ דרשאים לישא כפיהם שנית רק נסתפק
אם חייבים, כמו שנראה מלשון בתחילת דבריו, הי"ל להכריע
מספק שישאו כפיהם שנית, דהא ספיקא דאורייתא הוא ולחומרא.
א"ו דנסתפק שמא אסור להם לישא כפיהם שנית כדעת החת"ס,
לפיכך הכריע דסכ"ל, מחשש צרכה לצטלה, ודו"ק. ויש לעיין אם
צ"ה"ג יאמר ש"ץ או"א צרכנו וכו', דשמא לא נסתפק מהר"ץ
אלא לענין נשיא"כ, דאיכא למיחש לצרכה לצטלה, משא"כ או"א
וכו' שהוא מסדר התפילה וגם אינו צרכה. או דילמא או"א וכו'
נמי לא יאמר. וידי"ג הרב איתמר כהן הקשה למה לא הכריע
מהר"ץ מספק שישאו כפיהם בלא צרכה, ע"כ. ומנאמי להרב
קצות השולחן בהגהותיו (ח"א סימן כג סקמ"ו) שדן בכל האמור,
וכתב דצ"ה"ג ש"ץ יאמר או"א וכו' בלעד, שזו מסדר התפילה,
ונכון שגם הכהנים ינשאו כפיהם בלא צרכת אשר קדשנו וכו'
עיי"ש, ובשו"ת הר צבי ח"א סימן סא:

עשה קודם שהגיע זמן חיובו, אפ"ה נאמר ע"ז ויראת מאלהיך, עכ"ל:

זית רענן

פעמים, עיין סביב לשולחן) הרשות בידו. וסברא היא,
שאם לא תאמר כן, אלא תאמר שחייב לעלות בכל פעם
שיאמרו לו, א"כ אימתי וכו'. וכ"ה הטעם לענין לולב,
דקיימ"ל דכיון שבירך עליו פעם אחת ביום סגי, כדלקמן
סימן תרנב ס"א. ולא דמי לציצית ותפילין דקיימ"ל שאם
הסירן מעליו חוזר ומברך כשמניחן, אפילו מאה פעמים
ביום, כדלעיל סימן ח סעיף יד וסימן כה סעיף יב.
דשאני התם שאפשר לפרש כוונת התורה שיברך עליהם
בבוקר ויהיו עליו כל היום, ויעשה כל צרכיו בעודם
עליו. לכן אם הסירן, כשמניחן שוב צריך לחזור ולברך.
משא"כ נשיא"כ ולולב, והבן. עיין מאמר סק"ו. ואם
עלה פעם שנית, מברך ברכת אשר קידשנו וכו', דהא
עכ"פ עושה מצוה, אפילו באותו ציבור, כגון שנשא
כפיו בשחרית, ועולה שוב במוסף, או בנעילה, או
במנחה דתענית. וכ"ש אם הלך לביהכ"נ אחר ונושא
כפיו שוב באותה תפילה, כדלקמן סכ"ח. מג"א. וכ"כ
מהר"ץ בע"ח דף נב ע"ב, והוכיח כן מדברי הרמב"ם.
ודחה דברי הלבוש סק"ג שהניח בצ"ע אם מברך
כשנושא כפיו פעם שנית, עיי"ש. וכ"כ ש"א. וכן המנהג
פשוט:

סק"ט כגון שתש כוחו. הרא"ש והר"ן בשם ירושלמי.
דאיתא התם דרבי אדא [גירסת הר"ן רבי שמעון]
בר פזי כשהיה חלש היה מסתתר אחורי העמוד, ורבי
אלעזר היה יוצא לחוץ. ופירשו הרא"ש והר"ן שעשו כן
כדי שלא יעברו על העשה כשיקרא החזן כהנים, עיי"ש.
וכתבו האחרונים דהיינו דוקא משום חולשא וכיו"ב,
אבל בלא"ה אין לבטל מצות עשה בחינם. והרי זה דומה
לשאר מצוות עשה התלויות במעשה, כגון ציצית דלאו
חובת גוברא היא אלא חובת מנא, ואפ"ה צריך לעשות
בגד של ארבע כנפות ולתלות בו ציצית, וגדול עונש
המבטלה, עיין לעיל בקונטרס ציצית שאחרי סימן כד.
וכתב המשנ"ב בביה"ל ד"ה אינם, דגמרא מפורשת היא
בקידושין דף לג ע"א, דאפילו הוא פוטר עצמו ממצות

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

באר הגולה

הכנסת אלא בשעה שקורא החזן כהנים (י). אבל כדי שלא יאמרו שהם פגומים, נהגו שלא ליכנס לבית הכנסת עד שיגמרו ברכת כהנים:
ה' לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים (יא). "אבל בבתי שוקים שרי" * (יב):

ז ראש השנה דף ל"א וסוטה
דף מ'. ח הגהות מיימוני
בסוף הלכות תפילה.

הגהות מושמטות

סעיף ה * ויש מחמירין

אם הם של עור (אגודה פרק הקורא את המגלה). (ונהגו להקל בקצת מקומות):

שתי"ל זתים

שהוא בן גרושה או בן חלוצה. ואפילו אין בהם רצועה, דלא פלוג (לבוש סק"ה): **(יב)** ואפילו אין מגיעים אלא עד הארכובה וקשורים ברצועה או בסרט. וכל שכן אם מגיעים עד אציליהם, שהם מכנסיים, שרי (מגן אברהם סק"ה):

(י) דשוב אינו עובר, כיון שלא היה שם בשעת קריאת כהנים (לבוש סק"ד). ויצאו קודם שמתחילין רצה (מגן אברהם סק"ד): **(יא)** ודבר זה מתיקון חכמים. וטעמא, שמא יפסק לו רצועה מסנדלו, ובעוד שהוא קושר, חבריו יברכו והוא לא יברך, ויאמרו עליו

זית רענן

סק"י דשוב אינו עובר וכו'. עיין ז"ר לעיל סק"ז: **סק"א** ודבר זה מתיקון חכמים הוא. וזו אחת מתקנות ריב"ז, עיין סוטה דף מ ע"א. וטעמא וכו'. גם זה שם בגמ' וז"ל, מאי טעמא, לאו משום כבוד ציבור. אמר רב אשי, לא, התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו וכו', עיי"ש. ומ"ש מפני כבוד ציבור, היינו מפני שהן מטונפות כיון שהולך בהן בשוק. ומכאן למד הפר"ח סק"ה דלדעת מרן דבבתי שוקים שרי, מ"מ אם מהלך בהם בשוק, צריך לחלצם מפני כבוד הציבור. ואף שבגמרא דחו טעמא דכבוד הציבור, וגם הפוסקים לא הביאו אלא טעמא דשמא נפסקה לו רצועה וכו'. היינו לומר דאף היכא דלא שייך טעמא דכבוד הציבור, אסור מטעמא דשמא נפסקה לו רצועה וכו', אך טעמא דכבוד הציבור איתיה, עיי"ש. וכ"פ המשנ"ב סק"ח. ורבינו המחבר קיצר בכל זה. ואפשר משום דממילא היו רגילים להיכנס לביהכ"נ בלי מנעלים, כדלקמן בז"ר סימן קנא סקט"ו. ומ"מ בזמנינו שהכל נכנסים לביהכ"נ במנעליהם, כשחולצים הכהנים מנעליהם, יצניעו אותן, ולא יעמידו אותן בגלוי לביהכ"נ, מפני כבוד הציבור וכבוד ביהכ"נ. וכן נוהגים:

סביב לשולחן

סעיף ה אבל בבתי שוקים שרי. עיין פנים סק"ז שרצינו המחבר פסק כדעת מרן, ולא חשש כלל לדעת המחמירים שזל עור שהביא רמ"א בהגהה. ומכאן יש ללמוד לכהן שחושש לעמוד על הרצפה ללא נעליים שמא יטונן, או מחמת חולי אחר, שמותר לו לישא כפיו צנתי שוקים וכו"ז. והאחרונים דנו בזה לעניין חולי, וכגון מי שיש לו רגלים תותצות. והעלו להחיר לישא כפיו אפילו צננעלי, וכלצד שלא יעלה לדוכן, אלא יעמוד בשווה לרצפת ביהכ"נ, עיין למופת הדור בשו"ת יח"ד ח"צ סימן יג, ושו"ת אג"מ ח"צ סימן לג, ושו"ת מנח"י ח"י סימן יא. ומ"מ פשוט שעדיף טפי שיעל נעלי בית או נעלי גומי צלי שרוכים כלל, שאין להם שם מנעל. ואם אין לו, אפילו נעלים שרי, וכו"ל. **והרמב"ם** צפ"ד מהלכות תפילה הל"ו כתב וז"ל, ומתקנת ריב"ז שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהן, אלא עומדים יחפים, עכ"ל. ומשמע מדבריו שאפילו צדצר שאין לחוש צו שמא תיפסק לו רצועה וכו' (עיין סק"א), כגון צנתי שוקים, אסור, דבעינן יחפים. אלא שרצינו מנוח שם פירש שלא כתב הרמב"ם יחפים אלא למעט מנעל, אבל צנתי שוקים יכולים לעמוד, וכמו שהביא מרן צ"י. ומה שהוסיף הרמב"ם יחפים, הוא לפי שזמנו וזמקומו לא נהגו ללבוש צנתי שוקים, עיי"ש. וכ"כ הרדב"ז בתשובותיו ח"ו סימן צ"א רסד:

סק"ב הנה בתי שוקים שהזכיר מרן דשרי, היינו מנעלים ארוכים המגיעים עד למעלה מארכובות הרגל. ומותרים משום שאין בהם רצועה, וליכא טעמא דשמא תיפסק לו רצועה דלעיל סק"א. ורמ"א בהגהה כתב דיש מחמירין בבתי שוקים של עור, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיט הגהה זו, וס"ל דלדעת מרן שסתם בזה, אפילו בשל עור שרי. ובדעת המחמירים שהביא רמ"א, כתב המג"א דהיינו דוקא כשאין מגיעים אלא עד הארכובה וקשורים ברצועה או בסרט. אבל אם הם מגיעים עד אציליהם שהם מכנסיים, שרי, עכ"ל. ומזה למד רבינו המחבר דלדעת מרן דפליג ומתיר אפילו בשל עור, היינו אפילו קצרים, דאל"כ מאי קמ"ל רמ"א. וזהו שכתב ואפילו הבתי שוקים קצרים ואין מגיעים וכו' וקשורים ברצועה או בסרט, מותר, דלא חיישינן שמא ישב לקשרה אלא כשנפסקה רצועת סנדלו, שגנאי הוא לו ומתלוצצין עליו כשסנדלו מותר. אבל בהתרת רצועה שקושר בה בתי שוקיו, דלית בה גנאי כולי האי, לא חיישינן, כמבואר בב"י. וכ"ש אם הבתי שוקים מגיעים עד אציליהם, שהם מכנסיים, דהיינו שהם

מ סוטה ל"ט לפי פירוש
רש"י. י טור בשם הרמב"ם.
ב בית יוסף בשם הוהר
פרשת נשא.

ו טאף על פי שנטלו הכהנים ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים ידיהם (יג) 'עד הפרק, שהוא חיבור היד והזרוע (יד). 'והלוי יוצק מים על ידיהם (טו). וקודם לכן יטול הלוי ידי * (טז):

הגהות מושיטות

סעיף ו * ולא נהגו הלויים לטול ידיהם תחילה, רק סמכו על נטילתן שחרית:

שתי"ל זתים

אח"כ וגו', וכתב (שם) וילוו עליך וישרתוך. ואמרו בזוהר (נשא דף קמו ע"א) מאי וגם. אלא הכי קאמר, כיון שהם קדש, יוסיפו קדושה על קדושתם לקדש הכהנים על ידם (שם בלבד): (טז) דאם לא כן, איך יוסיפו קדושה והם אינם קדושים (שם). ואם אין לוי, ייצוק בכור שהוא פטר רחם (מגן אברהם סק"ז וטורי זהב סק"ג). ואם אין פטר רחם, ייצוק בכור לאביו (עטרת זקנים). ואם הלוי תלמיד חכם והכהנים עמי הארץ,

(יג) דכתיב (תהלים קלד, ב) שאו ידיכם קדש וגו'. כלומר, כשתשאו ידיכם, קדשו אותם, והיינו נטילה. וברכו את ה', והיא ברכת כהנים. וקרא תיכף לקדושה ברכה משמע (לבוש סק"ו. וכן פסק פרי חדש סק"ו): (יד) כמו שהיו מקדשין בשעת עבודה, דדוכן נמי עבודה מיקרי (שם בלבד סק"ז). ולא סגי במידי דמנקי (בית יוסף, ועולת תמיד סק"ו, ופרי חדש שם): (טז) דכתיב וקדשת את הלויים וגו', וכתב (במדבר יח, ב) וגם את

זית רענן

ששמע מפי רבו מהר"ר אברהם הכהן זצ"ל ראש ישיבת בית שרעבי, שבזמן מן הזמנים הנהיגו מחדש שיטלו הכהנים ידיהם לנשיא"כ, והלוי היה נוטל להם. ופעם אחת בשעת הנטילה אמר הלוי לכהן דרך מליצה, והזה הטור על הטמא (במדבר יט, יט), והכהן נעלב והכה את הלוי. וכשראו חכמי הדור כך, החזירו המנהג הקדום שלא יטלו הכהנים ידיהם כלל, ע"כ. ויש ללמוד מזה לכהן שהוצרך לטול ידיו, כגון שנגע במקומות המטונפים, שהלוי יטול לו. וה"ה לכהנים שהנהיגו מחדש לטול ידיהם, שהלוי יטול להם, עכ"ל:

סק"ז דאל"כ וכו'. ורמ"א בהגהה חולק וז"ל, ולא נהגו הלויים לטול ידיהם תחילה, רק סמכו על נטילתן שחרית, ע"כ. ורבינו המחבר השמיטו, לפי שאין כן דעת מרן. ומצד המנהג אין ראיה, שהרי למנהגינו אפילו הכהנים עצמם אינם נוטלים ידיהם, כדלקמן סק"ח. ואם אין פטר רחם, ייצוק בכור לאביו (עז"ק). לא מצאתי כן בעז"ק, אלא כתוב שם כדברי המג"א והט"ז שהביא רבינו המחבר לעיל בסמוך, שבכור היינו פטר רחם, שהוא בכור לאמו. ואדרבה המג"א דייק מלשון הב"ח בשם מהר"י מולין, מאריה דהאיי דינא, דהיינו דוקא בכור פטר רחם, אבל בכור לאביו לא מצינו בו קדושה האידנא, עיי"ש. ונראה שגירסא משובשת נזדמנה לו לרבינו המחבר בעז"ק. ואם הלוי ת"ח וכו', לא ייצוק על ידם. לפי שיציקת הלוי אינה מעכבת, כדמוכח מדין ביהכ"נ שכולה כהנים, שעולים לדוכן, אע"פ שאין שם

בתי שוקים ומכנסיים יחד, שאינם נקשרים אלא במתנים לבד, כ"ש דשרי, משום דליכא למיחש בהו לפסיקת רצועה כלל, כמבואר ג"כ בב"י:

סק"ג דכתיב שאו ידיכם קדש וברכו את ה'. כלומר וכו'. וקרא תיכף לקדושה דהיינו נט"י, ברכה דהיינו ברכת כהנים, משמע. וכ"פ פר"ח כדעת מרן שאע"פ שנטלו ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים לנשיא"כ. ועיין לקמן סק"ח:

סק"ד כמו שהיו מקדשין וכו'. וכ"כ הרמב"ם בפט"ו מהלכות תפילה הל"ה שנוטל ידיו עד הפרק כדרך שמקדשין לעבודה, עיי"ש. וכן פירש רש"י בחולין דף קו ע"ב ד"ה עד הפרק. ולעניין יוהכ"פ ות"ב, עיין ז"ר לקמן סק"ז]. ועל כן כיון דהוי דומיא דעבודה, בעינן מים דוקא. ולא סגי במידי דמנקי, כמו שמועיל לתפילה כדלעיל סימן צב ס"ד. ומטעם זה בעינן נמי רביעית מים, וכלי, וכח גוברא, ושלא ישתנו המים ממראיתן, כדלקמן סקט"ז:

סקט"ז דכתיב וקדשת את הלויים וגו'. אינו לשון הכתוב. ויתכן שכוונתו לפסוק (במדבר ח, יז. יח) כי לי כל בכור וגו' הקדשתי אותם לי. ואקח את הלויים תחת כל בכור בבניי (הגהות והערות על הטור השלם, בשם נצוצי זוהר על תיקון"ז דף עט ע"ב). והנה לפי מה שכתב רבינו המחבר לקמן סק"י שלא נהגו לטול ידיים כלל, נמצא שלא נהגו גם בהלכה זו. וידי"נ הרב אתמר כהן שליט"א כתב לי וז"ל, שמעתי מפי א"א זצ"ל

ז' אם נטל הכהן ידיו שחרית ובירך על נטילת ידים (יז), לא יחזור לברך

שתי"י זתים

ואסור לתת ביום טוב שום דבר במים כדי שיריחו, משום מוליד ריחא. ועיין סימן תקי"א (סקי"ד). ואפשר דבעינן גם כן מים שלא נשתנו מבריתן וכמו שיתבאר סימן ק"ס (ס"א), וכח גוברא, דומיא דכהנים בעבודתן. ועיין סימן ד' (ס"ז) (מגן אברהם סק"ח): (יז) או שקינח במידי דמנקי (פרי חדש סק"ז). ועיין סימן ד' (סכ"ב):

או אפילו קצתם עמי הארץ, לא ייצוק על ידם, ואדרבה חייב מיתה אם יצק על ידי עם הארץ (פרי חדש סק"ח). ומגן אברהם (סק"ז) בשם כנסת הגדולה (הגב"י) מתיר כשקצתם תלמידי חכמים. ואם אין לויים ואין בכור, טוב שיטלו מעצמן מעל ידי ישראל. ולא יטלו על ידי כהן אחר (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סק"ג ועולת תמיד סקי"ד בשם זוהר נשא שם).

זית רענן

מידי דמנקי, מברך על נקיות ידים, עיי"ש. ודברי הפר"ח צ"ע, אמאי בכה"ג לא יברך כשנוטל ידיו לנשיא"כ, הלא לנשיא"כ בעינן מים דוקא ולא סגי במידי דמנקי וכדלעיל סקי"ד, וממילא מה שקינח ידיו שחרית במידי דמנקי לא הועיל כלום לנשיא"כ. ודוקא כשנוטל ידיו שחרית במים, קאמר מרן שלא יברך כשנוטל לנשיא"כ, מפני שמחלוקת היא אם צריך לחזור וליטול ידיו לנשיא"כ, וספק ברכות להקל, וכמ"ש בבדק הבית. אבל כשלא נטל ידיו שחרית במים רק קינח אותן במידי דמנקי, דלכו"ע צריך לחזור וליטול ידיו לנשיא"כ, אמאי לא יברך. ואמנם כמה מן האחרונים כתבו דבכה"ג יברך ענט"י, עיין כה"ח אות מו. וצ"ל דס"ל להפר"ח דכיון שקינח ידיו שחרית, חשיב כמו נטילה ממש, ולכן כיון שבירך בתחילה א"צ לברך שוב. ולדבריו נראה קצת דאף אם אין לו מים כלל, יקנח וישא כפיו. וי"ל דלא קאמר אלא שלא יברך, אבל ליטול במים ודאי צריך. ועיין בש"ט פט"ו מהלכות תפילה הל"ה דפשיטא ליה דלנשיא"כ לא מהני קינוח אלא בעינן מים, עיי"ש. וכן עיקר. עוד צ"ע אם לא בירך בבוקר על נקיות ידים, אם יברך ענט"י בשעה שנוטל ידיו לנשיא"כ. ולכאורה י"ל שיברך. וכן יש לדקדק מדברי מרן כאן שכתב אם נטל וכו' ובירך על נט"י, לא יחזור וכו'. דמשמע שאם לא בירך ענט"י, יברך כשנוטל לנשיא"כ. ויש לדחות, שהרי ברכות אינן מעכבות, וכיון שקינח סגי, מה לי בברכה מה לי בלא ברכה, ודו"ק. ולעניין יוהכ"פ ות"ב, שנוטלים בשחרית רק עד קשרי האצבעות כדלקמן סימן תקנד ס"י וסימן תריג ס"ב, נחלקו הפוסקים אם בנשיא"כ צריכים הכהנים ליטול ידיהם כדין, דהיינו עד הפרק שהוא חיבור ההיד והזרוע כדלעיל ס"ו. המשנ"ב שם בסימן תריג סק"ז פסק שצריכים ליטול ידיהם עד הפרק. והכה"ח שם סקט"ו וכאן בסקל"ט פסק שלא יטלו אלא

לוי, כדלקמן סכ"ה. ואדרבה חייב מיתה וכו' (פר"ח). כדאיתא במגילה דף כח ע"א, כל ת"ח שמברך לפניו אפילו כהן גדול ע"ה, אותו ת"ח חייב מיתה. ומג"א וכו' מתיר כשקצתם ת"ח. שאפילו כהן אחד ת"ח, הוא מציל על כולם, ויוצק הלוי על כולם. ודלא כפר"ח דס"ל שאין הת"ח מציל על כולם, ואפילו אם יש שם ע"ה אחד והשאר ת"ח, שהרי חייב מיתה אם ייצוק על ידי ע"ה. ורבינו המחבר לא הכריע בהדיא, אבל משמעות דבריו שאין הלוי חייב ליצוק על ידי כהן ע"ה גם כשיש עמו כהנים ת"ח. וע"ע להמשנ"ב סקכ"ב שכתב דכשיש אפילו כהן ת"ח אחד, חייב הלוי ליצוק על ידי כולם. מיהו רבים מן האחרונים הסכימו דשב ואל תעשה עדיף, עיין כה"ח אות מא. ואם אין לויים ואין בכור (עיין לעיל באיזה בכור מיירי), טוב שיטלו הכהנים מעצמן וכו'. ועיין ז"ר לקמן סקק"ב לעניין השתמשות בכהן אחר. ואסור לתת ביו"ט או בשבת שום דבר וכו'. ועיין סימן תקי"א. שם העלה ג"כ דין זה, אלא שסיים דדוקא במים אסור, אבל ליתנו על הידים, כיון שאין הריח מתקיים בהם, שרי. וכן לקנח הידים והפנים והזקן במפה נמי שרי, שאינו מכוין להוליד בה ריח, ושכן הסכמת האחרונים, ושכן עמא דבר, עיי"ש. ולפ"ז אם הבשמים מונחים כבר במים מעיו"ט, מותר ליטול בהם ידי הכהנים. וכן נוהגים בשמחת חתן וכיו"ב, לזלף על האורחים מי ורדים, כיון שהם מוכנים מערב שבת. וראה עוד למהרי"ץ בשו"ת פעו"צ ח"ג סימן רכו, הביאו הרב שושה"מ, וסידרתיו לקמן סימן שכב ס"ה. ועיין ז"ר שם סקי"א, וכה"ח כאן אות מד, ואכמ"ל. ואפשר וכו'. זה עניין בפע"צ, עיין ז"ר לקמן סימן קס סק"ד. וראה עוד לעיל סקי"ד, ולקמן סקי"ח:

פקי"ז או שקינח ידיו שחרית במידי דמנקי, לא יחזור לברך וכו'. ועס"י ד'. שם מבואר שהמקנח בכל

כשנוטל ידיו לנשיאת כפים (יה):

שתי"י ותי"ב

צריך ליטול סמוך לרצה, והחזון לא יאריך ברצה (מגן אברהם שם). ולא נהגו הכהנים ליטול באלו המקומות. ואפשר שסמכו על הרמב"ם (פס"י מהלכות תפילה הל"ה) ורש"י (הובא בתוספות שם) ומנהג ארץ מצרים, וכעדות ה"ר אברהם בן הרמב"ם, עיין בית יוסף:

זית רענן

ידיו, כדי שלא יכניס עצמו בספק זה. ואסור לשהות וכו'. [ואפילו אם המניין מצומצם, לא יצאו ליטול ידיהם קודם החזרה כדי שיהיו עשרה בחזרה, אלא יטלו לפני רצה, כיון שיציאתם היא לצורך. וכ"כ מהר"כ בשו"ת החיים והשלום סימן מז. מיהו בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סימן נד כתב שבישיבתו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כשהמניין היה מצומצם, היו הכהנים נוטלים קודם החזרה, עיי"ש]. ולא נהגו הכהנים ליטול באלו המקומות, דהיינו בארץ תימן. ואפשר שסמכו על הרמב"ם, דמשמע מדבריו דדוקא כשידיו טמאות כגון שלא נטל שחרית, צריך ליטול. הא אם נטל ידיו שחרית ואינו יודע להן שום טומאה, א"צ לחזור וליטול, וכמו שדקדק בן מרן בב"י, עיי"ש. ורש"י, שכתב וז"ל, אם נטל ידיו שחרית ונטהר, א"צ ליטול ידיו כשעולה לדוכן ע"כ, עיין בב"י. ומנהג ארץ מצרים, שלא ליטול הכהן ידיו בשעת נשיא"כ, אלא סומך על הנטילה שנטל ידיו שחרית, כמובא בב"י. וכעדות הר"א בן הרמב"ם וז"ל, הלכה למעשה לפני אבא מארי ז"ל וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה, יגש לברכת כהנים, וסומך על נטילת ידיו לק"ש ולתפילה, עכ"ל. עיין כל זה בב"י. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב שכן הוא מנהגינו הקדמון, ואין פוצה פה ומצפצף, עיי"ש. ומ"ש הר"א בן הרמב"ם דסומך על מה שנטל ידיו לק"ש ולתפילה, זהו דוקא לדעת הרמב"ם דס"ל שנט"י בברכה בבוקר היא לצורך התפילה, ולא משום רוח רעה או מטעם שנעשה ברייה חדשה, עיין ז"ר לעיל סימן ד סק"א. ולפ"ז מי שנוטל ידיו כשקם בבוקר ואינו הולך להתפלל שחרית מיד, נראה פשוט שלדעת הרמב"ם אינו מברך על הנטילה ההיא, אלא צריך ליטול ידיו שנית בברכה לפני שמתפלל. אבל אנו שמנהגינו לברך על הנטילה של בוקר כשקם ממטתו, אם אינו מתפלל מיד, צ"ע היאך יסמוך בנשיא"כ על נט"י שחרית. ואף לפי מ"ש רבינו המחבר לעיל בשם המג"א שצריך לשמור ידיו, "משעת נטילתו

(יה) כל כהן ירא וחרד, ישמור ידיו משעת נטילתו שחרית, שלא ליגע במקום המלוכלך. שאם נגע, יש ספק אם יחזור ויברך. ועיין מגן אברהם (סק"ט). ואסור לשהות כדי הילוך עשרים ושנים אמה בין נטילה זו לברכה (תוספות סוטה ט"ל ע"א ד"ה כל). ולכן

עד סוף קשרי האצבעות, עיי"ש ובז"ר שם בסימן תקנד סקט"ו. וכ"נ מסתימת דברי רבינו המחבר שם. וכן המנהג פשוט, דביוה"כ ובת"ב ג"כ סומכים הכהנים על נט"י שחרית (כמו בכל ימות השנה כדלקמן בסמוך סק"ח), אף שלא נטלו בשחרית אלא עד קשרי האצבעות. ושמעתי מפי הרה"ג יוסף הכהן עראקי שליט"א שכך ראה נוהגים גם גדולי החכמים. ומה ששמעתי מחכם גדול אחד שהכהנים צריכים להחמיר ליטול ידיהם עד הפרק, הוא לשיטתו דפסק כהרמב"ם (פ"ז מהלכות תפילה הל"ח) דביוה"כ ובת"ב אין נט"י בשחרית כלל. אבל לדידן שנוטלים בשחרית עד קשרי האצבעות, סומכים הכהנים על נטילה זו גם לנשיא"כ. וראה עוד מ"ש בז"ר שם בסימן תקנד סקט"ו בדעת הרמב"ם. ומה שכתבתי שם שמנהגינו ליטול, היינו בנשיא"כ במנחה של יוה"כ או ת"ב, עיי"ש. ולפי מנהגינו זה, אם נגע הכהן במנעליו וכיו"ב שצריך ליטול לנשיא"כ כדלקמן בז"ר סוף סק"ח, ביוה"כ ובת"ב יטול רק עד קשרי אצבעותיו. וכן במנחה של ת"ב ובנעילה של יוה"כ שא"א לסמוך על נט"י שחרית וצריך ליטול לנשיא"כ, יטלו הכהנים רק עד קשרי האצבעות. והסכים עמי מהר"ע בסיס שליט"א. וע"ע להרב דגמ"ר בסימן תריג שכתב דבר חדש בזה, שאע"פ שהכהן נטל ידיו שחרית עד קשרי אצבעותיו ובירך ענט"י, מ"מ כשנושא כפיו נוטל ידיו עד הפרק ומברך על נט"י, עיי"ש. והמשנ"ב הגם שפסק כן שנוטל ידיו עד הפרק כדלעיל, מ"מ לא הזכיר ברכה, משמע דלא ס"ל הכי: סק"ח כל כהן וכו' שאם נגע יש ספק וכו'. ועיין מג"א שדקדק מלשון מרן שהאריך וכתב ובירך על נט"י, והיל"ל בקיצור דאין מברכין על נטילה זו. וביאר דאפשר שכוונת מרן לומר דדוקא כשידיו נקיות שלא נגע במקום מטונף, אז א"צ לברך שנית. אבל אם נגע במקום מטונף, צריך לברך, שהרי נטילה זו חובה. אלא שסיים המג"א שאין המנהג כן. לכן כתב שיזהר הכהן לשמור

ח כשמתחיל שליח ציבור רצה, כל כהן שבבית הכנסת נעקר ממקומו לעלות לדוכן. ואף אם לא יגיע שם עד שיסיים שליח ציבור רצה, שפיר דמי. אבל אם לא עקר רגליו ברצה, שוב לא יעלה (יט):

מ סוטה ל"ח.

שתיילי זתים

דף לח ע"ב, ושכן דעת ר"ן מגילה דף טו ע"ב ד"ה כל. וכן משמע בשם הרדב"ז חלק (ב) [א']. כי ידוע שבדפוסים ישנים של שו"ת הרדב"ז חלק א' היה חלק ב' [סימן תקט"ז]. ואפילו לא עקר מחמת אונס, כגון שהיה מתפלל (פירוש, שלא ידע שאין כהן זולתו, עיין סעיף כ'), או שהיו ידיו טמאות, או שהיה חוץ לבית הכנסת, וכיוצא בזה, לא יעלה. ואם עלה, לא ירד (הרדב"ז סימן תקט"ז חלק

(יט) דכתיב (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו וגו' ויברכם וירד מעשות וגו', מה להלן היתה ירידה תיכף לעבודה, דהכי פירושא דקרא, מיד אחר שעשה החטאת ירד ויברכן. אף כאן צריך לעקור רגליו ללכת מיד בעבודה שהיא תחילת ברכת רצה (לבוש סק"ח). ולא דוקא, אלא כל שעקר קודם שיסיים שליח ציבור רצה, עולה (פרי חדש סק"ח בשם רש"י סוטה

זית רענן

שחרית", היינו כשמתפלל מיד. ושמעתי בשם הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל, שרבים וביניהם מהרח"כ זצ"ל ותלמידיו, שהיו משכימים מוקדם לת"ת, לא היו מברכים על נט"י כשקמים ממטתם, אלא כשנוטלים שוב לתפילה. וכן הוא המנהג אצלנו עד עצם היום הזה, שאין הכהנים נוטלים ידיהם לנשיא"כ. ופשוט שאם נגע הכהן במגעליו וכיו"ב, צריך ליטול ידיו. ולא יברך, מחמת הספק שהזכיר רבינו המחבר לעיל בסמוך. אבל אם נגע בשרוכים בלבד, א"צ נטילה, עיין ז"ר לעיל סימן ד סק"ד. וראה עוד בספר ענף עץ אבות עמוד תקלה, ובתכלאל המבואר עמוד תשלב הערה סא. ולענין יוהכ"פ ות"ב, עיין ז"ר לעיל סק"ז:

סקי"ט דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים, מה להלן וכו' שהיא תחילת ברכת רצה (לבוש). ולא דוקא עקר רגליו בתחילת ברכת רצה, אלא וכו'. פרי"ח בשם רש"י,

שכתב, קודם שיסיים ש"ץ רצה צריך לעלות על הדוכן, ע"כ. ושכן דעת ר"ן. כן דקדק הפר"ח מדבריו. ולכן כתב רבינו המחבר "ושכן דעת ר"ן", ולא כתב בקיצור "פר"ח בשם רש"י ור"ן", שאינו להדיא בדברי הר"ן כמו בדברי רש"י. וכ"מ בשם הרדב"ז וכו'. כן דקדק רבינו המחבר בדבריו, עיי"ש. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"א. ואפילו לא עקר רגליו מחמת אונס, כגון שהיה מתפלל [תפילת לחש]. אלו הם דברי הרדב"ז. והפר"ח תמה עליו, דזה לא חשיב אונס, שהרי היה יכול לעקור רגליו מעט ברצה ודי בזה, עיי"ש. וליישב דברי הרדב"ז כתב רבינו המחבר פירוש שלא ידע שאין כהן זולתו. דכשיש כהן אחר אינו פוסק, כדלקמן סקס"ו, ולכן לא עקר רגליו. [וכיו"ב ביאר רבינו המחבר לקמן סוף סקנ"ו]. ואחרי שסיים ש"ץ ברכת רצה, אמרו לו שהוא כהן יחיד וצריך להפסיק ולעלות, בכה"ג שפיר הוי אונס. אבל אם היה יודע שאין כהן זולתו, היה צריך לעקור רגליו מעט ברצה. ואם לא עקר, לא חשיב אונס ופשיטא שאינו עולה. ואפשר דאף אם עלה ירד, כדלקמן בסמוך. עיין ס"כ שמבואר דין זה לענין ש"ץ כהן. או שהיה חוץ לביהכ"נ וכו', לא יעלה. וכ"כ הש"ט פ"ד מהלכות תפילה הל"ג. ואם עלה, לא ירד (הרדב"ז וכו'). ועיין להרב עו"ת סקי"ז שכתב דמדברי הרדב"ז משמע דלא קאי אלא על כהן שנאנס ולא עקר רגליו, אז אם עלה לא ירד. אבל בלא אונס, אע"פ שעלה ירד. מיהו למעשה צ"ע, עיי"ש. וכן נראה מסתימת דברי רבינו המחבר

מביב לשולחנך

סעיף ח כל כהן שבבית הכנסת נעקר וכו'. ולש"ץ כהן ג"כ העקירה מעכנת, עיין ז"ר לקמן סקנ"ג: שם לעלות לדוכן וכו'. כתב מהרי"ץ צהנאותיו על השו"ע כאן וז"ל, כהן שנכנס לביהכ"נ ומנא ליצור צהנאותה, עולה לדוכן, אע"פ שלא עקר רגליו צעודה. וכ"כ ממ"ש הרמז"ס [פ"ד מהלכות תפילה הל"ג] הנהנים העומדים צביהכ"נ עוקרים וכו' [דמשמע דוקא העומדים צביהכ"נ, אצל הצאים מצחוץ לית לן זה. אצ"מ]. והכי מוכיחים דברי הטור, עכ"ל ריק"ש [צהנאותיו ערך לחס סכ"ד. אצ"מ]. וראיתי להרצ מעשה רוקח [על הרמז"ס שם] דמדייק איפכא [מלשון הרמז"ס דנקט העומדים צביהכ"נ, דמשמע דאין וכו'. אצ"מ] דאין מועיל עקירה אלא רק לאותן שצביהכ"נ. ושכן כתב רד"ז בתשובות החדשות סימן תקטו, מציאו פר"ח וכו"ג. [וכל זה מיירי כשהולך לביהכ"נ שלא על דעת לישא כפיו. אצל חס היתה הליכתו על דעת לישא כפיו, שפיר הויא עקירה ועולה. אצ"מ]. ונ"ל שאע"פ שהדיוק מלשון זה דהרמז"ס שקול, הנה יש הכרח יותר מדוקדק

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח ז' באר הגולה

נ שס ט"ל. ס נוסח רמב"ם
בפרק י"ד מהלכות תפילה
והטור.

ט' כשעוקרים* כהנים רגליהם לעלות לדוכן, אומרים, יהי רצון מלפניך יי' אלהינו, שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל, ברכה שלימה, ולא יהא בה מכשול ועוון מעתה ועד עולם (כ). ומאריכים בתפילה זו עד

הגהות מו"מ

סעיף ז * רש"י ותוספות ור"ן כתבו ללא יאמר אותו עד עמוד לפני המיזה. וכן כתב הרב צית יוסף:

שתי"ל זתים

עמדו לפני התיבה (בית יוסף ורמ"א בהגהה בשם רש"י סוטה דף לט ע"ב ד"ה מן ותוספות שם ע"א ד"ה וכן ור"ן מגילה דף טז ע"א ד"ה וכתב), שאז הוא אומר בישוב הדעת (פרי חדש סק"ט).

סביב לשולחן

בלשון הרמב"ם דעת ריק"ש, בפרק טו ה"א וז"ל, כהן שנשא את כפיו צדיהכ"נ והלך לצידיהכ"נ אחר ומלא ציבור שמחפלים ולא הגיעו לצרכת כהנים, נושא ידו להם, עכ"ל. ומדקאמר ולא הגיעו לצרכת כהנים, ולא קאמר ומלאן בעצודה, ש"מ דהליכתו דרך מקרי שפיר עקירה, אף שלא נתכוון לכך. [שהרי בשעת אמירת רצה היה מהלך. אצ"מ]. והרי זה מגלה לנו להכריח דיוקן של הריק"ש. וראיתי ספר גור אריה שכתב משם הרמב"ם כלשון ריק"ש ומדיוקן. וסיים זה, וכן הסכימו כל חכמי הדור, עיי"ש. עכ"ל מהרי"ץ בתוספת ציבורים. מיהו בסידורו ע"ח דף נב ע"א הסכים לחילוק הפר"ח דלא מהני אלא"כ עקר רגליו כדי לילך לדוכן. וכן דעת רבינו המחבר, וכמ"ש צו"ר סק"ט, עיי"ש. וכן עיקר. שו"ר בחוברת אור ישראל ח"א עמוד ז שכתב המגיה שם, דדברי מהרי"ץ צהגהה זו היא משנתו האחרונה, שהרי צע"ח לא הביא דברי המעש"ר, עיי"ש. ואינו מוכרח, שהרי צע"ח הביא שתי הדעות, ועל דברי הפר"ח כתב דסבירא נכונה היא וחילוק נכון הוא. ועוד דדיוק המעש"ר אינו מוכרח אלא שקול, וכמ"ש מהרי"ץ. ואולי כוונת המגיה שם לראיית מהרי"ץ מדברי הרמב"ם צפ"ט. וגם זה אינו מוכרח למעין. ועוד דצהגהה אחרת על המג"א סק"י שכתב שעקירת רגליו מציתו לצידיהכ"נ לא היא עקירה, כתב מהרי"ץ וז"ל, ולשון השו"ע מדוקדק [כן] שאמר כל כהן שצדיהכ"נ, משמע צדוקא, עכ"ל. והלא מקור דברי המג"א הוא מהרדצ"י הנו"ל, ונמצא שהביא מהרי"ץ סיעתא לכך ממשמעות דברי מרן, והבן. ולכן העיקר כמ"ש צע"ח. ובפרט שזוה עולים דבריו צקנה אחד עם דברי רבינו המחבר:

סעיף ז יהי רצון וכו'. נוסחאות שלנו שאמי ובלדי, יש שינויים קלים, כמו שתרצה צסידורים:

הלכתי בעקבותיהם, ולפיכך הבאתי הגהה זו בכלל הגהות רמ"א המושמטות. אולם בשו"ע הוצאת מ"י כתבו שהגהה זו אינה של רמ"א אלא של בעל באה"ג. והטעם למה לא יאמרנו עד שיגיע לדוכן, לפי שאז וכו' (פר"ח). ולכתחילה יש לו לכהן להיות בדוכן לפני שיסיים ש"ץ ברכת רצה, כדי שיאמר מודים דרבנן עם הציבור כשהוא עומד ולא

(ב') [א']. וכן כתבו כנסת הגדולה הגה"ט ומגן אברהם סק"י ופרי חדש שם. ואם ביתו סמוך לבית הכנסת ועקר לילך לדוכן, יעלה (שם במג"א ושם בפר"ח): (כ) ולא יאמרנו עד

זית רענן

דמיירי דוקא באונס. וכן פסקו הרב מגן גיבורים סקט"ז והכה"ח אות ג'. ואם וכו' ועקר לילך לדוכן, יעלה (שם ושם). ופשוט דהיינו דוקא כשעקר רגליו מביתו על דעת לעלות לדוכן. אבל אם עקר רגליו כדי לבוא לביהכ"נ, ומצא שהש"ץ סיים רצה, לא חשיבא עקירה ואינו עולה. וכ"ה בדברי הרדב"ז שם בהדיא. והכי דייק לשון רבינו המחבר. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"א. וכ"כ ש"א. וכן עיקר. ועיין סביב לשולחן ד"ה לעלות, ודו"ק. ומ"ש רבינו המחבר ואם ביתו "סמוך" לביהכ"נ, נראה שאין כוונתו לומר שהיה סמוך כ"כ באופן ששמע קול הש"ץ שאומר רצה, ועקר רגליו. דא"כ פשיטא שיכול לעלות. אלא הכוונה שיוודע לכון לזמן נשיא"כ בביהכ"נ. ואף שיש מחמירים בזה ומצריכים שישמע קול ש"ץ שאומר רצה, מ"מ אין כן דעת רוב הפוסקים. וכ"כ כה"ח סקנ"ד: **סק"ב** ולא יאמרנו הכהן עד עמדו על הדוכן לפני התיבה, דהיינו ההיכל. דלא מסתברא שיאמרנו והוא מהלך, דליכא ישוב הדעת, וכדלקמן. ב"י ורמ"א וכו'. רמ"א בהגהה כתב זאת בלשון מחלוקת וז"ל, רש"י ותוספות ור"ן כתבו וכו', עיי"ש. הרי שהבין דמ"ש מרן כשעוקרים וכו' אומרים וכו', היינו בדרכם לדוכן, לפיכך הביא דרש"י ודעמיה פליגי. אבל רבינו המחבר הבין דלדעת מרן נמי לא יאמרנו עד עמדו בדוכן, כמו שנוכח לקמן בסמוך. ולפיכך השמיט ההגהה, והעלה זאת כאן בפירושו דרך ביאור לדברי מרן. [ופשיטא ליה לרבינו המחבר שהגהה זו היא של רמ"א. וכן בדפוס השאש הובאה הגהה זו כהגהת רמ"א מושמטת. וגם אני הצעיר

באר הגולה מו" אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ע' רמב"ם בפרק י"ד
מהלכות תפילה והטור.
פ' סוטה ל"ח.

הגהות מושמטות
סעיף י * (הגה) ולא יאמר
אלהינו ואלהי אבותינו וכו'.
יש אומרים שאומרים אותו
בלחש עד מלת כהנים, ואז אומרו בקול רם (טור בשם ר"י ור"מ מרומנוברג). וחזר ואומר עם קדושך כאמור בלחש. וכן נוהגין במדינות אלו:

שיכלה אמן של הודאה מפי הציבור (כא):

י' עומדים בדוכן, פניהם כלפי ההיכל (כב), ואחוריהם כלפי העם,
ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם (כג), עד ששליח ציבור מסיים מודים.
פ' ואז אם הם שנים, קורא להם (השליח ציבור) כהנים * (כד), ומחזירים

שתי"ל זתים

חדש סק"י). מפני שאומרים יהי רצון, וצריך להיות
כלפי שכינה (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סק"י): (כג) כלומר
שעדיין לא יפרסו כפיהם (לבוש סק"י): (כד) כדי לקרות
אותם, כדכתיב (במדבר ו, כג) אמור להם, כד יימרון להון
(שם). וקריאה לא מעכבא (פרי חדש שם). השליח
ציבור, בכל ספרי השולחן ערוך בעגולה. ובספר

ואם לא הגיע לדוכן קודם מודים, צריך לומר תחילה
מודים עם השליח ציבור (מגן אברהם סק"א): (כא) ולא
דוקא, אלא עד שיסיים השליח ציבור ולך נאה
להודות, כדי שיענו הקהל אמן על שניהם (שם סק"ב):
(כב) ואפילו במקום שאין ספר תורה (שיירי כנסת
הגדולה הגה"ט סק"א, עולת תמיד סק"א, אליה זוטא סק"א, פרי

זית רענן

רבינו המחבר. וכ"כ מהר"י צובירי זצ"ל בסידורו. ואפשר
דמהרי"ץ נמי ס"ל הכי:

סקב"א ולא דוקא עד שיכלה אמן כדנקט מרן, אלא
וכו', כדי שיענו וכו' (שם). וגם הכהנים יענו
אמן על ברכת הש"ץ. וכ"כ ש"א. ואין בזה משום עונה
אמן אחר ברכותיו, עיין סביב לשולחן לקמן סט"ו ד"ה
ושיענו:

סקב"ב ואפילו במקום שאין ס"ת, עומדים כך
כשפניהם למזרח ואחוריהם כלפי העם. וכ"כ
מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע וז"ל, מ"ש מרן פניהם
כלפי ההיכל, אורחא דמילתא נקט. ואף כשאין ארון
נושא כפיו. דלא כמעשה רוקח [פ"ד מהלכות תפילה
הל"ג, שדייק מדכתב כלפי ההיכל, דבעינן דוקא ס"ת.
אב"מ]. וכ"כ פר"ח, עכ"ל. וכ"כ לעיל סוף סק"ב.
והטעם למה עומדים ופניהם למזרח ולא כלפי העם,
מפני וכו':

סקב"ד כדי וכו' כד יימרון להון. עיין לעיל סק"ז ובז"ר
שם. וקריאה לא מעכבא (פר"ח). כדמוכח מדין
ביהכ"נ שכולה כהנים, שכולם עולים לדוכן, מבלי
שיקראו להם, כדלקמן סכ"ה. ונראה שר"ל דבדיעבד אם
לא קראו והתחילו הכהנים לברך, אין הקריאה מעכבת.
אבל לכתחילה יש להקפיד לקרוא לכהנים, ולא לבטל
קריאה זו משום דלא מעכבא. ועיין לקמן בסמוך. וע"ע
ז"ר לקמן סקב"ה בשם מהרי"ץ. והנה מ"ש מרן
קורא להם (הש"ץ) כהנים, תיבת הש"ץ, בכל ספרי
השו"ע בעגולה. פירוש, מוקפת בעיגול [דהיינו

בדרך הליכתו לדוכן, ואח"כ יאמר יהי רצון, ויסיים אותו
עם הש"ץ, וכדלקמן סקב"א. ואם לא הגיע וכו', וממילא
אינו יכול לומר מודים דרבנן בעמדו על הדוכן. צ"ל
בהליכתו תחילה מודים דרבנן עם הש"ץ (מג"א),
ואח"כ יאמר יה"ר, כדי שיסיים אותו עם הש"ץ,
וכדלקמן סקב"א. ודע דלשון הרמב"ם פ"ד
מהלכות תפילה הלי"ב כך הוא, כשהוא עוקר רגליו
לעלות, אומר יה"ר וכו', ע"כ. וכ"ה לשון הגמ' בסוטה
דף לט ע"א. ומשמע שאומר זאת תוך כדי הליכתו. ומ"מ
מדכתבו רוב הראשונים שלא יאמר יה"ר עד עמדו
בדוכן, הכי נקיטנן. וכבר כתבנו שרבינו המחבר הבין
שכ"ה דעת מרן. ומוכרח הוא, שהרי סיים מרן וכתב,
ומאריכים בתפילה זו עד שיכלה אמן של הודאה מפי
הציבור, ע"כ. ואם איתא שאומרים אותה בהליכתם, הרי
אז עדיין ש"ץ עומד בעבודה קודם מודים, והיאך שייך
להאריך בה עד שיסיים ש"ץ ברכת הודאה, הלא צריכים
הם לסיים היה"ר ולומר מודים דרבנן. אלא ודאי דמ"ש
מרן כשעוקרים, לאו דוקא, והבן. אולם מהרי"ץ
בסידורו ע"ח דף נב ע"א כתב בהדיא, וכשיגיע ש"ץ
לרצה וכו', יעקרו הכהנים ממקומותיהם וכו'. ובזמן
שעוקרים רגליהם, יאמרו יהי רצון וכו', עכ"ל מועתק
מלשון ערבי ללשה"ק. הרי שאומרים זאת בעת הליכתם,
קודם מודים. כמו כן בפירושו ע"ח לא הזכיר דברי מרן
שיאריכו בתפילה זו וכו' כמ"ש כן לעניין רבון העולמים
שאחרי נשיא"כ, עיין לקמן ס"כ, דמשמע דס"ל
כמשמעות לשון הרמב"ם. ומ"מ המנהג הפשוט כדברי

שתי"י ותיים

וגם מה שכתבו התוספות (שם) שיש רוצים להתיר אפילו לפירוש רבינו תם, כיון שטעם המתירים הוא מפני שהורגלו לומר אלהינו בלשון בקשה ותפילה, ואין המנהג כן. לכך הניח הדבר באין ולא. ואני נהגתי בשב ואל תעשה, מטעם זה, שאין קריאה מעכבא, וכמו שכתבתי סעיף קטן זה בשם פרי חדש. ועוד, שאפשר על ידי אחד מהקהל:

זית רענן

לא שייך טעם המתירים שהזכירו התוס'. לכך מכח כל הטעמים הנז"ל, הניח מרן הדבר באין ולא, ולא גילה דעתו בהדיא האם ש"ץ קורא כהנים או אדם אחר. [אולם מדברי מרן לקמן סכ"ב שכתב שכאשר הש"ץ כהן, יעמוד ישראל אצלו ויקרא כהנים. משמע דבעלמא ש"ץ הוא הקורא "כהנים". ואין מזה קושיא על רבינו המחבר, כי עיקר כוונתו לומר שמרן לא גילה דעתו בהדיא ובמקום הדין. איתמר כהן]. וסיים רבינו המחבר, ואני נהגתי בשב ואל תעשה, מטעם זה [שרבים אוסרים כנז"ל]. כלומר, דאף שיש לצדד שלדעת מרן ש"ץ קורא כהנים, מ"מ אין כוונת מרן בדוקא, ואדרבה עדיף שש"ץ ינהג בשב ואל תעשה ולא יקרא הוא, משיקרא ויכנס למחלוקת הפוסקים דלמא הוא הפסקה. ומשני טעמים שהם טעם אחד, לפי שאין קריאה מעכבא כלל, וכמ"ש ס"ק זה בשם פר"ח, ואינו כדאי להיכנס לחשש הפסק בתפילה בדבר שאינו מעכב כלל. ועוד, שאפשר ע"י אחד מהקהל שיקרא כהנים, ולמה להכניס את הש"ץ לחשש הפסק בתפילה. ולעניין קריאת כהנים כשמתפללים תפילה אחת, כתב רבינו המחבר לעיל סק"ג דאף אם יקרא להם ש"ץ, אין כאן הפסקה, דצורך תפילה הוא. ולרווחא דמילתא יקרא להם אחר וכו', עיי"ש ובז"ר. ועיין לקמן סקל"ג. וראיתי להרה"ג הדיין ר' אברהם שמן שליט"א (במאמר המצויין לעיל סק"ג), שנדחק בהבנת דברי רבינו המחבר כאן וז"ל, ואני בענייני צל"ע פירוש סיום דבריו שכתב שהנהיג שב ואל תעשה, ועוד שאפשר ע"י אחד מהקהל. איך מדובר כאן. אם מדובר בתפילה יחד עם ש"ץ, אמאי עדיף אחד מן הקהל יותר מש"ץ, ואדרבה איפכא מסתברא. ואם מדובר בחזרת תפילה ע"י ש"ץ, מהיכי תיתי דלשתוק עדיף ולא אחד מן הקהל. ואולי אפשר לומר כיון שלדעת הרמב"ם ש"ץ אומר כהנים, עדיף שאחד מן הקהל לא יאמר, שלא לעבור על דעת הרמב"ם. ועוד אפשר לומר דלצדדין קתני, בתפילה אחת עם ש"ץ עדיף דלשתוק, וכשיש

ישן שנדפס בזמן רבינו, לא גריס לה. נראה שחשש לסברת רבינו תם (הובאה בתוספות מנחות דף מד ע"א ד"ה כל) שאוסר. ואף אל פי שכתב שהרמב"ם (פי"ד מהלכות תפילה הל"ח) מתיר, ושכן נהגו. מאחר שהביאו דעת רבינו תם, התוספות (שם), והרא"ש (פ"ה דברכות סימן יז, ופ"ג דמגילה סימן כא), והמרדכי (ברכות רמז קט, ומגילה רמז תתיז), וכל שכן שכתב הרא"ש (מגילה שם) שגם רבינו חננאל כתב כן,

[סוגריים]. ובספר שו"ע ישן שנדפס בזמן רבינו [מרן] לא גריס לה כלל, אלא כתוב שם קורא להם כהנים, באופן שאין ברור מי הוא הקורא. [ספר ישן זה, הזכירו רבינו המחבר בכמה מקומות בשם שו"ע פשוט, עיין לעיל ח"א במבוא הספר פ"ד]. ובדפוסים האחרונים המדוייקים, הדפיסו תיבת ש"ץ באותיות של הגהות רמ"א. ומ"מ בין אם תיבה זו בעיגול בין אם לא גריס לה כלל, נראה שחשש מרן לסברת ר"ת שאוסר לש"ץ לקרוא כהנים, דס"ל דהוי הפסק בתוך התפילה, אלא אחר יקרא. ולכן העדיף מרן להתעלם מדין זה, כי לא רצה להכריע בו כדלקמן. ואע"פ שכתב מרן בב"י שהרמב"ם מתיר לש"ץ לקרוא כהנים, ושכן נהגו. מ"מ מאחר שהביאו דעת ר"ת שאוסר, התוס' והרא"ש והמרדכי, חשש מרן לסברתו. וכ"ש שכתב הרא"ש שגם ר"ח כתב כן, שהחזן קורא כהנים, אבל ש"ץ המפסיק עבירה היא בידו. ומאי דנקט רבינו המחבר בלשון וכ"ש, הוא מפני שדברי ר"ח דברי קבלה הם. וגם מ"ש התוס' שיש רוצים להתיר לש"ץ לקרוא כהנים אפילו לפירוש ר"ת, מ"מ כיון שטעם המתירים הללו אליבא דר"ת הוא מפני שהורגלו לומר הש"ץ כל נוסח אלהינו ואלהי אבותינו ברכינו וכו' בלשון בקשה ותפילה אפילו כשיש כהנים, ואומרו בלחש עד תיבת כהנים, ואז אומר תיבת כהנים בקול רם, וחוזר ואומר עם קדושך כאמור בלחש, כמבואר בטור ובהגהת רמ"א, לפיכך אין זו הפסקה, דומיא דעניית אמן דלא היא הפסקה מאחר שצורך תפילה היא, כמבואר בתוספות שם. [ומה שאסר ר"ת, היינו דוקא בימיהם שמיד כשסיים ש"ץ ברכת ההודאה היו קוראים כהנים, ולא היה ש"ץ אומר אלהינו וכו' אלא כשאינן כהנים, וכמפורש בהדיא בטור בשם ר"ת שאין ש"ץ אומר אלהינו וכו' אלא מיד קורא החזן כהנים]. ואין המנהג כן לומר אלהינו וכו' כשיש כהנים, וכדמוכח מדלא העלה מרן מנהג זה, ורק רמ"א בהגהה הביאו [ומטעם זה השמיט רבינו המחבר הגהה זו]. וכיון שכן,

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

פניהם כלפי העם. ואם הוא אחד, אינו קורא לו, אלא הוא מעצמו מחזיר פניו (כה):

שתילי זתים

שהוא בר חינוך, שפיר למקרינהו כהנים (שם). **שני** כהנים השונאים זה את זה, או מודרים הנאה זה מזה, מותרים לעלות ביחד. ואין אחד יכול לומר לחבירו עלה אתה בשחרית ואני במוסף או איפכא, כי יכול לומר אני רוצה לברך בשניהם (מגן אברהם סק"ג):

(כה) דכתיב (שם) אמור להם, לשנים ולא לאחד (לבוש שם). ודוקא מאמירה אתמעט. אבל ברכת אשר קידשנו, יברך (פרי חדש סק"י ומגן אברהם סקט"ז), ואפילו למאן דאמר שאינו עולה אלא מדרבנן (פרי חדש שם). ואם יש כהן אחר פחות מבן שלוש עשרה, כיון

זית רענן

לו, משמע דאם קורא לו אין בכך כלום. ועיין פר"ח דכתב דסברת הירושלמי לקרוא כהנים אף לאחד. ונהי דלא קיימ"ל הכי, מ"מ קריאת כהנים הוא כדי שיהפכו פניהם, עיי"ש. נמצא דשפיר דמי לומר לו ברך, להכינו להפוך פניו, עכ"ל מהרי"ץ. והסכים עמו הרב ענ"ח שם אות לה, עיי"ש. ולענין ש"ץ כהן יחיד, עיין ז"ר לקמן שלהי סקנ"ב. מיהו בזמנינו לא ראינו מי שנוהג כך, אלא כדברי מרן ורבינו המחבר שליחיד אין קוראים כלל. ואף מלשון מהרי"ץ משמע שלא נתפשט מנהג זה, מלבד כמה ת"ח שנהגו כן. וכן כתבו לי מהר"ע בסיס שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א, שלא נהגו כלל לומר לכהן יחיד ברך. ודוקא מאמירה זו אתמעט כהן יחיד. אבל ברכת אשר קידשנו בקדושתו של אהרן וציונו וכו' יברך, ואפילו למ"ד שאינו עולה כשהוא כהן יחיד אלא מדרבנן, דמדאורייתא בעינן שני כהנים, דכתיב אמור להם. והיא דעת רבינו פרץ, הובאו דבריו בטור, עיי"ש [וז"ר לקמן סקס"ו]. אפ"ה שפיר אומר וציונו, שאפילו על מצוות מדרבנן מברכים בנוסח זה, מטעם המבואר בגמרא שבת דף כג ע"א, עיי"ש. ואם וכו' שפיר למקרינהו כהנים (שם). והמג"א סק"ג ועוד רבים מן האחרונים פסקו כדעת המבי"ט ח"א סימן סד דבכה"ג נמי אין קוראים כהנים. ורבינו המחבר השמיט דברי המג"א ופסק כדעת הפר"ח. גם מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב הביא מחלוקת המבי"ט והפר"ח, ומלשונו נראה שפסק כדעת הפר"ח, עיי"ש. וכ"ה המנהג הפשוט, דכשהם כהן גדול וכהן קטן שהגיע לחינוך, קוראים להם כהנים. וכ"כ לי מהר"ע בסיס שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א. וכ"ה בסידור כנה"ג השלם. וכן שמעתי בשם הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל. וכ"כ בשע"ה סימן כ סט"ז. מיהו בשו"ת אמרי יוסף סוס"י יג משמע קצת שאין קוראים אלא כשיש שם שני כהנים גדולים, עיי"ש ודו"ק. שני כהנים וכו' (מג"א). עיין ז"ר לקמן בסמוך סקכ"ו:

חזרת תפילה יאמר אחד מן הקהל. ועדיין הדבר צריך נגר ובר נגר דיפרקיניה, עכ"ל. ואחר המחילה, איני יודע מהיכן יצא לו שרבינו המחבר מיירי הכא בתפילה אחת, שאין לזה שום רמז בדבריו. ועוד, שתפילה אחת אינה אלא בשעת הדוחק, ולא מסתבר שכל דברי רבינו המחבר בזה הם לשעת הדוחק. ועוד, שתפילה אחת כבר ביאר דינה לעיל סק"ג. גם מה שהבין דמ"ש רבינו המחבר ואני נהגתי בשב ואל תעשה, היינו לשתוק לגמרי מבלי לקרוא לכהנים כלל, לא זכיתי להבין דבריו. ולפי הבנתו נמצא שדברי רבינו המחבר בעקולי ופשוטי. ולענ"ד דברי רבינו המחבר פשוטים, ומיירי בחזרת התפילה, וכמו שביארנו. אלא שיש להעיר דמלשון רבינו המחבר דנקט ואני נהגתי וכו', משמע שהמנהג הקדום לא היה כך. ומסתברא שהמנהג הקדום היה שש"ץ קורא כהנים כדעת הרמב"ם, ורק רבינו המחבר שינה המנהג לצאת אליבא דכו"ע, ומאז נתפשט הדבר כך. ומהרי"ץ בע"ח דף נב ע"א כתב בפשיטות שאחד מן הציבור קורא להם כהנים, וש"ץ אינו יכול להפסיק לקרות כהנים, עיי"ש. וכן המנהג פשוט. וראה מ"ש בז"ר לעיל סק"ג ודו"ק:

סקכ"ה דכתיב וכו' (לבוש). וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"א דכשהם שני כהנים או יותר, קורא להם אחד מהציבור כהנים. ואם הוא אחד, אינו קורא לו, אלא הוא עצמו מחזיר פניו ומברך, עיי"ש. אלא שסיים וז"ל, ואני הצעיר ראיתי כמה ת"ח, כשכהן יחיד עולה לדוכן, אומר לו הממונה "ברך". ולדעתי נראה שאולי דעתם דקפידא הוא שצריך לקרות לו, מלשון התרגום כד תימרון להון. ואדדייקת מסיפא מדקאמר להון לשון רבים, דוק מרישא דאמר כד תימרון, משמע דאמירה מעכבת [עייין לעיל ריש סקכ"ד], אלא שאינו קורא לו כהנים כדרך שקורא לשנים. וצ"ע דהא בגמרא קאמר אמור להם, לשנים. וברבה פרשת נשא ראיתי, כשהם שנים אומר להם כהנים ברכו, אבל אחד א"צ לקרות לו. מדקאמר א"צ לקרות

יא "כשמחזירים פניהם כלפי העם, מברכים, אשר קידשנו בקדושתו של אהרן וציונו לברך את עמו ישראל באהבה (כו):

שתי"י זתים

תברכם בחפזון ובהלות, אלא בכוונה ובלב שלם, ע"כ. והמנהג שמחזירין פניהם בגמר הברכה, וכמשמעות דברי רבינו (וכן כתב פרי חדש סק"א). ואף על פי שאחוריהם נגד ההיכל כלפי שכניה, אין בכך

(כו) פירוש, כמו שאמרו בזוהר (נשא דף קנז ע"ב) כל כהן דלא רחים לעמא, או עמא לא רחמין ליה, לא ישא כפיו (מגן אברהם סק"ח). ועטרת זקנים פירש שהוא על פי מה שפירש רש"י (במדבר ו, כג) אמור להם, מלא, לא

זית רענן

זל"ז. ועט"ז פירש תיבת באהבה, שהוא וכו' אמור להם, תיבת אמור כתובה מלא וא"ו, לרמוז לא תברכם וכו'. גם מהרי"ץ בע"ח דף נג ע"ב העלה שני פירושים אלו, וכתב עוד פירוש שלישי וז"ל, ושמעתי לפי שיש בברכת כהנים חמש עשרה תיבות כמניין באהבה, ולרמוז זה אומרים באהבה, כלומר [שציונו לברך] בשלושה פסוקים שהם יברוך יאר ישא, שיש בהם חמש עשרה תיבות, עכ"ל. ולא נתבאר בהדיא אימתי מחזירים הכהנים פניהם כלפי העם. וכתב רבינו המחבר והמנהג שמחזירין הכהנים פניהם כלפי העם בגמר הברכה, דהיינו כשאומרים את סוף הברכה, וציונו לברך וכו'. וכמשמעות דברי רבינו [מרן] שכתב כשמחזירים פניהם כלפי העם מברכים. ואף דמלשון זה משמע שמתחילים לברך אחרי שהחזירו פניהם, מ"מ יותר נכון לפרשו דכשרוצים להחזיר פניהם, יתחילו לברך. וא"כ עיקר כוונת מרן לאפוקי שלא יאמרו כל הברכה ורק אח"כ יחזירו פניהם כדעת הרמב"ם דלקמן. וכן כתב פר"ח בביאור דברי מרן, שמתחילים לברך כשפניהם כלפי ההיכל, וגומרים הברכה כשפניהם כלפי העם. וכ"ה מנהג השאמי, שהופכים פניהם באמרם תיבת לברך. מיהו דעת הרמב"ם פי"ד מהלכות תפילה הלי"ב שאינם מחזירים פניהם כלפי העם אלא לאחר שסיימו כל הברכה. וכ"כ מהרי"ץ בתכלאל ע"ח (מדף נב ע"ב) יברכו הכהנים ברכה זאת, ברוך אתה וכו'. ואח"כ יחזירו פניהם אל העם, עיי"ש. ובפירושו ע"ח מהדורא בתרא (הוצאת הרש"ץ דף קכג ע"ב) כתב ע"ז וז"ל, כן כתב הרמב"ם וכו'. וכ"כ צל"ד וכו' והכ"ב וכו'. והשו"ע כתב בהיפך, שצריכין לברך אחר שהחזירו פניהם [הבין מהרי"ץ דברי מרן כפשוטם, ודלא כהבנת הפר"ח דלעיל]. וכבר תמה הרב שכ"ג ע"ז, והעיר שהמנהג הפשוט כהרמב"ם וכו'. ועיין עו"ת דכתב דיש שני טעמים בהחזרת פני הכהנים. האחד, משום אימת ציבור. וטעם שני, מפני דעם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה, ע"כ. ונמצא דאין

סקב"ו פירוש. קשיא ליה תיבת באהבה, דהיכן מצינו ציווי לברך ברכת כהנים באהבה. וביאר שהוא כמ"ש בזוהר כל כהן וכו' [ותרגומו ללשה"ק, כל כהן שאינו אוהב את העם, או העם אינם אוהבים אותו], לא ישא כפיו. ולפיכך כשאומר הכהן ברכת כהנים באהבה ובקו"ר, הוא מעורר לב העם שיהיו אוהבים לו. וגם הוא מתעורר בעצמו בתוספת אהבה לאהוב את העם. וכן ראיתי בספר מעם לועז פרשת נשא עמוד ס שביאר טעם שברכת כהנים נאמרה בלשון יחיד ולא בלשון רבים, ללמדך שהכהנים מברכים לכל אחד ואחד בנפרד. ואימתי מועילה הברכה, רק כשהם שרויים באחדות, עיי"ש. וכן תמצא תיבת אהבה עולה בגמטריא אחד, והבן. ובספר ברכה משולשת פ"ד הערה קלד כתב שאפילו אם יש לכהן שונא אחד בציבור, לא יעלה. מיהו מלשון הזוהר דנקט עמא, משמע דדוקא אם רוב הציבור שונאים אותו לא יעלה. וכ"כ בשע"ה סימן כ סקב"ד. ולפ"ז יש ליישב מה שהקשה בספר נטעי גבריאל הלכות יו"ט פס"ד סקט"ו, היאך התירו לשני כהנים השונאים זא"ז לעלות לדוכן ביחד כדלעיל סוף סקכ"ה, והלא הכהנים הם בכלל המתברכים כדלעיל סק"ב, והרי זה בכלל מ"ש בזוהר דכהן השונא אחד מן הציבור אינו רשאי לברך, והניח הדבר בצ"ע, עיי"ש. ולפי האמור לא קשיא מידי, דבשונא יחיד לא הקפידו. ובזוהר שם הובא מעשה בכהן שנענש בשעת ברכת כהנים, מפני שלא בירך באהבה, עיי"ש. על כן יזהר הכהן שלא יהיו לו שונאים בקהל כלל, כדי שיוכל לברך באהבה. ואם ח"ו לא הצליח, יכוף את יצרו להסיר השנאה מליבו. ואם ח"ו גם זה לא עלה בידו, יצא מביהכ"נ קודם רצה. ומ"מ אם הקהל רוצים שלא יעלה, ישאלו מורה הוראה, כיון שיש בזה כמה צדדים, עיין שו"ת מהר"י אסאד או"ח סימן מט, ובספר כה תברכו מערכת א ס"ב. ומלשון הזוהר דנקט כל כהן דלא רחים לעמא וכו', משמע דלא סגי במה שאינם שונאים, אלא צריך שיהיו כולם אוהבים

ק שם ל"ח, הגהות מיימוני
שם פרק י"ד. ר רל"ח על פי
המדרש.

יב מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם (כו). ומגביהים יד ימנית קצת למעלה
מהשמאלית (כח). ופושטים ידיהם (כט). וחולקים אצבעותיהם, ומכוונים

שתי"ל ותיים

כתיב (שם) גבי אהרן, משמע ידו אחת יגביה יותר
מהאחרת. ואין לומר שרוצה לומר שלא ישא אלא
אחת, דהא ידיו קרינן, לשון רבים. הא כיצד. אלא
מגביה שתייהן, ומגביה אחת יותר מחברתה, והיא
הימין. וכן ראוי להיות על פי הקבלה (שם). ויזהר
שלא יגביה כל כך יותר עד שיתפרדו לגמרי. רק יניח
אצבע ימין על אצבע שמאל, שלא ישבר החלון (מגן
אברהם סק"ט ואליה זוטא סק"ב): (כט) וצריך שיהיו זקופות
קצת (מהריק"ש ערך לחם סק"א בשם הרדב"ז ח"ח סימן יט):

זית רענן

כלפי ההיכל, ואינו דרך כבוד. וביאר שאין בכך כלום,
כי אין כוונתם דרך זלזול, אלא כדי וכו'. וראה עוד מ"ש
רבינו המחבר בתשובותיו רביד הזהב סימן ז. מיהו
בלא"ה יש להיזהר, עיין סביב לשולחן לקמן סט"ו ד"ה
עשינו, וז"ל לקמן סימן קנ סק"ט:

סקב"ז כדכתיב וכו'. ואחז"ל שא"צ להגביה ידיהם יותר
למעלה וכו'. דא"כ הוא אהרן הכהן, שאצלו
נאמר וישא אהרן את ידיו, מגביהם למעלה מן הציץ
וכו'. וכן מבואר במשנה סוטה דף לח ע"א, במדינה
כהנים נושאים ידיהם כנגד כתפיהן, עיי"ש. וכ"פ
הרמב"ם פ"ד מהלכות תפילה הל"ג, ומגביהין ידיהם
כנגד כתפיהן. וכ"כ רב עמרם גאון בסידורו ח"א דף קמג
ע"ב, ועוד. מיהו דעת האר"י (שער הכוונות דרוש חמישי
של חזרת העמידה דף מ ע"א) שצריך לישא כפיו כנגד
ראשו ממש למעלה, עיי"ש. ועיין כה"ח אות עז מ"ש
ליישוב דבריו עם דברי חז"ל והפוסקים דלעיל. וראה עוד
בספר שמן ששון ח"ג דף נג ע"ב מ"ש לבאר בזה,
ובפירוש הראב"ד על מסכת תמיד שם, ובמלאכת שלמה
פ"ז דתמיד מ"ב, ואכמ"ל. והמנהג פשוט שמגביהים
מעט מאוד למעלה מהכתף:

סקב"ח משום דוישא אהרן את ידו כתיב גבי אהרן, חסר
יו"ד, ולפי הכתיב משמע ידו אחת וכו'. ויזהר
שלא יגביה הימין כ"כ יותר עד שיתפרדו ידיו זו מזו
לגמרי. רק יניח ראש אצבע גודל של ימין על ראש
אצבע גודל של שמאל, כדי שלא ישבר החלון. דהא
בעינן חמשה אורים [והיינו חרכים דלקמן סק"ל], שהם
חלונות], ואחד מהם הוא בין גודל לגודל, כמ"ש מן

כלום, כדי שתהא אימת ציבור עליהם (לבוש סק"א):
(כו) כדכתיב (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו, שנשא
אותן למעלה. ואמרו חז"ל (תמיד דף לג ע"ב) שאין צריך
יותר למעלה מכנגד כתפותיהם, שזהו נקרא נשיאות
למעלה, רצונו לומר למעלה ממקום יציאתו מן הגוף,
דהיינו הכתף. שעל כרחק אין פירושו למעלה
מראשו, דאם כן הוא מגביהם למעלה מן הציץ, וזה
ודאי אי אפשר, שהרי שם המפורש חקוק בציץ,
והיאך יגביה ידיו למעלה ממנו (שם סק"ב): **(כח)** וידו

הקפידא [שהיו פני הכהנים כלפי העם, אלא] רק בשעה
שמברכין לעם [יברכך וכו', ולא בשעה שמברכים אשר
קידשנו וכו'], עכ"ל מהרי"ץ. וכ"ה מנהג הבלדי. ואין כן
דעת רבינו המחבר, שהרי כתב שמשמעות דברי מרן
להחזיר פניהם בגמר הברכה, ושכ"כ הפר"ח, והמעין
בפר"ח יראה שחילק בהדיא בין דעת מרן שגמר הברכה
יאמרו כנגד העם, לבין דעת הרמב"ם שרק לאחר סיום
הברכה יהפכו פניהם. והגם שהפר"ח עצמו מסיק
שהעיקר כדעת הרמב"ם, מ"מ סיים שראה נוהגים כדעת
מרן, עיי"ש. ורבינו המחבר לא הזכיר דעת הרמב"ם כלל,
דמשמע דלא ס"ל הכי, אלא כדעת מרן וכפירוש הפר"ח.
וכסברת רבינו המחבר כתבו רבים מן האחרונים, כיון
שהיא כפשרה בין השיטות, דמלשון הטור משמע שכל
הברכה נאמרת כשפניהם כלפי העם, וכ"נ פשוט דברי מרן
שהעתיק לשונו. ולדעת הרמב"ם כל הברכה נאמרת
כשפניהם כלפי ההיכל. לכן נהגו לומר תחילת הברכה
כשפניהם כלפי ההיכל, וסיומה כלפי העם. ולפי הבנת
הפר"ח ורבינו המחבר, כ"ה דעת מרן ג"כ. [פשרה מעין
זה מצינו גבי מזוזה וגבי העמדת ס"ת בהיכל, ד"א זקוף
וי"א שוכב, לכן נהגו האשכנזים להעמידם באלכסון
לצאת ידי כולם. ואנו לא נהגנו כן, וכבר כתב החזו"א
(וכמדומני גם הגר"א) שבאלכסון לא יוצאין לא כדעה
זו ולא כדעה זו. וכיון שבמזוזה ובס"ת אין אנו נוהגים
פשרה זו, גם כאן אין לנהוג פשרה זו. ופלא על מנהג
השאמי שכאן קיבלו פשרה זו, ולא במזוזה וס"ת. איתמר
כהן]. ואע"פ שאחוריהם וכו' כלפי שכינה. קשיא ליה
היאך הופכים פניהם כלפי העם, הלא עי"ז אחוריהם

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח כא

לעשות חמשה אורחים. בין שתי אצבעות לשתי אצבעות אור אחד, ובין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל (ז). ופורשים כפיהם, כדי שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ, ואחורי ידיהם כנגד השמים (זא):

שתי ידים

(ז) על פי המדרש (שיר השירים רבה ב, ט) מציץ מן החרכים (לבוש שם): (זא) ויהי ידיו אמונה (שמות יז, ב). משפט

זית רענן

וכן שמעתי בשם הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל שלא נהגו להסיר הרצועה. וכ"כ כה"ח אות פא שיותר טוב שתהיה הרצועה כרוכה על האצבע, עיי"ש. ואין לחוש שלא יוכל לחלק אצבעותיו, כיון שגם בלי להסיר הרצועה אפשר לחלק אותן בקל, דוק ותשכח. ומה שכיום נהגו מקצת כהנים מבני קהילותינו להסיר הרצועה, למדו כן משאר קהילות, שמסירים הרצועה כדי ליטול ידיהם, ונשארים כך עד אחר נשיא"כ. ועיין בספר ברכה משולשת פ"ד סמ"ה:

סקכ"ט וצריך שיהיו ידיהם זקופות קצת. דהיינו שלא יהיו ידיהם זקופות לגמרי בקו ישר. אלא זוקפים אותן מעט ע"י שמקפלים את המרפק, ופושטים כפותיהם כנגד העם. וכ"ה מנהגינו. ולפ"ז יש לפרש דמ"ש מרן ופושטים ידיהם, היינו מעט. ואפילו את"ל דלדעת מרן פושטים הידים לגמרי, מ"מ מנהגינו כדעת הרמב"ם פ"ד מהלכות תפילה הל"ג שלא הזכיר לפשוט הידים, עיי"ש. וראה עוד בש"א:

סקכ"ז ע"פ המדרש וכו'. והמרדכי (מגילה סימן תתטז) ביאר בשם הדרשנים, דאמור להם (במדבר ו, כג) כתיב מלא וא"ו. קח את הוא"ו ושים אותה בתוך כה (דהיינו תחילת הפסוק, כה תברכו וגו'), הרי כוה, והוא חלון בלשון התרגום (צפניה ב, יד). וזהו מציץ מן החרכים, דהיינו חלונות, שעושין בידם חמשה חלונות, עיי"ש:

סקכ"א ויהי ידיו אמונה. פסוק זה נאמר על משה רבינו ע"ה במלחמת עמלק. וכתב רבינו בחיי שם וז"ל, משה היה מתכוין בעשר אצבעות ידיו ונושא כפיו לרום השמים, הוא הקו האמצעי הנקרא רום בשור"ק. וזהו לשון ירים משה ידו (שמות שם יא). והכוונה למשה או לכהן בנשיא"כ, כי בפרישת העשר על הכוונה הזאת, היו מתקדשים כל העשר, והשפע נמשך בהם ומהם לשכלים. ובאותה שעה רפו ידי הכוחות המקטרגים, ואין כח לאחד מהם לקטרג. ואז היו ישראל נוצחים ומתגברים, כי לא היה אחד מהם מן הכוחות נודד כנף ופוצה פה

לקמן בסמוך. והאור שביין גודל לגודל נעשה ע"י שמחבר ראשי הגודלים, דממילא ניכר האור שביין שאר אורך הגודלים. משא"כ אם יתפרדו הגודלים לגמרי, שאין הריח שביניהם נחשב לאור כלל. מג"א ואז"ו. וסיים המג"א שזה דלא כדעת הזוהר (ח"ג דף קמו ע"ב) שלא ליגע שום אצבע בחבירו, שלא נהגו כן, עיי"ש. והאז"ו בספרו א"ר סקכ"ז סיים בשם שיירי כנה"ג בהגהת ב"י משם מוהר"ר דוד הכהן זצ"ל, שלא היה מחבר הידים, אלא זו לבד וזו לבד, שהיה סבור שהאור שביין שתי הידים הוא אחד מן החרכים, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיט דברי הזוהר והשכ"ג, והעלה דברי המג"א והאז"ו, ומקורם בספר מהרי"ל הלכות נשיא"כ עמוד תמז ומט"מ סימן קפה. ומשמע שכך הוא המנהג שלא להפריד כל האצבעות אלא לעשות חמשה אורחים, ולחבר אגודל לאגודל, ולהגביה מעט את הימין. וכך נוהגים כהנים רבים, ובכללם הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל. מיהו יש שנהגו להפריד האגודלים, וכמו שראיתי לכמה כהנים, וביניהם הר"ר יהודה הכהן זצ"ל. וכן שמעתי מפי ידי"נ הרה"ג יוסף הכהן עראקי שליט"א שכן המנהג להפריד מעט, ולהגביה מעט ימין. ומהרי"ץ בע"ח דף נג ע"ב העתיק לשון מרן לבד. וע"ע למוהר"ר שלמה הכהן זצ"ל בספר לחם שלמה (יצ"ל ע"י ידידי הרה"ג אלמוג שלמה אכלופי שליט"א) שער תשיעי אות מא עמוד ש, שהעלה דברי הזוהר שיהיה ריח בין עשר אצבעותיו, עיי"ש. ואין בקהילותינו מי שנוהג כך. ומ"מ לענין מעשה, כל כהן יעשה כמנהג אבותיו, לפי שמנהג חמשה אורחים לא נזכר בתלמוד ולא בדברי גדולי הפוסקים הרי"ף והרמב"ם. ומכאן תלמד שאין זה מעכב. לפיכך כהן שאינו יודע לחלוק אצבעותיו, או שיש בידו תחבושת [והוא במקום שנוהגים לכסות הידים בטלית, עיין ז"ר לקמן סקע"א] וכיו"ב, הדבר פשוט שצריך לשאת כפיו. ויש שנהגו להסיר רצועת התפילין הכרוכה על כף היד, משום חציצה. ואין מנהגינו כן.

באר הגולה כב אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ש"ת יוסף ג'ס רמב"ם בפירוש המשנה. **יג** שמתחילין הכהנים לומר יברכך * (כ"ב). ואחר כך מקרא אותם שליו ציבור

הגהות מו"מ

סעיף יג * (הגה) יש אומרים שגם מלת יברכך יקרא אותו שליו ציבור תחילה (טור, ור"ן פרק הקורא, והגהות מיימוני). וכן נוהגים בכל מדינות אלו:

שתי"ל זתים

הכהנים לרשום שם הוי"ה באצבעותיהם קודם שנושאים כפיהם (מגן אברהם סק"ט בשם בחיי שמות שם). ואסור לזקוף האצבעות בחנם, כי אז מתעורר עליו מדרגות דין דסטרא אחרא, וגורם קללה לעצמו (עטרת זקנים בשם זוהר נשא דף קמה ע"א): (כ"ב) וכן מנהגינו:

זית רענן

והטעם מבואר בכ"י, דכיון דאין מקרין הכהנים אלא כדי שלא יטעו, בתיבה ראשונה דליכא למיחש לטעות למה יקרו אותה. וכ"כ רבינו המחבר לקמן סוף סקל"ג, ומהרי"ץ בע"ח מהדורא בתרא (הוצאת רש"ץ דף קכג ע"ב). ודלא כדעת רמ"א בהגהה שכתב שש"ץ מקרא אותם גם תיבת יברכך, עיי"ש. ולפיכך השמיט רבינו המחבר הגהה זו. וכתב המג"א סק"כ בשם מהר"ם מינץ סימן יב וז"ל, ובכהן אחד שאין קוראין לו [כהנים], כו"ע מודים דמקרינן ליה יברכך, עכ"ל. אולם רבים מן האחרונים דחו דברי המג"א, דמאי שנא יחיד מרבים, עיין כנה"ג הגב"י, ומאמ"ר סק"כ. וכ"ה מנהגינו שאפילו כהן יחיד מתחיל יברכך מעצמו, וכמ"ש מהר"ח"כ זצ"ל בש"ט פי"ד מהלכות תפילה הל"ג ד"ה ומתחילין, ובתשובותיו החיים והשלום או"ח סימן מט, ושכן משמעות לשון הרמב"ם שם שלא חילק בזה, עיי"ש. ולפיכך השמיט רבינו המחבר דברי המג"א, וסתם כדברי מין שלא חילק בזה, דמוכח שאפילו כהן יחיד מתחיל מעצמו יברכך. ונכלל זה במ"ש רבינו המחבר שמנהגינו כדעת מין. וראיתי להגר"ז סקכ"א שביאר טעם החילוק בין יחיד לרבים, לפי מה שדרשו חז"ל אמור להם, שתהא אמירה על כל דיבור ודיבור. לפיכך כשהם רבים, די שיאמרו להם לברך, דהיינו בקריאת כהנים, שקריאה זו היא אמירה להם שיברכו, ואין ברכה פחותה מתיבה אחת. אבל כהן אחד שאין קוראים לו כהנים, צריך להקרותו גם תיבת יברכך, כדי שתהיה אמירה על כל דיבור ודיבור, עיי"ש. ואין דבריו מוכרחים, שהרי חילוק זה לא יתכן אלא לפי מה שכתב שטעם ההקראה הוא מדכתיב אמור להם, שתהא אמירה על כל דיבור ודיבור. אבל לפי דברי רבינו המחבר שעיקר טעם ההקראה הוא כדי שלא יטעו, והדרשה אסמכתא בעלמא, כדדייק לישניה לקמן סקל"ג, ובתיבת יברכך ליכא למיחש לטעות, וכמו שביארנו לעיל בסמוך, ממילא אין שום סברא לחלק בין יחיד לרבים, שאפילו ביחיד ליכא

ומצפצף. ולכך וגבר ישראל בהרמת ידיו, ובהנחתם וגבר עמלק. והיה משה מוכרח בהרמתם ובהנחתם. בהרמתם, כדי שיתבטלו המקטרגים מפעולתם ויתגברו ישראל. והנחתם, שאילו לא היה מניחם היו הכוחות בטלים לגמרי, לא יפעלו פעולתם שנתמנו עליה כלל. ואין אדם רשאי לעשות כן, כי לא תוהו בראה לשבת יצרה, והכוחות במנויים צריכים הם לעולם. וזה טעם האסור בשהיית שלוש שעות וכפיו פרושות השמים. וזה מבואר, עכ"ל. ועיין לקמן בסמוך. משפט הכהנים וכו'. וזהו ויהי ידיו אמונה, והבן. מג"א בשם בחיי. ובפסוק כה תברכו (במדבר ו, כג) כתב רבינו בחיי שיש שרושמים שם שד"י, ד' בגודל, י' בורת, ושי"ן בשלוש אצבעות. וכ"כ מהר"י ונה בספרו פעמון זהב כת"י, הובא בשולי המעיל סימן ו סקפ"ב. והוא כדרך שנוהגים לעשות בק"ש, כדלעיל בז"ר סימן סא סק"ז. ואסור לזקוף האצבעות בחנם וכו'. דהיינו שלא בשעת תפילה. דבשעת תפילה מעלה גדולה היא לזקוף האצבעות, וכמ"ש מהרי"ץ בע"ח דף מ ע"ב, אלא שלא נהגו כן בזה"ז, עיי"ש. וכל עניין זה לא קאי על הכהנים לחוד, אלא גם על שאר בני"א, שאסור להם לזקוף אצבעותיהם בחנם. ולא התירו אלא לכהנים בנשיא"כ, או אפילו לשאר בני"א בשעת התפילה וכיו"ב, וכדרך שעושים הספרדים באמירת פסוק פותח את ידיך. עיין שו"ת זבחי צדק ח"ב סימן קטז סקל"ה, ושו"ת תורה לשמה סימן לא. ואין כל זה עניין לחלוקת האצבעות, אלא להגבהתן כלפי מעלה. וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן צג בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאין כוונת הזוהר לחלוקת האצבעות, שלזה אין לחוש כלל, אלא הכוונה להגבהת הידים מעל הראש, עיי"ש:

סקל"ב וכן מנהגינו, שהכהנים מתחילים מעצמם לומר תיבת יברכך, ורק מתיבה שנייה ואילך מקרא אותם ש"ץ, וכמ"ש מין. והיא דעת הרמב"ם פי"ד מהלכות תפילה הל"ג, ומהרי"ץ בע"ח דף נג ע"ב, ועוד.

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח כג באר הגולה

ת סוטה ל"ח.

מלה במלה (ג), והם עונים אחריו על כל מלה, עד שיסיימו פסוק ראשון, ואז עונים הציבור אמן. וכן אחר פסוק שני, וכן אחר פסוק שלישי (ד) [ב]: יד^ה אין מברכין אלא בלשון הקודש (ה), ובעמידה (ו), ובנשיאת כפים (ז), ובקול רם (ח):

שתילי זתים

הזה (טורי זהב סק"ט): (ז) דכתיב (דברים י, ח) לשרתו ולברך בשמו, מה שירות בעמידה דכתיב (שם יח, ח) לעמוד, הכי נמי ברכה (שם): (ז) דכתיב (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו: (ח) דכתיב (במדבר שם) אמור להם, כאדם האומר לחבירו (טורי זהב שם). והיינו במעולה שבקולות, שהוא הבינוני (טור). וכשהמתפללים רבים, צריך בקול רם, שיהא כל הקהל שומע (פרי חדש סק"ד). ואפילו בדיעבד לא יצא

(ג) כדי שלא יטעו. ואסמכוה אקרא, שכן אמרו במדרש (במדבר י"א, ד), אמור להם (במדבר ו, כג), מלמד שהשליח ציבור מקרא אותם. ואין זה הפסקה לשליח ציבור, שהרי נוסח תפילה הוא מקרא (לבוש סק"ג). ובתיבת יברך ליכא למיחש לטעות (בית יוסף): (ד) והקראה לא מעכבא. ויש למחות ביד שליח ציבור המקרא על פה, אלא צריך מתוך הסידור (פרי חדש סק"ג): (ה) דכתיב (במדבר ו, כג) כה תברכו, בלשון

זית רענן

בע"פ, רשאי גם להקרות לכהנים בע"פ. ומפורש יוצא כן ממה שיתבאר בז"ר לקמן סקמ"ט בביאור מה ששינה רבינו המחבר מלשון המג"א. וכן מדקדוק לשון רבינו המחבר לקמן ריש סקנ"ב. וראיתי בספר שערי שלמה עמוד תקעד שכתב דביהכ"נ אלאוסטא הנהיגו שהש"ץ יתפלל מתוך הסידור דוקא, כדי שלא יטעה. ועוד, שלא יתביישו אחרים שאינם יודעים התפילה בע"פ, עיי"ש. וכן ראוי לנהוג. וכ"כ מו"ר בעריכת שולחן:

סקל"ה דכתיב וכו', בלשון הזה הכתוב בתורה להלן מיניה:

סקל"ז דכתיב וכו', מה שירות, דהיינו עבודת הכהנים בביהמ"ק, צריכה להיות בעמידה, דכתיב לעמוד לשרת, ה"נ ברכה. ועיין לקמן סק"ע:

סקל"ז דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם: סקל"ח דכתיב וכו', כאדם האומר לחבירו, שמדבר עמו לא בקול נמוך ולא בקול גבוה. והיינו וכו', שהוא הבינוני. ומ"ש מרן בקו"ר, אין הכוונה בקול גבוה ממש, אלא בינוני. ומ"מ לפעמים צריך בקו"ר ממש, וזהו שכתב וכשהמתפללים וכו'. כעת חוזר רבינו לכל פרטי הדינים שבסעיף זה. ואפילו בדיעבד לא יצא בכל הני דבסעיף זה, דכולהו לעיכובא נינהו. וכתבו האחרונים דכהן שאינו יכול לקיים אחד מכל אלו, טוב

למיחש לטעות בתיבת יברך. ועוד, שאפילו לפי הטעם שכתב הגר"ז שתהא אמירה על כל דיבור ודיבור, מניין לו שקריאת כהנים חשיבא אמירה על דיבור יברך. ולדבריו, מה יענה רמ"א דס"ל שגם כשהם רבים מקרא להם תיבת יברך, והלא כבר קראו להם כהנים. ומנהג הספרדים בזמנינו הוא כדעת רמ"א, עיין בא"ח ש"א פרשת תצוה ס"א. מיהו מנהגם הקדמון היה כדעת מרן, וכמ"ש הבא"ח גופיה עיי"ש, וכדמוכח גם בכנה"ג שם. ועיין כה"ח אות פג. והעיקר כמנהגינו שאפילו כהן יחיד מתחיל מעצמו יברך:

סקל"ג כדי וכו'. נתבאר בז"ר לעיל בסמוך סקל"ב: סקל"ד והקראה לא מעכבא, כדמוכח מדין ביהכ"נ שכולה כהנים, שכולם עולים לדוכן, מבלי שיקראו להם, כדלקמן סכ"ה. ועיין ז"ר לקמן סקנ"ה. ויש למחות וכו' אלא צריך מתוך הסידור. וכ"כ מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ, הביאו הרב שושנה"מ כאן. ועיין לקמן סקמ"ט וסקנ"ב. ומשמע דאף ש"ץ הרגיל להתפלל בע"פ, צריך להקרות לכהנים מתוך הסידור. מיהו ראיתי הרבה ת"ח וזקנים שמקרים ג"כ לכהנים בע"פ. ואפשר דס"ל שלא הצריכו להקרות מתוך הסידור אלא למי שמתפלל ג"כ מתוך הסידור, שלא יסמוך על עצמו אע"פ שמכיר היטב את הפסוקים. אבל מי שמתפלל כל תפילתו

שושנת המלך

[ב] מה שכתב הרב פרי חדש בסעיף י"ג דיש למחות ביד השליח ציבור המקרא על פה, טעמו כדי שלא יטעה, ולא משום דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם על פה, כיון ששגור בפי הכל (כן משמע מלשונו שם). (פלק ג' סימן רכ"ח):

ז.ס.

טו *ואחר כך מתחיל שליח ציבור שים שלום. ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל ואומרים, רבון העולמים, עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את

שתיילי זתים

בכל הני דבסעיף זה (כנסת הגדולה הגה"ט והאחרונים).
ומטעם זה כהן חלוש ואינו יכול לעמוד, ואי אפשר

לו בסמיכה, פטור. **והציבור** רשאים לישב, רק שיהיו פניהם נגד הכהנים, דבעינן פנים נגד פנים

מביב לשון לחנך

סעיף זו מתחיל ש"צ וכו' ואומרים רבין וכו'. כתב המג"א סק"ד ח"ל, וזר"ה ויוה"כ שמאריכין צניגונים, היום וכו', לא יתחיל לומר רבין עד לבסוף, שיסיימו עם הקהל כאחד, עכ"ל. ורבינו המחבר השמיט זאת, לפי שאין מנהגינו להאריך אז צניגונים;

שם רבון העולמים עשינו וכו'. וכ"ה גירסת השאמי.
ובגירסת הצלדי ליתא תיבות רבון העולמים:

שם עשינו מה שגזרת עלינו וכו'. פירוש, מה שצויתנו
לכרך את ישראל. והטעם שאומרים זאת בלשון גזירה, כחז
מהרי"ץ בע"ה דף נד ע"א וז"ל, לפי שהמנוות כולן היו גזירות
מלפניו יתברך עלינו, כמ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה בצרכות
(פ"ה מ"ג) על פסקת האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך. ומפי
א"א נ"ע שמעתי משם מהר"ר דוד קאפח אבי אמא ז"ל וכו'
דצינו מדרך הכבוד והמוסר להחזיר [הכהנים] אחוריהם אל
ההיכל וכו'. אמר כי מה שאנו עושים כן, לא ממייעוט מוסר וכבוד
ח"ו, אלא שכן גזרת עלינו, וכדיכול גזירה היא עלינו לעשות כן,
מה שאין ברצוננו לעשות כן, עכ"ל. מיהו כשיורדים יש להם
ליזרה, עיין לקמן בסמוך סקמ"ו, ולעיל סקכ"ו. וראה עוד לקמן
סימן קלב סקנ"ג:

שם עשה אתה מה שהבטחתנו. גירסת השאמי, עשה אֵת מה שהבטחתנו. וגירסת הבללי, עשה עִמָּנוּ מה שהבטחתנו: **שם** השקיפה וכו'. טעם שאין בזה משום בל תוסיף, עיין לקמן סכ"ז ד"ה כהן:

זית רענן

שיצא חוץ לביהכ"נ. ומטע"ז כהן חלוש וכו' וא"א לו בסמיכה על הכותל או על כסא וכיו"ב, פטור מלישא כפיו. ולא ישא כפיו מיושב, דהא עמידה מעכבא. ומשמע מדברי רבינו המחבר דאף שאינו יכול לעמוד אלא ע"י סמיכה, נושא כפיו. ואע"ג דקיימ"ל דעמידה ע"י סמיכה אינה עמידה, כדלעיל סימן צד סקט"ז גבי תפילה, ולקמן סימן קמא סק"ג גבי קריאת התורה, שאני הכא בחלוש שא"א לו בלא סמיכה. ודמי לבעל בשר דרשאי לעמוד ע"י סמיכה ולהתפלל או לקרות בתורה, כמבואר שם בסימן צד, ובסימן קמא ס"א. ואף שיש לחלק דלא דאמי לתפילה כלל, דשאני התם שאין העמידה מעכבת, שהרי כשא"א לו מתפלל אפילו מיושב כמפורש שם בסימן צד סוף סקט"ז וס"י. לכן כשא"א לו, יכול ג"כ ליסמך. וכן בקריאת התורה מפורש שם בסימן קמא סק"ד דבדיעבד אם קרא מיושב יצא. מ"מ כדי שלא יהיה כעובר בשלושה עשין, יש להקל, ונושא כפיו ע"י סמיכה. והנה רבינו המחבר לא ציין מקור דבריו בזה. ולענ"ד שכתב זאת כפשרה. כי הנה הבה"ט סקכ"ה הביא מחלוקת בזה וז"ל, כהן זקן ושבע ימים ומכא חולשת זקנתו אינו יכול לעמוד כשנושא כפיו, אם יכול לסמוך (על הכותל או על כסא וכיו"ב), מה טוב. ואם לאו, ישא כפיו מיושב, דאין לבטלו מנשיא"כ,

דעובר בשלושה עשין (שבו"י ח"ב סימן א, עיי"ש). והרב יד אהרן חולק עליו, דמעומד הוי לעיכובא, ומוטב שיעבור שלוש עשין, עיי"ש. וכן דעת הכנה"ג, עכ"ל. ומדברי יד אהרן משמע קצת דאסור אפילו בסמיכה. וס"ל לרבינו המחבר דאין להקל בזה לגמרי כדעת השבו"י דמותר אפילו מיושב, ולא להחמיר בזה לגמרי כפי הנראה מדברי יד אהרן דאסור אפילו בסמיכה. מיהו רוב האחרונים הסכימו שאפילו יכול לעמוד ע"י סמיכה, אינו נושא כפיו, עיין שע"ת סקכ"ה, ומשנ"ב סקנ"ב, וכה"ח סק"צ. ושוא רבינו המחבר נמי הכי ס"ל, והכי קאמר ומטע"ז כהן חלוש וכו', וא"א לו מן הדין בסמיכה, דכיון דעמידה מעכבא, לא מהניא סמיכה, דהא לא חשיבא עמידה, פטור מלישא כפיו, ואינו נושא כפיו אפילו ע"י סמיכה. ולא דאמי לתפילה וקריאת התורה, דהתם העמידה אינה לעיכובא וכמו שנתבאר. ומ"מ אף לדעת האוסרים אפילו ע"י סמיכה, אם יכול לעמוד בלא סמיכה בשעה שאומר התיבות עצמן, שפיר דמי, אף שנשמך בין תיבה לתיבה בשעה שש"ץ מקרא את הכהנים. וכ"פ המשנ"ב שם. ועיין בספר הברכה המשולשת פ"ד הערה קמ. והציבור רשאים לישב וכו' (מג"א). דעמידת הציבור אינה מעכבת. וכתב המג"א שכן משמע בזוהר. והיינו דאיתא התם (ח"ג דף קמז ע"א) וז"ל, בההיא שעתא דכהנא פריס ידוי, צריכין עמא "למיתב" בדחילו באימתא וכו', ע"כ. [ומשמע עוד שם כי אותה שעה היא עת רצון, ואין מדת הדין שולטת בעולם, עיי"ש].

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח כה

ישראל (ט). (הגה) ויחריכו בתפילה זו עד שיסיים שליח ליצור שים שלום, ושיענו הציבור אמן על שניהם. ואם אינם

שתילי זתים

(מגן אברהם סק"ב, וכמו שיתבאר סעיף כ"ג): (ט) ואין לגמור הפסוק, דמה תועלת וְעַם אֲחֵר עליה. כן נראה לי

זית רענן

ומהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע הביא סייעתא לדברי המג"א וז"ל, מדלא בעי עמידה רק גבי כהנים, ש"מ דבישראל ליכא קפידא, עכ"ל. וכן יש לדקדק מדבריו שהבאתי בסביב לשולחן לקמן סכ"ד ד"ה אבל, עיי"ש. אולם מהר"ר אברהם בנו של מהרי"ץ בתשובה שנדפסה בשו"ת פער"צ סוף ח"ג סימן רפא, תמה על ראיית המג"א שרשאים לישב וז"ל, וקשה דאי מייתי המג"א

סביב לשולחן

שם ושיענו הציבור אמן על שניהם. ומסתברא דהכהנים ג"כ צריכים לענות אמן על ברכת ש"ץ. ואע"ג דקיימ"ל דאין לענות אמן אחר צרכותיו כדלקמן רס"י רטו, שאני הכא שהכהנים מסיימים ענין אחר, ונכ"ג שרי, כלעיל סימן נא סק"ג. ואף את"ל דמיחזי כענין אמן אחר ברכת עומן, שהרי נקשטם היא מאותו ענין שאומר הש"ץ [וק"ק שהרי הש"ץ נקשט על השלום, והם נקשטים השקפה וכו']. והתינו אס

ראייה מהזוהר שרשאים לישב מתיבת למיתב, א"כ מה זה שאמר למיתב בדחילו באימתא, אדרבה אין דחילו ואימתא אלא כשהם עומדים כעבד לפני רבו, וכמ"ש המג"א עצמו בסימן קמא סק"ב על מ"ש השו"ע [שם ס"א גבי הקורא בתורה] ואפילו לסמוך עצמו לכותל [או לעמוד אסור], כתב, דצריך לעמוד באימה. ש"מ דאין אימה אלא בעמידה, עיי"ש. ועוד קשה שכתב [המג"א] רשאים לישב, ומלשון הזוהר אין משמע כן, שכתב צריכין עמא [למיתב] וכו', משמע בהכרח ולא רשאים. אלא שנראה פירוש למיתב, דהיינו ליישב דעתו בדחילו וכו'. א"נ יהיה פירוש למיתב בדחילו, כמו להיות בדחילו. ועוד, דאם פירוש למיתב, לישב, כיצד יהיה שהכהנים עומדים והציבור יושבים, והכתוב אומר אמור להם, כאדם המדבר לחבירו כדאימתא בגמרא [סוטה דף לח ע"א], וכדרך שאדם מדבר עם חבירו, או שניהם עומדים או שניהם יושבים וכו', וצ"ע, עיי"ש. ולענ"ד אין בכח הבן לדחות דברי האב דרשאים לישב. וגם מהר"ר אברהם לא בא אלא לדחות ראיית המג"א, ולא הזכיר שהמנהג לעמוד. ובפרט שכך היא ג"כ דעת רבינו המחבר. ועוד, דמעשה רב, שכך היה נוהג מהר"י צובירי זצ"ל, דכל חזרת הש"ץ היה עומד, ובברכת כהנים היה יושב. ואמר שכך נהגו חלק ממתפללי בביהכ"נ אלאוסטא. וכ"כ בסידורו כנה"ג עמוד קעה, דחלק מהקהל יושבים, וחלק מהם ממשיכים בעמידה כהמשך לעמידה בחזרה, עיי"ש. ובפירושו אמ"ת ויצ"י"ב שם עמוד קעו הביא דברי כמה פוסקים שכתבו שהציבור רשאים לישב, וסיים דמלשון הזוהר מוכח דלאו דוקא רשאים, אלא שצריכים לישב, עיי"ש. ונראה דמכח דברי הזוהר הללו נהג הוא עצמו לישב דוקא כדלעיל. ומ"ש דחלק מהקהל יושבים, זהו מנהג קצת מהשאמי, ובכללם ביהכ"נ אלאוסטא. אבל מנהג הבלדי ורוב ככל השאמי, שכל הציבור עומדים. ונראה שבזמנינו נתפשט המנהג כך בכל קהילותינו. וכ"כ המשנ"ב סקנ"א שהמנהג שהכל עומדים, ושכן משמע במאירי (מגילה דף כד ע"ב), ובאשכול (הלכות נשיא"כ), עיי"ש. וכן העלה מופת הדור בשו"ת יבי"א ח"ו אבה"ע רס"י ח [ונעלמו מעינו הבדולח דברי מהר"א בן מהרי"ץ בשו"ת פער"צ הנז"ל], ובשו"ת יחו"ד ח"ה סימן טו [ושם הזכיר שו"ת פער"צ הנז"ל, אלא שייחס ענין זה למהרי"ץ, ואינה אלא תשובת בנו]. וביחו"ד שם הוסיף להביא ראייה מתרגום שה"ש על פסוק אעלה בתמר, עיי"ש. וע"ע בשו"ת צי"א חיד"ד סימן יח אות ב. וכן יש לדקדק מלשון הרמב"ם פט"ו מהלכות תפילה הל"ח, והעומדים מצדיהם וכו', וכ"ה לשון עוד רבים מן הראשונים, והבן. וכן אמר לי מהר"ע בסיס שליט"א, שהמנהג פשוט שכל הציבור עומדים, מלבד זקן או חולה שיכול לשבת, ויהיו פניו כנגד הכהנים, ע"כ. וכ"כ לי מהר"פ קרח שלחית"א וז"ל, המנהג פשוט שכל הציבור עומדים. ואף מי שישב עד עתה לאיזו סיבה, עומד בשעת ברכת כהנים. וכ"ה משמעות לשון הרמב"ם הלכות תפילה פ"ד הל"ג, דוק ותשכח, עכ"ל. והמנהג שהציבור עומדים אפילו כשאין שם כהן ואומר ש"ץ או"א ברכנו וכו'. וזה בכלל עמידתם במשך כל זמן חזרת הש"ץ, כדמשמע ברמב"ם שם פ"ג הל' ג-ד. וראה עוד מ"ש בחוברת אור ישראל ריש ח"א:

פקד"ט ואין לגמור הפסוק ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש (דברים כו, טו), משום דמה תועלת להתפלל כעת שיברך ה' את אדמת ארץ ישראל ועם אחר יושב עליה. כן נ"ל דעת רבינו [מרן], שהרי לא הביא כל הפסוק אלא רק עד וברך את עמך את ישראל. גם הרמב"ם (פ"ד מהלכות תפילה הלי"ב) לא הביא סיום הפסוק. וכוונת רבינו המחבר לאפוקי מדברי העו"ת סקל"א שכתב שבטור משמע שמסיים עד ארץ

יכולים להאריך כל כך, יאמרו אדיר צמרוס וכו', כדלקמן סימן ק"ל (מ) (רש"י פרק אלו נאמרין, והגהות מיימוני):

שתי"ל זתים

דעת רבינו: (מ) ושמעתי מקצת כהנים שזקניהם למדום לומר מזמור אלהים יחנינו (תהלים טז). וגם זה נכון ועניין:

סביב לשולחן

אומרים ג"כ אדיר צמרוס וכו' כמו שסיים רמ"א, דזה צאמת אותו עניין, שהרי מסיימים י"ה שששים עלינו שלום. ואפשר לומר דכיון שהם אומרים השקיפה וכו' ונכך וכו', דקאי אצרכת כהנים שמסיימת שלום, חשיב מעניין השלום שאומר ש"ן. י"ל דמה שאומרים הכהנים, לאו צרכה גמורה היא, שהרי אין זה שם ומלכות, ולא שייך בזה איסור עונה אמן אחר צרכותיו. וכ"כ המשנ"צ צשה"ס סקנ"צ. וה"ה לאמן שעונים אחרי יר"מ וכו' דלעיל ס"ט, עיין ז"ר שם סקנ"א:

זית רענן

זבת חלב ודבש, עיי"ש. ברם אף שיש מקום למשמעות זו, מדנקט הטור וברך את עמך את ישראל "וכו", מ"מ מדברי הרמב"ם ומרן ודאי לא משמע כן. ואף בדעת הטור אינו מוכרח, שהרי בכמה דפוסים ליתא לתיבת וכו'. שו"ר להרב תורת חיים על השו"ע כאן שהצריך לגמור הפסוק, משום דקיימ"ל במגילה דף כב ע"א, כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה, עיי"ש. ואמנם יש מקומות שנוהגים לגמור הפסוק, עיין סידור היעב"ץ. ומ"מ העיקר לדינא כדעת רבינו המחבר שאין לגמור הפסוק. ומה שטען התו"ח מהא דקיימ"ל כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה, לא קשיא מידי, שהרי בהרבה מקומות אנו אומרים חצאי פסוקים, והיינו טעמא, דלא שייך הך כללא אלא בקורא בתורה, אבל כשאומר פסוק דרך תפילה או שבח לית לן בה, וכמו שביאר מהר"י צובירי זצ"ל בספר ויצבור יוסף בר ח"ב פ"ד סימן ה, עיי"ש. וכן המנהג פשוט. וכן סידר מהרי"ץ בסידורו ע"ח דף נד ע"א. וכ"כ המאמר סקכ"ג להדיא שאין אומרים סיום הפסוק. וכ"כ הבא"ח ש"א תצוה סעיף טז, וכה"ח סקצ"ו, ועוד רבים מן האחרונים. [מלבד הטעם שכתב רבינו המחבר, י"ל עוד, דהך קרא בוידוי מעשר כתיב, והתם שפיר שייכא ברכת אדמת ארץ ישראל, דהא מעשרות ממצוות התלויות בארץ הן. משא"כ הכא בברכת כהנים שהיא ברכה הכוללת כל העניינים כמו שדרשו חז"ל, אין טעם להזכיר ברכת האדמה בדרך פרט, אלא יש לומר רק וברך את עמך את ישראל בדרך כלל. וזהו דנקט רבינו המחבר לקמן סק"מ גבי אמירת מזמור אלהים יחנינו, וגם זה נכון ועניין, כלומר שהוא מעניין ברכת כהנים, שהרי המזמור מדבר בברכות כלליות לישראל, ויש בו לשונות מקבילים ללשונות שבברכת כהנים, דוק ותשכח. ונפק"מ לדידן שרוב יושבי הארץ מעם ישראל המה, דתו לא שייך הטעם שכתב רבינו המחבר, אבל אכתי שייך הטעם שכתבתי אני הקטן. ומה שטען התו"ח מהא דקיימ"ל כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה, י"ל עוד, דשאני הכא שיש טעם זקף קטן בתיבת ישראל, ובכח"ג שפיר דאמי, כמ"ש בשו"ת יכין ובוועז בהגהה דהיכא דאיכא אתנחא או זקף קטן לית לן בה, והובא בשו"ת חת"ס ח"א אור"ח סימן י, עיי"ש. מיהו מהרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"א סוס"י יא חלק עליו בזה, וכתב דדוקא באתנחא לית לן בה, ולא בזקף קטן, עיי"ש. ועיין שו"ת תורה לשמה סימן מד וסימן שעד, ושו"ת מהרש"ם ח"ג רס"י שנט, ושו"ת חלקת יעקב אור"ח סימן קא, ושו"ת יבי"א ח"ד אור"ח סימן ח אות כד ד"ה גם, וחלק ה אור"ח סימן ו אות ה, ושו"ת יחו"ד ח"א סימן מז ד"ה והנה, ושו"ת צי"א ח"ט סימן יז פ"י אות ז, וחלק יח סימן לב, וחלק יט סימן ז אות ז. ובמקו"א כתבתי עוד בזה, ואכמ"ל. איתמר כהן:]

סק"מ ושמעתי וכו' לומר מזמור אלהים יחנינו, נוסף לנוסח אדיר צמרוס וכו' שכתב רמ"א. וזהו שכתב "וגם" זה נכון. ודוחק לפרש שהכוונה שאומרים המזמור במקום אדיר צמרוס וכו' שהזכיר רמ"א. ומה שכתב "וגם" זה נכון, הכוונה כשם שאדיר צמרוס וכו' נכון, גם זה נכון, ואחד משניהם טוב. ומהרי"ץ בע"ח דף נד ע"א העלה דברי מרן ורמ"א, ולא הזכיר המזמור. ושאלתי וביררתי, ולא שמעתי כהן שאומר מזמור זה. ומ"מ נלע"ד דטוב לאמרו, נוסף לנוסח אדיר. גם מהר"ע בסיס שליט"א כתב לי שלא נהגו לומר מזמור זה, אבל טוב לאמרו. ואולי רצו לומר דוקא מזמור זה ולא ריבון כיון שחשו לבל תוסיף, עיין סביב לשולחן לקמן סכ"ז ד"ה כהן, ודו"ק. ועניין. נלע"ד דכוונתו דמזמור זה הוא מעניין ברכת כהנים, דהא כתיב ביה (פסוק ב) אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, מקביל לפסוקי ברכת כהנים יברכך וגו', יאר ה' פניו אליך ויחונך. ועוד נזכר במזמור זה שתי פעמים עניין ברכה, ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו (פסוק ז), יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ (פסוק ח). ואיתא בילקוט שמעוני שם (רמז תשצב), אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה. בברכה שמברכין את בניך, בה ברכם. ומה

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח כז באר הגולה

ב שס. ג כתבי הר"ר ישראל
סימן ק"ט. ד סוטה ט"ו,
יומא י"ז.

הגהות מושמטות
סעיף זו * וכן המנהג:

טז אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם, עד שיתחיל שליח ציבור שים
שלום. ואינם רשאים לכוף אצבעותיהם, עד שיחזירו פניהם (מא). ועומדים
שם, ואינם רשאים לעקור משם, עד שיסיים שליח ציבור שים שלום (מב).
ג'יש מי שאומר שצריכין להמתין עד שיסיימו הציבור לענות אמן אחר ברכת
שים שלום * (מג):

יז כשמחזירין פניהם, בין בתחילה בין בסוף, לא יחזירו אלא דרך
ימין (מד). (הגה) כשירידים מן הדוכן, לא יגעו צמנעליהם המטונפים (מה). ואם נוגעים, יטלו

שתיילי זתים

(מד) שכן אמרו רבותינו ז"ל (סוטה דף טו ע"א) כל פונות
שאתה פונה, לא יהיו אלא דרך ימין. דהיינו שיחזיר
פניו לצד ימינו. אם עומד ופניו למזרח, יחזיר פניו
לדרום ואחר כך למערב. ואם פניו למערב, יחזיר
פניו לצפון ואחר כך למזרח (בית יוסף). וכן המנהג.
וכן כתבו כל האחרונים: (מה) והוא הדין כשהם

(מא) שכל זמן שפניהם נגד העם, יהיו ידיהם
פרושות, לחול עליהם הברכה (לבוש סקט"ז):
(מב) שהכל עניין אחד הוא עם ברכת כהנים (שם):
(מג) דקודם עניית אמן לא נסתיים הברכה (שם).
ויזהרו שלא ידברו עד שירדו מדוכנם, אף שכבר
הורידו כפיהם (אליה זוטא סק"ד, מטה משה סימן קפט):

סביב לשולחן

סעיף זו עד שיסיימו הציבור לענות אמן וכו'. וזה
סגי שכלה אמן מפי רוב הציבור. ולא דמי להא דלקמן

זית רענן

מברכין, יברכך ה' וישמרך וגו', אף כאן ברכם כן וכו',
עיי"ש. עוד שם ובדברים רבה פ"א אות ט, אמר הקב"ה
לישראל, בעוה"ז הייתם מתברכין ע"י אחרים [הכהנים],

לעתיד לבוא אני מברך אתכם מפי, שנאמר אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, ע"כ. והוא רמז נפלא. וידי"נ
הרב אתמר כהן הוסיף שיש ליתן טוב טעם לזה בביאור הקשר בין המזמור לנוסח רבון העולמים וכו' השקיפה ממעון
קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל, דלענין פסוק השקיפה וגו', איתא במדרש במדבר רבה פ"א אות ב,
בשעה שאמר הקב"ה לאהרן ולבניו כה תברכו וגו', אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבון העולמים, לכהנים את אומר
שיברכו אותנו, אין אנו צריכין אלא לברכותיך ולהיותנו מתברכים מפיך, הה"ד השקיפה ממעון קדשך מן השמים
וגו'. אמר להם הקב"ה אע"פ שאמרתי לכהנים שיהיו מברכין אתכם, עמהם אני עומד ומברך אתכם וכו', ע"כ:
סקמ"ג דקודם עניית אמן לא נסתיים הברכה (שם). לפי שעניית אמן היא חלק מן הברכה, עיין ברכות דף מז ע"א
ופירש"י שם. והנה רמ"א בהגהה סיים שכן המנהג. ורבינו המחבר השמיטו, לפי שאין מנהגינו כן, אלא
כמשמעות הסברא הראשונה שהביא מרן בסתם, שאינם רשאים ליעקר משם עד שיסיים ש"ץ שים שלום, וסגי בהכי,
וא"צ להמתין עד שיסיימו לענות אמן:

סקמ"ד שכן ארז"ל כל פונות וכו'. בגמרא נדפס כל פינות, כגון ביומא דף טו ע"ב ובזבחים דף סב ע"ב. אולם
גירסת אבותינו מיהו כל פונות. וכ"ה בגמרא שניקד הרב יוסף עמר זצ"ל, ובמדרש הגדול פרשת כי תבוא
עמוד תקצב, ובמדרש הביאור למהר"ס אדמארי פרשת לך לך עמוד עז, ובשו"ת רביד הזהב סוס"י ב, ובשו"ת
פעו"צ ח"ג סימן טז, ובש"ט פ"ד מהלכות תפילה הלי"ג. וכ"ה בספרי פרשת ראה פסקא קלד, ובפירוש המשנה
להרמב"ם פ"ה דזבחים מ"ג וביכורים פ"ב מ"ד, ובדברי עוד כמה גאונים, ראשונים ואחרונים, ואכמ"ל. דהיינו
שיחזיר תמיד את פניו לצד ימינו. כלומר, אם עומד ופניו למזרח, כגון הכא בנשיא"כ לפני שמתחיל הברכה, כשעדיין
עומד ופניו להיכל, כשבא להחזיר פניו כלפי העם לברכם, יחזיר פניו לדרום, שהוא ימינו, ואח"כ למערב, שהוא
כלפי העם. ואם פניו למערב, כגון הכא בנשיא"כ כשבא להחזיר פניו כלפי ההיכל לאחר הברכה, יחזיר פניו לצפון,
שהוא ימינו, ואח"כ למזרח (ב"י). והיינו במקומות שמתפללים לרוח מזרח (עיין לעיל רס"י צד), כגון כאן בארץ
ישראל. וה"ה בתימן שהיו מתפללים לרוח צפון, כשעומד הכהן לפני הברכה ופניו לצפון, מחזיר פניו למזרח שהוא
ימינו, ואח"כ לדרום. ואחרי הברכה שעומד ופניו לדרום, מחזיר פניו למערב שהוא ימינו, ואח"כ לצפון. זה הכלל,
כל הבא לפנות, פונה תחילה לצד ימינו. וכן המנהג וכו'. וכ"כ מהרי"ץ שם. וע"ע לבוש סק"ז, ודו"ק. ועיין סביב

באר הגולה כח אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ה סוטה ל"ט. ו שם, לדעת
הרמב"ם פרק י"ד מהלכות
תפילה.

ידיהם לתפילה שיתפללו אחר כך (מו) (אגודה פרק היה קורא):
יח אין המקרא שקורא כהנים רשאי לקרות כהנים, עד שיכלה מפי הציבור
אמן שעונים אחר ברכת מודים (מו). ואין הכהנים רשאים להתחיל ברכת

שתילי זתים

נקיים, עיין סימן ד' (סי"ח) (מגן אברהם סקכ"ו):
(מו) וכשירידים מן הדוכן, יחזירו פניהם להיכל,
כתלמיד הנפטר מרבו (שם סקכ"ה): (מו) אף על גב
דבברכת המוציא אינו צריך להמתין רק על רוב

העונים, הכא בעינן על כל העונים, אף על פי שקצת
טועים ומאריכים, מכל מקום צריכים לשמוע הברכה
(בית יוסף ומגן אברהם סקכ"ז וטורי זהב סקי"ב בשם תוספות
סוטה דף לט ע"ב ד"ה עד). ועיין סימן קכ"ד ס"ק כ"ז:

סביב לשולחן

סי"ח, כפי שיוצן למעין נדננו המהמר שם סקמ"ז. וכ"כ
הפמ"ג נמש"ז סק"י, וס"א.

זית רענן

לשולחן לקמן סמ"ה ד"ה לדרום:
סקמ"ה והוא הדין כשהם נקיים וכו'. ואורחא דמילתא
נקט רמ"א המטונפים. וטוב שיהיו לכהן נעליים

שיוכל לנעול אותן מבלי לנגוע בהן. וכ"כ הא"ר סקל"ה. והנוגע בשרוכים, אינו צריך נטילה, עיין סביב לשולחן
לעיל סימן ד' סי"ח ד"ה והחולץ. ויש מחמירים גם בשרוכים. וכל זה לפי מנהג המקומות שנכנסים לביהכ"נ בנעליהם.
אבל למנהג אבותינו בתימן, בלא"ה כל הציבור חולצים נעליהם לפני שנכנסים לביהכ"נ, כדלעיל בז"ר סקי"א. ואפילו
כשמתפללים בבית, כגון בבתי חתנים, בלא"ה לעולם היו חולצים נעליהם לפני שנכנסים לחדר מחדרי הבית, לפי
שרגילים לפרוס שם שטיחים:

סקמ"ז וכשירידים מן הדוכן, לא יחזירו אחוריהם להיכל, אלא יחזירו פניהם להיכל וירדו כשהם הולכים אחורנית,
כתלמיד הנפטר מרבו שאינו מחזיר לו אחוריו, אלא נרתע לאחוריו, ופניו כנגד פני רבו, כמבואר ביור"ד סימן
רמב סעיף טז. שם. מדברי רבינו המחבר נראה שצריך להחזיר כל פניו להיכל. מיהו המעיין במג"א יראה שכתב
יחזירו פניהם "קצת" להיכל ע"כ, דמשמע שאם מצדד ומחזיר פניו קצת להיכל, שפיר דמי. ונראה דאף רבינו המחבר
מודה לזה, שהרי גם הוא כתב כן לקמן סימן קלב סקי"ג, ג"כ בשם המג"א, עיי"ש. וגם המג"א כאן ציין לעיין שם.
והמג"א למד כן מגמרא יומא דף נג ע"א, שהיוצאים מביהמ"ק היו מצדדים, עיי"ש ובמחזה"ש:

סקמ"ז אע"ג דבברכת המוציא א"צ להמתין אלא רק על רוב העונים, ואז רשאי לבצוע, כדלקמן סימן קסז סעיף
טז. והטעם מבואר שם סק"נ ובגמרא ברכות דף מז ע"א, לפי שהמאריכים יותר מדאי לאו שפיר עבדי, ואינם
אלא טועים. מ"מ הכא בעינן להמתין על כל העונים, אע"פ שקצת מהציבור טועים ומאריכים בעניית אמן, מ"מ
גם הם צריכים לשמוע הברכה, ואם לא ימתין להם, לא יוכלו לשמוע הברכה בעוד הם עונים אמן. ב"י ומג"א וט"ז
בשם תוספות. ועיין סימן קכ"ד סקכ"ז. שם כתב מרן בס"ט לעניין חזרת הש"ץ, שאם יש קצת מהעונים שמאריכים
יותר מדאי, א"צ המברך להמתין להם. וכתב ע"ז רבינו המחבר שם בשם המג"א וז"ל, ודוקא בברכה שאינה חובה
לשמוע [כגון התם בחזרת הש"ץ שכבר יצאו הציבור כשהתפללו בלחש]. אבל בברכה שמוציא רבים ידי חובתן,
צריך להמתין, כמ"ש סימן קכח סי"ח, עכ"ל. והיינו הך דהכא, שכיון שכל הציבור צריכים לשמוע ברכת כהנים,
צריך להמתין גם למאריכים. וראה עוד בז"ר לקמן סימן קמא סק"י. ומתוך זה תבין שציון סקמ"ז המסודר כאן
בשו"ע על תיבת מודים, אף שכ"ה בכל ספרי השת"ז שראיתי, הן כת"י והן דפוסים, על כרחיך ט"ס היא, שהרי באמן
של ברכת מודים א"צ להמתין למאריכים כדי שישמעו קריאת "כהנים", שאין הציבור צריכים לשמוע קריאה זו. אלא
מקום ציון סקמ"ז הוא לקמן, אחרי תיבות "אינם רשאים להתחיל יברכך עד שיכלה מפי כל הציבור אמן שעונים
אחר ברכת אשר קידשנו בקדושתו של"אהרן", דבזה הוא דבעינן להמתין גם למאריכים, כדי שגם הם ישמעו תיבת
יברכך, שהרי כל הציבור צריכים לשמוע ברכת כהנים. ולכך דקדק מרן ונקט עד שיכלה מפי "כל" הציבור אמן,
משא"כ ברישא נקט עד שיכלה מפי הציבור אמן שעונים אחר ברכת מודים, מבלי תיבת "כל", דהתם לא בעינן
להמתין למאריכים. ועיין לקמן סימן קמא סק"י ובז"ר שם. והנה מקור דברי רבינו המחבר הוא מהב"י וט"ז
ומג"א. ואמנם המג"א ציין זאת לנכון גבי אמן של ברכת אשר קידשנו, וכדבר האמור. אבל הט"ז ציין זאת גבי אמן

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח כט באר הגולה

ז שם, לדעת הטור. ח צרכות ל"ד.

אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הקורא. ואחר שבירכו הכהנים אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, אינם רשאים להתחיל יברכך, עד שיכלה מפי כל הציבור אמן שעונים אחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן. וכן אינם רשאים להתחיל בתיבה, עד שתכלה התיבה מפי המקרא. ואין הציבור עונין אמן, עד שתכלה ברכה מפי הכהנים. (הגה) ולא יתחילו הכהנים רצון העולמים וכו', עד שיכלה אמן מפי הציבור (מח) (בית יוסף):
יט אין שליח ציבור רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים (מט):

שתילי זתים

להמתין להם ואחר כך יתחילו הרבון, דעניית אמן שייכא לברכה (טורי זהב סק"ג, ומגן אברהם סק"ח, ועולת תמיד סק"ח). ובזה מסולק תמיהת בית חדש ופרי חדש (סק"ח): (מט) שלא תתבלבל דעתו בעניית האמן, שיכיון בה כראוי, ולא ידע באיזה ברכה קאי (טורי

(מח) כגון שקצת מאריכים, והשליח ציבור כבר התחיל שים שלום, שאין צריך השליח ציבור להמתין להם, וכמו שנתבאר סימן קכ"ד סעיף ט'. שאז רשאים להחזיר פניהם ולומר הרבון, כמו שנתבאר סעיף ט"ו. מכל מקום הכהנים צריכים

סביב לשולחן

סעיף יח אינם רשאים להתחיל יברכך וכו'. וה"ה לפסוק יאר ופסוק ישא, שאין הש"ץ רשאי להתחיל להקרותם עד שיכלה אמן מפי כל הציבור:
שם וכן אינם רשאים להתחיל בתיבה וכו'. וה"ה לש"ץ, שאינו רשאי להתחיל להקרות תיבה אחרת, עד שמכלה התיבה שלפניה מפי כל הכהנים:
סעיף יט אחר ברכה של כהנים. פירוש, אחר כל פסוק ופסוק משלושה פסוקים של צרכת כהנים. וע"ז כתב

זית רענן

של מודים, וכפי שהוא גם בכל ספרי השת"ז כדלעיל. וכבר עמדו ע"ז האחרונים, וכתבו דהט"ז פליג וס"ל דבאמן של מודים נמי צריך להמתין למאריכים. עיין מגן גיבורים סק"ד, ומשנ"ב סקס"ד וסקס"ה ושה"צ סקנ"ה. אולם מדברי רבינו המחבר שהביא עניין זה בשם הט"ז והמג"א, מוכח דס"ל דלא פליגי, דהט"ז נמי קאי על אמן של ברכת אשר קידשנו, ולא על אמן של מודים. ומוכרח לומר כן, דבהדיא כתב הט"ז טעמו מפני שצריכים

לשמוע "הברכה" עיי"ש, ואם איתא דקאי על אמן של מודים שלפני קריאת "כהנים", מאי ברכה דקאמר, הלא קריאת "כהנים" אינה ברכה. אלא ודאי קאי על אמן של ברכת אשר קידשנו שלפני תיבת יברכך, דהשתא שפיר קאמר שצריכים לשמוע "הברכה", דהיינו תיבת יברכך שהיא תחילת ברכת כהנים. ועל כרחין טעה המדפיס וציין דברי הט"ז על אמן של מודים. וגם רבינו המחבר אגב שיטפיה ציין זאת שם, א"נ טעות המעתיקים היא. ומוכרחים אנו לומר כן, דזיל בתר טעמא וכדבר האמור. שו"ר שבחלק מכתה"י גם ציון סקמ"ח אינו במקומו, כדלקמן בז"ר סוף סקמ"ח. וא"כ נראה שנפלו טעויות בציוני סעיף זה:

סקמ"ח הנה הב"ח והפר"ח ועוד אחרונים, פקפקו בדברי רמ"א בהגהה זו, שהרי אין הכהנים מתחילים לומר רבון העולמים אלא אחרי שהחזירו פניהם להיכל, כדלעיל סט"ו. ואינם מחזירים פניהם להיכל אלא אחרי שהתחיל ש"ץ שים שלום, כמבואר שם ובסט"ז. וכיון שהתחיל ש"ץ שים שלום, על כרחין כבר ענו הציבור אמן. וא"כ למה הוצרך רמ"א להזהיר שלא יתחילו לומר רבון העולמים עד שיכלה אמן מפי הציבור, הא בלאו הכי כך הוא, דלא משכחת לה שיתחילו בעוד הציבור עונים אמן. וליישב זה כתב רבינו המחבר דמשכחת לה כגון שקצת מהקהל מאריכים בעניית אמן, והש"צ כבר התחיל שים שלום, לפי שא"צ הש"צ להמתין להם עד שיסיימו אמן, וכמ"ש סימן קכ"ד ס"ט [והובא בז"ר לעיל בסמוך סקמ"ז]. שאז כבר רשאים הכהנים להחזיר פניהם להיכל ולומר הרבון, שהרי כבר התחיל ש"ץ שים שלום, כמ"ש סט"ו. מ"מ הכהנים הגם שכבר החזירו פניהם להיכל, צריכים להמתין להם עד שיסיימו כל הקהל עניית אמן, ואח"כ יתחילו הרבון, משום דעניית אמן שייכא לברכה, כדלעיל בז"ר סקמ"ג. ט"ז וכו'. ובזה מסולק תמיהת ב"ח ופר"ח שפקפקו בדברי רמ"א כדלעיל. ודע שבחלק מכתה"י של השת"ז, ציון סקמ"ח בשו"ע הוא בדברי מן אחרי תיבת מפי הכהנים. ואין לזה הבנה כלל. וברור שעיקר מקום הציון הוא בסוף הגהת רמ"א, וכפי שהוא לנכון בשת"ז כת"י מדויקים. וכ"ה בדפוס הר"א אלשיך ובדפוס השאש,

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

שתיילי זתים

פרי חדש סק"ט וסק"כ). ועיין ס"ק ל"ד. וטורי זהב (סקט"ו) חולק:

זהב סק"ד). ואם מובטח שחזור לתפילתו, רשאי. וכל שכן אם מתפלל מתוך הספר (מגן אברהם סקל"א. וכן פסק

סביב לשולחן

רבינו המחבר בסקמ"ט שאם מוצטח לו שלא תתצלצל דעתו, רשאי לענות אמן, ולא חשיב הפסק בתפילתו, עיי"ש וכו"ר. ולא ציאר רבינו המחבר דין אמן שאחרי ברכת אשר קידשנו שמזכרים הכהנים. והנה הט"ז בסקי"ד כתב שכול לענות אמן אחרי ברכת אשר קידשנו, דלא הוה הפסק. וזהו אין לחוש שתתצלצל דעתו, כיון שלא התחיל עדיין להקרותם. דעיקר החשש הוא בין הצרכות עצמן, צאיזה מקום הוא עומד, ולא ידע אם צריך להתחיל להקרותם ברכה שנייה או שלישית, משא"כ בהתחלה. וכ"ש לדעת מרן השו"ע לעיל סי"ג דש"ץ א"ל לומר יצרכך, אלא הכהנים עצמם מתחילים, פשיטא שיוכל לענות אמן, עיי"ש. נמצא שאחרי ברכת אשר קידשנו, בכל גוונא רשאי ש"ץ לענות אמן, אפילו אם מתפלל בע"פ, דלא שייך אז חשש שתתצלצל דעתו. מיהו רבים מן האחרונים פליגי, וס"ל דבכל גוונא לא יענה אמן אחרי ברכת אשר קידשנו, משום דהוי הפסק בתפילתו. ושאני אמן של פסוקי ברכת כהנים דלא הוה הפסק, כיון שהוא מורה על קבלת הצרכה. והוצאו דצריהם צמשי"צ סקע"א. וצשה"ל סקס"ב הכריע דשז ואל תעשה עדיף. אולם מהרי"ץ בע"ח דף נד ע"א פסק כדעת הט"ז. ולא הזכיר עניין הפסק, אלא עניין ההצטמה, שלדעת מרן שהכהנים מתחילים יצרכך, אין לחוש, עיי"ש. ועיין ע"ח ח"ג דף עז ע"א. וכ"נ דעת רבינו המחבר, דאי הוה פליג וס"ל דהוי הפסק, לא הוה שתיק מדינא רבה כי האי. ומה שלא הזכיר עניין ההצטמה, היינו משום דפשיטא ליה דלדידן שהכהנים מתחילים יצרכך כדעת מרן, אין לחוש, וכדלעיל צ"ש הט"ז. וכן המנהג פשוט. וראה עוד מ"ש בזה בשו"ת מן טוב סימן נצ דף ריב, ודו"ק:

זית רענן

ומסתברא שכך היה גם בכת"י שלפניהם. לפיכך הלכנו בעיקבותיהם. ועיין ז"ר לעיל סוף סקמ"ז: סקמ"ט כדי שלא תתבלבל דעתו בעניית האמן, דמפני שיכוין בה [באמן] כראוי, יסיח דעתו למחשבה אחרת, ולא ידע באיזה ברכה [משלוש ברכות שבברכת כהנים] קאי, וממילא לא ידע אם צריך להתחיל להקרות כעת ברכה שניה (יאר) או שלישית (ישא), או שמא כבר סיים הכל וצריך לחזור לתפילתו לומר שים שלום. ט"ז. וזה שייך דוקא בשלוש ברכות של ברכת כהנים, מטעמא דלעיל. אבל על ברכת אשר קידשנו וכו', עונה גם הש"ץ אמן, וכמו שביארנו בסביב לשולחן. ואם מובטח שחזור לתפילתו לומר שים שלום, וכן מובטח שידע איזו ברכה יתחיל להקרות, רשאי הש"ץ לענות אמן. דומיא דש"ץ כהן שאינו נושא כפיו אא"כ מובטח לו שיחזור לתפילתו ולא תתבלבל דעתו, כדלקמן ס"כ. ואין לחוש להפסק בעניית אמן באמצע תפילתו, דאמן זה חשיב צורך התפילה, כמ"ש התוספות בברכות דף לד ע"א, הובאו דבריהם במג"א סקכ"ט ובט"ז שם ובש"פ. ועיין סביב לשולחן. וכ"ש אם מתפלל מתוך הספר (מג"א), שאז בודאי מובטח לו שלא תתבלבל דעתו. והנה לשון המג"א כך הוא, ומכ"ש "האידינא שמתפללים" מתוך הספר, ע"כ. ורבינו המחבר שינה וכתב "אם מתפלל", לפי שבתימן רובם היו בקיאים ומתפללים בע"פ. ומ"מ לא נפק"מ לדינא, ואם מתפלל מתוך סידור, שפיר דמי. וכ"פ פר"ח, שאם מובטח שחזור לתפילתו, רשאי לענות אמן. ועיין סקל"ד. שם כתב בשם הפר"ח שיש למחות ביד הש"ץ שמקרא בע"פ. וכוונת רבינו המחבר לומר דלדעת הפר"ח אף שהוא מקרא מתוך הסידור, ובודאי ישים לב לברכה שאחריה, מ"מ עדיין אינו מובטח לגמרי. דאל"כ למה כתב הפר"ח בלשון "אם מובטח", הרי לשיטתו מוכרח להקרות מתוך הסידור כדלעיל סקל"ד, ונמצא דלעולם מובטח הוא. אלא על כרחין ס"ל להפר"ח דאף שמקרא מתוך הסידור, עדיין אינו מובטח לגמרי שלא תתבלבל דעתו, ודלא כסברת המג"א. ונראה דס"ל להפר"ח דהסידור יכול לסייע לו שלא תתבלבל דעתו איזו ברכה צריך לומר, אבל עדיין לא מובטח לו שלא תתבלבל דעתו מחמת עניית אמן, והבן. והכי דייק לשון רבינו המחבר שלא ציין בסתם מג"א ופר"ח, אלא כתב וכ"פ פר"ח, דהיינו לעניין עצם הדין שאם מובטח רשאי לענות אמן, אבל לאו למימרא שהקורא מהסידור מובטח. ועיין לקמן סקנ"ב. וט"ז חולק, וס"ל דאף אם מובטח לו שלא תתבלבל דעתו, אינו רשאי לענות אמן. ולא דמי לש"ץ כהן שנושא כפיו אם מובטח לו שיחזור לתפילתו כדלקמן ס"כ, דשאני התם שהדבר תלוי בטבעו, אם יש לו אימת ציבור או לא. לפיכך אם הוא מכיר בטבעו ובטוח שיחזור לתפילתו, מהני. משא"כ הכא בעניית אמן, החשש הוא שמא מחמת עניית אמן בכוונה כראוי, יסיח דעתו למחשבה אחרת, ובוזה אין שייך לומר מובטח, כי התחת אלהים הוא להפוך המחשבה כרצונו, כי אין דבר זה תלוי בטבע שלו, עיי"ש. והעולה מן האמור, דאחר ברכת אשר קידשנו, עונה גם הש"ץ אמן. אבל אחרי כל פסוק מפסוקי ברכת כהנים, אינו רשאי לענות אמן, אא"כ מובטח לו שלא תתבלבל דעתו. לדעת

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח לא באר הגולה

כ אם שליח ציבור כהן [ג], אם יש שם כהנים אחרים, לא ישא את כפיו (נ).
 (ולא יאמרו לו לעלות או ליטול ידיו. אבל אם אמרו לו, צריך לעלות, דהא עובר בעשה אם אינו עולה) (נא) (מרדכי פרק הקורא עומד, והגהות מיימוני פרק ט"ו דתפלה, ואגור). 'ואפילו

שתי"ל זתים

(נ) שמא תיטרף דעתו מאימת ציבור, ולא יוכל לדעת להתחיל שים שלום (רש"י ברכות דף לד ע"ב ד"ה שהוא): (נא) ודוקא אם אמרו לו קודם רצה (עיין ס"ק ו' וס"ק (ח"י) [י"ט]):

מביב לשון

פעיף ב אם ש"ץ כהן וכו'. כתב מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע ח"ל, כהן העומד בתפילה [דהיינו בתפילת לחש, ולא הספיק לסיים תפילתו. אב"מ], והגיע ש"ץ [בזמרה. אב"מ] לעבודה, פוסק ועולה לדוכן, וחוזר למקומו. [ואין ההליכה הפסק, כדלעיל סימן קד סק"מ. אב"מ]. ואם שהה כדי לגמור את כולה [יתבאר זו"ר לקמן סקס"ו. אב"מ], חוזר לראש לדעת התוספות [בזכות דף כב ע"ב ד"ה אלא. אב"מ]. ואל תתמה [כ"ל מפסיק תפילתו. אב"מ]. שהרי זכר כהנים מלות עשה מן התורה, ותפילה אע"ג שהיא דאורייתא מ"מ זמנה וסידורה ושלל להפסיק בה אינו אלא דרבנן. ודמי ממש לציבור שאין שם כהן רק הש"ץ [שאם הוא מוצטט שחוזר לתפילתו. אב"מ] שפוסק ועולה לדוכן וחוזר לתפילתו, והכא נמי לא שנה. עיין רד"י ח"ד סימן רנ"ג [שכתב כן. ובכוונה צ"ח מהרי"ץ לעיין שם, כיון שהרד"י הוסיף שם שאם יש כהנים אחרים, והוא באמצע תפילתו, לא יעלה, וכמו שיתבאר לקמן. אב"מ]. ובספר עמודי שמים [להעב"ץ, דף קמד ע"ב סק"י. אב"מ] פסק שלא יפסיק תפילתו כשעומד בזכרה אחרת. וזלתי אם הגיע לעבודה [נראה שיש כאן ט"ס, וז"ל אם הגיע לשם שלום. וי"ל. אב"מ] עם ש"ץ, ובמוצטט שיחזור לתפילתו, יעו"ש. וז"ל [אלו הם דברי מהרי"ץ. אב"מ] דמאי שטען רד"י דמאי שנה, היא טענה חזקה, מדע שכן הוא [שנשיא"כ לא שייכא לתפילה. אב"מ], שהרי הפר"ח והש"ג סימן נה כתבו שם הירושלמי, דאע"ג דקיי"ל [התם בסימן נה ס"ג. אב"מ] התחילו באבות ויאלו מקצתן גומרים אפילו קדושה, דוקא הוא, אבל נשיא"כ לא [יאמרו. אב"מ], דחלוק הוא מתפילה. וזלתי אם התחילו נשיא"כ בעשרה ויאלו מקצתן, גומרים, יעו"ש. [וכן נמצא לעיל סק"י. אב"מ]. ונמצא א"כ דמעיקרא הוה הפסק בין ליחיד בין לש"ץ. אלא דמשום דעדיפא מתפילה, התירו לו [בין לש"ץ האמור כאן, ובין לכהן העומד בתפילת לחש. אב"מ] להפסיק כשאין כהן אחר. [אבל אם יש כהן אחר, לא יפסיק וכמ"ש לעיל. אב"מ]. ומה לי הפסקה בסוף או באמצע. [כלומר, אולי תרצה לחלק ולומר דכשם שכהן ש"ץ אינו נושא כפיו אלא בסוף תפילתו אחר זכר מודים, כך כהן העומד בתפילת לחש, לא ישא כפיו אלא כשהוא בסוף תפילתו אחר זכר מודים, ולא כשהוא באמצע תפילתו, וכסדר היעב"ץ דלעיל. ע"ז כתב דמה לי הפסקה בסוף או באמצע, שאין טעם לחלק בזה, שהרי נשיא"כ אינה חלק מהתפילה, וכשם שהתירו לש"ץ להפסיק בסוף התפילה ולשאת כפיו, כך התירו לכהן העומד בתפילת לחש להפסיק אפילו באמצע התפילה, וכסדר הרד"י. אב"מ]. גם האחרונים [עיין מג"א סק"מ, והציאו רבינו המחבר לקמן סקס"ו. אב"מ] הציאו דברי הרד"י וקיצולו בסדר פנים יפות, ודו"ק. עכ"ל מהרי"ץ בתוספת זיאו"ר. נמצא דכהן העומד בתפילת לחש ועדיין לא סיים זכר מודים, והוא יחידי [ואפשר דבעינן נמי מוצטט לו שיחזור לתפילתו, דומיא דש"ץ כהן], לדעת הרד"י פוסק ועולה לדוכן, ולדעת היעב"ץ אינו פוסק. אבל אם סיים זכר מודים, לכו"ע פוסק. ואם יש שם כהנים אחרים, לכו"ע אינו פוסק. ונלע"ד דהיינו דוקא כשלא סיים

שושנת המלך

[ג] אם שליח ציבור כהן ואין שם כהנים אחרים, לא ישא את כפיו, אלא אם כן מובטח לו שיחזור לתפילתו (שולחן ערוך סימן קכ"ח). ואם יש עמו כהנים אחרים, אפילו הבטחה לא בעי, וחייב לישא כפיו בכל עניין (רבינו יעב"ץ בשם ?? לחם שמים, ושכן משמע מלשון המשנה פרק ה' דברכות, דלא כמגן אברהם). (חלק ב' סימן קפ"ה):

אין שם כהן אלא הוא, לא ישא את כפיו, אלא אם כן מובטח לו שיחזור לתפילתו בלא טירוף דעת. שאם הוא מובטח בכך, כיון שאין שם כהן אלא הוא, ישא את כפיו, כדי שלא תתבטל

סביב לשולחן

זית רענן

והוסיף דמהאיי טעמא אינו עובר אח"כ כשקוראין כהנים, כיון שהקריאה היתה אחרי רצה, עיי"ש. ונראה דרבינו המחבר השמיטו משום דפשוט הוא. והנה בז"ר לעיל סק"ז הבאנו דברי מהרי"ץ שאם לא עקר רגליו ברצה, אפשר דכשקראו כהנים עובר למפרע, שהיה לו לעקור רגליו ברצה. והביא סברת היעב"ץ דאף אם לא עקר רגליו ברצה, אם היה בביהכ"נ כשקראו כהנים, השתא עובר בעשה, ולכך יצא חוץ לביהכ"נ בשעת קריאה. וציין מהרי"ץ לדברי המג"א כאן דפליג. וסיים דהבוחר יבחר, עיי"ש. ונראה פשוט דבנדון דידן גם לסברת היעב"ץ הש"ץ א"צ לצאת, מכמה טעמים מובנים. חדא, דהא טעמא דאין ש"ץ עולה לדוכן אפילו כשהוא בטוח בעצמו שלא תיטרף דעתו, משום דלא רצו חכמים להקל בזה שיעקר ממקומו ויעלה לדוכן היכא שיש כהנים אחרים בביהכ"נ ולא תתבטל נשיא"כ, וכדלעיל בז"ר סק"נ. ואם נצריך את הש"ץ לצאת, הרי הוא נעקר ממקומו. וכיון שכבר נעקר, למה לא יעלה לדוכן כשמובטח לו, ויעקור רגליו מעט בעבודה כדלקמן. ועוד, דבמציאות אין הש"ץ יכול לצאת, שהרי כשמסיים ברכת הודאה, מיד קוראים כהנים, ואיך יספיק לצאת. גם מהרי"ץ לא כתב דבריו אלו אלא לעיל בס"ב, ולא כאן גבי ש"ץ. ואם איתא דהכא נמי דינא הכי, היל"ל זאת כאן, דהוי חידוש טפי, והבן. [עיי' שו"ת רדב"ז ח"ד סימן רצג (הובא בסביב לשולחן ד"ה אם ש"ץ, ובז"ר לקמן סקס"ו) דפשיטא ליה דש"ץ אינו עובר אם שמע קריאת כהנים, דכיון שהוא עסוק בתפילתו, הקורא כהנים אינו מזהיר אלא לפנויים, והש"ץ וכן המתפלל אינם

זרכת מודים. אבל אם סיים זרכת מודים, לכו"ע פוסק, אפילו יש שם כהנים אחרים, כיון שהוא עסוק שקצו צו נשיא"כ ואינו עסוק בתפילתו כעת, ודו"ק. והנה מהרי"ץ הסכים לסברת הרדב"ז והליך בעדה, והוכיח שאין לחלק בין ש"ץ כהן לכהן העומד בתפילת לחש, ודלא כסברת היעב"ץ צעמודי השמים. והיעב"ץ שם ביאר טעמו לחלק ציניהם, דש"ץ כהן נושא כפיו גם כשיש שם כהנים אחרים, לפי שאינו מפסיק כלל, שהרי אומר זרכת כהנים על הסדר. אלא דמחשש טירוף אמרו שלא ישא כפיו. וצמקום שאין חשש טירוף, נושא כפיו. משא"כ כהן העומד בתפילת לחש, ושמע שקראו כהנים, אם סיים זרכת מודים ומוצטח לו שיחזור לתפילתו, ישא כפיו, דלא חשיב מפסיק תפילתו, שהרי הוא עומד אחרי זרכת מודים שהיא מקומה של זרכת כהנים. ואף שנשיא"כ לא שייכא לתפילה, מ"מ כאן סידרו לאמרה. אבל אם עדיין לא סיים זרכת מודים, אין לו להפסיק ולשא"כ כפיו. שאם יפסיק וישא כפיו, נמנעת תפילתו מתצטלת, ואתה מנציתו לחזור לראש התפילה. ואם משום שלוש עשה של זרכת כהנים, י"ל שחכמים מנעוהו מלעלות, כמו שמנעו את הפסולים [כדלעיל סוף סק"ו], וכ"ש כאן שלא עקר רגליו צעבודה, עיי"ש. והאריך עוד בזה בספרו מו"ק כאן. ויש לדון צענין כהן העומד בתפילת לחש ויש שם כהנים אחרים, כי הנה הרדב"ז בתשובתו הנו"ל כתב וז"ל בקיצור, אבל אם יש שם כהנים אחרים, לא יפסיק תפילתו. וא"ת הרי עובר בשלוש עשה, יתא, דאינו עובר אלא"כ מזהירין אותו לעלות. והכא כיון שהוא עסוק בתפילתו, אעפ"י שש"ץ קורא כהנים, אינו מזהיר אלא לפנויים. אבל זה שטרוד בתפילתו, לא הוי בכלל. דאלת"ה, ש"ץ כהן ויש שם כהנים אחרים, אמאי אינו עולה, שהרי החזן קורא כהנים. אלא ודאי אינו בכלל הקריאה ואינו עובר כלל, עיי"ש. ויבא בהרחבה יותר בז"ר לקמן סקס"ו. והמעין יראה שהרדב"ז כתב דבריו אלה אליבא דהסוברים כדעת מרן דש"ץ כהן ויש שם כהנים אחרים, אינו נושא כפיו כלל. וס"ל להרדב"ז דככה"ג אינו

עובר כלל, לפי שאינו בכלל הקריאה. ומה למד לענין כהן העומד בתפילת לחש ויש שם כהנים אחרים. אבל רבינו המחבר ומהרי"ץ דס"ל דש"ץ כהן אף כשיש שם כהנים אחרים, אם מוצטח לו נושא כפיו, דלמה יניח עצמו מלקיים שלוש מצוות עשה, וכמבואר בז"ר סקנ"ב. נמצא דאינהו חיישי דש"ץ נמי בכלל הקריאה הוא, א"כ לכאורה ה"ה לכהן העומד בתפילת לחש ויש שם כהנים אחרים, הרי הוא בכלל הקריאה ואריך לישא כפיו. ואפשר דמשו"ה קיטר מהרי"ץ כשהעתיק דברי הרדב"ז, ולא חילק בין כהן יחיד לבין יש שם כהנים אחרים. אלא שרבינו המחבר לקמן סקס"ו העלה בהדיא חילוק זה בשם הרדב"ז. גם מלשון מהרי"ץ יש לדקדק דס"ל לחלק בזה, שהרי כתב דדמי ממש לציבור שאין שם כהן רק הש"ץ. ועוד כתב, אלא דמשום דעדיפא מתפילה, התירו לו להפסיק כשאין כהן אחר, ע"כ. הרי דכשיש שם כהנים אחרים, אינו פוסק. וא"כ קשיא לדידהו מאי שנא מש"ץ דס"ל דאף כשיש שם כהנים אחרים אם מוצטח לו נושא כפיו. וז"ל לענ"ד דס"ל לרבינו המחבר ומהרי"ץ דיש לחלק בין הענינים, וסביר כהרדב"ז בחדא ופליגי עליה בחדא. דלענין כהן העומד בתפילת לחש ויש שם כהנים אחרים, ס"ל כהרדב"ז דלא יפסיק, ומן הטעם שביאר, דכיון שהוא עסוק בתפילתו, אינו עובר בעשה. וכיון שאינו עובר בעשה, למה יפסיק. אבל לענין ש"ץ כהן, פליגי עליה, וס"ל דכיון שהוא אומר זרכת כהנים על הסדר, שפיר מפסיק, וכיון שרשאי להפסיק, הרי הוא בכלל קריאת הכהנים. ונמצא שנתיישבו הדברים כפתור ופרת. והצ"ה יאיר עיניו במאור תורתו. והעולה מכל האמור לענין הלכה למעשה אליבא דרבינו המחבר ומהרי"ץ. א. ש"ץ כהן, בין אם

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח ל' באר הגולה

נשיאת כפים (נב). יוכיזד יעשה. יעקור רגליו (מעט) (נג) בעבודה, ויאמר

ב הגהות מיימוני.

שתילי זתים

(נב) ויש מתירים למתפלל מתוך הסידור (עטרת זקנים בשם לחם חמודות ברכות פ"ה אות נג). ופרי חדש (סק"כ) פסק שאם מובטח, למה יניח עצמו מלקיים שלוש עשה, אף אם יש כהנים אחרים: (נג) כך צריך לומר. וכן הוא בטור (מגן אברהם סק"ב):

זית רענן

בכלל הקריאה ואינם עוברים כלל, עיי"ש. וכך י"ל אליבא דהיעב"ץ ומהרי"ץ. שו"ר מ"ש היעב"ץ בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן נד, עיי"ש ודו"ק. איתמר כהן: סקנ"ב ויש מתירים למתפלל מתוך הסידור, שבזה מובטח לו שיחזור לתפילתו בלא טירוף דעת. ועיי"ן לקמן בסמוך בשם היעב"ץ, ולעיל סקל"ד וסקמ"ט. עז"ק בשם ל"ח. העז"ק כתב התר זה למתפלל מתוך הסידור אפילו כשיש שם כהנים אחרים. מיהו המעיין בל"ח יראה שלא כתב כן אלא כשהש"ץ הוא כהן יחיד. וכ"כ המג"א סקל"א בשמו. וכבר העיר ע"ז האז"ו סקי"ט, וכן בספרו א"ר סקמ"ב, עיי"ש. וכ"ה דעת רבינו המחבר בהבנת סברת מרן, שהרי העלה זאת כאן גבי אין

סביב לשולחן

הוא כהן יחיד, צ"ן אם יש שם כהנים אחרים, אם מובטח לו נושא כפיו. [ואם אינו מובטח ויש שם כהנים אחרים, עיי"ן ז"ר סקנ"ב]. כהן העומד בתפילת לחש ועדיין לא סיים ברכת מודים, אם הוא כהן יחיד, נושא כפיו. [ואם חוזר אח"כ לראש התפילה או לא, יתבאר לקמן סקס"ו]. ואם יש שם כהנים אחרים, אינו נושא כפיו. והיינו כשלא אמרו לו צפירוש לעלות. אבל אם אמרו לו, נושא כפיו, וכדלקמן סקס"ו. ג. כהן העומד בתפילת לחש וסיים ברכת מודים, נושא כפיו אפילו אם יש שם כהנים אחרים. ד. כהן העומד בתפילת לחש ועולה לדוכן בתנאים האמורים לעיל, אחרי נשיא"כ יורד וחוזר למקום שעמד בו תחילה, עיי"ן ז"ר לקמן סקס"ו:

שם יעקור רגליו וכו' ויעלה לדוכן וכו'. והנהגים אצלנו

שם כהן אלא הוא. אבל אם יש שם כהנים אחרים, לא יעלה אף בכה"ג, וכמ"ש מרן בשו"ע, וכמו שביארנו לעיל סק"נ. ופר"ח פסק שאם מובטח לו שיחזור לתפילתו בלא טירוף דעת (וכן אם מתפלל מתוך הסידור), למה יניח עצמו מלקיים שלוש עשה [עיי"ן לעיל ס"ב], אף אם יש כהנים אחרים. ודלא כדעת מרן שאינו נושא כפיו במובטח אלא כשאין שם כהנים אחרים. ומדהעלה רבינו המחבר סברת הפר"ח, משמע דהכי ס"ל. נמצא דבין כשהש"ץ כהן יחידי ובין יש שם כהנים אחרים, אם מובטח לו נושא כפיו. ומנהגינו בזה יתבאר לקמן בסמוך. וראיתי למהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע שהעלה דבר חדש בזה וז"ל, בספר עמודי שמים [הוא סידור היעב"ץ עמוד קמד] כתב שזכו לו מהשמים פירוש חדש במשנה (ברכות דף לד ע"א) דאם אין שם כהן אלא הוא לא ישא כפיו אלא א"כ הבטחתו, דדוקא הוא. הא אם יש שם כהנים אחרים שלא הוא, [אפשר וקרוב מאד ד]לא בעינן אפילו הבטחה, וכ"ש במובטח. ושהודו לו חכמי דורו, עיי"ש, עכ"ל. גם בתשובותיו פער"צ (הביאו הרב שושנה"מ כאן) לאחר שביאר מהרי"ץ דעת מרן דהבטחה לא מהניא אלא כשאין שם כהנים אחרים, הביא דברי היעב"ץ, והוסיף בשמו, דאצ"ל במתפלל מתוך הסידור דחשיבא הבטחה ודאי, וחייב לעלות בלי ספק. וסיים עלה מהרי"ץ בזה"ל, ובאמת דמתניתין הכי דייקא, דוק, ודפח"ח, עכ"ל. משמע שהסכים מהרי"ץ לסברא זו, דכשיש שם כהנים אחרים, בכל גוונא צריך לישא כפיו. וקולא היא זו יותר מסברת הפר"ח שלא התיר אלא כשמובטח לו וכדלעיל. ומשו"ה לא הוסיף מהרי"ץ שכ"כ הפר"ח. וכן יש לדקדק מדברי מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב שכתב בזה"ל, אם ש"ץ כהן ואין זולתו כהן, אם מובטח וכו' (מרן). עיי"ש. ולא הביא תחילת דברי מרן אם יש שם כהנים אחרים וכו'. משמע דס"ל כהיעב"ץ, דדוקא כשהוא כהן יחיד בעינן הבטחה, אבל אם שם כהנים אחרים נושא כפיו בכל גוונא, ודו"ק. והעולה מכל האמור, לדעת מרן אם הש"ץ כהן יחיד, לא ישא כפיו אלא כמובטח לו. ואם יש שם כהנים אחרים, לא ישא כפיו כלל. ולדעת רבינו המחבר גם כשיש שם כהנים אחרים, אם מובטח לו ישא כפיו. ולדעת היעב"ץ ומהרי"ץ כשיש שם כהנים אחרים, נושא כפיו בכל גוונא, ואצ"ל אפילו הבטחה. ולמעשה מנהגינו דש"ץ כהן לעולם נושא כפיו, בין כשהוא לבדו, בין כשיש שם כהנים אחרים. ומעולם לא ראינו ש"ץ שאינו נושא כפיו. אלא שאין ראייה מן המנהג הזה, דסבירא לן כדעת היעב"ץ ומהרי"ץ דכשיש כהנים אחרים אצ"ל אפילו הבטחה. דאיכא למימר שאין זאת אלא מפני שכולם אצלנו מובטחים, אם מצד הבקיות, ואם מצד שהסידור לפניו, דחשיבא הבטחה ודאי, וכמ"ש היעב"ץ ומהרי"ץ עצמם. וראיה לזה, שהרי אפילו כשהש"ץ כהן יחיד, דלכו"ע בעינן הבטחה, מעולם לא ראינו שאינו נושא כפיו. ומאי אית לך למימר,

סביב לשולחן

זית רענן

שהש"ך עומד לפני ההיכל (לדלידן הוא הדוכן) כזר מתחילת החזרה, כדי שלא ינטרף לילך ולעמוד שם צאמנע התפילה, ו"ל פשוט שא"ל לעקור רגליו צרעה, כיון שהוא כזר עומד בדוכן. וכן כשמתפללים תפילה אחת, מנהגינו שהכהנים הולכים ועומדים לפני ההיכל כזר מתחילת התפילה [ואם המקום שם גבוה, צעין שיהיה רחב ארבע אמות על ארבע אמות, עיין לעיל רס"י 5], כדלעיל זו"ר סק"ג, א"ל לעקור רגליהם צרעה. וכן המנהג. וכן שמעתי מפי ידי"נ הרה"ג יוסף הכהן עראקי שליט"א. ויש נוהגים שאחרי הקדושה הכהנים גומרים תפילתם צורזומ, כדי

שהעלה חידושו הנז"ל, סיים להתיר דוקא במובטח לו, עיי"ש. ועוד, שהמעצין בלשון היעב"ץ שהביא מהרי"ץ בפעו"צ שם, יראה שאין דבריו מוחלטים להתיר אפילו בלא הבטחה, שהרי כתב בזה"ל, הא יש שם כהנים שלא הוא, "אפשר וקרוב מאד" דלא בעינן אפילו הבטחה, וכ"ש דבהבטחה סגי. ואצ"ל במתפלל מתוך הסידור דחשיבא הבטחה ודאי וחייב לעלות בלי ספק, ע"כ. אלא שבהגהותיו העלה מהרי"ץ את דבריו בקיצור. גם מה שדקדקתי לעיל מלשון מהרי"ץ בע"ח דס"ל כהיעב"ץ, המעצין יראה שלא כתב להדיא להתיר כשיש שם כהנים אחרים, והבן. נמצא שאין הדבר ברור בדעת מהרי"ץ להתיר בכל גוונא כשיש שם כהנים אחרים. ובפרט שלא הזכיר שכן הוא מנהגינו. ואף את"ל שדעת מהרי"ץ להתיר בכל גוונא, מ"מ אילו ראה דברי היעב"ץ בתשובותיו השאילת יעב"ץ הנז"ל שלא התיר למעשה אלא במובטח, בודאי היה פוסק כמותו. ועוד, דמהרי"ץ לא ראה דברי החולקים על היעב"ץ ודחו ראיתו מהמשנה. וע"ע בשע"ה (סימן כ סח"י והערות מז מח) שכתב שמנהגינו כסברת היעב"ץ מהרי"ץ. גם עשה סתירה בין דברי מהרי"ץ בע"ח לדבריו בפעו"צ. ולענ"ד זה אינו וכמו שנתבאר. [מה שכתבתי באור ישראל גליון א דף ח הערה ח שכדברי היעב"ץ, כן כתב הפר"ח, לא קאי אלא על מה שצינתי שסברת מהרי"ץ היא היפך דעת המג"א, וכמו שסיימתי שכן המנהג פשוט. אלא שהלשון שם אינו מדויקדק. איתמר כהן]. מסקנא דמילתא לענין מעשה כפי הנלע"ד. מנהגינו פשוט דש"ך כהן לעולם נושא כפיו, בין אם הוא כהן יחיד, בין יש שם כהנים אחרים. והיינו לפי שכולם אצלינו מובטחים שלא יטעו, אם מצד הבקאות, ואם מצד שהסידור לפניו. ואתי כסברת רבינו המחבר בשם פר"ח, שאם הש"ץ מובטח, נושא את כפיו אפילו אם יש שם כהנים אחרים. לפיכך אם חושש מתחילה שמא יטעה, לא יהיה ש"ץ כלל. ואם הוא מורגל שלא לטעות וכעת אירע שחושש שמא יטעה, לא ישא כפיו. והסכימו עמי מהר"ע בסיס שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א. ובעיקר דברי היעב"ץ יש להבין מאי טעמא כשיש שם כהנים אחרים לא בעינן אפילו הבטחה. והנה היעב"ץ עצמו ביאר דבריו, כמובא בתשובותיו שאילת יעב"ץ שם וז"ל, דוקא קתני אם אין שם כהן אלא הוא, אינו רשאי לישא את כפיו בלא הבטחה. דכיון דאין שם כהן אחר, נקיטין דאינו קורא כהנים. וכשאין קוראין כהנים, אינו עובר אם אינו עולה וכו'. ומאחר שיש לחוש ליבוטל תפילה שכבר הותחלה, טפי אית לן למיחש. אבל בשיש שם כהנים אחרים, דהשתא מיבעי למיקרינהו לעלות, אין אומרין לזה עבור בשלוש עשה, משום חשש בעלמא דילמא מיפסקא תפילה דרבנן. ואית ביה נמי משום פגמא, דכשקוראין כהנים, כל הכהנים שבביה"נ בכלל. משו"ה פשיטא ליה לתנא דצריך לעלות אפילו אין הבטחתו שחזור לתפילתו, דבכה"ג לא משגחינן בתפילה דרבנן לחוש לספק ביטולה. ותו, אפשר נמי באחר שיעבור תחתיו, עיי"ש. וראה עוד בסביב לשולחן ד"ה אם ש"ץ, בשם הרדב"ז, ודו"ק. והנה בז"ר לעיל סקכ"ה הבאנו בשם מהרי"ץ שראה כמה ת"ח, כשכהן יחיד עולה לדוכן, אומר לו הממונה ברך, עיי"ש. ולפי דברי היעב"ץ נראה דכשהש"ך כהן יחיד, עדיף טפי שלא לומר לו ברך. די ש לחוש שמא הש"ץ יודע בעצמו שאינו יכול לשאת כפיו, וכשיאמר לו הממונה ברך, יהיה מוכרח לשאת כפיו, ודו"ק. ואם יונח שאותם ת"ח נהגו לומר ברך גם לש"ך כהן יחיד, י"ל דהיינו משום דכולם אצלינו מובטחים, וכמו שנתבאר לעיל. שו"ר להרש"ש בחידושו על המשנה שם, שדקדק מלשון התנא כדקדוק היעב"ץ. אבל כתב סברא אחרת, דכיון שיש עמו כהנים אחרים, אין עליו אימת ציבור כ"כ, ובודאי יחזור לתפילתו, עיי"ש. אלא שהוא ביטל דעתו מפני דברי הפוסקים, עיי"ש. וראה עוד בשו"ת הרמ"ע מפאנו סימן צה. ובעיקר ראיית היעב"ץ מן המשנה, עיין בספר בני ציון (ליכטמן) כאן סק"כ, ובספר דמשק אליעזר על ביאור הגר"א סקמ"ג וסקמ"ד, ואכמ"ל: פקנ"ג כצ"ל. וכ"ה בטור (מג"א). וכ"כ ש"א. וכן נדפס בכל המהדורות האחרונות של השו"ע. ודלא כדפוסים

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח לה באר הגולה

עד ולך נאה להודות, ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים (נד). ויקרא לו אחר. ומסיים החזן שים שלום. ודאם המקרא כיון לתפילת שליח ציבור מתחילה ועד סוף, עדיף טפי שיסיים המקרא שים שלום:

שתי"י זתים

לפניו. אבל בלאו הכי, עומד במקומו ומברך (הרדב"ז חלק (ב') [א'] סימן רל"ז). וטעמו איני זכור. ועיין סימן

(נד) אין צריך השליח ציבור לעלות לדוכן, אלא אם כן כל הציבור לפניו, או שאי אפשר שיחזרו כולם

מביב לשון

שיאמרו ברכת כהנים. וכבר נתבאר בז"ר שם שאף הנוהגים כן, עדיף טפי שיעמדו לפני ההיכל כבר בתחילת התפילה, עיי"ש. וראה עוד בז"ר סקנ"ד:

שם ומסיים החזן שים שלום. ותפילת עשיו מה שגזרת וכו' (דלעיל סט"ו) יאמר הש"ץ הכהן מיד אחרי התפילה, קודם נפילת אפים. ואף לדעת מהרי"ץ שאין להפסיק בין התפילה לנפילת אפים כדלקמן בז"ר סימן קלא סק"א, י"ל דהכא דהוי חלק מהתפילה לית לן זה. ולמנהג השאמי שמתחיל הש"ץ לומר הודוי מיד אחרי חזרת התפילה, יאמר תפילה זו לאחר הקדיש. ונראה שכן יעשו כל הכהנים כשמפללים תפילה אחת, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. והסכימו עמי מהר"ע צסיס שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א:

שם עדיף טפי שיסיים המקרא שים שלום. וכ"כ מהרי"ץ זצ"ח דף נב ע"ב. וכן נראה דעת רבינו המחבר שסמך כמחן. וכן נראה עוד מדבריו דלקמן סקנ"ו. מיהו האחרונים כתבו דיותר טוב שלעולם ש"ץ יסיים בצעמנו. וכ"ה ע"פ הסוד, כמ"ש כה"ח אות קכה. וכ"ה מנהגיו פשוט:

זית רענן

ראשונים דגרסי יעקור רגליו "משם", דמשמע שכעת בברכת עבודה עוקר רגליו משם לגמרי. ולא היא, אלא סגי לעקור מעט, שאל"כ לא יוכל לשאת כפיו, כדלעיל ס"ח וסקי"ט. ורק בסיום ברכת הודאה עולה לדוכן כדלקמן בשו"ע, או עומד במקומו והציבור עומדים לפניו כדלקמן סקנ"ד. ועיין כה"ח אות קכ שדחה דברי מהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים ח"ב סימן טז, שכתב שראה גדולי תורה ש"ץ כהנים שלא עשו עקירה. והכי פשיטא ליה לרבינו המחבר שהעקירה מעכבת אפילו לש"ץ, וכמ"ש לקמן סוף סקנ"ו שאם לא ידע הש"ץ שאין כהן זולתו ולא עקר מעט בעבודה, אינו עולה, עיי"ש:

סקנ"ד א"צ הש"ץ לעלות לדוכן, כלומר שאינו מוכרח לשאת כפיו דוקא על הדוכן, אא"כ כל הציבור עומדים לפניו, דהיינו בין התיבה לדוכן. או שא"א שיחזרו כולם לעמוד לפניו, דהיינו בין התיבה לכותל שמאחוריהם, כדי שיהיו פנים כנגד פנים בשעת הברכה,

דקי"מ"ל שהעומדים אחורי הכהנים אינם בכלל הברכה, כדלקמן סכ"ד. אבל בלא"ה, עוקר רגליו מעט בעבודה (כדלעיל סקנ"ג), ועומד במקומו ומברך, לפי שאין העלייה לדוכן מעכבת ברכת כהנים. וכ"נ דעת הרמב"ם פט"ו מהלכות תפילה הל"י, שלא הזכיר כלל שעולה לדוכן, דמשמע שאינו לעיכובא. הרדב"ז ח"א סימן רל"ז. ומ"ש הרדב"ז בח"ד סימן אלף שסד (רצג) דש"ץ עולה לדוכן (והביאוהו רבינו המחבר לקמן סקס"ו, ומהרי"ץ בהגהה שהבאנו בסביב לשולחן כאן ד"ה אם ש"ץ), אינו סותר לדבריו דלעיל, דהתם נקט לשון הפוסקים, משא"כ כאן שחידש שאינו מעכב באופן שביאר. גם רבינו המחבר העלה שתי תשובות הרדב"ז הללו, ומוכח דפשיטא ליה שאינן סותרות זו לזו, ופשוט. וטעמו איני זכור. נראה שרבינו המחבר העתיק מסקנת הרדב"ז, וכשבא לערוך את חיבורו לא היה זכור מה הוא טעמו. ואני הצעיר עיינתי בתשובת הרדב"ז, וראיתי כי טעמו משום דעלייה לדוכן אינה מעכבת ברכת כהנים, ובכל מקום שיהיה יכול לברך, ובתנאי שיהיו כל העם לפניו. ומוטב שלא יפסוק תפילתו, ויעמוד במקומו ויברך, והעם יחזרו כולם לפניו, עיי"ש"ב. ועיין סימן ק"ד ססק"ח. שם נתבאר דאע"ג דלא מצינו בשום מקום שהליכה נקראת הפסק, מ"מ שלא לצורך אסור לילך, עיי"ש. וכוונת רבינו המחבר ליתן בזה טעם מדנפשיה לסברת הרדב"ז, דכשכל הציבור לפניו (בעת שמחזיר פניו למערב לשאת כפיו) או יכולים לילך ממקומם ולעמוד לפניו, שוב אין צורך בהליכתו לעלות לדוכן, וממילא איסורא נמי איכא. והוא הוא טעמו של הרדב"ז, אלא שרבינו המחבר לא היה זכור מה הוא טעמו וכדלעיל. ולפ"ז בזמנינו שהדוכן רחוק מההיכל, יש לשים לב שכולם יעמדו לפניו. והכי דייק לשון הרדב"ז ורבינו המחבר שכתבו שא"א שיחזרו "כולם" לפניו, דבדוקא הוא. ואם רואה שחלק מהציבור לא יבואו לעמוד לפניו, יעקור רגליו בעבודה ויעלה לדוכן. ויש שחששו שלא כולם יבואו לעמוד לפניו, ולפיכך כבר מתחילת החזרה עומד הש"ץ ליד ההיכל, ושם נושא כפיו ומסיים התפילה. וכן המנהג פשוט. ובהרבה

כא יאין הכהנים רשאים לנגן בברכת כהנים שנים או שלושה ניגונים, משום דאיכא למיחש לטירוף הדעת. ואין לנגן אלא ניגון אחד מתחילה ועד סוף: **כב** משתדלים שיהא המקרא ישראל (נה). וכשהחזן כהן, יעמוד ישראל

נ תרומת הדשן. ס טור בשם הרמב"ם.

שתי"י זתים

כנסת הגדולה הגב"י בשם הגדולים). ואין עיכוב בדבר (בית יוסף). ואם אין ישראל יוכל להקרות, אז נושאים

ק"ד סוף ס"ק ח': (נה) פירוש, דלכתחילה משתדלים שיהא השליח ציבור ישראל (מגן אברהם סקל"ד בשם

זית רענן

מקומות בתימן, כגון עי"ת צנעא וסביבותיה, לא היה דוכן, והש"צ עומד לעולם ליד ההיכל (עיין סביב לשולחן לקמן סימן קנ ס"ה ד"ה ועושין). הלכך כשהוא כהן, עומד במקומו ומברך. וא"צ לעקור רגליו בעבודה, עיין סביב לשולחן ד"ה יעקור. וראה עוד בז"ר לקמן סקנ"ח. וע"ע למהר"ח פאלגי שם שכתב דאף לכתחילה א"צ ללכת לדוכן, מחשש טירוף, עיי"ש. ואין נראה כן מדברי הרדב"ז ורבינו המחבר:

סקנ"ה פירוש, דלכתחילה משתדלים שיהא הש"ץ המתפלל שחרית או כל תפילה שיש בה נשיא"כ, ישראל [או לוי, עיין סביב לשולחן ד"ה יעמוד] דוקא, כדי שממילא ישראל הוא שיהיה המקרא להם תיבות ברכת כהנים, שהרי הש"ץ הוא המקרא אותם כדלעיל סי"ג. מג"א וכו'. והכי פשיטא ליה למרן בכס"מ פ"ד מהלכות תפילה הלי"ד בהבנת לשון הרמב"ם, שהוא כלשון מרן כאן, שמשתדלין שהש"ץ יהיה ישראל, עיי"ש. והטעם מבואר ברמב"ם שם, משום דכתיב (במדבר ו, כג) אמור להם, מכלל שהמקרא אינו מהם. ואין עיכוב בדבר שיהיה הש"ץ ישראל דוקא. ב"י. כן דקדק מרן שם מלשון הרמב"ם דנקט בלשון משתדלין, דמשמע השתדלות בעלמא, אבל מן הדין רשאי כהן להיות ש"ץ. ובכס"מ שם הוסיף להביא ראיה לזה מדתנן (ברכות דף לד ע"א) שאם אין שם כהן אלא החזן לא ישא כפיו [עיין לעיל ס"כ], אלמא יכול להיות החזן כהן, עכ"ל. לפיכך סיים מרן בשו"ע כאן, וכשהחזן כהן וכו'. אולם המנהג פשוט שאין משתדלין כלל שיהיה הש"ץ ישראל, אלא כל אחד מהציבור נעשה ש"ץ בתורו, מבלי להבחין אם הוא כהן או ישראל. וראה עוד בז"ר לקמן בסמוך סקנ"ו. [וא"ת דבמקור דין זה שהוא בירושלמי פרק אין עומדין (פ"ה דברכות סוף הל"ד. וכ"ה עוד שם בפ"ה דגיטין הל"ט) הביאוהו התוספות בסוטה דף לח ע"א ד"ה לשנים, איתא בהדיא צריך שיהא החזן ישראל. נראה לענ"ד דאדרבה מדנקט החזן ולא נקט הש"ץ, מוכח דמיירי במקרא דוקא ולא בש"ץ, שהרי ידוע דבלשון חז"ל בבבלי ובירושלמי ובמדרשים, אין קורין חזן אלא לממונה על ביהכ"נ, אבל היורד לפני התיבה נקרא בלשונם ש"ץ, וכמו שמבחינים ביניהם אצלינו עד היום, ודלא כשאר קהילות (וכן מקצת פוסקים) שקוראים חזן גם למי שיוורד לפני התיבה. וכן תראה בז"ר לעיל סקכ"ד בשם הרא"ש "שהחזן קורא כהנים, אבל ש"ץ המפסיק עבירה היא בידו". הרי דחזן לחוד וש"ץ לחוד. שו"ר שהרא"ש עצמו שם (פ"ה דברכות סימן יז) וכן התוספות במנחות דף מד ריש ע"ב, הרגישו בזה, וכתבו דחזן הנזכר בירושלמי בזה, לאו היינו ש"ץ, עיי"ש. ואעיקרא, אין הדבר ברור שמקור דברי הרמב"ם הוא מן הירושלמי. חדא, דהירושלמי נקט צריך, והרמב"ם נקט משתדלין (וכבר העירו על זה). ותו, דבר הלמד מעניינו דהירושלמי מיירי במי שקורא "כהנים" ולא

סביב לשולחן

סעיף כא ואין לנגן אלא ניגון אחד וכו'. כתב מהר"ץ בהגהותיו על השו"ע ח"ל, לא היה צריך עוד לכתוב זה. וחזר לכתבו, להשיענו דמנהג נמי לנגן בשנים ובקשות. וכן הצין הלבוש ז"ל מדקדוק לשון מרן, עכ"ל. והבן. וכן הוא מנהגינו פשוט, שיש לכהנים ניגון אחד לימי החול, וניגון ערב ומיוחד לשבתות וי"ט, וניגון מיוחד לר"ה ויוהכ"פ. ובשחרית חוה"מ מנגנים לימי החול, ובמוסף חוה"מ ניגון ערב יותר אך לא כשבת: **סעיף כב** משתדלים שיהא המקרא ישראל וכו'. "מקרא", היינו הקורא להם צרכת כהנים תיבה תיבה, כדלעיל סי"ג. והוא הנקרא "קירוי" כהנים. והקורא "כהנים" דלעיל ס"י, אינו נקרא "מקרא" אלא "קורא": **שם** וכשהחזן כהן וכו'. מרן אזיל לשיטתיה לעיל ס"כ דכשיש כהנים אחרים, הש"ץ הכהן לא ישא כפיו כלל, אפילו אם מוצטח לו שיחזור לתפלתו, עיי"ש. לפיכך כתב דישראל אחר יעמוד אלול ויקרא כהנים ויקרא אותם, והש"ץ עומד ושותק. אבל לדידן הש"ץ הכהן נושא כפיו בכל גווה, כמ"ש בז"ר לעיל סקנ"ב. וישראל מקרא אותם כשהוא עומד במקומו, דהיינו שאינו הולך לעמוד היכן שעומד הש"ץ. וקריאת "כהנים" בלא"ה לעולם היא ע"י אחר ולא ע"י הש"ץ, כדלעיל סקכ"ד. ועיין ו"ר שם: **שם** יעמוד ישראל וכו'. וה"ה לוי, וכ"כ כה"ם אות קלג בשם לבוש סק"כ ועו"ת סקמ"ו. ונראה דרבינו המחבר

אצלו ויקרא כהנים ויקרא אותם, והחזן עומד ושותק (נו):

שתי"י זתים

לא יאמר אלהינו. אלא אחר שאינו כהן אומרה, אפילו שלא כיון לתפילת שמונה עשרה. ושליח ציבור ישתוק ולא ישיח, ויגמור שים שלום (פרי חדש שם בשם משפט צדק ח"א סוס"י כט). ומיירי כגון שלא ידע שאין כהן זולתו, שלא עקר מעט בעבודה. או שאינו

כפיהם בלא הקראה, מידי דהוה אעיר שכולה כהנים (טורי זהב סק"ז). ולבוש (סקכ"א) ופרי חדש (סקכ"ב) כתבו דיקרא כהן: (נו) עד התחלת שים שלום, ויאמר אותו השליח ציבור (טורי זהב סק"ח). אם אין שם כהנים, או שיש כהנים ואין עולים לדוכן, אם החזן הוא כהן,

סביב לשולחן

השמיטו משום דפשוט הוא, ולא נקט מן ישראל אלא לפוקי כהן. דאל"כ לא יוכל לוי להיות ש"ץ כיון שהוא מקרא לכהנים, וזה ודאי לא יתכן. וכן המנהג פשוט. וכ"כ הרש"י נש"ת דברי חכמים או"ח סימן כח, ושכן המנהג. והציג מעשה רב מאזני מהר"י יצחק הלוי ז"ל שהיה ש"ץ והיה מקרא לכהנים, עיי"ש:

זית רענן

במי שמקרא התיבות, כפי שיראה המעיין שם, וכמו שהבינו התוספות והרא"ש הנז"ל ושאר ראשונים. ואף את"ל דלהרמב"ם נמי צריך להשתדל שהש"ץ יהיה ישראל, י"ל דהיינו דוקא לדידהו. אבל לדידן שכל אחד מהציבור נעשה ש"ץ בתורו, כשיגיע תורו של כהן, לאו אורח ארעא לעשות ש"ץ את הבא אחריו בתור. ודרך

ארץ דוחה השתדלות זו. וכתבתי כל זה בקיצור נמרץ, אף שיש מקום להרחיב בכמה מן הפרטים דלעיל. איתמר כהן. ואם הש"ץ כהן ואין שם ישראל בקי אשר יוכל להקרות, אז נושאים כפיהם בלא הקראה, שאין ההקראה מעכבת (כדלעיל סק"ד), מידי דהוה אעיר שכולה כהנים דלקמן סכ"ה, שעולים כולם לדוכן, ושם ודאי אין הקראה כלל, דמי מהם יקרא (ט"ז). ולבוש ופרי"ח כתבו דיקרא כהן. שהדרשה שכתב הרמב"ם מדכתיב אמור להם כדלעיל, אינה לימוד גמור, שהרי עיקר הפסוק לא להקראה אתא, רק ללמד שעובר בעשה אם אמרו לו לעלות ואינו עולה, כדלעיל סק"ז. ורבינו המחבר לא הכריע במחלוקת זו, לפי שאין דבר זה מצוי במקומותינו. אבל נ"ל דהעיקר כדעת הלבוש והפרי"ח. ואף דלדידן ש"ץ כהן לעולם נושא כפיו, כדלעיל בז"ר סקנ"ב, וא"כ היאך יקרא כהן. מ"מ י"ל שיקרא כהנים וישא כפיו גם יחד. והסכים עמי מהר"ע בסיס שליט"א:

סקנ"ו עד וכו', ויאמר אותו [דהיינו שים שלום] הש"ץ (ט"ז). ודלא כב"ח שכתב שמנהגם שהישראל המקרא, הוא המסיים שים שלום. ולא דמי לההיא דלעיל ס"כ שכתב מרן דעדיף טפי שהמקרא יסיים שים שלום, דשאני התם דהש"ץ הלך ממקומו ונשא כפיו, והמקרא בא ועמד במקומו. משא"כ כאן שהש"ץ עומד במקומו ושותק, והמקרא אינו עומד במקומו אלא לידו, הש"ץ הוא שצריך לומר שים שלום. והעיד הט"ז וז"ל, וכמה פעמים בילדותי [דהיינו בצעירותו] הייתי אני המקרא אצל ש"ץ שהיה כהן, והש"ץ אמר שים שלום, ומו"ח [הב"ח עצמו] ז"ל היה באותו ביהכ"נ, עכ"ל. וכ"ה מנהגינו פשוט. ועיין סביב לשולחן לעיל ס"כ ד"ה עדיף. גם מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב העתיק דברי מרן, ולא כתב שהמקרא יאמר שים שלום, משמע שהסכים לחילוק הט"ז ורבינו המחבר. מיהו ק"ק מה שסיים מהרי"ץ שם וז"ל, וטוב שאותו ישראל כיוון לכל ח"י ברכות (אחרונים), עכ"ל. דמרן לא הצריך שהמקרא כיוון לכל ח"י הברכות אלא כדי שיוכל לומר שים שלום, וכדלעיל סוף ס"כ, אבל להקראה בעלמא לא בעינן כיוון לכל הברכות. וא"כ משמע לכאורה דס"ל למהרי"ץ כדעת הב"ח דבנדון דידן נמי המקרא יאמר שים שלום, ודלא כחילוק הט"ז ורבינו המחבר. ויש לדחות דא"כ העיקר חסר מן הספר, שהיל"ל בהדיא דהמקרא יאמר שים שלום. ולכן צ"ל דמהרי"ץ נמי ס"ל דהכא הש"ץ יאמר שים שלום. וס"ל דכיון שההקראה היא חלק מהתפילה, שהרי הש"ץ צריך להקרות, הלכך הכא דהש"ץ אינו יכול להקרות, טוב שלא יקרא אלא מי שכיוון לכל הברכות. וכ"כ להדיא הלבוש סקכ"א והא"ר סקמ"ג. והם האחרונים שציין. אם וכו' ואין עולים לדוכן מאיזו סיבה, אם החזן [הש"ץ] הוא כהן, לא יאמר אלהינו וכו' ברכנו בברכה המשולשת וכו' (כדין ביהכ"נ שאין בה כהנים, כדלעיל סימן קכז ס"ב). אלא אחר וכו'. והטעם נבאר בעז"ה לקמן בסמוך. פרי"ח בשם משפט צדק. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נד ע"א. ולכאורה קשה מדוע הש"ץ שהוא כהן יחיד אינו נושא את כפיו. וביאר רבינו המחבר ומיירי כגון שלא ידע הש"ץ שאין כהן זולתו [וכיו"ב ביאר לעיל סק"ט], שלא עקר רגליו מעט בעבודה, והעקירה מעכבת, עיין ז"ר לעיל סקנ"ג. או אפילו ידע שאין כהן זולתו, אלא שאינו בטוח לחזור לתפילתו. לפיכך אינו רשאי לשאת כפיו. וכיון שאין

באר הגולה לח אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ע רמז"ס פרק י"ד מהלכות
תפילה. פ סוטה ל"ח.
צ חגיגה ט"ז.

כג "בשעה שהכהנים מברכים העם, לא יביטו ולא יסיחו דעתם, אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפילה (נז). והעם יכוונו לברכה, ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים (נח), ואלא יסתכלו בהם (נט). (הגה) וגם הכהנים לא

שתילי זתים

אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא פנים כנגד עורף. תלמוד לומר (שם) אמור להם, כאדם האומר לחבירו (פרי חדש סעיף י"ד). ואותם העומדים אצל הכותל בצידי הכהנים, יהפכו פניהם לצד הכהנים (טורי זהב סק"ב): (נט) משום היסח הדעת. דדוקא בזמן שבית

בטוח לחזור לתפילתו. שאם לא כן, ישא כפיו, וכמו שנתבאר סעיף כ' (נראה לי): (נז) שהרי הם מתפללים שיברך יי את ישראל (לבוש סקב"ג): (נח) דבעינן פנים כנגד פנים, לקבל הברכה. דאמרינן בגמרא (סוטה דף לח ע"א), כה תברכו (במדבר ו, כג), פנים כנגד פנים. אתה

זית רענן

שם נשיא"כ, אומרים אלהינו וכו'. שאל"כ [דהיינו שידע הש"ץ שאין כהן זולתו ועקר ברגליו מעט בעבודה, וגם הוא בטוח לחזור לתפילתו], ישא כפיו, וכמ"ש ס"ב, ולא יצטרכו לומר אלהינו וכו'. נ"ל. ועיין להרב כה"ח אות קלה שכתב כן מדנפשיה. וידוע שהיה לפניו ספר שת"ז, אלא שרק בתחילת חיבורו הזכירו הרבה פעמים, ואח"כ כמעט ולא הזכירו. והנה רבינו המחבר והכה"ח ביארו מדוע הש"ץ אינו נושא כפיו, אבל עדיין צריך טעם למה דוקא אחר שאינו כהן יאמר אלהינו וכו' ולא הכהן הש"ץ. ואולי משום דכהן אינו יכול לומר נוסח זה, שהרי כתוב בו ברכינו וכו' האמורה לאהרן ולבניו (נ"א), האמורה מפי אהרן ובניו) הכהנים וכו', דמשמע שהאומר זאת אינו כהן. והמאמר סקל"ב דחה דברי הרב משפט צדק [והוא כתב זאת בשם שו"ת מעיל צדקה סימן רט] וכתב שלא נהגו כדבריו, אלא הש"ץ הכהן אומר אלהינו וכו', כיון שנוסח תפילה הוא אומר. ולמד כן במכ"ש מזה שש"ץ כהן יכול לקרוא כהנים ולהקרות אותם, עיי"ש. וזה כדעת הלבוש והפרי"ח שהביא רבינו המחבר לעיל בסמוך סוף סקנ"ה. וממילא יש ללמוד מדברי המ"צ לאידך גיסא, דכ"ש דכהן ש"ץ אינו קורא להם כהנים ולא מקרא להם, וכדעת הט"ז שהביא רבינו המחבר שם. וראה עוד בפמ"ג מש"ז סקי"ח:

סקנ"ז שהרי הם מתפללים וכו' (לבוש). טעם זה לא קאי אלא על מ"ש מרן שיהיו עיני הכהנים כלפי מטה כמו שעומד בתפילה, לפי שגם הם מתפללים וכו'. אבל מ"ש מרן לעיל לא יביטו [דהיינו שלא יביטו הכהנים בעם, עיין סביב לשולחן ד"ה לא], מטעמא אחרת, הוא, משום היסח דעת. וכן מתבאר למעיין בלבוש. גם מ"ש רמ"א שהכהנים לא יסתכלו בידיהם, הוא מטעם היסח הדעת. ופשוט:

סקנ"ח דבעינן פנים וכו'. עיין סביב לשולחן ד"ה על. ואותם העומדים אצל הכותל המזרחי (במקומות שמתפללים לרוח מזרח, עיין לעיל סקמ"ד) בצידי הכהנים, לא יעמדו ופניהם אל הכותל, אלא יהפכו פניהם לצד הכהנים (ט"ז), דגם בכה"ג הוי פנים כנגד פנים כאדם האומר לחבירו. והנה רבינו המחבר קיצר דברי הט"ז כדרכו. ובתשובותיו רביד הזהב סימן ג כתב וז"ל, עוד שאלת, כהן המברך במקומו ויש עם אחריו, שפיר או לא. תשובה, דבר זה ילמדינו רבינו דוד בעל ט"ז ז"ל, שכתב וז"ל, צריך לתת טעם על מה שהאידנא הכהנים עומדים לפני הארון וביניהם לכותל המזרחי שיעור גדול [כי הארון בולט], וא"כ אותם העומדים אצל כותל המזרחי הם אחורי הכהנים ואינם בכלל הברכה ח"ו [כדלקמן סכ"ד. אב"מ]. ובאמת קצת אנשי מעשה עומדים חוץ למקומם מטעם זה, עכ"ל. ואעפ"י שיישב [הט"ז] את מנהג שאר אנשים שנשארים במקומם אצל הכותל המזרחי, דכיון שהארון מחובר לכותל,

יסתכלו צדיהם. על כן נהגו לשלש הטלית על פניהם, וידיהם חוץ לטלית. ויש מקומות שנהגו שדיהם צפנים מן הטלית, שלא יסתכלו העם בהם (צית יוסף):

שתיילי זתים

המקדש קיים והכהנים מברכים בשם המפורש, הטעם שענינו כהות (בית יוסף, טורי זהב סק"ט, ולבוש שם):

זית רענן

פביב לשולחן

שם על כן נהגו לשלשל הטלית וכו', ויש מקומות וכו'. הנה רצינו המחצר העלה את שני המנהגים, ולא השמיט אחד מהם כדרכו להשמיט מה שאינו כמנהגו. וגם צפירושו לא הכריע בין המנהגים. ומשמע שראה כי גם במקומו היו המנהגים חלוקים בזה. ומאן דעצד כמר עצד, ומאן דעצד

הוא כאילו היו הכהנים עומדים ממש סמוך לכותל, כיון שעומדים סמוך לארון, וא"כ הוה הכל לצדדי הכהנים (והרי הם בכלל הברכה, כדלקמן סק"ד) וכו', עיי"ש. אב"מ]. אינו שייך לדידן [כי הט"ז דיבר לפי המציאות בארצותיהם שהארון בולט, והכהנים עומדים לפני הארון, נמצא שהישראלים העומדים אצל הכותל משני

צדדי הארון, הם אחורי הכהנים. אבל אצלנו הארון אינו בולט, ונמצא שכל העומדים אצל הכותל הם לצדדי הכהנים והרי הם בכלל הברכה. אב"מ]. גם רבינו הרב מג"א [סקל"ו. אב"מ] כתב כן, ויישב ותיקן העניין [וז"ל, צדדים שלאחריהם, כגון אותם העומדים בכותל מזרחי והארון בולט קצת לביהכ"נ והכהנים עומדים לפניו, אינן בכלל ברכה. וכתב הב"ח דעכשיו שכל אחד קונה מקום בביהכ"נ, חשובים אנוסים (עיין לקמן סק"ד), דאינו רשאי לילך ממקומו ולדחות חברו ממקומו וכו' (ועיין מ"ש ע"ז הט"ז שם). ומ"מ נ"ל דכאן יכולים לילך למקום הכהנים שהוא פנוי, או להתרחק מעט מכותל מזרחי שיהיה בצידי הכהנים, או לעמוד באמצע ביהכ"נ (על הבימה, עיין שו"ע הרש"ז סל"ז) וכו', עיי"ש. אב"מ]. ולא שייך לדידן, עיי"ש. [לפי שאין אנו נוהגים למכור את המקומות, וא"כ יכולים כולם לידחק קצת. וגם מ"ש המג"א שיכולים לילך למקום הכהנים שהוא פנוי, היא תקנה למקום שהארון בולט. אבל לדידן אינו בולט, ויכולים לעמוד בפניהם לכהנים. אב"מ]. ולפום צערא אגרא, עכ"ל רבינו המחבר ברביד הזהב. ומה שסיים ולפום צערא אגרא, ר"ל דבעניין השאלה שנשאל עליה בכהן המברך במקומו ויש עם אחריו, יש להם לילך ולעמוד לפניו, ואף שהם נדחקים, לפום צערא אגרא. ובחיבורו כאן העלה רבינו המחבר את העצה הפשוטה, שישארו במקומם אלא שיעמדו בפניהם מול הכהנים, כדי שיהיו פנים כנגד פנים. דזה שייך גם לדידן שאין הארון בולט. וחידוש שכל העומדים אצל הכותל אף שהם לצידי הכהנים ממש ולא לצידי אחריהם, יהפכו פניהם לכהנים. ולא האריך כאן מהטעם שביאר ברביה"ז. אבל פשוט דלפום צערא אגרא, וילכו לפני הכהנים ממש. ולפ"ז בזמנינו שיתכנו תירוצי הט"ז והמג"א, המיקל כדבריהם יש לו על מה לסמוך. ואף רבינו המחבר יסכים לזה, שהרי לא דחאם אלא מטעם שלא היה שייך במציאות במקומו ובזמנו. הלכך יש ללמד זכות על המקילים בזה, בפרט אם המקומות מכורים, ודו"ק. וראה מ"ש בז"ר לעיל סקנ"ד. ועיין א"ר סקמ"ח שאחר שהביא דברי הב"ח והט"ז כתב בשם הרוקח סימן שכג וז"ל, ואפילו לאחר הכותל הם בכלל הברכה, עכ"ל. ומשמע לכאורה שרצה למצוא בזה עוד טעם אחר למקילין. ויש לדחות שכוונת הרוקח לכתלים שבשאר רוחות ולא כותל מזרחי, ומטעם שאפילו מחיצה אינה מפסקת. ופשוט. ואפשר שזו היא ג"כ כוונת הא"ר, ודו"ק. וש"ץ כהן העומד ליד התיבה שבאמצע ביהכ"נ ונושא כפיו שם, וכמעט לא יתכן שכל העומדים בין התיבה להיכל ילכו ויעמדו לפניו, נלע"ד דאם יש שם עוד כהנים אחרים שנושאים כפיהם לפני ההיכל, סגי בהכי. דאף שהעומדים אחורי הש"ץ אינם בכלל ברכתו, מ"מ הרי הם בכלל ברכתם של שאר הכהנים העומדים לפני ההיכל. וכן יש לדקדק קצת מלשון רבינו המחבר ברביה"ז, כהן המברך וכו' כדלעיל, דמשמע שדוקא כשהוא כהן יחיד. אבל אם יש שם עוד כהנים אחרים העומדים לפני ההיכל, ש"ד. ומ"מ גם בזה לפום צערא אגרא, וישתדלו לילך ולעמוד לפני הש"ץ, כדי שיתברכו גם מפיו. וכן ראיתי כמה מדקדקים שעושים כך. וכן עיקר. [וכן הוא הנכון ומסתבר, מדקדוק דברי רביה"ז וכמו שכתבת. ואם אפשר ילך לפני כל הכהנים ומה' ישא ברכה. מהר"ע בסיס שליט"א. ומהר"פ קורח שליט"א כתב לי וז"ל, צריך לקיים ההלכה כפשטה, ולכן בכל עניין צריכים לעמוד לפני הכהנים. וכ"ה המנהג אצל יודעי דת ודין, עכ"ל]. אבל לכתחילה ראוי שהש"ץ יעמוד לפני ההיכל כבר בתחילת החזרה, כדלעיל בז"ר סקנ"ד:

פקנ"ט משום היסח הדעת. וא"כ כ"ש שלא יסתכלו במקום אחר. ואין לומר דהטעם משום הא דאיתא בחגיגה דף

כד' עם שאחורי הכהנים (ס), אינם בכלל ברכה. אבל מלפניהם ובצדיהם,**שתילי זתים**

(ס) אף על פי שאינם מכוונים כנגד אחוריהם, אלא משוכים לצדדין (בית יוסף):

סביב לשולחן**זית רענן**

טז ע"א דהמסתכל בכהנים עיניו כהות. דהא מפורש התם דדוקא בזמן שביהמ"ק קיים וכו', אבל בזמנינו אין הטעם אלא משום היסח הדעת. וכתבו האחרונים דכיון שהטעם אינו אלא משום היסח הדעת, אין לאסור אלא הסתכלות מרובה, באופן שיכול לבוא לידי היסח הדעת. אבל ראייה קצת, לית לן בה. ומ"מ הנכון לזוהר אפילו מראייה קצת, לפי שבזוהר (נשא דף קמז ע"א) משמע דבזה"ז נמי טעם האיסור הוא משום כבוד השכינה השורה על ידיהם, והאצבעות רומזות אל שם קדוש, עיין ע"ח למהרי"ץ דף נג ע"א, וכה"ח אות קמ, וש"א: סק"ם אע"פ שאינם מכוונים כנגד אחוריהם של הכהנים ממש, אלא משוכים לצדדין של אחוריהם, ואפילו אין שם דבר המפסיק ביניהם, אינם בכלל הברכה, וכמו שסיים מרן. ודוקא שמשוכים לצדדים של אחוריהם. אבל אם הם בצדדים ממש, הרי הם בכלל הברכה, וכמ"ש מרן דבצידיהם אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת:

בש"ע, היינו מפני שראו שיש צוה כמה מנהגים חלוקים, וס"ל שהכל אמת. ואמנם לקמן סל"א הזכיר מרן מנהג מנצ"ח, וס"ל, אם מנהג המקום לשלש הכהנים טלית על פניהם וכו', עיי"ש. משמע שלא רצה להכריע בין המנהג, אלא רק כתב מאי דנפק"מ לדינא, ודו"ק. ולענין מעשה, ראיתי צוה שלשה מנהגים בקהילותינו. ברוב המקומות הכהנים משלשלים הטלית על פניהם ועל ידיהם, וכמנהג השני שהזכיר רמ"א. וכ"כ הרש"ה בשו"ת דברי חכמים סימן ל, ושכ"ה המנהג, עיי"ש. ויש שמשלשלים הטלית על פניהם, וידיהם חוץ לטלית, וכמנהג הראשון שהזכיר רמ"א. וכ"כ לי מהר"פ קורח שליט"א שכך היה המנהג הפשוט, ע"כ. וכוונתו לעי"ת זנעא וזנותיה. ומעטים נוהגים שלא לשלשל הטלית אפילו על פניהם, וכדברי מהרי"ץ בשם היעב"ץ. גם מו"ר צעריכת שולחן סל"ו הביא שלושת המנהגים, עיי"ש. שו"ר למה"ר לוי נגאזר ז"ל צהגה שהוצא בהערות הרש"ץ על ע"ח שם שכתב וז"ל, וכ"ה המנהג צביהכ"נ שלנו (היינו צביהכ"נ של מהרי"ץ). ושעמתי מפי זקנים, שהיו ממחין ת"ח שצביהכ"נ צמי שמשלשל הטלית. וכן יש להביא ראיה ממ"ש בתרגום שיר השירים (ו, ח) בפסוק זאת קומתך, עיי"ש, עכ"ל. [וכבר מהרי"ץ צהגהוטי על שלוש מגילות שם, הביא ראיה זו מלשון התרגום. וצטעות י"ח הרש"ץ שם את ההגהות הללו למה"ר דוד נכדו של מהרי"ץ. וכן דעת הרש"ץ שם למעשה, עיי"ש]. ומשמע מלשונו שהיו צוה שני מנהגים. ר"ל שאפילו צעיר זנעא ואגפיה, לא כל הכהנים היו נוהגים לגלות גם את פניהם, אלא יש שהיו מכסים פניהם, ורק ידיהם מגולות. וכן יש לדקדק מלשון מהרי"ץ שהצאנו לעיל, שכתב את דבריו רק על המנהג הראשון שהביא רמ"א (שמשלשלים הטלית על פניהם, וידיהם חוץ לטלית), ולא על המנהג השני, דמשמע שהמנהג הראשון שהביא רמ"א הוא המנהג המקובל. אלא שמהרי"ץ העלה גם את המנהג הקדום, שמגלים אפילו את פניהם. ועוד, שאפילו מהרי"ץ רק העלה דברי היעב"ץ לגלות גם הפנים, ולא הזכיר שכן המנהג, והבין. ורק צהגהוטי על השו"ע ועל שלוש מגילות כתב שכ"ה מנהג הקדמונים. ומוזן שצעיקצות דברי מהרי"ץ הללו, חזרה עטרה לישנה לפחות צביהכ"נ שלו כעדות הר"ל נגאזר בשם ת"ח. מיהו מ"ש רמ"א צד"מ סקט"ו והביאו המשנ"צ סקט"ב, שגם העם נהגו לכסות פניהם צטלית, כדי שלא יוכלו להסתכל בידי הכהנים. אינו נהוג אצלנו כלל. וכן דעת רבינו המחבר, עיין סביב לשולחן לקמן סל"א:

סעיף כד עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה וכו'. דענין פנים כנגד פנים, דלעיל סקנ"ח. וכתב הש"ט פט"ו מהלכות תפילה הל"ח וז"ל, וכל זה כדאי שיכוונו ליצט ויאזינו לזכרה, שצבורה יצט והלחה ושלום שאין להם קץ, וכמו שהאריכו במדרש בדרשות פרשת כהנים. דמשו"ה אמרו חז"ל נקראין ולא מיתרגמין, עכ"ל. ור"ל דלענין קריאת התורה ציצור, תן צמגילה דף כה ע"א דפסוקי צרכת כהנים נקראין ולא מיתרגמין. והטעם מצוה צמגילה שם ע"ב, משום דכתיב צרכת כהנים, יש

ר שס.

אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת (פא). ולאחריהם נמי אם הם אנוסים, כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתן ואינם יכולים לבא, הם בכלל הברכה:

כה בית הכנסת שכולה כהנים, אם אין שם אלא עשרה, כולם עולים לדוכן. למי מברכים, לאחיהם שבשדות. ומי עונה אחריהם אמן, הנשים והטף (פב). ואם יש שם יותר מעשרה, היתירים מעשרה יעלו ויברכו,

שתילי זתים

דאכתי לא חזו לכך, דבמה יחול הברכה עליהם אלא על העתיד, והברכה היא מעכשיו. ועוד, דאמרינן (ברכות דף נא ע"ב) אין האשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש. וכן הטף נגררים אחר אבותיהם. ואם כן

(פא) אפילו בדלא אניסי (פרי חדש סק"ד): (פב) והא דלא אמרינן דמברכין לנשים וטף, היינו טעמא, דנשים אי אפשר, דהא ברכת כהנים נאמרה בלשון זכר. וטף, עדיין אינו שייך לברך ברכה זו בשבילם,

סביב לשולחן

ה' פניו אליך (צמדנר ו, כו). ופירש"י, שלא יאמרו הקצ"ה נושא להן פנים, ואין יודעין שכדאי הן ישראל לשאת להן פנים, כדאמרינן צברכות (דף כ ע"ב) לא כדאי הם ישראל לשאת להן פנים (צתמיהה). אני אמרתי ואכלת ושבעת וצרכת (דברים ח, י), והן מחמירין על עצמן עד כזית עד כזית, ע"כ. וזיאר הרב חורה תמימה (צמדנר שס הערה קלו) וז"ל, כשחזרו ישראל מצבל, נשתכח מהם לשה"ק. ולכן תיקן עזרא שזשעת קריאה"ת יתרגמו לעם כל פסוק שצמורה צלשון ארמי שהורגלו צו צבל. וחז"ל הוציאו כמה פסוקים שצמורה שלא לתרגמם, מפני שעדיין העם צוערים והמוניים, וכשישמעו עניינים ששכלם הגשמי לא יתפוס, יקלו צכצוד התורה. ואחד מעניינים אלה, פרשת צרכת כהנים, מפני שכתוב זה ישא ה' פניו אליך, ויאמרו שהקצ"ה נושא פנים לישראל, וכמו שצאמת היו מי שטעו צדנר זה וכו'. [ולא ידעו שהקצ"ה נושא פנים לישראל מפני שצאמת זכאים הם לקר]. ואין זה צכוד ה' וישראל, עיי"ש. ולכן אמרו חז"ל עם שאחורי הכהנים אינם צכלל הצרכה, כיון שצעצם הפיכת פניהם הם מראים שאין הצרכה צציה עליהם, כמ"ש צו"ר סקס"א. משא"כ אם הם אנוסים כגון עם שצשדות, הרי הם צכלל הצרכה כמו שסיים מרן, כיון שהצרכה צציה עליהם, אלא שהם אנוסים ואינם יכולים לצוא:

שם אבל מלפניהם ובצדיהם וכו'. כתב מהרי"ץ צהגהותיו על השו"ע וז"ל, ומה יש ללמוד דכשהעם מועטים והם יושבים לצדי הכהנים, שא"צ להחזיר פניהם. וכן יש לומר צכולם כהנים ואין שם אלא עשרה, שא"צ להחזיר פניהם [וקשה, הלא כולם נושאים כפיהם צלקמן סכ"ה, ומה שייך לומר שא"צ להחזיר פניהם. ונראה שגפלה טעות צהעתקת לשון מהרי"ץ, וז"ל יש שם יותר מעשרה. אצ"מ], עכ"ל. ופשוט. אלא שיש צדקדק מלשונו דנקט והם יושבים וכו', דצשעת נשיא"כ העם יושבים. ועיין ז"ר לעיל סקל"ת, ודו"ק. ומהר"פ קורח שליט"א כתב לי וז"ל, אינו מוכרח. וכוונתו שמקומותיהם צלידי הכהנים. גם לשון הזה"ק (עיין ז"ר שם) אינו מוכרח שמצריך ישיבה, עכ"ל:

שם אפילו מחיצה של ברזל וכו'. עיין מ"ש צו"ר סקס"א. מיהו הרמז"ס פט"ו מהלכות תפילה הל"ח כתב, ואם היתה מחיצה וכו'. ודקדק הש"ט שם מדנקט הרמז"ס צלשון ואם, דלכתחילה לא תפסיק ציניהם מחיצה. אלא שאם הפסיקה ציניהם מחיצה, צדיעצד אינה מפסקת, עיי"ש:

זית רענן

סקס"א אפילו בדלא אניסי (פר"ח). פירוש, אפילו יש מחיצה של ברזל בין הכהנים לבין העומדים מלפניהם או בצדיהם, ואינם אנוסים באופן שלא יוכלו לעבור המחיצה, לכתחילה רשאים להישאר במקומם, והרי הם בכלל הברכה. משא"כ העומדים אחורי הכהנים, דוקא אם הם אנוסים, הם בכלל הברכה. אבל אם אינם אנוסים, נראה שאין הברכה חביבה עליהם, מדלא הלכו לקבל הברכה פנים אל פנים כדת, לכן אינם בכלל הברכה. וכ"כ רש"י בסוטה דף לח ע"ב. וראה עוד בסביב לשולחן ד"ה עם, ובז"ר לעיל סקנ"ח ולקמן סק"ק:

סקס"ב והא דלא אמרינן נמי הכי לעיל דמברכין לנשים וטף, אלא אמרינן דמברכין לאחיהם שבשדות. היינו טעמא, משום דנשים א"א. אין ר"ל שהנשים אינן מתברכות, דאטו נשי לא בעו חי. אלא הכוונה שהן אינן חשובות לברכן בפע"צ אלמלא האנשים. וטעמא, דהא ב"כ נאמרה בלשון זכר, כגון יאר ה' פניו אליך, ולנקבה צ"ל אליך. וטף נמי א"א, שהרי עדיין אינו שייך לברך ברכה זו בשבילם בפע"צ, משום דאכתי לא חזו לכך, דהיינו לברכות כאלה. דבמה וכו'. ומה שיש רגילים

באר הגולה מב אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ש שס.

הגהות מושממות
פעוף בו * (הגה) ומכל
מקום עכשיו שהכנים

והעשרה עונים אחריהם אמן (פג):
כו בשעה שמברכים, אין לומר שום פסוק (פד), אלא ישתקו ויכוונו
לברכה * (פה):

מאריכין הנה בניגונים, נהגו גם כן לומר פסוקים, וכמו שנתבאר לעיל סימן נ"ז לענין זכרו. אך יותר טוב שלא לאמרם (דברי עזמז):

שתילי זתים

דכולם כהנים, לא שייכי לחודיהו לברכת כהנים, רק
שצריכים אנו לחלקם כדי שיהיו שם מברכים
ומתקבלים, ואין שם מתקבלים עליהם אלא אם כן
הם עשרה (שם סקכ"ג): (פד) דכלום יש עבד שמברכים
אותו ואין מאזין (פירוש, מכויץ) (טור). ומהא שמעינן
דהוא הדין דאסור לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד
תרגום (פרי חדש סקכ"ו ואליה זוטא סקכ"ב בשם שיירי כנסת
הגדולה הגב"י אות ח): (פה) ואף על גב דמאן דחזא חלמא

זית רענן

לפי סברת ספר חרדים (דלקמן בז"ר סקס"ח), לחייב אף
את הנשים. הערת הרה"ג אלמוג שלמה שליט"א].
ודע שאפילו אם אין שם נשים וטף שיענו אמן, נושאים
כפיהם, לפי שעניית אמן אינה מעכבת. כ"כ הפמ"ג
בא"א סקל"ח. וכ"נ דעת הגרע"א בהגהותיו על השו"ע,
עיי"ש היטב. וכ"פ המשנ"ב סקצ"ט. וע"ע בשו"ת אג"מ
ח"ב סימן לא, שכתב דמלשון הירושלמי (פ"ה דברכות
הל"ד) והטור והשו"ע דנקטו ומי עונה אחריהם אמן
הנשים והטף, משמע שעניית אמן לעיכובא, ובלא עניית
אמן ליכא כלל קבלה לברכה, ואין נחשב אמירת הכהנים
כלום אף לאותם שבשדות דאנסי, ודלא כפמ"ג, עיי"ש:
סקס"ג ואע"ג דב"כ בעשרה וכהנים מהמניין כמ"ש
ס"א, ונמצא שאין שם עשרה עונים ואפ"ה שפיר
דמי, וא"כ הכא אמאי בעינן עשרה עונים. י"ל דשאני
התם כיון וכו' (שם). והעולה מדבריו, שאם יש שם
אפילו ישראל אחד, יעלו כל הכהנים לדוכן ויברכו
לישראל זה. וכ"כ המשנ"ב סקק"א. וע"ע הגהות הגרע"א
על השו"ע, ופמ"ג מש"ז סק"א:

סקס"ד דאיתא בסוטה דף לט ע"ב, בשעה שהכהנים
מברכים את העם, מה הם [העם] אומרים
(ופירש"י שיראו מסבירי פנים ומודים לפניו על ברכותיו,
להראות שהן נוחות להם), ברכו וכו'. ומסקינן התם (דף
מ ע"א) שאין לומר כלום, דכלום יש עבד וכו' (טור).
לכן כתב מרן שאין לומר שום פסוק, אלא ישתקו ויכוונו
לברכה. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב. ומהא שכתב
שאין לומר שום פסוק מטעם דכלום יש עבד וכו',
שמעינן דה"ה דאסור לקרות הפרשה של אותו שבוע

היתה הברכה כאן לכהנים עצמן, והתורה אמרה
(במדבר ו, כז) ושמו את שמי על בני ישראל. והכהנים
מתברכים מפי הקב"ה, דכתיב (שם) ואני אברכם. אבל
בעניית אמן הם שייכים שפיר (טורי זהב סקכ"ב):
(פג) ואף על גב דברכת כהנים בעשרה וכהנים
מהמניין כמו שנתבאר סעיף א'. התם כיון דישראל
הם העונים, אפילו אחד ראוי לברכה מצד עצמו,
דלשון ברכת כהנים נאמר בלשון יחיד. אבל הכא

להניח את ידם על ראש בניהם הקטנים בשעת נשיא"כ,
הוא כדי להשפיע עליהם משפע ברכה עליונה, והבן.
ועוד טעם אחר, דאמרינן אין האשה מתברכת וכו' וכן
הטף וכו'. וכתיב (תהלים קכח, ג) אשתך כגפן פוריה
וכו' בניך כשתילי זתים וכו'. וא"כ כיון שאין הברכה
לנשים ולטף, אם לא נאמר שהברכה היא לאחיהם
שבשדות, נמצא שהיתה הברכה כאן לכהנים עצמן, וזה
לא יתכן, שאע"פ שהכהנים בכלל הברכה, מ"מ אינם
מתברכים זה מזה אלא מפי הקב"ה, כדלעיל סק"ב [ועיין
ז"ר סקכ"ו]. וזהו שכתב והתורה אמרה וכו'. לפיכך
אמרו דמברכים לאחיהם שבשדות דוקא. אבל בעניית
אמן הם [נשים וטף] שייכים שפיר (ט"ז). וכ"כ הב"ח
שהנשים אינן בכלל הברכה, דכתיב כה תברכו את בני
ישראל, ולא בנות ישראל, עיי"ש. והעיר עליו המג"א
סקל"ז מהא דאיתא בסוטה דף לח ע"א, אין לי אלא בני
ישראל, גרים נשים ועבדים מניין. ת"ל אמור להם,
לכולם. ולכן כתב טעם אחר למה לא אמרו שמברכים
לנשים וטף, דלא חשיבי לברכם לחודיהו, עיי"ש. וכ"כ
המשנ"ב סקצ"ח. ונפק"מ לעניין אשה או קטן שאמרו
לכהן לעלות ולא עלה, לדעת המג"א עובר בעשה (עיין
לעיל ס"ב), ולדעת לב"ח אינו עובר, עיין כה"ח אות
קנב. ומ"מ אף שהנשים בכלל הברכה, אינן חייבות
ללכת לביהכ"נ כדי לשמוע הברכה (משא"כ האנשים,
עיין ז"ר לקמן סקס"ח). דכשם שהכהן אינו חייב לברך
אותן לבדן, כך הן אינן חייבות לקבל הברכה. אולם
הדבר פשוט שאם הנשים הולכות לשמוע הברכה ועונות
אמן, דמקיימות מצוה. [המנ"ח (מצוה שעח אות ד) דן

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח מג באר הגולה

ת ראש השנה כ"ח.

כז כהן אינו רשאי להוסיף מדעתו יותר על השלושה פסוקים של ברכת כהנים. ואם הוסיף, עובר על בל תוסיף:

שתיילי זתים

אומר רבוננו של עולם. משום סכנה התירו לו, שמא צריך רפואה לחלמיה (טורי זהב סקכ"ד בשם תוספות סוטה דף מ ע"א ד"ה כל). ואם המנהג שהמקרא מנגן התיבה, יוכל לומר באותו זמן (טורי זהב שם). ועיין מה שיתבאר סימן ק"ל ס"ק ג'.

זית רענן

שמו"ת בשעה שהכהנים מברכים. ולכאורה קשה מאי קמ"ל, ומה הוסיף על דברי מרן שאין לומר שום פסוק. וראיתי בשכ"ג שביאר דקמ"ל דאפילו קריאת שמו"ת דחובה היא כדלקמן סימן רפה ס"א, והו"א דמותר לקרוא שמו"ת בשעה שהכהנים מברכים, למ"ד דמותר לקרוא שמו"ת בשעת קריאת התורה (עיין לקמן סימן קמו ס"ב, ובסביב לשולחן שם ד"ה ולקרות). קמ"ל דאסור. [וסיים השכ"ג דהלכה זו העלה בתשובה. ושערי תשובתו ננעלו ולא זכינו לאורה, אבל משמע דפסיקא ליה הכין]. ואפשר נמי שכוונת רבינו המחבר לאפוקי מדברי רמ"א שנהגו לומר פסוקים וכו' (עיין ז"ר לקמן בסמוך סקס"ה), לזה קאמר דאפילו שמו"ת שהוא חובה אין לומר, כ"ש שאר פסוקים:

פקס"ה ואע"ג דמאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא [ואולי הוא חלום רע], אומר רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו', כדלקמן סימן קל. ואיך אומר זאת, הלא אסור לומר כלום בשעת הברכה. י"ל דשאני התם דמשום סכנה התירו לו, שמא חלום רע הוא וצריך רפואה לחלמיה (ט"ז בשם תוספות). ועיין שם בסימן קל סק"א שתייר תירוץ אחר, והוא מתשובות מהרי"ל סימן קמח, עיי"ש. והנה רמ"א בהגהה כתב וז"ל, ומ"מ עכשיו שהכהנים מאריכין הרבה בניגונים, נהגו ג"כ לומר פסוקים וכו'. אך יותר טוב שלא לאמרם, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיטו, לפי שאין מנהגינו כן. ועוד, דאף שמאריכין בניגונים, צריך לשתוק ולכוין לכל מה שיוצא מפיהם, דכלום יש עבד וכו' כדלעיל סקס"ד. דמטעם זה כתב רמ"א עצמו דיותר טוב שלא לאמרם. וכ"כ מהר"ח זצ"ל בש"ט פי"ד מהלכות תפילה הל"ז ד"ה ודע, דבכל גוונא אין לאמרם, שלא חילקו בזה, ופוק חזי מאי עמא דבר, עיי"ש. ועיין ז"ר לעיל בסמוך סוף סקס"ד. אלא שרבינו המחבר כתב דרך למי מהציבור שרוצה לאמרם, וזהו שכתב ואם המנהג שהמקרא מנגן התיבה באריכות [הט"ז כתב שעכשיו המקרא מנגן, עיי"ש. ורבינו המחבר שינה וכתב ואם המנהג, לפי שאין מנהגינו שהמקרא מאריך בניגון כ"כ באופן שאפשר לומר אז פסוקים או רבש"ע. א"נ לפי שלא כולם מאריכים בניגון, ואה"נ גם לדין הדין

סביב לשולחן

פעיף כז כהן אינו רשאי להוסיף וכו'. כדאיחא זר"ה דף כח ע"ב, מניין לכהן שעלה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לצרף את ישראל, אוסיף צרכה אחת משלי, כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים וגו'. ת"ל לא תוסיפו על הדבר. והא הכא כיון דצריך ליה עזרה ליה זמניה וקתני דעבר. הכא צמאי עסקינן דללא סייס. והתניא סייס. סייס צרכה אחת. והתניא סייס כל צרכותיו. שאני הכא כיון דאילו אתרמי ליה ציבורא אתרינא דדר מצרך, כוליה יומא זמניה הוא וכו', עיי"ש. ומצואר שאפילו כבר סייס כל שלושת הפסוקים, אם הוסיף עובר על כל תוסף, וכ"ש אם הוסיף באמצע. עוד מצואר בתוספות שם ד"ה ומנא תימרא, דדוקא אם מוסיף צרכה אחת עובר על כל תוסף. אבל אם מצרך צרכת כהנים כמה פעמים לציבור אחד, אינו עובר, משום דלא שייך כל תוסף בעשיית המצוה שתי פעמים, כגון אם נטל לולב כמה פעמים ביום, עיי"ש. וכ"כ האחרונים. וכ"כ רבינו המחבר לקמן סקס"ו. ומדקאמר מניין לכהן שעלה לדוכן וכו', משמע דדוקא בשעת נשיא"כ אין לכהן להוסיף. אבל שלא בשעת נשיא"כ, שאז אינה אלא צרכה בעלמא ולא מצוה, לא שייך בזה איסור כל תוסף, ורשאי להוסיף מה שירצה. וכ"כ הגר"ז ס"מ. וכתב המשנ"צ צביה"ל דכן מוכח בחידושי רש"א בסוכה דף לא. וכ"נ מדברי מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע שכתב על מ"ש מרן שאין לומר שום פסוק וז"ל, בכל מקום (לשון הרמב"ם). [ר"ל שגלשון הרמב"ם נוספו חיצות בכל מקום. וז"ל הרמב"ם פי"ד מהלכות תפילה הלי"ב, אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף צרכה על השלושה פסוקים, כגון ה' אלהי אבותיכם וכו', לא בקו"ר ולא בלחש, שנאמר לא תוסיפו על הדבר, עכ"ל. אצ"מ]. פירוש, הן פסוק לפסוק, הן אחר גמר הפסוקים. ומיקן בזה [פירוש, צמאי דנקט בכל מקום, מיקן הרמב"ם. אצ"מ] מאי דמקשה הגמרא זר"ה דף כח ע"ב [שהצאנו לעיל. אצ"מ], עכ"ל. ונראה דמהרי"ץ אתא לאפוקי שלא נפרש בכל מקום, אפילו שלא בשעת נשיא"כ. אלא הכוונה דוקא בשעת נשיא"כ, ובכל מקום היינו בין באמצע בין בסוף. וזה כסדרת הגר"ז. ומהר"פ קורח כתב לי וז"ל, לא הצנתי כל הדיון בדעת הרמב"ם. כי מ"ש בכל מקום, ברור שכוונתו בין במקדש בין בגזולין. וראה לזה, שהרי בהלכה

כח *כהן שנשא כפיו, ואחר כך הלך לבית הכנסת אחר ומצא ציבור שלא הגיעו לברכת כהנים, יכול לישא את כפיו פעם אחרת (פו):

שתי"י זתים

(א') [ד'] סימן רצ"ג, ומביאו מגן אברהם סק"מ ואליה זוטא סק"ז ומהריק"ש ערך לחם סקכ"ח). ומטעם דהיא דאורייתא, משמע דאף בשלוש ראשונות ואחרונות פוסק. אלא דבשלוש אלו, חוזר לראש אפילו לא שהה כדי לגמור את כולה, וכמו שנתבאר סימן ק"ד סעיף ה', ומטעם שכתבתי שם ס"ק י"א. והרב ז"ל קיצר,

זית רענן

כך כשמקרא מאריך בניגון], יוכל לומר פסוקים או רבש"ע באותו זמן, לפי שאין חיוב להאזין ולכוין אלא למה שאומרים הכהנים ולא למה שאומר המקרא, שהרי אין ההקראה אלא כדי שלא יטעו הכהנים כדלעיל סקל"ג. ט"ז. והמעין בט"ז יראה שכתב כן רק לגבי הפסוקים שהזכיר רמ"א. וכיו"ב כתב המג"א סקל"ט. אבל פשוט דמותר לומר רבש"ע, ומשום סכנה כדלעיל. מיהו מדברי רבינו המחבר נראה שנתכוון ללמוד מדברי הט"ז לענין אמירת רבש"ע, שהרי אמירת פסוקים לא הזכיר כלל. או אפשר דקאי על "שום פסוק" שהזכיר מן ודוק. ועמ"ש סימן ק"ל סק"ג, דהמקרא עצמו לא יאמר רבש"ע (בשעה שהכהנים מאריכים) מפני הטיורף. א"נ ט"ס היא וצ"ל סק"א, שם כתב תירוץ נוסף לקושיא דלעיל בריש ס"ק זה, עיי"ש:

סקס"ו דליכא בל תוסיף בעשיית המצוה ב"פ. מקורו מן המג"א שציין לקמן. וכבר נתבאר בסביב לשולחן לעיל סכ"ז ד"ה כהן. ומברך ברכת אשר קידשנו, בכל פעם שעולה, כדלעיל סק"ח. ומ"מ אינו חייב לעלות כמה פעמים, אלא די בפעם אחת ביום. ואפילו אמרו לו עלה, אינו עובר בעשה, כדלעיל ס"ג. כהן המתפלל בלחש שמונה עשרה, והגיע ש"ץ לברכת כהנים, אם אין שם כהן אחר, אפילו עדיין לא סיים ברכת מודים, פוסק ועולה לדוכן. וצריך לעקור רגליו

(פו) דליכא בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים. כהן המתפלל, אם אין שם כהן אחר, פוסק ועולה לדוכן, שברכת כהנים דאורייתא, ותפילה אין זמנה וסידורה ושיעורה ושלא להפסיק אלא דרבנן, ואתי דאורייתא ודחי לה. ואם שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש. ואם יש כהנים, אינו פוסק (רדב"ז חלק

סביב לשולחן

הקודמת כתב, אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון הקודש וכו', והיינו בין במקדש בין בגבולין. ולא ולמד מהלכה י שם, שיש חילוק בין נשיא"כ במקדש לגבולין, עכ"ל. וראיתי להמשנ"צ ציה"ל שכתב דמדברי הרמב"ם משמע שלא כדברי הרשב"א והגר"ו, שהרי כתב אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף וכו' לא בקו"ר ולא בלחש וכו', הרי שעובר על כל תוסף כשמזכיר בלחש אע"ג דקו"ר הוא לעיכובא, ומסתמא דלדידיה ה"ה בלא פריסת כפיים וכה"ג ג"כ עובר. והניח הדבר צ"ע, עיי"ש. ואחר המחילה, לענ"ד אינו מוכרח, שאפילו לדעת הרמב"ם י"ל שאינו עובר אלא בשעת נשיא"כ, שאז מקיים מצוה, אע"פ שמוסיף בלחש. אבל שלא בשעת נשיא"כ, אינו עובר כלל, וכמשמעות לשון הגמרא שכתבנו לעיל. ועוד, שאם כדבריו, כיצד מותר לכהנים לומר פסוק השקיפה וכו' (כדלעיל סט"ו), וגם הרמב"ם כתב שם לאמרו. אלא ודאי כיון שאינו נאמר בשעת נשיא"כ ממש, ולא עד אלא שאומרים אותו לאחר שכבר החזירו פניהם מן הציבור, תו ליכא משום כל תוסף. ובאמת כבר הגר"ו שם כתב כן להדיא, שלכן אין חשש כל תוסף באמירת השקיפה וכו', לפי שכבר פשטו כפיהם והחזירו פניהם. ואין עוצרים משום כל תוסף אלא"כ אמרו בנשיא"כ ובפנים כנגד פנים כלפי העם, עיי"ש. מיהו אף אי נמצא כהנת המשנ"צ בדעת הרמב"ם, י"ל דשאני השקיפה וכו', שאינה אלא בקשת רחמים שתקובל ברכתם לפני המקום ויסכים לברכתם. וכ"כ בשו"ת הר צבי או"ח ח"א סימן סב. ויש מקומות שנהגו לומר לכהן ישר כח, והכהן משיב להם ברכים תהיו. ולכאורה יש לחוש בזה משום כל תוסף לדעת הציה"ל בהצנת דברי הרמב"ם. ומ"מ למעשה בקהילותינו לא נהגו לומר לכהנים ישר כח וכו'. וגם אין חוששים שיצרך הכהן שלא בשעת נשיא"כ. וכ"כ לי מהר"ע צקים שליט"א ח"ל, ברהמ"ו ומצרך ברכת האורח, וברכה לחתן ולכלה, ומוסיף ברכות כהנה וכהנה, וכן בצרית מילה ופדיון הבן, עכ"ל. וכן עיקר. ויש עוד לפלפל בזה, אלא שאכמ"ל. וראה עוד צו"ר לעיל סק"מ:

שם ואם הוסיף עובר על כל תוסף. פירוש, דלעצור צעי כוונה שיתכוון לשם מצוה. ואי לא, לא עבר. עיין גמרא ראש השנה דף כח ע"ב וברש"י שם. ועיין לעיל סימן לד צט"ז [סק"ב]. שם הוכיח שאפילו בלא נתכוון לשם מצוה עובר על כל תוסף, עיי"ש. [אב"מ]. וי"ע. דהתם [נגמרא ר"ה שם שהביא ממנה הט"ז ראה לדבריו. אב"מ] קאמר בגמרא לפי מאי דס"ד דהמקשן. אבל לפוסק קושטא צעי כוונה. ושם זכיתי וראיתי לעולם תמיד שכתב כדבריו, עיי"ש (מהרי"ך בהגהותיו על השו"ע):

שתי"ל זתים

בקראוהו לתורה, דפוסק מקרית שמע (מגן אברהם
סק"מ):

וסמך על המבין, ודו"ק. ואם אמרו לו, בכל עניין
צריך להפסיק, דהא עובר בעשה. וגדולה מזו אמרו

זית רענן

והבאנו דבריו וביארנום בהרחבה בסביב לשולחן שם
ד"ה אם ש"ץ, עיי"ש. ולמד רבינו המחבר מדברי
הרדב"ז ומטעם דהיא [ברכת כהנים] דאורייתא, משמע
דאף אם הכהן המתפלל עומד בשלוש ברכות ראשונות
ואחרונות, דהיינו או בשלוש ברכות אחרונות, פוסק
ועולה לדוכן, אע"פ שברכות אלו חמורות לכמה עניינים
יותר מהברכות האמצעיות. אלא דבשלוש ברכות
ראשונות אלו, כשפסק בהן ועלה לדוכן, חוזר לראש
התפילה [ובשלוש ברכות אחרונות חוזר לרצה], אפילו
לא שהיה בהפסקתו שיעור כדי לגמור את כולה וכו',
ומטעם שכתבתי שם סקי"א, דשלוש ראשונות חשובות
כאחת, וכן שלוש אחרונות. והרב הרדב"ז ז"ל קיצר
במ"ש שאם היה כדי לגמור את כולה חוזר לראש
כדלעיל, ולא הזכיר דבשלוש ראשונות חוזר לראש,
ובשלוש אחרונות חוזר לרצה, אפילו לא שהיה כדי לגמור
את כולה, וסמך וכו'. עכשיו חוזר רבינו המחבר
לדברי הרדב"ז דלעיל שאם יש שם כהנים אחרים
העולים לדוכן אינו פוסק. ואם אמרו לו לכהן בברכת
רצה, עלה לדוכן, בכל עניין, פירוש אפילו יש שם כהנים
אחרים, צריך להפסיק תפילתו ולעלות לדוכן, דהא עובר
בעשה אם לא יעלה, כדלעיל ס"ב וס"כ. ועיין לעיל
סקנ"א. ולא כתב הרדב"ז שאינו עובר בעשה, אלא מפני
שקריאת כהנים היא רק לפנויים כדלעיל, משא"כ כאן
שאמרו לו בפירוש עלה. וגדולה מזו אמרו בקראוהו
לעלות לתורה, דפוסק מק"ש (מג"א). הרב א"ר סק"ג
הקשה על המג"א, דהא הכא מיירי בתפילה, ובתפילה
פסק רמ"א בהגהה לעיל סימן קד ס"ז, שאם קראוהו
לעלות לקרוא בתורה, אינו פוסק, עיי"ש. ועוד שאפילו
קראוהו לתורה והוא באמצע ק"ש, דאיכא פלוגתא אם
פוסק, הכריע מרן לעיל סימן סו ס"ד שאינו פוסק,
עיי"ש. וכן ראיתי למהרח"כ זצ"ל בהגהה כתי"ק בגליון
השת"ז שלו, שנתקשה להבין דברי המג"א, מהא דלקמן
סימן קלה ס"ה, שם ג"כ פסק מרן שאם קראו לו לתורה
באמצע ק"ש שאינו פוסק, ונשאר בתימה, עיי"ש. גם
מהר"י קורח זצ"ל בהגהותיו על השת"ז נתקשה בזה.
והביא דברי המח"ש שביאר כוונת המג"א ז"ל, וגדולה
מזו אמרו גבי ק"ש דפוסק לקריאה"ת, כ"ש שיש לפסוק
לנשיא"כ אם אמרו לו, דעובר בעשה. ואפילו מאן דפליג

מעט כשאומר ש"ץ ברכת רצה. [ואם לא עקר רגליו
אפילו מחמת אונס, כגון שלא ידע שאין כהן זולתו, לא
יעלה, כדלעיל סקי"ט]. ומבואר ברדב"ז שאחרי נשיא"כ
יורד וחוזר למקומו ומסיים תפילתו שם. והוא מטעם
שכבר קבעה שם השכינה מקום, וכמבואר לעיל סימן קג
סק"ב. והטעם למה פוסק, לפי שברכת כהנים מצות
עשה דאורייתא, ותפילה אע"פ שגם היא מצות עשה
דאורייתא, מ"מ אין זמנה וסידורה ושיעורה ושלא
להפסיק בה אלא דרבנן, כדלעיל סימן קו סק"ד וסק"ה.
ואתי עשה דאורייתא של ברכת כהנים, ודחי לה לתפילה
ופוסק. [ודלא כרבינו פרץ דס"ל דמדאורייתא בעינן שני
כהנים, עיין ז"ר לעיל סקכ"ה]. ודמי ממש לציבור שאין
להם כהן אלא הש"ץ בלבד, שאם הוא מובטח שחוזר
לתפילתו, שפוסק ועולה לדוכן ומברך, כדי שלא תתבטל
נשיא"כ, ועוקר רגליו מעט בברכת רצה, וכשמשלים
ברכת מודים עולה לדוכן ומברך וחוזר לתפילתו כדלעיל
ס"כ, והכא נמי לא שגא. ועיין ז"ר לעיל סק"ג. ואם שהיה
בהפסקתו בתפילה שיעור כדי לגמור את כולה, דהיינו
שיעור זמן שיכול לומר מתחילת תפילת ח"י עד סופה.
שאם תפרש דהיינו שיעור זמן כדי לגמור מהיכן שהפסיק
עד הסוף, פשיטא שישעה שיעור זה. חוזר לראש
התפילה, כדלעיל סימן קד ס"ה. ואם יש שם כהנים
אחרים העולים לדוכן, אינו פוסק לעלות לדוכן. וא"ת
הרי עובר בשלוש עשה כדלעיל ס"ב. ליתא, דמן
הירושלמי [עיין לעיל סק"ט] מוכח דאינו עובר אא"כ
מזהירין אותו לעלות. והכא כיון שהוא עסוק בתפילתו,
אע"פ שש"צ קורא כהנים, אינו מזהיר אלא לפנויים. אבל
זה שטרוד בתפילתו, לא הוי בכלל. דאי לא תימא הכי,
ש"צ כהן ויש שם כהנים אחרים, אמאי אינו עולה
[כדלעיל ס"כ], שהרי החזן קורא כהנים. אלא ודאי אינו
בכלל הקריאה, ואינו עובר כלל. ועוד יש טעם אחר,
שהרי כשהגיע ש"צ לברכת רצה, עדיין לא חל עליו חיוב
מצות עשה, ואינו רשאי לעקור את רגליו ולפסוק את
תפילתו, וכל כהן שלא עקר את רגליו בברכת רצה שוב
לא יעלה כדלעיל ס"ח. [ועיין ז"ר לעיל סק"ז בשם
היעב"ץ]. הילכך אם יש שם כהנים אחרים, לא יפסיק
תפילתו לברך ברכת כהנים. רדב"ז ח"א וכו'. גם
מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע לעיל ס"כ הסכים לזה,

ב הגהות מיימוני ור"ד
אבודרהם. ג מגילה כ"ד.

כט יכהן שלא התפלל עדיין, ומצא ציבור מתפללים, נושא כפיו, ואין התפילה מעכבתו (פז):

ל ימי שיש לו מום בפניו או בידיו, כגון שהם בהקניות או עקומות או עקושות (בהקניות, פירוש, מין נגע לכן. ורש"י מגילה דף כד ע"ב פירש לינטי"ש זלע"ז. עקומות, פירוש, כפופות. עקושות, לנדיהן. והר"ן פירש עקומות, שנתעקמה ידו אחורנית. עקושות, שאינו יכול לחלק אצבעותיו), לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלים בו (פח). והוא הדין למי שיש מומין ברגליו, במקום שעולים לדוכן בלא בתי שוקים. וכן מי שרירו יורד על זקנו, או שעניו זולפות דמעה (פירוש, שופכות. ערוך ערך זלף). וכן סומא באחת מעיניו, לא ישא את כפיו. ואם היה דש בעירו,

שתי"י זתים

לעלות, דהוי דאורייתא, ותפילה דרבנן. ואם יראה שיעבור זמן קרית שמע, יקרא פסוק ראשון (מגן אברהם סקמ"א): (פח) ויסיחו דעתם ולא יוכלו לכוין

(פז) שתיקון ברכת כהנים אינו מעיקר התפילה (לבוש סקכ"ז). ואם יראה שאם יעלה לדוכן יעבור זמן תפילה, ילך חוץ לבית הכנסת ויתפלל. אבל אמרו לו, צריך

זית רענן

בקראוהו לתורה שאינו פוסק, וכדעת מרן, מ"מ הכא דאיכא עשה, מודה. וכן בתפילה דלכו"ע אינו מפסיק לעלות לתורה, מ"מ הכא דאיכא עשה מפסיק, עיי"ש. מיהו יש מן האחרונים שפקקו בדברי המג"א, וס"ל דאפילו אמרו לו לעלות, אינו פוסק באמצע התפילה, עיין א"ר שם, ומאמ"ר סקל"ח, ושו"ת רב פעלים ח"ג אור"ח סימן ד, ומשנ"ב סקק"ו. ואין כן דעת רבינו המחבר, שהסכים בפשיטות לדברי המג"א. ופרטי הדינים בזה לעניין הלכה למעשה, עיין סביב לשולחן לעיל ס"ב סוד"ה אם ש"ץ:

סקס"ז ואם יראה וכו'. אבל אם אמרו לו קודם שסיים ש"ץ רצה, לעלות (או ליטול ידיו), צריך לעלות,

משום דהוי דאורייתא, כדלעיל ס"ב וס"כ, ותפילה דרבנן, כדלעיל סימן קו ס"ג, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן, כדלעיל סקס"ו. ואם יראה שיעבור זמן ק"ש שהיא דאורייתא, יקרא פסוק ראשון ובשכמל"ו, כדלעיל סוס"י מו. מג"א. ומשמע מדבריו דדוקא אם אמרו לו לעלות, אז יקרא פסוק ראשון ויעלה. אבל אם לא אמרו לו, וירא שיעבור זמן ק"ש, ילך חוץ לביהכ"נ ויקרא ק"ש כולה כדרכו. וכ"כ המשנ"ב סקק"ז בהבנת דברי המג"א. וק"ק דבשלמא תפילה שיש לחוש שיעבור זמנה, לכן כשלא אמרו לו יצא החוצה ויתפלל ולא ישא כפיו. אבל ק"ש, אפילו לא אמרו לו, הרי יכול לקרוא פסוק ראשון ולצאת בזה יד"ח ק"ש, ואז יוכל גם לשאת כפיו, וצ"ע. וידי"נ הרב איתמר כהן שליט"א תירץ דהתם אינה אלא תקנה כדי לצאת יד"ח מדאורייתא, שמא יעבור זמנה, אבל אינו יוצא כתקנת חז"ל. אבל כאן הלא יכול לצאת החוצה ולקרוא ק"ש כולה כתקנה, ומאי איכפת ליה מברכת כהנים, הרי לא אמרו לו לעלות, עכ"ל: **סקס"ח** ויסיחו וכו'. ומכאן משמע שיש מצוה לישראל להתברך, כמו שיש לכהן מצוה לברך. דאל"כ מה בכך שיסיחו דעתם מהברכה. וכן משמע מההיא דלעיל סכ"ג. וזוהי שיטת בעל ספר חרדים פ"ב אות יח. וכ"ה דעת ההפלאה, הבאתי דבריו לעיל סק"ג, עיי"ש ובסק"ד. והגם שהמנ"ח מצוה שעז אות ד השיג על סברא זו וכתב שאין לישראל מצוה להתברך, ושכ"כ הריטב"א בחידושו לסוכה דף לא ע"ב בהדיא, דמצוה דכהן היא וליכא חיובא לישראל להתברך, עיי"ש. מ"מ בשו"ת דבר אברהם ח"א סימן לב הוכיח מסעיף זה שמצוה לישראל להתברך עיי"ש. [וראה עוד לשון רבינו המחבר לקמן סקצ"ח שהמונע נשיא"כ בבית האבל הרי הוא בכלל מונע הרבים מעשות מצוה.

סביב לשולחן

סעיף ז' ואם היה דש בעירו וכו' ישא כפיו. עיין לעיל סק"ז דכנה"ג אס לא עלה, אינו עוזר בעשה. ומפורש בדברי מרן כאן, שאפילו מי שיש לו מום בידיו, אס היה דש בעירו נושא כפיו. וכ"כ התוספות במגילה דף כד ע"ב ד"ה אס. וע"ע להרדצ"ז במשניותיו ח"ו סימן ג אלפים קי, שדקדק מדברי הרמב"ם בפט"ו מהלכות תפילה הל"ב דלא מהני דש בעירו אלא רק בסומא באחת מעיניו או במי שהיה רירו יורד על זקנו, ולא בסומא בשתי עיניו או בשאר מומין, עיי"ש. ומקצת דבריו נצ"ח לקמן בסמוך ד"ה ואפילו. וכן הסכימו כמה אחרונים. אולם רוב האחרונים הסכימו לסברת מרן. וכן דעת רבינו המחבר, שסתם צוה מדברי מרן. וכ"מ מדבריו דלקמן סקע"א. וכ"כ הש"ט שם אף דעת הרמב"ם, עיי"ש. וכן עיקר:

דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום, ישא כפיו, ואפילו הוא סומא בשתי עיניו. וכל ששהה בעיר שלושים יום, מיקרי דש בעירו. ודוקא בעירו. אבל אם הולך באקראי לעיר אחרת ושהה שם שלושים יום, לא (פט). ואפילו לא בא לדור שם להיות מבני העיר, אלא בא להיות שם

שתי"י זתים

וליתן עמו (מגן אברהם סקמ"ד):

לברכה (לבוש סק"ל): (פט) דלא רגילי אינשי לישא

סביב לשולחן

זית רענן

שם ואפילו הוא סומא בשתי עיניו. בספר עמודי שמים [סקמ"ז] תמה על פשיטות היתר זה, עיי"ש (מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע). וספר עמודי שמים הוא פירוש היעב"ץ לסידורו בית יעקב. ובספריו מו"ק ושו"ת שאלת יעב"ץ ח"א סימן עה, צ"ח דבריו, דמקן צ"י חידש ממשמעות הסוגיא (מגילה דף כד ע"ב) להקל בסומא בשתי עיניו, כמו צעין אחת, ודלא כמשמעות דברי רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב ג ח"ו) שכתב וז"ל, סומא לא ישא כפיו. וסומא צאחת מעיניו ישא, ודוקא שדש בעירו עכ"ל, דמשמע דוקא סומא צאחת מעיניו נושא כפיו אם דש בעירו. וכתב היעב"ץ שלא מנא לאחד מן הראשונים שכתב כדברי מרן. וגם סותר לדבריו עצמו בחו"מ סימן ז ס"ב, שהסומא צאחת מעיניו כשר לדון, אבל סומא בשתי עיניו פסול. ועוד, דנזנסה המשנה שצרי"ף (מגילה דף טו ע"א) איתא, סומא אינו קורא בתורה ואינו נושא את כפיו. ואין לומר דמשצטתא היא, דהא אשכחן כמה נוסחי עתיקי דווקני בספרי הרי"ף שנסמנו מנוסחת התלמוד שלנו. לכן העלה שכהן סומא בשתי עיניו, יעלה לדוכן, אבל לא יברך ברכת אשר קידשנו, עיי"ש ב. ואחר המחילה יש להשיב על דבריו ולחזק דברי מרן. דמ"ש שלא מנא לאחד מן הראשונים שכתב כדברי מרן, הנה הא"ר סק"ג חזק דברי מרן שלמד מן ממשמעות הסוגיא, מדברי ספר האגודה מגילה סימן לד שכתב כן להדיא, עיי"ש. וכן יש ללמוד מפירוש רש"י שעל הרי"ף במגילה שם ד"ה סומא, עיי"ש היטב, ובהגהות הצ"ח שם. ומה שרצה היעב"ץ ללמוד מרבינו ירוחם, וכן מה שהקשה ממשמעות הסוגיא ומההיא דחו"מ ומקריאת התורה, מתיישב היטב מתשובת הרדב"ז ח"א סימן לט, שנשאל האם מותר לסומא בשתי עיניו לישא את כפיו. והשיב דלכאורה מלשון הרמב"ם פט"ו מהלכות תפילה הל"ב היה נראה שלא ישא את כפיו, שכן כתב וז"ל, וכן הסומא צאחת מעיניו לא ישא את כפיו. ואם היה דש בעירו והכל היו רגילין בזה הסומא צאחת מעיניו, מותר, לפי שאין מסתכלים בו. ותידוק מינה שאם היה סומא בשתי עיניו, אפילו היה דש בעירו לא ישא את כפיו. וכ"כ רבינו ירוחם וכו'. מ"מ כד מעיינת בה שפיר, תשכח דלאו הכי הוא, דסומא חייב בכל המצוות. ורבינו ירוחם אזיל לשיטתיה דסומא פטור מכל המצוות. וכבר הוכחתי כן בתשובה אחרת מהתלמוד ומדברי כל הפוסקים, ולא מנאחי לרבינו ירוחם חצר בסבא זו. דאין הלכה כרבי יהודה, אלא כסתמא דמתניתין דסומא הרי הוא כאדם צריא לכל דבריו, חוץ מלעניין עדות והגדה וסנהדרין, ומלקרוא בתורה לפי שהוא כקורא על פה, ועלייה לרגל וחגיגה. ומכל אלה נתמעט הסומא בהדיא. ומדאיכריך למעט הני, אתה למד לכלל שאר הדברים הרי הוא כאדם שלם וחייב בכל המצוות. וא"ת מאי שנא דנקט התנא סומא צאחת מעיניו, לישמעין אפילו סומא בשתי עיניו, דהוי רבותא טפי. וי"ל דאחי לאשמעינן דאפילו צאחת מעיניו אם אין דש בעירו אסור. הילכך סומא בשתי עיניו חייב במצוות כה תצרכו את צנ"י. ואם הוא דש בעירו, נושא את כפיו, כיון שהם רגילין בו אין מסתכלין בו. ותו, כיון שכבר נהגו לכסות את פניהם, שוב אין מסתכלין בו [כדלקמן סל"א]. ותו, דכיון דחולי זה נמנא הרבה במדינה זו ואינו דבר של חימה, לכן אפילו לא היו מכסים פניהם היה ראוי להחיר, שאין העולם מסתכלין אלא בדבר של חימה. הילכך אין כאן בית מיחוש, ולא יצטל הכהן שלוש מצות עשה, עכ"ל הרדב"ז. אלא שעדיין ז"ע, דהמעין יראה שהרדב"ז לא השיב כלל לדקדוק שכתב מלשון הרמב"ם דסומא בשתי עיניו אינו נושא כפיו כלל, אלא רק צ"ח למה התנא לא השמיע לנו שאפילו סומא בשתי עיניו נושא כפיו כשדש בעירו. ונראה שמכאן זה חזר בו הרדב"ז בתשובה אחרת, ולא החיר בסומא בשתי עיניו אלא"כ כל הכהנים מכסים פניהם. והיא בחו"מ סימן ז אלפים ק"ז, שם ג"כ דקדק מדברי הרמב"ם דסומא בשתי עיניו אינו נושא כפיו כלל. ודחה הסבא שכתב בח"א, דלהכי נקט תנא סומא צאחת מעיניו, לאשמעינן דאפ"ה אם לא היו רגילין אללו לא ישא את כפיו. דמילתא דפשיטא היא, כיון שהוא צעל מוס ודאי יסתכלו בו אם אינם רגילין אללו. אלא ודאי דוקא נקט סומא צאחת מעיניו,

מה אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

מלמד או סופר או משרת שנה או חצי שנה, חשוב דש בעירו בשלושים יום (ע) :

שתילי זתים

כא, א). ויש כאן שני פסולים. אחד, מצד שינוי הבריאה. וזה אתרבי במלת בניו. ואחד, מצד שינוי מעשה האדם. ולא בא ההיקש אלא לדבר שהוא ביד האדם לתקן, כגון יושב, שהרי יכול לעמוד. ושתוי יין, יש לו להזהר שלא לשתות. מה שאין כן מומין, שאין בידו לתקן, שבקינן אמשמעות (טורי זהב סקכ"ח. ועיין מגן

(ע) ואם לא שהה שלושים יום, אף שקנה בית לדור שם, לא מהני (אליה זוטא סקכ"ג, בית חדש). ואף על גב דברכה איתקש לעבודה ובעל מום פסול לעבודה, ואם כן מה מהני דש בעירו. הכא שאני, דמדכתיב בברכת כהנים (במדבר ו, כג) דבר אל אהרן ואל בניו, ומשמע אף בעלי מומין במשמע, וכדפירש רש"י (ויקרא

זית רענן

סק"ע ואם לא שהה וכו' לא מהני. זה חוזר על עיקר הסעיף, ולא רק על מלמד וכיו"ב. ואע"ג דברכה איתקש לעבודה, דכתיב לשרתו ולברך בשמו, ומטעם זה עמידה מעכבת בברכת כהנים כדלעיל סקל"ו וסקל"ח, ושתוי לא ישא כפיו כדלקמן סקפ"ח, דומיא דעבודת ביהמ"ק. ובעל מום פסול לעבודה, אפילו דש בעירו. וא"כ מה מהני הכא דש בעירו להתיר לו לשאת כפיו. י"ל דהכא שאני, דמדכתיב וכו', וכדפירש רש"י בפסוק אמור אל הכהנים בני אהרן, אף בעלי מומין במשמע. הכא נמי דכתיב ואל בניו, אף בעלי מומין במשמע. ויש כאן בברכת כהנים שני מיני פסולים. אחד, מצד שינוי הבריאה, היינו בעל מום. וזה אתרבי במלת בניו להכשירו. ואחד, מצד שינוי מעשה האדם, כגון יושב ושתוי יין. ואת הפסול הזה לא שייך לרבות במלת בניו, דבניו קאי על התולדה, ושפיר אתי לרבווי בעלי מומין, דמ"מ הם בניו של אהרן בתולדה. ולא בא ההיקש של ברכה לעבודה, אלא לדבר שהוא ביד האדם לתקן (היינו הפסול השני דלעיל), כגון יושב וכו'. ושתוי יין ג"כ ביד האדם לתקן ולמנוע, כי יש לו להזהר שלא לשתות יין. משא"כ מומין וכו', שבקינן אמשמעות דבני אהרן. ט"ז. וסיים הט"ז וז"ל, ודבר חידוש הוא, אשר לא מצאנו קושיא זו ופירוקה בשום מפרש קדמון ולא בתראי, ע"כ. והעיר עליו רבינו המחבר ועיין מג"א סקנ"ד, שכתב שקושיא זו כבר הקשו בגמרא תענית דף כז ע"א, עיי"ש. גם הא"ר סקנ"ב ועוד אחרונים תמהו בזה על הט"ז. ועיין להפמ"ג מש"ז סק"ג שביאר דנפק"מ לכמה עניינים:

סביב לשולחנך

אכל בשתי עיניו לא ישא את כפיו אע"פ שרגלין אכלו. ואפשר דטעמא משום דסומא בשתי עיניו או שאר מומין לא שכיחי כולי האי [זה היפך מ"ש בח"א דחולי זה נמצא הרבה במדינה זו. אצ"מ], ולפיכך אפילו שרגלין אכלו מסתכלין בו. וסיים דאין להקל לסמוך על המקילים בסומא בשתי עיניו, אלא במקום שכל הכהנים מכסים פניהם. אכל במקום שמקצתם מכסין פניהם ומקצתם אין מכסין את פניהם, ראוי לפסוק כדעת הרמב"ם, עיי"ש. ונראה שאין דבריו סותרים זא"ו, אלא כתב להחמיר יותר בסומא דבעינן גם כסוי, עיי"ש. ולעניין הלכה למעשה, אף שהראש"ה ח"צ סימן תקפח מחמיר בסומא בשתי עיניו עיי"ש, מ"מ רבים מן האחרונים הסכימו לסברת מרן, ומהם הלבוש ס"ל, והעו"ת סקס"ח, והא"ר הנ"ל, והגר"א צניאוריו, והר"ב טורי אצן צמגילה שם. וכ"נ קצת מדברי הש"ט על הרמב"ם שם. גם הברכ"י סק"ג הסכים לסברת מרן, ונשמע מתשובת הרדב"ז שצחלק א. [ולא זכר מדבריו בח"ו]. ובספרו מחצ"ר סק"ח הוכיח שיש תשובה נוספת של הרדב"ז, אלא שהאין שם אינו ברור לי, וכנראה כוונתו לתשובה שצ"ח. גם רבינו המחבר סתם בזה כסברת מרן. וכ"ה מנהגיו פשוט. ומהרי"ץ שהציא דברי היעב"ץ כדלעיל, לא הציא מה שסיים היעב"ץ צמו"ק ובשאלת יעב"ץ שיעלה ולא יצרך, משום שלא ראה דבריו אלה. ולא ביאר טעם סברת היעב"ץ כדי שנאמר שמסכים לדבריו. ולכאורה נראה שהעתיק דברי היעב"ץ משום שחש לסברתו, יהיה טעמו אשר יהיה, משום דאמרינן סב"ל אפילו נגד סברת מרן. ויותר נראה שלא העתיק מהרי"ץ דברי היעב"ץ אלא למזכרת, ולא להלכה למעשה, וכדרכו בהרבה מקומות, שהרי המנהג להקל בזה, ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל. ובפרט בזמנינו שצריב המקומות מכסים הכהנים את פניהם. וכן ראיתי להר"ר יהודה צ"ר חיים הכהן זצ"ל, שהיה בקי מאד צמנהגים, ובסוף ימיו נסתמא רח"ל, והיה עולה לדוכן ומצרך ברכת אשר קידשנו. והוא היה נוהג לכסות פניו בטלית, וידיו מגולות. וכ"כ לי מהר"ע צביס שליט"א שבמקום שמכסים הכהנים את פניהם, כפיו אכ"כ דש בעירו, הן סומא באחת מעיניו הן סומא בשתי עיניו:

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח מט באר הגולה

ה בית יוסף, ו מגילה כ"ד.

לא אם מנהג המקום לשלשל הכהנים טלית על פניהם, אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומין, ישא את כפיו (עא). (הגה) ודוקא אם היו ידיו צפנים מן הטלית. אצל אם הם מצחוץ, לא מהני הטלית לידיו (עב) :

לב יהיו ידיו צבועות [ד] אסטים ופואה (אסטים ופואה, פירוש, מיני צבעים), לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלים בהם. ואם רוב העיר מלאכתם בכך, ישא את כפיו. וכן אם הוא דש בעירו, ישא את כפיו (עג) :

שתילי זתים

בהם כיון ששינו מנהגם, ויסיחו דעתם (שם ומגן אברהם סקמ"ה). פוחח, אין נושא כפיו. וכן מי שיש לו חולי מעיים (פרי חדש סק"ל): (עג) אפילו אין רובם

אברהם ס"ק נ"ד): (עא) אפילו אינו דש בעירו (בית יוסף): (עב) אבל אם אין המנהג כן, אפילו רוצים כל הכהנים לשלשל טליתם, אסור, דמכל מקום יסתכלו

סביב לשולחן

סעיף לא לא מהני הטלית לידיו. אצל למומין שצפניו מהני. וכ"כ ש"א. והנה הט"ו צקק"ח תמה למה לא הביא רמ"א היתר מזה כיסוי הפנים של הקהל בשעת נשיא"כ, שהוא מנהג בכל המקומות, וא"כ אין חשש שמא יסתכל, דהא מזהר הרבה בזה ומכסה פניו בטלית שצביל זה. וזה ודאי עדיף מכיסוי הכהנים על פניהם, עכ"ל. ורבינו המחבר השמיט, לפי שצקהילותינו אין הקהל מכסים את פניהם אז, ופשוט. ועיין סביב לשולחן לעיל סק"ג סוד"ה על. וע"ע א"ר סק"ה שדחה דברי הט"ו, דאף שמהרים שלא להסתכל צהנים, מ"מ אם ידעו שזה עולה לדוכן, יצאו קצת להסתכל בדבר תמוה, עיי"ש וצמש"צ סקקט"ו:

סעיף לב היו ידיו צבועות אסטים ופואה וכו'. נשאל מהרי"ץ בשו"ת פשו"ט (הביאו הרצ שושנה"מ כאן) אודות כהן שפרחה בו צרעת צ"מ, אם ראוי לישא כפיו. והשיב ו"ל, נראה פשוט דחייב צנשיא"כ ככל מצוות עשה דרמיון עליה. ולא דמי למ"ש היו ידיו צבועות וכו'. ועוד קשה מנא ליה לשואל לומר דמראה טמא הוא, ומקרא מלא הוא (ויקרא יד, לה) לאמר כנגע, והיינו טעמא, דכל זמן שלא נזקק לכהן אינו נגע, ודובר שקרים לא יכון. ועוד, דאין טומאה וטהרה נהיגי בזמן זה. ולכך איני רואה מקום לשאלה זו, עיי"ש. ולא ביאר מהרי"ץ טעמו אמאי לא דמי למי שהיו ידיו צבועות וכו', הלא הטעם שאינו נושא כפיו הוא מפני שהעם מסתכלים על ידיו הצבועות ומסיחיס דעתם, וא"כ צרעת ג"כ יסתכלו ויסיחו דעתם. ואולי לא מיירי שפרחה הצרעת בידיו כלל, אלא בגופו. ולכן כתב דלא דמי למי שידיו צבועות, דהתם שייך היסח הדעת. משא"כ צרעת שגופו, שאינה נראית לעם:

כפיו, עיין מ"ש בז"ר לעיל סוס"י עח לעניין תפילה, וה"ה לנשיא"כ:

שושנת המלך

[ד] כהן שפרחה בו צרעת, חייב לישא כפיו, דאין לנו טומאה וטהרה בזמן הזה. ולא דמי למי שהיו ידיו צבועות אסטים ופואה (דברי עצמו). (מלך א"י סימן ע"א):

זית רענן

סקע"א אפילו אינו דש בעירו. שאם דש בעירו, בלא"ה נושא כפיו כדלעיל ס"ל. וכן המנהג ברוב המקומות אצלינו שהכהנים מכסים פניהם וידיהם בטלית, כמ"ש בסביב לשולחן לעיל סק"ג ד"ה על. וא"כ אין שום חשש לכהנים בעלי מומין בפניהם ובידיהם לישא כפיהם. וה"ה לכהן שיש תחבושת בפניו או בידו, וכן כל כיו"ב. וכ"פ הש"ט פט"ו מהלכות תפילה הל"ב דבמקום שנהגו לכסות, הסבירא נותנת דמהני, עיי"ש:

סקע"ב אבל אם אין המנהג כן לשלשל הטלית, אפילו רוצים כל הכהנים [נקט אפילו, לומר דכ"ש אם בעל המום לבדו ישלשל טליתו, אסור, דכיון שהוא משונה מחביריו, יבואו להסתכל בו ולהסיח דעתם. ופשוט] לשלשל טליתם, אסור, דמ"מ יסתכלו בהם הציבור כיון ששינו מנהגם, ויסיחו דעתם. וראה עוד היטב בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק או"ח סימן ה, ובשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן נז מ"ש להקל בזה. פוחח, שבגדו קרוע וזרועותיו מגולות (עיין לעיל סימן נג ס"ג, ולקמן סימן קלט סק"א), אין נושא כפיו, משום דגנאי הוא לציבור. וכן מי שיש לו חולי מעיים, דהיינו שאינו יכול להשהות נקביו, בין גדולים בין קטנים, במשך הזמן שהוא נמצא על הדוכן. ונראה דה"ה מי שאינו יכול להעמיד עצמו מלהפיח, שאינו נושא כפיו. ועיין בספר לקט הקמח החדש סק"ב. ומי שיש לו קטטר, ובגדיו נקיים ואין ריח רע, אם יכול לישא

לג מי שאינו יודע לחתוך האותיות, כגון שאומר לאלפי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפי"ן (עד) וכיוצא בזה, לא ישא את כפיו (עה):

שת"י זתים

כקורא יער בעי"ן, דעי"ן ואל"ף שוים אצלו (מגן אברהם סקמ"ז בשם רש"ל בביאורו לסמ"ג עשין כ). ואם כל בני עירו קורין כך, ישא כפיו (שם סקמ"ו ופרי חדש סקל"ג). כל הנהו שאין נושאים כפיהם, צריכים לילך מבית הכנסת בשעה שעולין לדוכן, דלא לימרו עליה בן גרושה הוא (טורי זהב סקכ"ו). ובהן אבל, עיין ס"ק צ"ח. כל הני דקאמרינן לא ישא כפיו, מסתברא שאם עלה לא ירד (פרי חדש שם):

מלאכתם בכך (לבוש סקל"ב): (עד) והוא הדין מי שקורא לחתי"ן ההי"ן (מגן אברהם סקמ"ו ופרי חדש סקל"ג), או שקורא לשבולת סבולת (טורי זהב סק"ל בשם רמב"ם פט"ו מהלכות תפילה הל"א): (עה) שהרי משנה במשמעות הברכה. ועוד, אפילו אם תמצא לומר הרי כוונתם הגונה, מכל מקום העם מתמיהים בשמעם ומסיחים דעתם [לבוש סקל"ג]. ואף על גב דלא מצינו עי"ן בברכת כהנים, מכל מקום כשקורא יאר, מיחזי

זית רענן

השולחן לדחות דברי הבאה"ט. ובעיקר קושיית המג"א, תירץ מהרי"ץ שם וז"ל, ואפשר דמין סרכא דלישנא דברייטא נקט, דקתני הכי גבי אין מורדין לפני התיבה לא אנשי חיפה ולא אנשי בית שאן וכו', מפני שקורין לאלפי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפי"ן, עיי"ש במגילה דף כד, עכ"ל. ועיין בחוברת אור ישראל (גליון א דף ט הערה טז) ביאור דברי מהרי"ץ בכל זה. וראה עוד בספר דברי חכמים עמוד קסה מה שהביא תשובת אביו מהרי"י הלוי זצ"ל, ותרו"ץ. ואם כל בני עירו וכו'. שם ופר"ח בשם שו"ת הרדב"ז [המג"א ציין שהוא בח"א סימן מה. ומהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע תיקן שהוא בסימן שצד] ושו"ת מהרי"ט ח"ב אבהע"ז סימן טז. וביאר מהרי"ט שם וז"ל, שלא אמרו דחיפה ודבית שאן שאין נושאים את כפיהם. וכי תעלה על דעתך שאנשי חיפה ואנשי בית שאן לא היו מברכים ברכת כהנים לעולם. אלא ודאי דמברכים בעירם, שדבריהם ומלולין במקומן ניכרים וידועים הם. אבל שלא במקומם, אינו ניכר, עכ"ל. וכיו"ב כתב הרדב"ז שם, עיי"ש. ומשמע דדוקא בכה"ג שכל בני העיר עילגים. אבל אם הכהן לבדו עילג, אפילו דש בעירו, אינו נושא כפיו. ועיין להפמ"ג במש"ז סק"ל שהבין בדעת הט"ז דעילג יחיד הדש בעירו נושא כפיו. ולכן תמה עליו שזהו דוקא לפי הטעם השני שהעם מתמיהים בשמעם ומסיחים דעתם, לפיכך כשדש בעירו נושא כפיו, כיון שאינם מסיחים דעתם. אבל לפי הטעם הראשון שמשנה במשמעות הברכה, לא מהני דש בעירו, עיי"ש. ברם לענ"ד הט"ז לא מיירי בעילג יחיד, אלא כשרוב הציבור עילגים, וא"כ זהו ממש כדברי הרדב"ז ומהרי"ט הנז"ל. [לפי הבנת הפמ"ג, שפיר השמיט רבינו

סקע"ה שהרי וכו'. ועוד, אפילו את"ל הרי כוונתם הגונה, ואין כוונתם לשנות במשמעות הברכה, מ"מ וכו'. ונפק"מ לכהן עילג שדש בעירו, כמו שנבאר לקמן. ואע"ג דלא מצינו עי"ן בברכת כהנים, וא"כ היאך נקט מין שקורא לעייני"ן אלפי"ן. [וא"ת נהי דבשלושת פסוקי הברכה אין עי"ן, אבל בברכת אשר קידשנו יש עי"ן, את "עמו" ישראל באהבה. תירץ הפמ"ג בא"א סקמ"ח דמיירי שעולה עם כהנים אחרים, וסומך על ברכתם, עיי"ש]. מ"מ כשקורא יאר, מיחזי גם כקורא יער בעי"ן, שהרי גם כשכתוב יער, הוא אומר יאר, משום דעי"ן ואל"ף שוים אצלו. ובעיני ברכה מבוררת, שיהיה בודאי יאר, עיין פמ"ג שם. וכיון דמיחזי כקורא יער ה' פניו אליך, הרי משמעותו לשון קללה, דהיינו שיעורר ה' את כעסו, שהרי יש "פנים" שפירושו כעס, כמו ונתתי את פני בנפש ההיא (ויקרא כ, ו), ומתרגמין ית רוגזי. והנה הבאה"ט סקנ"ה הקשה על המג"א וז"ל, ולא הבנתי, דזהו אתי שפיר למי שקורא אלפי"ן עייני"ן. אבל לא למי שקורא עייני"ן אלפי"ן, עכ"ל. ולפי מה שביארנו, קושיא מעיקרא ליתה, כי אין כוונת המג"א שקורא יער ממש, אלא הוא קורא יאר, וכיון שכל העייני"ן שלו הן כאלפי"ן, השומע אינו יודע אם הוא אומר כעת יאר או יער. וכבר השיב עליו מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע וביאר כן דברי המג"א וז"ל, ובמחילה, המג"א סובר דכיון דקורא לעי"ן אל"ף, א"כ כשקורא יאר, אף שאינו קורא אל"ף עי"ן, אפ"ה לא ישא כפיו, דכיון דאל"ף ועי"ן שוין אצלו, גם בנשיא"כ לא ירגיש ולא יקפיד מלשנות ולקרות יער בעי"ן, דו"ק בלשון מג"א ותראה שלזה נתכוון, עכ"ל. וכ"כ בטהרת

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח נא באר הגולה

לד"קטן שלא הביא שתי שערות, אינו נושא כפיו בפני עצמו כלל (עו). ח שם, לפירוש התוספות. אבל עם כהנים שהם גדולים נושא, ללמוד ולהתחנך (עז). ומי שהביא שתי

שתילי זתים

(עו) שהרי אינו מצווה (לבוש סקל"ד). ומשמע אפילו בן (עז) ורשאי לברך (שם סקמ"ט), כמו שיתבאר סימן שלוש עשרה אסור. ולכן צריך לדקדק בדבר, שלא

זית רענן

המחבר דברי הט"ז, שהרי לעיל הביא את שני הטעמים. ולפי הבנת מעכ"ת, י"ל שהשמיט דברי הט"ז לפי שאינם שייכים לדין, עיי"ש. איתמר כהן. כל הנהו וכו' צריכים לילך מביהכ"נ וכו' (ט"ז). ולמד כן הט"ז ממה שנתבאר לעיל ס"ד, וכן מדברי המרדכי שכתב שכהן אָבֵל ילך מביהכ"נ, כיון שנוהגים שהאבל אינו נושא כפיו, עיי"ש. והאחרונים דחו דברי הט"ז וביארו דלא דאמי לאבל, דשאני התם שאין ניכר עליו שהוא אבל,

דאע"פ שודאי קרע בגדו, מ"מ אינו אלא טפח ומכוסה בט"ג. לפיכך יבואו לומר עליו שהוא בן גרושה. משא"כ בעל מום, יאמרו שמפני מומו אינו נושא כפיו. וכ"כ הפמ"ג במש"ז סקכ"ו, ועוד אחרונים. וכ"מ מדברי המג"א לעיל סק"ד, והביאו רבינו המחבר לעיל סק"ז. אלא שלפ"ז נמצאו דברי רבינו המחבר סותרים מדידיה אדידיה. ועיין בז"ר שם מה שיישבנו. וכ"נ סברת המשנ"ב בביה"ל ס"ל ד"ה מי, שכתב דטוב יותר לעשות כסברת הט"ז. וכהן אבל, עיין סקצ"ח. שם ביאר שכהן אבל נושא כפיו. והוצרך רבינו המחבר להעיר ע"ז כאן, לפי שבדברי הט"ז נזכר מנהגם שאינו נושא כפיו כדלעיל. כל הני וכו' עלה לא ירד. עיין להפמ"ג במש"ז סקל"ט שכתב דהיינו דוקא בפסולין מדרבנן, כגון שלא עקר רגליו ברצה, עיין לעיל סקי"ט. או מומין שבידיו, או עילג, או היו ידיו צבועות. אבל הפסולים מן התורה, כגון זר וחלל, או יושב שאינו יכול לעמוד כלל (עיין לעיל סקל"ו), וערל ואונן ומומר, והורג את הנפש (אף שהוא מדברי קבלה, עיי"ש), אם עלה ירד, עיי"ש. והנה לענין אונן, מפורש בדברי רבינו המחבר לקמן סקצ"ח דלא ירד. וגם לגבי שאר הדברים, צל"ע אי ס"ל לרבינו המחבר כסברת הפמ"ג, שהרי הביא כאן את דברי הט"ז שכתב דכל הנהו יצאו מביהכ"נ, הגם שהט"ז כתב זאת על סעיף ל, ומשמע שהבין דהכל חדא. ומיד הביא דברי הפר"ח שאם עלה לא ירד, דמשמע דקאי אכולהו, והבן. מיהו למעשה אין לזוז מדברי הפמ"ג, חוץ מאונן:

סקע"ו שהרי אינו מצווה (לבוש). עיין להא"ר סקנ"ט שכתב שדברי הלבוש הם מדנפשיה, שהרי רש"י (מגילה דף כד ע"א) והר"ן (שם דף טו ע"ב) ורבינו עובדיה מברטנורא (שם פ"ב מ"ו) כתבו טעם אחר, שאינו כבוד של ציבור להיות כפופים לברכת קטן. וסיים שאולי זו היא כוונת הלבוש שכתב בזה"ל, שאינו כבוד הציבור שיהיו כפופים לברכת מי שאינו מצווה, עיי"ש. ולענ"ד אין זה במשמעות לשון הלבוש, דהא לענין מילוי זקן כתב שאין זה כבוד הציבור, כדלקמן סקע"ט. וי"ל. [כדברי מעכ"ת מוכח מדהשמיט רבינו המחבר כאן תחילת לשון הלבוש. ונראה שלמד כן מדברי המג"א דלקמן, דאם איתא שאינו אלא מפני כבוד הציבור, היאך כתב המג"א דהוא ברכה לבטלה. א"ו מפני שאינו מצווה אסור, וכיון שכן הוא ברכה לבטלה. איתמר כהן]. ומשמע אפילו בן שלוש עשרה שנה ויום אחד אסור לישא כפיו בפע"צ, כיון שעדיין לא הביא שתי שערות, עיין לעיל סימן נה ס"א. ולכן צריך לדקדק בדבר ולברר שהביא כבר שתי שערות, ולא לתלות דמסתמא הביא, כדי שלא יבוא לידי ברכה לבטלה. אבל עם כהנים שהם גדולים, עולה ומברך ולא הוא ברכה לבטלה כדלקמן סקע"ז. מג"א. ואע"פ שרבים מן האחרונים חלקו בזה על המג"א וס"ל דתלינן דמסתמא הביא שתי שערות וסמכינן ארוב, וכעין שפסק רמ"א בהגהה לעיל סימן נה ס"ה, עיי"ש. מ"מ דעת רבינו המחבר כסברת המג"א. וכ"ה דעת מרן לעיל רס"י נה, ולפיכך והשמיט רבינו המחבר הגהת רמ"א שם, וכמו שנתבאר בדברי רבינו המחבר ובז"ר שם סקכ"ב, עיי"ש. ועיין לעיל סימן נג סקט"ז: סקע"ז ורשאי לברך וכו', אע"פ שעדיין אינו בן שלוש עשרה שנה. וחיונך זה אינו כשאר זמני חיונך כבן חמש או שש, אלא כשיודע לישא כפיו כמנהגי הכהנים, כדאיתא בסוכה דף מב ע"א. וכ"כ המשנ"ב סקקכ"ג:

באר הגולה נב אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ט סוף פרקא קמא דחולין. **שערות, נושא את כפיו אפילו בפני עצמו. ומיהו דוקא באקראי בעלמא (עח) ולא בקביעות (עט), "עד שיתמלא זקנו, שאז יכול לישא כפיו אפילו יחידי**

שתיילי זתים

רט"ו (ס"ג): (עח) כדי לאחזוקי נפשיה בכהני (לבוש שם): (עט) מפני כבוד הציבור (שם):

מביב לשולחנך

שם ומיהו דוקא באקראי בעלמא. כתב המג"א סק"נ שלפי הנהוג במקומם שאין נשיא"כ אלא צרגלים, נושא כפיו בכל הרגל, כדי לאחזוקי נפשיה בכהני, דלא מיקרי קביעות אלא כשנושא כפיו בכל יום, ע"כ. וכ"כ הט"ז סקל"א. ורבינו המחבר השמיט דצריהם, שאינם שייכים לפי מנהגיו שיש נשיא"כ בכל יום, כדלקמן סמ"ד:

שם ולא בקביעות. כתב העו"ת סקע"ו שאם אין כהן אחר אלא זה שעדיין לא נתמלא זקנו, והוא צן שלוש עשרה שנה ויום אחד, נושא כפיו אפילו בקביעות, כמו שהוא לענין ש"ץ לעיל סימן נג ס"ו, שאם אין שם מי שידע להיות ש"ץ כי אם צן שלוש עשרה ויום אחד, מוטב שיהא הוא ש"ץ משיבטלו לשמוע קדושה וקדיש. ולהיות ש"ץ ולישא כפיו, דינם שווה, עיי"ש. וכ"כ האו"י סקכ"ה, עיי"ש. ורבינו המחבר אף שהשמיט כל זה, נראה דלא פליג, דהא איהו נמי ס"ל שדין נשיא"כ שווה לדין ש"ץ, וכדמשמע מדבריו לקמן בסמוך סק"פ, וקילי דכרכו. מיהו האו"י עצמו בספרו א"ר (שלא היה לנגד עיני רבינו המחבר, עיין במצוא הספר בהערה להקדמת רבינו המחבר סקל"ה) חזר בו, והשיג על העו"ת, וציאר דלא דאמי לש"ץ, דהתם טעמא כדי שלא לזטל הקהל מקדיש וקדושה שמחוייבים בהם בכל יום, עיי"ש. ולענ"ד איפכא מסתברא, שהרי עיקר טעמא שמנעוהו לעלות, הוא משום כבוד הציבור. וכלאו הא"י טעמא, היה עולה, שהרי הוא חייב צמנוות. וכיון שהתירו לזן שלוש עשרה שנים להיות ש"ץ כשאין שם אחר, אע"פ שכבוד הציבור גבי ש"ץ הוא גדול יותר, שהרי הוא שליחם להוציאם בתפילה ולהליץ בעדם, א"כ כ"ש הכא בנשיא"כ כשאין שם כהנים אחרים, שהרי אין כבוד הציבור בנשיא"כ גדול כ"כ כמו בתפילה,

זית רענן

סקע"ט מפני כבוד הציבור. שאין זה כבודם שיברכם תמיד בקביעות וביחידות איש אשר לא נתמלא זקנו. וכיו"ב נתבאר לעיל סימן נג ס"ו דאין ממנין ש"ץ בקביעות אלא מי שנתמלא זקנו, מפני כבוד הציבור, עיי"ש. ומהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב הביא לשון מרן בלבד, וקיצר כדרכו. ואם הציבור מוחלים על כבודם ומבקשים שישא כפיו בקביעות וביחידות אע"פ שלא נתמלא זקנו, צריך לעיין אי מהניא מחילתם. והנה מרן בב"י סימן נג הביא מחלוקת בזה לענין מינוי ש"ץ בקביעות כשלא נתמלא זקנו, דלהרמב"ם אם רצו הציבור למחול על כבודם, הרשות בידם. ולדעת הרא"ש אע"פ שהציבור מוחלים על כבודם, אין למנותו, עיי"ש. ופסק רבינו המחבר שם סק"י כדעת הרא"ש, ושכן נראה דעת מרן, עיי"ש ובז"ר שם. וא"כ נראה דה"ה לנשיא"כ לא מהניא מחילת כבודם. אלא שלכאורה יש לחלק בין הנושאים, שהרי גבי ש"ץ ביאר רבינו המחבר שם הטעם דלא מהניא מחילת כבודם, משום דכבוד הציבור הוא כבוד שמים, שמתכוונים לכבוד השי"ת בש"ץ שהוא ראוי להיות מליץ בעדם, עיי"ש. וטעם זה לא שייך הכא בנשיא"כ, שאינו כבוד שמים אלא כבוד הציבור, ושפיר מהניא מחילתם. שו"ר למהר"י בדיחי זצ"ל בשו"ת חן טוב סימן כו שדן בזה, וסיים דלענין דינא אין בנו כח להכריע ולהכניס ראשינו בין הרים גדולים בפלוגתא

שהרי אין הכהן מוציאם אלא מצרכם (עיין ז"ר סקע"ט), ודו"ק. גם הכה"ח אות רב, כתב כסדרת העו"ת, וטעמו משום שלפי דברי האר"י גם נשיא"כ היא חובה בכל יום, וז"ל בכל יום בחזרה. וכשאין אחר זולתו, חייב לעלות, עיי"ש. וכ"כ דעת המשגי"ג בציה"ל ד"ה ומיהו. **אלא שעדיין סדרת העו"ת ז"ב,** דלדבריו לא מוצן מ"ש מרן שאינו נושא כפיו אלא באקראי ולא בקביעות. דממה נפשך, אי מיירי כשיש שם כהנים אחרים, הלא בכה"ג אפילו כהן קטן נושא כפיו ואפילו בקביעות, וכדלעיל בס"ל ד"ה אצל, ושכ"כ העו"ת עצמו. ואי מיירי כשאין שם כהנים אחרים והוא יחידי, ג"כ נושא כפיו, כדי שלא יזטלו מנשיא"כ. וא"כ באיזה אופן נאמר הדין שנושא כפיו דוקא באקראי. שו"ר בשו"ת מנח"י ח"ו סימן טו שעמד ע"ז, וציאר שכוונת מרן לומר שיש להשתדל לחזר אחר כהן גדול, אצל לא לזטל נשיא"כ כל הימים, עיי"ש. ודבריו דחוקים, כאשר יראה המעיין. ואפשר שזהו טעמו של רבינו המחבר שהשמיט דברי העו"ת והאו"י, דס"ל כסתמיות דברי מרן דמי שלא נתמלא זקנו לא ישא כפיו כלל אפילו כשאין שם כהן אחר, אלא באקראי בעלמא. והסכים עימי מהר"ע בסיים שליט"א שאינו נושא כפיו אלא באקראי דוקא. וכ"כ בשו"ת אמרי יוסף סימן יג, עיי"ש. [דבריו האחרונים, אמרם הם. וכן דעת מהר"ח"כ, כפי העדות שהבאתי בהערה על ז"ר סק"פ. וכן מפורש יוצא מדברי מהר"י בדיחי זצ"ל בשו"ת חן טוב סימן כו, שנשאל על כהן שלא נתמלא זקנו ונשא כפיו ימים רבים לזדון, מפני שסברו דמהניא מחילת הציבור. והשיב דלא מהניא ולא ישא כפיו, עיי"ש. הרי שאפילו כשאין שם כהנים אחרים, לא ישא כפיו, ותזטל נשיא"כ. איחמר כהן:] **שם עד שיתמלא זקנו וכו'.** ואפילו הוא פנוי. וכ"כ מרן לקמן סמ"ד, עיי"ש. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב:

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח נג באר הגולה

בקבע. וכל שהגיע לשנים שראוי להתמלאות זקנו, אף על פי שלא נתמלא, קרינן ביה נתמלא זקנו (פ). ועיין לעיל סימן נ"ג סעיף ח':
לה כהן שהרג את הנפש אפילו בשוגג, לא ישא את כפיו, אפילו עשה תשובה * (פא):

הגהות מושמעות
פעיף ז"ה * (הגה) ויש
אומרים דאם עשה תשובה,
נשא כפיו. ויש להקל על
בעלי תשובה, שלא לנעול
דלת צפניהם. והכי נהוג (טור ורש"י והרבה פוסקים, אגור וצ"ח יוסף):

שתי"י זתים

עליו ונושא את כפיו (פרי חדש סקל"ד): (פא) דכתיב
(ישעיה א, טו) ובפרשכם כפיכם וגו' (טור). וכן פסק פרי
חדש (סקל"ז), שאין קטיגור נעשה סניגור. ולעניין
לקרוא בתורה ראשון, אליבא דכולי עלמא מותר אם

(פ) דהיינו בן עשרים (עיין סימן נ"ג סעיף ח'). ננס לא
ישא כפיו לבדו ואפילו דש בעירו, דחיישינן לאינשי
דעלמא שאינם מכירים אותו, ובמקומן יעלו קטן
לישא כפיו לבדו. הא אם יש לו זקן, זקנו מוכחת

זית רענן

כיון שהגיע לזמן שראוי להתמלאות זקנו. אולם בספרו
ש"ט פ"ח מהלכות תפילה הלי"א כתב דלהרמב"ם
בחיבורו, אפילו הגיע לזמן שראוי להתמלאות זקנו, אין
ממנין אותו להיות ש"ץ, עיי"ש. ויש ליישב סתירה זו
באחת משלושה אופנים אלו. האחד, דשאני נשיא"כ
מש"ץ. השני, חזר בו בש"ט ממה שהורה בצעירותו
בתימן. ואכן בש"ט כת"י מתימן, ליתא לפיסקא זו, מוכח
שכתבה לאחר זמן. והשלישי, לא כתב כן אלא בדעת
הרמב"ם, ולא הלכה למעשה, עכ"ד. וראה עוד בספר
שערי שלמה עמוד קעד הערה כו, ובז"ר לעיל סימן קיא
סק"ד, ודו"ק. ננס לא ישא כפיו לבדו [ומשמע אפילו
באקראי], ואפילו דש בעירו. והטעם משום דחיישינן
לאינשי דעלמא שאינם מכירים אותו, וכסבורים שקטן
הוא, ורואים שהעלוהו, ויבואו לטעות שמותר להעלות
קטן, ובמקומן [היינו כשיחזרו לעירם] יעלו קטן וכו'.
הא וכו' זקנו מוכחת עליו שגדול הוא, ולא יבואו
לטעות, ונושא את כפיו אפילו לבדו ובקביעות:

סקפ"א דכתיב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם, גם
כי תרבו תפילה אינני שומע, ידיכם דמים מלאו
(טור). וכ"פ פר"ח כדעת מרן שכהן שהרג את הנפש
לא ישא כפיו אפילו עשה תשובה. וביאר הפר"ח דלא
דאמי למומר שאם עשה תשובה נושא כפיו כדלקמן
סל"ז [וגם אין לך דבר שעומד בפני התשובה], דשאני
הכא שאין קטיגור נעשה סניגור. דבידים אלו שהרג את
הנפש, אינו ראוי לישא כפיו (מהרי"ץ בהגהותיו על
השו"ע בשם עו"ת), וא"כ איך יברך את העם והוא עשה
היפך הברכה, עיין ש"ט סוף הלכות בית הבחירה. ודלא
כרמ"א בהגהה שפסק שכהן שהרג את הנפש ועשה
תשובה נושא כפיו, עיי"ש. ולפיכך השמיט רבינו המחבר
הגהה זו. וכן נראה דעת מהרי"ץ בהגהותיו הנז"ל.

דרבוותא, ושב ואל תעשה עדיף, עיי"ש. וכ"כ נכדו
מהרא"ח אלנדאף זצ"ל בענף חיים אות לו, עיי"ש. אלא
שכל דבריהם הם לפי דברי מרן בב"י לעניין ש"ץ, וכבר
נתבאר שיש לחלק בין הנושאים. וידי"נ הרב איתמר כהן
העיר דאולי ס"ל דבנשיא"כ נמי כבוד שמים הוא, לפי
מה שיתבאר לקמן סקצ"ב שהכהנים שלוחיו של הקב"ה,
עיי"ש. ודו"ק, עכ"ל. וכתבו האחרונים שאם רוב
ככל הציבור עדיין לא נתמלא זקנם, כגון במקום שכולם
נערים, כמו שמצוי בישיבות שבזמנינו, תו ליכא טעמא
דכבוד הציבור, ונושא כפיו אפילו בקביעות וביחידות,
עיין שו"ת מנח"י ח"ו סימן טו, ובז"ר לעיל סימן נג סוף
סק"י. ועיין סביב לשולחנך ד"ה ולא:

סקפ"ה דהיינו בן עשרים, עס"י נ"ג ס"ח. או בן שמונה
עשרה וכבר התחיל זקנו לצמוח מעט. כ"כ
מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב בשם שו"ע סימן נג. והוא
בהגהת רמ"א שם ס"ח, ולא השמיטה רבינו המחבר.
[ורמ"א בהגהה כאן ציין לעיין בסימן נג ס"ח. ובכל
כתה"י ובדפוס הר"א אלשיך, הגהה זו ליתא. ואפשר
שרבינו המחבר לא הוה גריס לה. אבל ודאי דהכי ס"ל,
שהרי ציין זאת בפירושו כאן, וגם שם לא השמיטה.
ובדפוס השאש גריס לה. ולכן הכנסתי הגהה זו בשו"ע,
הגם שרבינו המחבר ציינה בפירושו, והבנ]. ושמעתי
מידי"נ הרב איתמר כהן שליט"א, מעשה רב ממחר"כ
זצ"ל עוד בהיותו בתימן, באחד מתלמידיו שהיה כהן
ולא התחיל זקנו לצמוח, ובהיותו כבן י"ח שנה קבע
תפילתו בביהכ"נ אלשיך, ולא נשא כפיו אלא בשבת
שהיו שם כהנים אחרים. אבל בימות החול שהיה הוא
כהן יחיד, לא נשא כפיו כלל. וכשהגיע לגיל עשרים
שנה, אמר לו רבו מהרח"כ זצ"ל (שהיה גם רב ביהכ"נ
הנז"ל) לשאת כפיו מעתה בקביעות אף שהוא יחיד,

שתילי זתים

דחף אשה הרה והפילה, יכול לישא את כפיו (שם)
ואליה זוטא סקב"ז בשם רלנ"ח סימן קיז):

עשה תשובה (באר היטב סקנ"ט בשם ספר מצוות קטן סימן
אנסוהו להרוג, ישא את כפיו (פרי חדש סקל"ה).

זית רענן

מ"ש רבינו המחבר לקמן סקפ"ב בשם המג"א, לא
החמיר מרן בכהן שהרג בשוגג אלא דוקא כשמת מיד.
אבל אם הנפגע לא מת מיד אלא לאחר כמה ימים, יש
להקל בזה על בעלי תשובה, עיי"ש. ולעניין מעשה,
ישאל מורה הוראה. עיין בשו"ת מהרש"ם ח"ה סימן ל,
ושו"ת שבה"ל ח"א סימן מג, ושו"ת יחו"ד שם. ולעניין
לקרוא בתורה ראשון, אליבא דכו"ע, פירוש אפילו
לדעת האומרים שלא ישא כפיו אפילו הרג בשוגג, מותר
[ומשמע אפילו הרג במזיד] אם עשה תשובה (בה"ט
בשם סמ"ק). דדוקא לעניין נשיא"כ החמירו, דקרא
כתיב ובפרשכם כפיכם וכו', ומשום דאין קטיגור נעשה
סניגור כדלעיל, משא"כ בקריאת התורה דלא שייך הך
טעמא. אנסוהו להרוג, ישא את כפיו (פר"ח). נראה
שטעמו לפי שא"א לומר עליו ידיכם דמים מלאו. ואע"ג
דברציחה קי"ל יהרג ואל יעבור, מ"מ אם עבר ולא נהרג
לא נפסל לנשיא"כ בשביל זה, דעכ"פ אנוס הוא, ואנוס
רחמנא פטריה, כדילפינן מקרא דולנערה לא תעשה דבר,
כמבואר בתוספות יבמות דף נד ע"א ד"ה אין, וברמב"ם
פ"כ מהלכות סנהדרין הל"ב. ויש מחמירים, עיין פמ"ג
א"א סקנ"ו, ושה"צ להמשנ"ב סקצ"ט. וחייל
הנמצא במלחמה והרג, עיין שו"ת אג"מ יור"ד ח"ב סימן
קנח שכתב שנושא כפיו. שהרי אנסוהו להרוג הוי אנוס
ולא נענש, א"כ כ"ש בנלקח לצבא שאדרבה היה מחוייב
לילך לצבא כדין המלכות ולא עשה שום איסור, שרשאי
וגם מחוייב לישא את כפיו, עיי"ש. ופשוט. וההורג גוי,
יש שכתבו דאינו נפסל, עיין פמ"ג א"א סקנ"א, ומאמ"ר
סקמ"ג, וכה"ח אות רח, ושו"ת צי"א ח"ד סימן ס. דחף
אשה הרה והפילה את העובר, יכול לישא את כפיו.
דמכה איש, הראוי להיות איש (מהרי"ץ בהגהותיו על
השו"ע בשם עו"ת). ור"ל שאין חייבים מיתה על רציחת
עוברין. וכ"ה בשו"ת מהרלב"ח שם, שהוא מקור דין זה.
וראה עוד שו"ת הרמב"ם סימן תנג, ומשנ"ב סקקכ"ט,
ושו"ת משנה הלכות חלק יד סימן רעד. ומשמע דהרג
תינוק בן יומו, רוצח הוא ואינו נושא כפיו, עיין לקמן
סקפ"ב, ופמ"ג א"א סקנ"ג. שם ואז"ו בשם רלנ"ח.
היינו שו"ת מהרלב"ח, והוא מזהיר לוי בן חביב, בנו
של בעל עין יעקב. וכתבו רלנ"ח, לפי שהיו רגילים
לכתוב בקיצור ׳ במקום בן, או במקום אבן כידוע:

ומסתימת דברי הפר"ח נראה שאפילו הרג בשוגג, לא
ישא את כפיו אפילו עשה תשובה, וכדברי מרן. וכן הביא
מרן בב"י בשם הרמב"ם פט"ו מהלכות תפילה הל"ג.
ואף שבחלק מהדפוסים של הרמב"ם לא גרסי בשוגג,
מ"מ מרן גריס הכי בהדיא. וכ"ה בדפוסים המדויקים
ובכת"י דידן. מיהו עיין להא"ר סקס"ד שכתב דדוקא
כהן שהרג במזיד לא מהניא ליה תשובה. וכ"כ הרדב"ז
בתשובותיו ח"ד סימן קכח, עיי"ש. ואין כן דעת מרן
והפר"ח ורבינו המחבר. וראיתי להמשנ"ב בביה"ל ד"ה
אפילו, שכתב דדעת הפר"ח כהא"ר. ולא זכיתי להבין
זאת, שהרי הפר"ח הסכים לדברי מרן, ומרן כתב בהדיא
אפילו בשוגג ואפילו עשה תשובה, וצ"ע. גם מה
שכתב הביה"ל שם שעכ"פ אם עלה אין להורידו עיי"ש,
צל"ע, דלטעם אין קטיגור נעשה סניגור הנז"ל, מסתברא
דאף אם עלה ירד. וכן נראה גם מסתימת דברי רבינו
המחבר. וכ"כ להדיא המט"י סק"ב, והפמ"ג מש"ז
סקל"ט. וכ"כ בז"ר לעיל סקע"ה, עיי"ש. וכן נראה דעת
כה"ח אות רי. ולפ"ז יש ללמוד לכהן הנוהג ברכב
והרג אדם ח"ו בתאונת דרכים בשוגג, שאינו נושא כפיו.
ושוגג מיקרי כגון שנסע ולא שם ליבו לתמרור וכיו"ב.
וכ"ש אם בכוונה תחילה לא ציית לתמרור, או שנסע
במהירות מופרזת מחמת הזלזול וכיו"ב, דזה הוי שוגג
קרוב למזיד. ואם היה שוגג הקרוב לאנוס, כגון שנסע
בזהירות כחוק, ובפתע פתאום קפץ אדם לכביש ונדרס
למוות ח"ו, נחלקו האחרונים האם נושא את כפיו. דעת
הא"ר סקס"ג שנושא כפיו אפילו לא עשה תשובה. ודעת
הפמ"ג בא"א סקנ"א שאינו נושא כפיו. וראיתי למופת
הדור בשו"ת יחו"ד ח"ה סימן טז שהביא מחלוקת זו,
והכריע שאם קיבל עליו תשובה כהוראת חכמי ישראל,
רשאי לישא כפיו, משום דהוי כעין ספק ספיקא, שמא
הלכה כהפוסקים שהתשובה מועילה. ואת"ל שהלכה
כמרן שאין התשובה מועילה כדלעיל, שמא הלכה כדעת
הא"ר דבשוגג הקרוב לאנוס נושא כפיו אפילו לא עשה
תשובה, עיי"ש. מיהו מהרח"כ זצ"ל בש"ט פט"ו
מהלכות תפילה הל"ג ד"ה וכהן, כתב שאפילו הרג
באנוס החמירו שלא ישא כפיו, כיון שהכהן צריך להיות
מנוקה מדברים אלו, כדי שתחול ברכתו על ישראל
בשלימות, כמ"ש וישם לך שלום, עיי"ש. ודע דלפי

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח נה באר הגולה

ד מרדכי פרק הקורא את המגילה, ושאר פוסקים. מן מוקי הרמב"ם להחיל דיושלומו. ג מנחות ק"ט. ד רש"י ורמב"ם גרסו.

לו למל תינוק ומת, נושא את כפיו (פג). ואם העם מרננים אחריו שהוא שופך דמים, כיון שלא נתברר הדבר ישא את כפיו (פג):
לז ימומר (פד) לא ישא את כפיו (פה). ויש אומרים שאם עשה תשובה

שתי"י ותיים

(פג) מיהו אם יודע בעצמו שאמת הוא, לא ישא כפיו (שם סקנ"ג): (פד) אפילו לא עבד עבודה זרה (בדק הבית). ובשולחן ערוך ישן לא גרים לעכו"ם: (פה) שכבר חילל קדושתו (לבוש סקל"ז):

(פג) דכיון דאיכיון למצוה, פטור. ועוד, מי יימר דכלו לו חדשיו. ועוד, שמא הרוח בלבלתו (מרדכי מגילה רמז תתיח). וטענה זו דהרוח בלבלתו, שייך אף בהורג גדול בשוגג ולא מת מיד (מגן אברהם סקנ"ב):

סביב לשולחן

סעיף לו ואם העם מרננים אחריו וכו'. כתב מהרי"ן דהגהותיו על השו"ע וז"ל, ואם העם וכו', זה קאי אסעיף לה, כהן שהרג את הנפש. וכן הוא בצ"י, וכן חיצו הלבוש. ונמצא דקאי אלפני פניו (סעיף לה), עכ"ל. פירוש, דלא שייך לומר דקאי אלפניו צריש סעיף זה, מל תינוק וכו'. שהרי צמילה אפילו אם יש עדים שמל תינוק ומת, נושא כפיו, מן הטעמים שנתצארו צפנים סקפ"ג, כ"ש כשמרננים אחריו שמל תינוק ומת. אלא ודאי דקאי אסעיף לה, דהיינו שמרננים אחריו שהרג את הנפש ממש, אפ"ה כיון שאין עדים ולא נתברר הדבר, אין לפסלו מנשיא"כ. [אלא"כ יודע בעצמו שאמת הוא, וכמ"ש רמב"ם המחבר סקפ"ג]. וכ"כ מהר"ם וז"ל צמילור דעת מרן. עוד כתב מהרי"ן שם וז"ל, ואם נפרש דקאי אהרג את הנפש ואמל תינוק, י"ל שמרננים שהזיד צמילת התינוק, עכ"ל:

זית רענן

סקפ"ב ולא דמי לכהן שהרג את הנפש אפילו בשגגה שאינו נושא כפיו כדלעיל סל"ה, דשאני הכא דכיון דאיכיון למצוה, פטור. ומיירי בשגגה ולא ברשלנות. ומהאיי טעמא רופא יר"ש כהן שניתח את החולה ומת מחמת טעות בשגגה של הרופא, נושא כפיו, כיון שכוונתו למצוה. וראה עוד בספר לקט הקמח החדש סקל"ו. ועוד, מי יימר דכלו לו חדשיו של התינוק. שאם לא כלו לו חדשיו, אין חייבין על רציחתו, כמבואר ביור"ד סימן שמ ס"ל. וראה עוד לקמן סימן תקכו ס"ט. ועוד, שמא הרוח בלבלתו את התינוק אח"כ, ומחמת הרוח מת. וטענה זו דהרוח בלבלתו, שייך לא רק במל תינוק, אלא אף בהורג גדול בשוגג ולא מת מיד, שנושא את כפיו, עיין ז"ר לעיל סקפ"א ד"ה ודע. מג"א. וכן

הסכימו רבים מן הפוסקים דבכל חבורות, הרוח (או הפירכוס) מקרבת את מיתתו, דומיא דמילה. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהלכות רוצח הל"ב. ודלא כהראב"ד שם שכתב שלא אמרו בלבלתו הרוח (או פירכוס) אלא כששחט בו שנים או רוב שנים, אבל חבורה אחרת אין הרוח מקרבת מיתתו, עיי"ש. ואין כן דעת שאר פוסקים. ולכן דימהו לדין מילה. וכ"ה דעת רבינו המחבר. מיהו במכה שאין בה חבורה, לכו"ע אין הרוח (או הפירכוס) מקרבת מיתתו, ולפיכך אם מת אפילו אח"כ, ואפילו בשגגה, לדעת מרן לא ישא כפיו. עוד מבואר בדברי הרמב"ם שם, דבמקום שאין הרוח מנשבת בו, כגון בית סתום של שיש, אפילו בחבורה לא שייך לומר שמא בלבלתו הרוח. וכ"כ הא"ר סקס"ה וש"א: סקפ"ג מיהו אם יודע בעצמו שאמת הוא, שבאשמתו נהרג אדם, לא ישא כפיו (שם). ומשמע אפילו אין העם מרננים אחריו שהוא שופך דמים. ועיין משנ"ב סקל"ג שהוסיף שלא ישא כפיו בין לעצמו בין עם כהנים אחרים. ויש ללמוד מדברי המג"א לעניין נהג רכב שהרג אדם בתאונת דרכים ח"ו, ומחוסר ראיות לא הורשע בבית המשפט, אבל הוא יודע בעצמו שהוא אשם, לא ישא כפיו. ועיין ז"ר לעיל סקפ"א ד"ה ולפ"ז, וסביב לשולחן כאן, ודו"ק: סקפ"ד אפילו לא עבד ע"ז, אלא רק קיבל על עצמו לעבדה, ומודה בה, אבל עדיין לא עבדה ממש. וכ"ש אם עבדה שנפסל לנשיא"כ כדלקמן סקפ"ז. בד"ה. כן פירש מרן שם דעת הרמב"ם פט"ו מהלכות תפילה הל"ג, שהיא הדעה הראשונה שהביא מרן בשו"ע כאן, דנפסל לנשיא"כ אפילו לא עבד ע"ז, ואפילו חזר בתשובה. שאם עבדה אפילו באונס, לא ישא כפיו כדלקמן סקפ"ז. ודעת הי"א שהביא מרן, היא דעת הגאונים ועוד רבונותא, שתשובה מועילה אפילו בעשה מעשה ועבד ע"ז. ודע דבחלק מהדפוסים גרסי הכא בשו"ע "מומר לעכו"ם", ומשמע שעבד ע"ז ממש. וע"ז כתב רבינו המחבר ובשו"ע ישן לא גרים לעכו"ם. וכן ראיתי בכמה דפוסים ישנים דלא גרסי לה. והיא הגירסא העיקרית. והדפוסים דגרסי לעכו"ם, נראה שאינו אלא מחמת אימת הצנזור כידוע. ועיין ז"ר לקמן בסמוך סקפ"ו, ודו"ק:

סקפ"ה שכבר חילל קדושתו בעצם קבלת הע"ז והודאתו בה, אע"פ שעדיין לא עבדה במעשה ממש:

באר הגולה נו אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח

נושא כפיו (וכן עיקר) (פו). ואם נאנס, לדברי הכל נושא כפיו (פו):
לח שתי רביעית יין בבת אחת, לא ישא את כפיו (פח). שתאו בשני פעמים,

ע לשון הרמב"ם פרק ט"ו
מהלכות תפילה, ממשמעות
הגמרא דכריתות.

שתי יי זתים

(פו) וכן פסק פרי חדש (סקל"ז): (פו) ואם עבד עבודה
זרה אפילו באונס, ואפילו לא נשתמד, לא ישא כפיו,
ואפילו עשה תשובה (בדק הבית בשם הרמב"ם פט"ו מהלכות
תפילה הל"ג). ומיהו אם הבטיח להמיר וחזר, לא נפסל

(מגן אברהם סקנ"ד, כנסת הגדולה הגה"ט). **ערל**, אפילו לא
מל עצמו במזיד, כשר (שם במג"א ועולת תמיד סקצ"ג. ועיין
סעיף ט"ל): **(פח) דאיתקש ברכת כהנים לעבודה,**
דכתיב (דברים י, ח) לשרתו ולברך בשמו (בית יוסף):

זית רענן

סקפ"ו וכ"פ פר"ח כדעת היש אומרים שכתב מרן,
שהיא דעת הגאונים ועוד רבוותא. ולדבריהם אם
קיבל על עצמו לעבדה, ומודה בה, אפילו לא עשה עדיין
מעשה, אינו נושא כפיו. אבל אם שב בתשובה, נושא כפיו, אפילו עשה מעשה,
גם מרן בב"י פסק להדיא כשיטה זו וז"ל, ולעניין הלכה נ"ל שיש לסמוך על כל הני רבוותא דשרו לישא כפיו, וגם
לפתוח פתח לבעלי תשובה, עכ"ל. וכ"פ רמ"א בהגהה כאן. ורבינו המחבר לא השמיטו, ולא עוד אלא שחזק זאת
מכח דברי הפר"ח. ומשמע דהכי ס"ל להלכה ולמעשה. וכן י"ל בדעת מרן, שהעלה דברי האוסרים בסתם, לומר
שכך ראוי להורות. ואח"כ העלה דברי המתירין בלשון וי"א, לומר שיש לסמוך עליהם בשעת הדוחק, שלא תנעול
דלת בפני בעלי תשובה. עיין כה"ח אות ריט:

סביב לשולחן

סעיף לח שתי רביעית יין וכו'. דקדק לכמוז שמה, דהיינו
גדיענד, לומר דלכתחילה אין לו לשמות יין לפני

סקפ"ז ואם עבד ע"ז במעשה ממש, אפילו באונס, ואפילו לא נשתמד, שלא הודה בע"ז, מ"מ כיון שעבדה לא ישא
כפיו וכו' (בד"ה בשם הרמב"ם). הכי דייק לשון הרמב"ם שכתב בזה"ל, וכהן שעבד ע"ז בין באונס בין
בשגגה, אע"פ שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו לעולם, שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים,
וברכה כעבודה היא, שנאמר לשרתו ולברך בשמו. וכן כהן שהמיר לע"ז, אע"פ שחזר בו, אינו נושא את כפיו לעולם,
עכ"ל. וכהן שהמיר לע"ז, פירש מרן בכס"מ שם דמיירי בלא עבדה. דאי עבדה, מאי איריא המיר, אפילו לא המיר
נמי. ולישניה דייק הכי, דגבי עבד ע"ז שהיה מעשה, כתב אע"פ שעשה תשובה, וגבי המרה כתב אע"פ שחזר בו,
עיי"ש שהניח בצ"ע מנא ליה להרמב"ם. וכ"כ מרן בפשיטות בספרו בד"ה בדעת הרמב"ם. והנה המעיין יראה שכל
זה הוא רק לדעת הרמב"ם. אבל לדעת הגאונים ועוד רבוותא שהיא דעת הי"א שהביא מרן, אפילו עשה מעשה
ובמזיד, אם חזר בתשובה נושא כפיו, כמ"ש בז"ר לעיל סקפ"ד וסקפ"ו. והוצרך רבינו המחבר להביא כאן דעת
הרמב"ם הגם שפסק כדעת הי"א כדלעיל בז"ר סקפ"ו, משום דמרן סיים כאן דבנאנס לדברי הכל נושא כפיו, ע"ז
קאמר דלהרמב"ם אפילו נאנס אינו נושא כפיו אא"כ לא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה בכ"ג אינו נושא כפיו.
וזהו שדקדק רבינו המחבר וציין בד"ה בשם הרמב"ם, לומר שאין זה אלא לדעת הרמב"ם. ודוחק לומר דס"ל לרבינו
המחבר דאף לדעת הי"א לא מהניא תשובה אא"כ לא עשה מעשה, דאין זה במשמעות דבריהם. וגם משמעות דברי
מרן בב"י אינה כן, כמו שיראה המעיין שם. גם כל האחרונים כתבו שלדעת הי"א בכ"ג מהניא תשובה. ומיהו אם
הבטיח להמיר וחזר בו, לא נפסל (מג"א, כנה"ג). דהיינו שלא נשתמד בפועל, אלא רק אמר שרוצה להשתמד,
ועדיין לא קיבל עליו את הע"ז כאלוה, וכגון שמשפט הגויים להשהותו ארבעים יום לראות אם הוא עומד במרדו.
בכה"ג לא נפסל לנשיא"כ. וכ"ה בשו"ת הרדב"ז מכת"י (ח"ח או"ח סימן כא) שהוא מקור הא"י דינא. וכ"כ ש"א.
ערל, אפילו לא מל את עצמו במזיד, כשר. וכ"ש אם הוא ערל מפני שמתו אחיו מחמת המילה. שם במג"א. וביאר
שכן הוא אפילו לדעה הראשונה (שהיא דעת הרמב"ם) שהביא מרן לעניין מומר, דדוקא במומר פסלינן לעבודה
משום קנסא כדאיתא בע"ז דף נב ע"ב, וא"כ ה"ה דקנסין דפסול לנשיא"כ, וה"ה הנושא נשים בעבירה. משא"כ
במקום שאין קנס, אף הרמב"ם מודה דכשרים לנשיא"כ, עיי"ש. ועיין סעיף ט"ל. שם נתבאר שאין שאר העבירות
מונעים נשיא"כ. וא"כ ה"ה לערל שנושא כפיו. וכן הסכימו כמה אחרונים. וע"ע להב"ח שהחמיר בזה. וכבר דחה
דבריו המג"א, עיי"ש. ורבינו המחבר קיצר כדרכו. וע"ע ביה"ל להמשנ"ב ד"ה ואם נאנס, ודו"ק:
סקפ"ח דאיתקש ברכת כהנים לעבודה וכו', ובעבודה במקדש אם שתי רביעית יין חי בבת אחת, אסור לו להכנס

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח נו באר הגולה

פ שם רמב"ם על פי ירושלמי
דגיטין מ"ז.

או שנתן לתוכו מעט מים, מותר. ואם שתה יותר מרביעית, אף על פי שהוא מזוג ואפילו שתאו בכמה פעמים, לא ישא את כפיו עד שיסיר יינו מעליו (פ"ט):

לט לא היו בו מהדברים המונעים נשיאת כפים, אף על פי שאינו מדקדק במצוות (צ) וכל העם מרננים אחריו, נושא את כפיו, שאין שאר

שתילי זתים

כלוט (מגן אברהם סקנ"ה. ועיין טורי זהב סקנ"ה ועולת תמיד סקפ"ו): (צ) אפילו במצוות חמורות (לבוש סקל"ט),

(פ"ט) ובשאר משקין, אפילו אינו יכול לדבר בפני המלך, רשאי לישא כפיו, אלא אם כן הוא שיכור

סביב לשולחן

נשיא"כ. ודבר זה מלוי צומנינו בהרבה מקומות ציוס שמחת תורה, שנהגים לקדש על היין ולאכול ולשתות קודם תפילת מוסף. ונריכים הכהנים לומר בשתיית יין ושאר משקין המשכרים, כפי הדינים המצוירים כאן, כדי שיוכלו לישא כפיהם צמוסף: שם רביעית יין בבת אחת וכו'. עיין צפנים סקפ"ח וסקפ"ט וצו"ר שם. ולענין יין מגיתו שאינו משכר, דעת המג"א סקנ"ה דפוסל לנשיא"כ, דהא צנויר אסור, וכן צעודה אסור, עיי"ש. וראה עוד להרב נשיא"כ כלל לצ סק"צ שהסכים למג"א, והוסיף דה"ה לין צימוקים, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיט דברי המג"א. ולכאורה היה נראה לומר שהוא מודה למג"א, ולא הביא דבריו אלא משום דמילתא דפשיטא היא, שהרי שם יין עליו, ויוצאים צו יד"ח קידוש. ויש לדחות דאף שיש עליו שם יין, מ"מ כאן צנשיא"כ שציקר טעם האיסור הוא כדי שלא ישא כפיו כשהוא שיכור, ממילא יין מגיתו שאינו משכר, אינו פוסל. וה"ה לין צימוקים. ואכן הא"ר סקס"ז ועוד רבים מן האחרונים דחו דברי המג"א מכמה טעמים, עיין עליהם. ולענין שתיית חלב, הנה דעת הרמב"ם צפ"א מהלכות ציאת המקדש הל"צ שהחלב משכר. ולמעשה לא חששו לזה, וזלתי מי שהחלב משפיע עליו, שאז דינו כשאר משקין המשכרים המצוירים צסקפ"ט. ועיין צשו"ת תשורת שי סימן שסז שדן צזה, ומסיק דאין להחמיר אלא צשתיית רביעית חלב צעין. אצל צשתיית קפה צעירצו צו חלב, אין להחמיר, כיון שמעט החלב צטל צרוצ הקפה, והחלב לא נועד אלא לצטל המרירות צלצד, עיי"ש. גם יש לעיין אם חלב צידן דינו כחלב, שהרי פעמים מערצים צו מים או מעקרים אותו צמחלצות. וראה עוד צשו"ת אפרקסתא דעניא ח"צ סימן מד, וצמשוצות והנהגות ח"ד סימן עז, ואכמ"ל: סעיף צ"ט שאין שאר העבירות מונעים נשיא"כ. צענין כהן המחלל צצת צפרהסיא, האם ראוי למנעו מנשיא"כ, הנה מרן לעיל סל"ז כתצ, מומר (לע"ז) לא ישא כפיו.

וכה"ח אות רכה, ודו"ק. ודין חלב, עיין סביב לשולחן ד"ה רביעית:

סק"צ אפילו במצוות חמורות, שמזולזל בהן, כגון אכילת מאכלות אסורות. וכן עבירות שבין אדם לחבירו, כגון שהוא גנב ועז פנים. כל זמן שאין הציבור שונאים אותו או הוא שונא להם כדלעיל סקכ"ו, נושא את כפיו. ואפילו

זית רענן

מן המזבח ולפנים. ואם נכנס ועבד, עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים, עיין רמב"ם ריש הלכות ביאת המקדש. ועיין ז"ר לעיל סק"ע. ב"י. ודלא כרבינו ירוחם (נ"ג ח"ו דף כז ע"ג) שכתב דמה שאמרו שיכור לא ישא את כפיו, היינו דוקא כשהגיע לשכרותו של לוט כדאמרינן בעלמא, ע"כ. ומשמע מדבריו שטעם איסור נשיא"כ לשיכור, הוי משום דנשיא"כ דומה לתפילה, ובתפילה אסור להתפלל כשהגיע לשכרותו של לוט, כדלעיל סימן צט ס"א. אבל עיקר הטעם הוא משום דאיתקש ברכת כהנים לעבודה, וכ"כ הרמב"ם פט"ו מהלכות תפילה הל"ד. ולכן אפילו שתה רביעית יין לא ישא כפיו, אע"פ שאינו שיכור, כדין עבודה. ואף שהמג"א סקנ"ה הסכים לסברת רבינו ירוחם וביאר דבריו עיי"ש, מ"מ רבינו המחבר השמיטו ופסק כדעת מרן. וכן הסכימו רבים מן האחרונים, עיין מט"י סק"ד, וכה"ח אות רכד:

סקפ"ט ובשאר משקין המשכרים חוץ מיין, אפילו נשתכר עד שאינו יכול לדבר וכו' (מג"א). ואף שלענין תפילה בכה"ג שאינו יכול לדבר בפני המלך תפילתו תועבה כדלעיל סימן צט ס"א, מ"מ בנשיא"כ מותר כל זמן שלא הגיע לשכרותו של לוט. ועיין ט"ז ועו"ת שחולקים וסוברים דבשאר משקין נמי, כל שנשתכר עד שאינו יכול לדבר בפני המלך, אינו נושא כפיו. ומשמעות דברי רבינו המחבר שהעיקר כדברי המג"א, אלא שטוב להחמיר כדעת הט"ז והעו"ת, ולא יעלה עד שיסיר יינו מעליו. א"נ י"ל מדלא הביא דבריהם אלא רק ציין אליהם, נראה דלא חש להו, וצינים רק לשם עיון בעלמא. וראשון נראה עיקר. ועיין משנ"ב סקקמ"א,

העצירות (צא) מונעים נשיאת כפים (צב) :

שתי"י זתים

(צב) ואפילו לא עשה תשובה. מפני שמצות עשה היא לכל כהן שישא כפיו, ואין אומרים לרשע הוסף

ואפילו גילוי עריות (אליה זוטא סק"ט בשם בית חדש):
(צא) שהכהנים וישראלים שווים בהם (לבוש סק"מ):

זית רענן

גילוי עריות. ובכל העבירות הללו, אפילו נודע לנו שהרינון אמת, ואפילו אינו חוזר בתשובה כלל, נושא את כפיו. וכן היא הסכמת האחרונים, וכדלקמן בז"ר סקצ"ב. ולעניין מחלל שבת בפרהסיא, כתבו גדולי האחרונים דבזמנינו יש כמה צדדים להקל בזה. ומ"מ הדבר פשוט שאין צריך לומר לו לעלות, דעדיף שלא יעלה. ואם אפשר להסביר לו בדרכי נועם את חומרת העניין ושעדיף שלא יעלה, ודאי טוב הדבר. ואם א"א, הדבר נתון לחכם המורה שם, עיין סביב לשולחן:

סקצ"א שהכהנים וישראלים שווים בהם. פירוש, דוקא בעבירות שאין הכהנים מוזהרים בהן יותר מישראל, אמרינן שאין שאר העבירות מונעים נשיאת כפיו [מלבד העבירות המפורשות לעיל, הרג נפש ומומר וכו', שפוסלות אפילו שהן שוות בכהנים ובישראלים, מן הטעמים המפורשים בהן]. אבל עבירות שהכהנים מוזהרים בהן יותר מישראל, שקדושת הכהונה גרמה לו, והוא חילל קדושתו, כגון הנושא גרושה וכיו"ב שיתבאר בשו"ע לקמן, בזה פסול מדרבנן לכל דברי הכהונה: סקצ"ב ואפילו לא עשה תשובה, ואפילו הרינון אמת. והטעם מפני וכו' ואין אומרים לרשע הוסף רשע וכו' (שם ופר"ח). וכ"ה ברמב"ם פט"ו מהלכות

סביב לשולחן

וי"א שאם עשה תשובה נושא כפיו, ע"כ. ופסק רבינו המחבר כדעת י"א, כמו שביארנו בפנים סקפ"ו. ובסעיף זה כתב מרן דצ"ח עבירות נושא כפיו, ופירש רבינו המחבר סקצ"ב אפילו לא עשה תשובה. ומשמע לכאורה דמחלל שבת נמי נושא כפיו אף שלא עשה תשובה, דבכלל שאר עבירות הוא. אולם הפר"ח סקל"ט כתב דמחלל שבת צפרהסיא הרי הוא כגוי, ולא ישא כפיו עד שיחזור בתשובה, וכדאיתא בחולין דף ה' ע"א, ע"כ. וכן נראה דברי רש"י בחולין ס"ד ה"ה אלא, שביאר הטעם למה מומר לחלל שבת צפרהסיא דינו כעובד ע"ז, מפני שהמחלל שבת כופר במעשיו של הקב"ה, ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה צמעה צראשית, עיי"ש. וכן הסכימו רבים מן האחרונים, ובכללם הפמ"ג צמ"ז סקל"ט, והגר"ז סג"ב, והמשנ"צ סקל"ד, ובעל בא"ח צש"ת רב פעלים ח"צ אור"ח סימן ית, והראש"ן צש"ת זכרונות איש סימן ב. גם מהר"ח [אע"פ שחי צומנינו, עיין לקמן בסמוך] צש"ט פט"ו מהלכות תפילה סוף הל"ג וכתשבותיו החיים והשלוש חאו"ח סימן ג, פסק בפשיטות דמחלל שבת אינו נושא כפיו, אלא"כ חזר בתשובה, דלאו כעובד ע"ז ממש הוא [דלא מהניא ליה תשובה לדעת הרמב"ם כדלעיל סקפ"ו] לענין זה, עיי"ש. ונלע"ד דרבינו המחבר שהשמיט דברי הפר"ח, לאו משום דלא ס"ל הכי, אלא משום דמילתא דלא שכיחא היא כלל בתימן שיהודי יחלל שבת. ועיין בספרו ראשי דברים סימן ב ס"ה, וסימן יא ס"ב. אולם זהו שלדאבון ליצנו עזירה זו נפרצה מאד דורות האחרונים, ובכמה קהילות יש כהנים מחללי שבת, ואם ימנעו אותם ממזנות נשיאת כפיו יצאו לדי קטטה ואיבה, ואנו

אין צנו כח להעמיד כל משפטי הדת על תלם (עיין רמב"ם פכ"א מהלכות סנהדרין הל"ה, וטוש"ע חו"מ סימן י"ז ס"ג), הילכך ראו גדולי האחרונים למצוא כמה קולות בנדון זה, במקום שיש צורך בדבר. דאף שנראה מדברי רש"י בחולין שם להחמיר, מ"מ פושעי ישראל של זמנינו, יש להם דין אומר מותר, שאין דינו כמזיד, מאחר שפשתה המספחת לרוב עד שנעשה חילול שבת אצל רובם כהיתר רחמנא ליגן. ועוד, שיש מהם שמתפללים תפילות שבת ומקדשים קידוש היום, ואח"כ מחללים את השבת. והואיל והם מודים בתפילה ובקידוש על מעשה צראשית, ואינם כופרים בהקב"ה וצמעה צראשית, המיקל שלא להחשיבם כעובדי ע"ז, יש לו על מה שיסמוך. וכ"ש בניהם אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת וחומרת העבירה של המחלל שבת, דהוו כתינוק שנשזה לצין הגויס. וכ"כ צש"ת צנין ציון החדשות סימן כג, וצש"ת בית יצחק ח"ב מיו"ד צקונטריס אחרון סימן כג. וכ"כ צש"ת מהרש"ם ח"א סימן קכא, וסיים שלפ"ז מ"ש מרן צ"י יו"ד סימן קכד שהמחלל שבת צפרהסיא יינו יין נסך וכו', לאו כלל הוא. והוסיף לזרף עוד סניפים לקולא, עיי"ש. ומעתה כהנים אלו הבאים לציהכנ"ס צשבת ומתפללים עם הציבור, ואומרים בתפילתם שהשבת איתא לעולם וכו' למעשה צראשית, וחותרים בא"י מקדש השבת, וצריכים לישא כפיהם, יש מקום להעלים עין מהם שלא למנעם ממזנות נשיאת כפיו, מאחר שי"ל שאין דינם כעובדי ע"ז. אם לא שצדור לנו שהוא יודע רצונו של עולם ומורד צו ומעז לחלל השבת צפני עשרה מישראל ציחד, וכמ"ש צצנין ציון שם, עיי"ש. ואף כי מצאנו לרבים מן האחרונים שלא רצו לקבל סצרת הצנין ציון הנו"ל, ומהם הגאון ממונקאטש צש"ת מנחת אלעזר ח"א סימן עד, שי"א לטעון דמאי מהני קידוש ותפילה לפושעי ישראל אלה שמתפללים שבת צפרהסיא, וכי יש שציתה לחצי שבת, עיי"ש. וכן הסכימו עוד כמה אחרונים. מ"מ רבים הם המלמדים זכות להקל על פושעי ישראל אלה, שנחשבים כשוגגים ולא כמזידים, שצודאי אינם יודעים צאמת חומרת האיסור, וחצי לאצטרופי מה שמתפללים ומקדשים. וכ"כ השד"ח צכלליו מערכת מ

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח נט באר הגולה

מ ^זכהן שנשא גרושה, לא ישא כפיו (צג). ^זואין נוהגים בו קדושה אפילו

צ צבורות מ"ה. ק רש"א
ומהר"י אבוהב מסוגיא
דצבורות.

שתילי זתים

ברוך הוא שעשאם שלוחים בזה, והברכה ממנו
יתברך היא, שנאמר (במדבר ו, כז) ואני אברכם (לבוש
סקל"ט): (צג) ואפילו נשא חלוצה שאסורה מדרבנן.

רשע והימנע מהמצוות (שם ופרי חדש סקל"ט). ואל
תתמה ותאמר מה תועיל ברכתו של הדיוט זה. שאין
קבלת הברכה תלויה בזכות הכהנים, אלא בהקדוש

זית רענן

תפילה הל"ו. וע"ע למהראנ"ח בשו"ת מים עמוקים
(סימן מא דף סו ע"ג) שדייק מדברי הרמב"ם הנז"ל
דמיירי דוקא כשמרננים העם אחריו שהוא עובר עבירות
במזיד. דאילו היינו יודעים שהדבר אמת, היה נפסל בכך
מלישא כפיו. אלא הואיל והוא ריגון בעלמא, אין מונעים
אותו. ומ"ש הרמב"ם למעלה (שם הל"ג) כהן שעבד ע"ז
אפילו בשוגג ואפילו עשה תשובה אינו נושא את כפיו
לעולם וכו' וישאר העבירות אין מונעים, היינו דוקא
בעשה תשובה וכו', עיי"ש. והביאו המג"א סקנ"ו. וכ"מ
בש"ט שם ד"ה וכן, ודו"ק. ורבינו המחבר השמיטו,
ופסק כדעת הלבוש והפר"ח שאפילו לא עשה תשובה
נושא כפיו. וכן הסכימו האחרונים. ואל תתמה ותאמר
מה תועיל ברכתו וכו' (לבוש). וכ"ה ברמב"ם שם הל"ז.
וה"ה לכהן ירא שמים הנמצא בביהכ"נ של בעלי עבירה,
שלא יאמר כיצד אברכם, דהברכה אינה תלויה בו אלא
בהקב"ה. וכ"כ האחרונים. ונראה שאם הכהן נמצא
בביהכ"נ שכולם מחללי שבת בפרהסיא, או כולם
עוברים על אחת מהעבירות המונעות כהן מנשיא כ"כ, אף
הם אינם ראויים לברכה, וישאל לחכם אם ישא כפיו או
יצא מביהכ"נ. וכשיש לחוש לאיבה, צ"ע. ומהר"ע בסיס
שליט"א כתב לי וז"ל, אם הכהן ראוי לברך, כלומר שלא
עבר עבירה המונעת אותו מלישא כפיו, אע"פ שיש
בציבור עובדי עבירות, כל שיש עשרה כשרים והכהן מן
המניין, יכול לישא כפיו. ואם כולם מחללי שבת, הרי
אינם מצטרפין לעשרה, ונשיא כ"כ בעיא עשרה כדלעיל
ס"א. ואפשר שאם הם כתינוקות שנשבו, יש להקל וישא
כפיו, עכ"ל:

פקצ"ג וה"ה לכהן שנשא חללה (אשה שנולדה מפסולי
חיתון לכהונה) או זונה (כגון גויה, או בת ישראל
שנבעלה לאדם שהיא אסורה לינשא לו באיסור השווה
לכל, עיין שו"ע אבהע"ז סימן ו ס"ח), שכל הנשים הללו
אסורות על הכהנים מדאורייתא, כמבואר באבהע"ז שם
ס"א. (וכהן שחי עם פנויה ח"ו, עיין בב"ש שם סקט"ו).
ואפילו נשא חלוצה (אשה שנפלה לייבום ולא רצו
ליבמה ועשו לה חליצה) שאסורה לכהן רק מדרבנן (כמבואר באבהע"ז שם), דינו כנושא גרושה. ולא דאמי לשאר

סביב לשולחן

כלל פו, כתשוצת בני ציון הנז"ל. וסיים, והכל לפי ראות עיני
המורה, עיי"ש. וכ"כ להיתר צו"ת אג"מ אור"ח ח"א סימן לג,
עיי"ש מה שהשיב על המשנ"צ שכתב להחמיר. עיין כל זה
באריכות למפת הדור צו"ת יצי"א ח"ו אור"ח סימן טו. ושם
נתבאר עוד כמה דדים להקל, עיי"ש דאכמ"ל. ונ"ל דאם יש
עוד כהנים, פשיטא שאין למנעו. ואם הוא כהן יחיד, על כגון
זה כתב הרמב"ם באתח מאיגרותיו, "לא יצוו לגנב כי יגנוב".
שאם צא העצריין לביהכ"נ לגנוב תפילה, אין לצוותו. מהר"פ
קורח שליט"א:

סעיף מ כהן שנשא גרושה וכו'. משמע דוקא נשאה. אבל
אם צא עליה צוות, לא נפסל. וכן הוא לשון המשנה
בצבורות דף מה ע"ב, הנושא נשים צעירה פסול וכו'. ונמאי
דקתני הנושא נשים בלשון רבים, לאו דוקא, אלא אפילו נשא אחת
נפסל. ולא נקט לשון רבים אלא לכלול גרושה וחללה חוונה, שאם
נשא אחת מהן נפסל, עיין מפרשים שם]. וכן משמע מדברי
מהר"י אבוהב שהציא מרן צ"י, דכהן הנשוי עם גרושה אין לו
לישא כפיו, שהרי בכל שעה עומד צמרדו, ע"כ. דלפי טעמו זה
משמע שאם צא עליה צוות באקראי בעלמא, לא נפסל, שאין זה
עומד צמרדו בכל שעה. מיהו נראה דלאו דוקא נשוי ממש,
אלא אפילו מועד לכך תדיר, ג"כ נפסל, שהרי הוא עומד צמרדו
בכל שעה. וכ"י דעת המשנ"צ ציה"ל ד"ה נטמא, דפשיטא ליה
דבאקראי לא נפסל, ולא חילק בין נשוי ממש למי שמועד תדיר
לכך, דמשמע דצ"ג נפסל. וכתב כן גם לענין נטמא למת
המבואר לקמן סמ"א, דהיינו דוקא צמועד לכך תדיר, אבל נטמא
באקראי אפילו צמזיד, לא נפסל. אלא שהניח הדבר צ"ע לענין
נטמא, עיי"ש. **אולם** צו"ת צנין ציון (אטלינגר) ח"א
סימן ו, דן לענין כהן החי צקציעות עם גויה, האם יכול לישא
כפיו. וחידש דכיון דפיסול הנושא נשים צעירה אינו מן התורה
אלא קנס ותקנת חכמים, א"כ הצי דלא לוסקי עליה, ואין לבטל
מזאת נשיא כ"כ אלא צנושא ממש. וכהן שייחד לו נכרית, כיון שאין
לו צה קידושין, אפשר שאינו בכלל התקנה. וסיים, שכתב כן
להלכה ולא למעשה, עד שסכימו עמו בעלי הוראה, עיי"ש. אך
כבר תפס עליו צו"ת קניין תורה ח"ד סימן יב, עיי"ש:

שם לא ישא כפיו וכו'. ועל הרצ מוטלת החובה למנוע אותו
מנשיא כ"כ. ובזמן הגאונים, כהן שנשא גרושה והיה חשש שילך
לעיר אחרת וישא כפיו, היו קוללים ראשי אצבעותיו, כמ"ש מרן

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

לקרות בתורה ראשון. ואפילו גירשה או מתה פסול, עד שידור הנאה על דעת רבים, מהנשים שהוא אסור בהן (צד):

שתילי זתים

הרא"ם בשו"ת ח"א סימן נט): (צד) ואף על גב דקיימא לן (עיין יור"ד סימן רכח ס"ד) דצריך לפרט הנדר והסיבה

ואפילו אינו יכול להוציאה מחמת אונס נפשות, ונדר הנאה ממנה מעכשיו, לא ישא (פרי חדש סק"מ בשם

זית רענן

עבירות שאינן מונעים נשיא"כ כדלעיל סל"ט, וכמו שביארנו שם סקצ"א. ואפילו אם כעת רוצה להוציאה (לגרשה), אבל אינו יכול להוציאה מחמת אונס נפשות (וכ"ש אונס ממון), ונדר הנאה ממנה מעכשיו, ואומר שבנתיים ישהה אותה עד שיעבור האונס, ומבטיח שמיד שיעבור האונס יגרשנה, אפ"ה לא ישא כפיו. [והנה בתשובת הרא"ם שם מבואר שאם אין שם אונס המעכבו מלגרשה מיד, והוא מקבל על עצמו לגרשה מיד אחרי שישא כפיו, שרי. וכמו שאמרו (גיטין דף לה ע"ב ובכורות דף מה ע"ב) נודר ועובד, יורד ומגרש. ולא אסר אלא כשדעתו להשהותה מאיזו סיבה שתהיה, ואפילו מחמת אונס נפשות, עיי"ש ב. ורבינו המחבר מסכים לזה, אלא שקיצר כדרכו והעתיק דברי הרא"ם כפי שהובאו בפר"ח. וסמך על המעיין שיבין כן מתוך מה שכתב "ואפילו אינו יכול להוציאה מחמת אונס נפשות וכו' לא ישא", דמשמע שאם אומר שיגרשנה מיד לאחר נשיא"כ, שרי. ותדע שכן הוא, כי הנה המג"א סקנ"ט הקשה על הרא"ם שכתב דכשאינו מוציאה מחמת אונס לא ישא כפיו, אמאי אינו נושא כפיו, הרי אמרו נודר ועובד יורד ומגרש, והניח הדבר בצ"ע. וכבר העיר עליו הבאה"ט סקס"ז, וכתב שהמג"א לא ראה דברי הרא"ם במקורם אלא ממה שהעתיק הכנה"ג. ואילו היה רואה דברי הרא"ם, לא היה מקשה, שהרי הרא"ם עצמו הרגיש בזה ומיישבו, עיי"ש. גם שאר כל האחרונים העירו כן על המג"א. ורבינו המחבר בודאי ראה קושיית המג"א והערתו הנכונה של הבאה"ט, אלא בחר שלא להעיר על כל זה, ומאהבת הקיצור סגי ליה להביא דברי הפר"ח בשם הרא"ם לעניין שאינו רוצה להוציאה עכשיו אלא עד שיעבור האונס, דממילא משמע שאם אין שם אונס המעכבו והוא אומר שיגרשנה אחר נשיא"כ, שרי, וכמו שנתבאר. עכ"פ כאן קיצר רבינו המחבר יותר מדאי, במקום שהיה לו להאריך מעט. פר"ח בשם הרא"ם. הפר"ח שם סיים, וה"ה שאינו קורא בתורה ראשון.

ורבינו המחבר השמיטו, לפי שכבר מבואר כן בדברי מרן, וקיצר כדרכו:

פקצ"ד הטעם למה צריך לידור על דעת רבים, לפי שנדר שהודר על דעת רבים אין לו התרה. ואם לא ידור על דעת

סביב לשולחן

צ"י אזה"ז סימן ו. והרמז"ס נידה לכהן שנשא גרושה צדיני גויים, כמבואר באריכות בתשובותיו סימן שמט, עיי"ש. והוצא ג"כ צ"י שם. והיום צעוה"ר אין מנדין וכ"ש שאין קוללים ראשי אצבעותיו, אבל צריך למנוע ממנו מלישא כפיו ומלקרות בתורה ראשון. וראיתי בספר פסקי תשובות סקפ"ג שכתב צ"ס שו"ת מהרי"ץ דושינסקי סימן ת, שאם הוא אדם אלם, אסור לכהנים אחרים לעלות עמו לדוכן, לפי שאסור ליכנס בארבע אמותיו, שהרי המזכיר ש"ש לבטלה הרי הוא צנידיו, וכהן זה הלא ברכתו לבטלה. ואם עלו עמו שאר הכהנים וצירכו את העם, אין תוקף לצרכה, וע"ז לא נאמר ואני אצרכם, עיי"ש. ואין ספק זה תח"י לעיין בו, אבל דבריו צריכים עיון. דבשלמא אם נידוהו ממש, יש להתרחק ממנו ולא לזרף אותו לכל דבר שצדקושה, וכדלעיל סימן נה ס"ז. אבל אם עדיין לא נידוהו ממש, הרי כבר נתבאר לעיל סל"ט דשאר עבירות אינן מונעים נשיא"כ, אע"פ שיש בכללן עבירות רבות שחייבים עליהן נידוי. וגם הנושא ש"ש לבטלה, הוא בכלל שאר עבירות שאינן פוסלות. ועוד, שהעובר על אחת מכל העבירות שחייבין עליהן נידוי ולא נידוהו, על כרחין שאר הכהנים נושאים כפיהם עמו, כי לא יתכן לומר שהעבירה הזאת שאינה מונעת אותו מלישא כפיו, תמנע את האחרים שלא ישאו כפיהם עמו. ועוד, דהרמז"ס (צפ"ט) מהלכות תפילה הל"ג) והרצה מרבותא קמאי לא הזכירו כלל דין זה שהנושא אשה פסולה נפסל לנשיא"כ, וכמ"ש מרן צ"י. ועיין ש"ט שם. ואף דאין קיימ"ל כדעת הרשב"א בתשובותיו (ח"ו סימן כא) שאוסר בפירוש, וכמו שפסק מרן צ"י וצ"ע כאן, מ"מ למנוע כהנים אחרים מלישא כפיהם עמו מנא לן. לפיכך נראה לענ"ד דכהן הנשוי עם גרושה, יש למנוע אותו מנשיא"כ ומקריאה בתורה ראשון. דעובר על איסורי כהונה, ולכן קנסוהו חכמים ופסלוהו ממתנות כהונה. וירצוהו ע"י שיעלוהו לקרוא בתורה בשאר עליות או מפטיר, שדינו בהן כשרא"ל, כמ"ש בשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סימן לג. אבל אם הוא עולה לדוכן כזה, אין לשאר הכהנים לימנע מלישא כפיהם עמו. והוא עונוי ישא, אבל הם צחיצם עומדים לצד את העם. ואם הוא כהן יחידי, ימשיך הש"ץ אלהיו וכו'. ואם יש עוד כהן אחד עמו, לא יקראו להם כהנים. וכ"כ הגר"י זילברשטין שליט"א בספר חשוקי חמד סוף סוכה, עיי"ש. ומ"מ הכל לפי ראות עיני המורה באותו זמן ובאותו מקום. והסכים עמי מהר"ע צ"ס שליט"א:

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח סא באר הגולה

מא' נטמא למת שאינו משבעה מתי מצוה, פסול מן הדוכן ומכל מעלות הכהונה, עד שישוב ויקבל שלא יטמא עוד למתים* (צה):
מב' החלל (צו) אינו נושא את כפיו (צו):

הגהות מושמטות

סעיף מא * ויש אומרים

דמי שיש לו נט שמהירה

לעצות כוכבים או שזנתה, אין מחויבים עוד לקדש, כי אציה היא מחללת (מנדלי פרק נגמר הדין):

שתילי זתים

הגדולה הגב' ואליה זוטא סק"ל ומגן אברהם שם בשם מהר"י הלוי סימן לג): (צה) ואינו צריך לידור, דשאני עריות דיצרו תוקפו (מגן אברהם סק"ס). **אין** מנהג בזמן הזה לפסול כהן שהמירה בתו או זינתה (שיירי כנסת הגדולה הגב' אות כג): (צו) פירוש, הנולד מגרושה (מגן אברהם סק"ס): (צו) ואפילו אם עלה, ירד, דאיכא איסור עשה ואיסור ברכה לבטלה (פרי חדש סק"מ). ואפילו חלל מדרבנן אינו נושא כפיו, עיין באבן העזר סימן ז'

שבגללה נדר, ואם כן כשיאמר לחכם הסיבה לא יתיר לו. הכא דהויא מילתא דאיסורא, החמירו. ועוד דחיישין שמא יבוא אצל חכם שיסבור כמאן דאמר שאין צריך שיאמר הסיבה, ויאמר שנדר שלא ישא גרושה, והוא לא ידע שמפני שהוא כהן נדר, ויתיר לו. ולכן בעינן על דעת רבים (מגן אברהם סק"ח). **ואם** אמר שאינו כהן ונשא פסולה, אפילו גירשה, פסול לכהונה, ואין לו דין כהן לכל דבר שבקדושה (כנסת

זית רענן

ונשא פסולה, ואח"כ אומר כהן אני ורוצה לישא כפיו ולנהוג בשאר דברי כהונה, אפילו גירשה ונדר הנאה על דעת רבים מכל הנשים הפסולות, פסול לכהונה וכו'. דכיון שאמר שאינו כהן, שוב אינו יכול לחזור לכהונה: **סקצ"ה** ואף שנטמא במזיד, די שיקבל על עצמו בבית הדין שלא יטמא עוד למתים. וא"צ לידור שלא יטמא כמו שהצריכו גבי נושא נשים פסולות כדלעיל בסמוך ס"מ, דשאני וכו'. ורופא כהן שעובד בבית החולים והרכה פעמים יש שם מת, ישאל מורה הוראה. ועיין סביב לשולחנך לעיל סעיף מ ד"ה כהן, דמטמא למת שאמרו שאינו נושא כפיו, היינו דוקא במועד לכך תדיר, אבל באקראי יכול לישא כפיו. אין מנהג בזה"ז וכו'. ודלא כרמ"א בהגהה, עיי"ש. ולהכי השמיטה רבינו המחבר. שכ"ג. וכ"כ ש"א:

סקצ"ו פירוש, הנולד מאיסורי כהונה, כגון מגרושה או מחללה זונה. ופשוט:

סקצ"ז ואפילו אם עלה, ירד. דכיון שאינו בכיהונו והרי הוא כזר לכל דבר, ממילא אינו שייך במצות נשיא"כ כלל, ונמצא דאיכא איסור עשה בעצם מה שנושא את כפיו וכדלעיל סק"ג, ואיסור ברכה לבטלה במה שמברך אשר קידשנו וכו'. פר"ח. וכ"ה בכת"י. ובדפוסים של השת"ז כתוב "דאיכא איסור עשה דאיסור ברכה לבטלה". וט"ס היא, דברכה לבטלה אינה איסור עשה אלא ל"ת. ואפילו חלל מדרבנן, כגון הנולד מחלוצה, אינו נושא כפיו. וכ"כ ש"א:

רבים, חיישין שמא ילך אצל חכם וישאל על נדרו, לפי שיצר הרע תוקפו לעריות. ואע"ג דקיימ"ל דצריך לפרט בפני החכם את הנדר (נדרתי שלא לישא גרושה) והסיבה שבגללה נדר (משום שאני כהן), וא"כ כשיאמר לחכם הסיבה לא יתיר לו, ולמה הצריכו שידור על דעת רבים. וביאר הכא דהויא מילתא דאיסורא, החמירו. רבינו המחבר קיצר כאן מאד. ובמג"א מבואר העניין באריכות יותר, דחיישין שמא ילך אצל חכם הסובר כמאן דאמר א"צ לפרט הנדר, ויתיר לו. ואין להקשות מאלמנה דאמרינן בגיטין דף לד ע"ב שתהא נודרת ליתומים, דהיינו שתאמר יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם נהנתי מכתובתי, ולא חיישין שמא תלך אצל חכם הסובר כמאן דאמר א"צ לפרט הנדר ויתיר לה, משום דקיימ"ל דצריך לפרט הנדר. די"ל דשאני גבי אלמנה דמילתא דממונא היא, לא חששו, לפי שחשש רחוק הוא שיהיה חכם הסובר שא"צ לפרט הנדר, כיון שכל הפוסקים פסקו שצריך לפרט. משא"כ הכא דמילתא דאיסורא היא, החמירו טפי וחששו לחשש רחוק כזה, עכת"ד המג"א בתוספת ביאור ע"פ מחה"ש. ועוד י"ל דחיישין שמא יבוא אצל חכם שיסבור כמ"ד (היא שיטת התוס' בערכין דף כג ע"א ד"ה מר) שא"צ שיאמר הסיבה שבגללה נדר (משום שאני כהן), ויאמר שנדר שלא ישא גרושה, שזהו רק פירוט הנדר, והוא [החכם] לא ידע הסיבה שמפני שהוא כהן נדר וכו' (מג"א). ועיין ש"ט פ"ו מהלכות ביאת המקדש הל"ט. ואם אמר שאינו כהן

באר הגולה סב אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ת צית יוסף.

מג "אחר שבעת ימי אבילות, נושא כפיו. ובתוך שבעת ימי אבילות, יצא

מבית הכנסת בשעה שקורא כהנים* (צה):

הגהות מושמטות

סעיף מג * (הגה) ויש

אומרים דכל זמן האבילות אפילו עד שנים עשר חודש על אציו ועל אמו, אינו נושא את כפיו (מרדכי סוף פרק הקורא עומד, והגהות מיימוני). וכן נוהגין צמדינות אלו:

שתי"ל זתים

עליו ברכת טוב (שם). אבל הנוהגים שלא לישא כפיו אחר שבעה, אין שום טעם למנהגם, שאפילו תוך שבעה נראה שנושא, שהרי אבל חייב בכל מצוות האמורות בתורה (בית יוסף). ואם קראו לאבלים לעלות לדוכן, חייבים לעלות, כיון דאפילו מדרבנן לא אשכחן שלא יעלו. אבל אונן, ודאי דאסור מדרבנן, שהרי מחלל עבודה. וכיון דכן, אפילו קראו לו לא יעלה (פרי חדש שם ומגן אברהם סקס"ד). ולעניין

סעיף כ' (מגן אברהם שם): (צה) שלא יהא עובר בשלוש עשה (בית יוסף). וטעמא שאינו נושא כפיו תוך שבעה, לפי שכל מי שעומד לברך, ראוי לו שיהא שרוי בשמחה, כמו שמצינו ביצחק אחר שאכל אמר (בראשית כז, ז) ואברככה. וכן מצינו כתוב (מלכים"א ח, טו) שמחים וטובי לב, וכתוב (בתריה) (שם) ויברכו את המלך (שם). ובתוך שבעה, או אונן, אם עלה לא ירד (פרי חדש סקס"ג). וביום שבת קודש ישא כפיו, ותבוא

זית רענן

סקצ"ח שלא יהא עובר בשלוש עשה (המבוארים לעיל ס"ב וסק"ה), שהרי מן הדין האבל חייב בנושא"כ, לפי שהוא חייב בכל המצוות שבתורה כדלקמן. לפיכך כתב מרן דבתוך שבעת ימי אבילות יצא האבל מביהכ"נ (או מאותו מקום שמתפללים שם האבילים), שאז לא יעבור בשלוש עשה. ועיין לעיל סוף סקס"ה. ומה שאינו עולה לכתחילה, אינו אלא משום מנהג, לפי שאינו שרוי בשמחה. וזהו שכתב וטעמא וכו', כמו שמצינו ביצחק אחר שאכל והיה שמח מהאכילה, אמר ואברככה. וכן מצינו וכו' וכתוב (בתריה) ויברכו וכו'. הקפתי תיבת בתריה בסוגריים, משום דלאו בתריה כתיב, אלא לפניו. וכ"ה בב"י. ומ"מ העניין מובן, דהשמחה היתה על עצם העניין שם, וממילא בשעת הברכה היו שמחים. ורבינו המחבר העתיק לשון הלבוש שכתב וכתוב בתריה, וגם ש"א נמשכו אחריו, וט"ס היא. שם. ראיות אלו הובאו שם לעניין כהן שאינו נשוי (עיין לקמן סמ"ד וז"ר סקצ"ט), וה"ה לנ"ד בכהן אבל, שעיקר הטעם מפני שאינו שרוי בשמחה, עיי"ש. ובתוך שבעה או אונן, אע"פ שאונן העובר מחלל עבודה וכדלקמן, מ"מ אם עלה לא ירד. וע"ע להפמ"ג בא"א סקס"ד ובמש"ז סוף הסימן דס"ל דאונן אם עלה ירד, עיי"ש. והבאנו דבריו לעיל סוסקע"ה. והפמ"ג כתב כן לשיטתיה דס"ל כדעת הסוברים דמה שאמר אונן פטור מכל המצוות, היינו שפטור ואסור, וממילא אם יעלה לדוכן תהיה ברכתו לבטלה, הלכך אף אם עלה ירד. מיהו לדעת הסוברים דאונן פטור אבל רשאי לעשות, אם עלה לא ירד. ועיין מ"ש בסביב לשולחן ובז"ר לעיל סימן דס"ל דאונן אם עלה ירד, עיי"ש. והבאנו דבריו לעיל סוסקע"ה. והפמ"ג כתב שב"ק שבתוך שבעת ימי אבילות, ישא האבל כפיו וכו'. ואף דהכנה"ג בהגב"י כתב שלא ישא כפיו, ס"ל להפר"ח דכיון דמה שהאבל לא נושא כפיו אינו אלא מנהג, הבו דלא לוסף עלה. אבל הנוהגים שלא לישא כפיו אחר שבעה וכמ"ש רמ"א בהגהה עיי"ש, אין וכו', שאפילו תוך שבעה נראה שנושא כפיו מן הדין, שהרי וכו', אלא שנהגו שלא ישא כפיו תוך שבעה משום שמחה וכדלעיל, ודי לנו במה שנהגו, ולא להוסיף גם אחר שבעה. ולפיכך השמיט רבינו המחבר הגהת רמ"א. ואם קראו לאבלים תוך שבעה לעלות וכו', דאפילו מדרבנן לא אשכחן שלא יעלו, אלא מנהגא בעלמא הוא כדלעיל. אבל אונן, ודאי דאסור מדרבנן לעלות לדוכן, שהרי מחלל עבודה. עיין רמב"ם פ"ב מהלכות ביאת המקדש הל"ו. וכיון דכן, אפילו קראו לו לא יעלה. אבל אם עלה, לא ירד, וכדלעיל. פר"ח ומג"א. והנה הפר"ח שם חלק על מרן וס"ל שכהן אבל א"צ לצאת מביהכ"נ, שהרי כיון שנהגו האבלים שלא לעלות לדוכן, אין דעת הקורא כהנים לאותם שהם אבלים. וכן מוכח ממ"ש הב"ח גבי כהן שיש לו דברים המעכבים מדרבנן [שא"צ לצאת], יעו"ש, עכ"ד הפר"ח. ורבינו המחבר השמיט דברי הפר"ח ופסק כדעת מרן. והראיה מדברי הב"ח יש לדחותה, דשאני התם דכיון שחכמים מנעוהו, אין עליו חיוב עשה כלל. משא"כ כהן אבל שהוא מכלל החיוב ואין

סביב לשולחן

סעיף מג בשעה שקורא כהנים. ואם אין שם כהן אחר, אומר ש"ן או"א צרכנו וכו', אפילו כשמתפללים צצית האצל. כ"כ רבינו המחבר לעיל סוס"י קכז. וכן הסכמת רוב האחרונים, עיין כה"ס אות רסג:

שתי"י זתים

הברכה, ולכהנים אשר שם שימנעום מלקיים מצות עשה לברך ולהתברך, ונמצאו זריזים ונפסדים. ושמעתי מפי מגידי אמת שהיה המנהג לישא כפיהם, ומקרוב ביטלוהו. ולכן אני אומר שהמונע בכלל מונע הרבים מעשות מצוה. וקורא אני עליו

נשיאת כפים בבית האבל, לא מצאתי לאחד ממחברי הספרים שאומר לא ישאו כפיהם. ואדרבה מפקפקים אפילו על האבל עצמו למה לא ישא כפיו. ותמהתי על הדבר, מה חטא יש לאותם ההולכים להתפלל במקום שמת שם המת אצל האבל שימנעו מהם

זית רענן

לעניין כהנים שאינם אבלים ההולכים להתפלל בבית האבל, דס"ל דאין לבטל שם נשיא"כ. אבל לעניין האבל עצמו, ס"ל כדעת מרן שהעלה המנהג שאינו נושא כפיו תוך שבעה אלא יוצא מביהכ"נ. ולפיכך בתחילה ביאר דברי מרן, ולא חלק עליהם. אלא דמרן מיירי באבל שהולך להתפלל בביהכ"נ, לכן נקט יצא מביהכ"נ, כדי שלא ישמע קריאת "כהנים", שהרי שאר הכהנים פשיטא שנושאים כפיהם שם. ורבינו המחבר יצא לדון בדבר חדש, לפי מנהגינו שהאבל אינו יוצא מביתו אלא באים חלק מהציבור להתפלל בביתו, האם הכהנים נושאים כפיהם שם כמו שנושאים בביהכ"נ אף כשהאבל בא שמה. או דילמא כיון שהם נמצאים בביתו של האבל, והוא (אילו היה כהן) אינו נושא כפיו מחמת שאינו שרוי בשמחה, אף שאר כהנים לא ישאו כפיהם. וע"ז כתב שלא ראה לאחד ממחברי הספרים הסובר שאינם נושאים כפיהם בבית האבל, ופשיטא ליה שאין לבטל שם נשיא"כ. מיהו מהרי"ץ בע"ח דף נב ע"ב רוח אחרת עמו, וס"ל שהאבל עצמו ג"כ נושא כפיו, שכן כתב בזה"ל, כהן אבל, קצת נהגו שאין נושאים כפיהם. גם קצת נהגו שלא לשאת כפים בבית האבל. ואני הצעיר קיבלתי בדורות שלפני פנינו היו נושאים כפים בבית האבל, גם האבל עצמו נושא כפיו. דמאיזה טעם ימנע מלקיים שלושה עשה, והכל מודים דאבל חייב בכל מצוות האמורות בתורה. ואי משום שמחה, אין זה כדאי לבטל שלושה עשה, דהיכן מצינו דמי שאינו שמח לא ישא כפיו. ותדע, שהרי כמה דיות נשתפכו לדחות סברת האומר שפנוי לא ישא את כפיו מטעם דשרוי בלא שמחה (עיין לקמן סמ"ד וז"ר סקצ"ט). ושורר בפר"ח סמ"ג שכתב על מ"ד דאבל לא ישא כפיו, שאין לו טעם ולא שורש ועיקר, עכ"ל מהרי"ץ. וכל דבריו הם דלא כדעת מרן. ולפי מה שביארנו, דבריו הם גם דלא כדעת רבו (הוא רבינו המחבר), דלדידיה האבל עצמו אינו נושא כפיו. אלא ששווין הרב והתלמיד לעניין כהנים אחרים בבית האבל, שאין להם להימנע מנשיא"כ. ובה יש לפרש תחילת דברי מהרי"ץ שכתב "כהן אבל קצת

שום דבר המעכבו אפילו מדרבנן וכמ"ש הפר"ח גופיה, צריך לצאת קודם שיקרא כהנים. וכן הסכימו האחרונים, עיין כה"ח אות רנז. [אבל עיקר טעמו של הפר"ח נכון אף שאין ראיה מהב"ח, דכיון שהמנהג שאינם עולים, אין הקורא מתכוין אליהם. ועיין כיו"ב בז"ר לעיל סקס"ו. ואולי מדכתב מרן כאן שהמנהג שאינם עולים ואעפ"כ הצריך לצאת, יש ראיה דלא כאמור שם בסקס"ו, אלא כולם בכלל הקריאה. אולם אף אם יצדקו דברי הפר"ח, יש טעם אחר לצאת, שמא יאמר לו מישוהו לעלות (או ליטול ידי). איתמר כהן]. ולעניין נשיא"כ בבית האבל לכהנים שאינם אבלים, לא מצאתי וכו'. ואדרבה מפקפקים (עיין ב"י) אפילו על האבל עצמו למה לא ישא כפיו, ונדחקו למצוא טעם למנהגם שאינו נושא כפיו, מפני שאינו שרוי בשמחה כדלעיל. וא"כ כהנים שאינם אבלים, בודאי יש להם לישא כפיהם אע"פ שהם מתפללים בבית האבל. ותמהתי וכו' מה חטא יש לאותם הישראלים והלויים ההולכים וכו', ולכהנים אשר שם, כלומר וגם מה חטא יש לכהנים ההולכים להתפלל שם, שימנעום מלקיים מ"ע לברך את ישראל ולהתברך מפי הקב"ה (עיין לעיל סק"ב וסקס"ב). ונמצאו זריזים ונפסדים. ר"ל הישראלים והכהנים שהם זריזים במה שהלכו לגמול חסד ולהתפלל אצל האבלים, נמצאו נפסדים, הישראלים שאינם מתברכים, והכהנים שאינם מקיימים מ"ע וגם אינם מתברכים, ופשוט. ושמעתי וכו' שהיה המנהג הקדום אצלינו לישא כפיהם בבית האבל, ומקרוב ביטלוהו. ולכן אני אומר שהמונע נשיא"כ בבית האבל, הרי הוא בכלל מונע הרבים מעשות מצוה, שהוא אחד מהדברים שמנדים עליהם, כמבואר ברמב"ם פ"ו מהלכות ת"ת הלי"ד. [ולרוב ענוותנותו של רבינו המחבר ומפני שנוהר בכבודם של ישראל, טמן זאת ברמ"ז, והבן. א"נ מפני שיש לדון בגדר רבים, ושמא הכא לא חשיב רבים, ואכמ"ל. ועיין ז"ר לעיל סקס"ח. איתמר כהן]. וקורא אני עליו ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו. והנה המדקדק היטב בדברי רבינו המחבר, יראה שכל דבריו אלו, אינם אלא

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח

סד

באר הגולה

מד * כהן אף על פי שהוא פנוי, נושא את כפיו * (צט):

א משמעות תשובת הרשב"א.

הגהות מושמטות

סעיף מד * (הגה) ויש אומרים דאינו נושא כפיו, דהשרוי בלא אשה, שרוי בלא שמחה, והמזכיר יש לו להיות בשמחה (מרדכי פרק הקורא עומד). ונהגו שנושא כפיו אף על פי שאינו נשוי. ומכל מקום הרוצה שלא לישא כפיו, אין מוחזין בידו, רק שלא יהא צבית הכנסת בשעה שקורין כהנים או אומרים להם ליטול ידיהם. נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא ביום טוב, משום שאז שרויים בשמחת יום טוב, וטוב לב הוא יכרך. מה שאין כן בשאר ימים אפילו בשבתות השנה, שטרודים בהרהורים על מחייתם ועל ציטול מלאכתם. ואפילו ביום טוב אין נושאים כפים אלא בתפילת מוסף, שיואלים אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יום טוב (דברי עזמיו). וכל שחרית ומוסף שאין נושאים בו כפים, אומר השליח ציבור אלהינו ואלהי אבותינו וכו', כדלעיל סוף סימן קכ"ז. ויש הכפורים נושאים בו כפים כמו ביום טוב. ויש מקומות שנושאים בו כפים בנעילה, ויש מקומות אפילו בשחרית:

שתי"י זתים

(תהלים קט, יז) ולא חפץ וכו': (צט) ואפילו בפני עצמו (פרי חדש סקמ"ד בשם בדק הבית):

זית רענן

נהגו שאין נושאים כפיהם [יותר נכון לומר שאין "נושא כפיו"], פירוש, האבל עצמו אינו נושא כפיו, אבל כהנים אחרים נושאים כפיהם אף שהם בבית האבל. והוסיף גם קצת נהגו שלא לשאת כפים בבית האבל, פירוש, שהוסיפו עוד חומרא, שגם כהנים אחרים אינם נושאים כפיהם בבית האבל. ומהרי"ץ דחה את שני המנהגים הללו, מצד הסברא וגם מכח המנהג הקדום. ורבינו המחבר לא דחה אלא את המנהג השני, והסכים למנהג הראשון וכפי שנתבאר. [ומסתברא דרבינו המחבר ידע שהמנהג הקדום היה שאפילו האבל עצמו נושא כפיו וכעדות מהרי"ץ, ולא עוד אלא שאפשר דס"ל שהוא העיקר, וכמ"ש כמה פעמים לעיל דמדינא האבל נושא כפיו. ואעפ"כ לא דחה המנהג החדש שאינו נושא כפיו, לפי שיש להם על מה שיסמוכו, ובפרט שכך היא דעת מרן בשו"ע. משא"כ המנהג השני שלא מצא לו סמך, דחה אותו בשתי ידיים. איתמר כהן]. אולם רבים מגדולי חכמי תימן לדורותיהם עד רבני זמנינו, הבינו דמסקנת רבינו המחבר שהאבל עצמו ג"כ נושא כפיו, ולדבריהם אין מחלוקת בזה בין רבינו המחבר למהרי"ץ. ואולי יצא להם כן, מפני ששניהם הזכירו את המנהג הקדום, ובדברי מהרי"ץ נזכר בהדיא שהמנהג הקדום היה שאפילו האבל עצמו נושא כפיו. והנלענ"ד כתבתי. ומ"מ לעניין מעשה, כבר נתפשט המנהג אצל רוב ככל בני קהילותינו, שאפילו כהן אבל נושא כפיו, וכ"ש כהנים אחרים הבאים להתפלל בבית האבל. מיהו במחוז שרעב ובעוד כמה מחוזות לא נשאו כפיהם בבית האבל. וכן אמר לי מהר"ע בסיס שליט"א. ונהרא נהרא ופשטיה:

כפיו עם אחרים כדלעיל סל"ד. אלא אפילו בפע"צ עולה אע"פ שהוא פנוי, שהרי כבר נתבאר שם, שכיון שהביא שתי שערות נושא כפיו בפע"צ באקראי, אע"פ שסתמו אינו נשוי, וכשיתמלא זקנו נושא כפיו בקביעות. פר"ח בשם בד"ה. פירוש, דמרן בכ"י העלה דברי המרדכי ושבה"ל בשם רבי יצחק בר יהודה דכהן פנוי אינו נושא את כפיו, כי השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה, וראוי למברך שיהיה שרוי בשמחה, כמו שמצינו ביצחק וכו', עיין לעיל סקצ"ח. ומסיק דאע"פ שדבר קשה הוא לפטרו מקיום שלוש עשה בכל יום בטעם שאינו בתלמוד, מ"מ כיון שהמרדכי ושבה"ל כתבוהו בשם ר"י בר יהודה, והרשב"א לא נחלק ממש עליו, הרוצה לסמוך על ר"י בר יהודה אין בנו כח למחות בידו, והוא שלא יהא בביהכ"נ בשעה שש"ץ קורא כהנים, עכ"ל. אולם בבד"ה חזר מרן ודחה דבריהם, והביא ראיה מדין כהן קטן כנו"ל, ומסיק דלא חיישינן לדר"י בר יהודה, עיי"ש. ואפשר שלא היתה לפני רבינו המחבר הגהה זו של בד"ה, וכמו שמצינו שהיו בדפוסים שיבושים רבים בהגהות בד"ה, ולכן כתבה בשם הפר"ח משם בד"ה. וראה עוד לרמ"א בהגהה שהעלה דעת הסוברים שכהן פנוי אינו נושא כפיו, אלא שנהגו שנושא כפיו, ומ"מ הרוצה שלא לישא כפיו, אין מוחזין בידו, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיטו, משמע דס"ל דמוחזין בידו. ועיין לשון מהרי"ץ שהובא בז"ר לעיל סקצ"ח. עוד העלה רמ"א בהגהה מנהג מדינותיהם שאין כהנים נושאים כפיהם אלא במוסף של ימים טובים, ובלא"ה אין אומרים אלא או"א ברכנו וכו', עיי"ש ובש"א. ורבינו המחבר השמיט כ"ז, לפי שמנהגינו כדינא דתלמודא שנושאים כפיהם בכל יום ויום. וכן מהרי"ץ בע"ח לא הזכיר כלל דברי רמ"א. גם מה שסיים רמ"א בהגהה זו"ל, ויה"כ נושאים בו כפים כמו ביו"ט. ויש מקומות שנושאים בו כפים בנעילה, ויש

סקצ"ט ואפילו בפני עצמו. פירוש, שאם יש שם כהנים אחרים, פשיטא דעולה ואינו נמנע, דהא קטן שלא הביא שתי שערות ודאי אינו נשוי, ואפ"ה נושא את

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קכח סה באר הגולה

מה יאלו תיבות שהכהנים הופכים בהם [ה] לדרום ולצפון (ק), יברכך, וישמרך, אליך, ויחנך, אליך, לך שלום. (הגה) ונהגים שמאריכים צניגון אלו תיבות,

שתי"ל זתים

(ק) כלומר, כדי שתתפשט הברכה גם לאותם שאין עומדים נכחם אלא מצדיהם (לבוש סקמ"ה). מדל"א נקט

זית רענן

מקומות אפילו בשחרית, עכ"ל. כל זה הוא לפי מנהגם שאין נשיא"כ אלא ביו"ט. אבל לדידן יוה"כ דינו כמו כל ימות השנה, וגם נושאים בו כפים בנעילה, ויתבאר לקמן סימן קכט וסימן תרכ"ג ס"ה:

סק"ק כלומר, כדי שתתפשט הברכה וכו' (לבוש). ואע"ג דמדינא בלא"ה גם אותם שמצדיהם בכלל הברכה הם כדלעיל סכ"ד, ביאר רבינו המחבר בתשובותיו רביה"ז סימן ב, שאין הפיכת הפנים אלא דרך ארץ לכבוד העם שבצדדין. א"נ לצאת אליבא דכו"ע, דהא רש"י ס"ל שאותם שלפני הכהנים ואינם מכוונים נגד פניהם אלא משוכים לצדדין, אינם בכלל הברכה, עיי"ש. והנהגה הלבוש כתב הופכים פניהם וכו'. מיהו מרן נקט הופכים סתם. ודייק רבינו המחבר,

ענין זה. וא"כ ז"ל דמהרי"ץ נמי מיידי זהכי. וכן עיקר. ומ"מ למעשה לא נהגו שיעשה ש"ץ כך, לא כשיש כהנים ולא כשאין כהנים. ויש מי שכתב שנמנעו מכך מפני שצריך כוונה מיוחדת לזה, ויש לחוש לקיצון בצניעות, עיין שו"ת צ"ח ח"י"ז סימן יח. מיהו לעג"ד העושה כן אין מוחיין אותו:

שם לדרום ולצפון. כתב רבינו המחבר בתשובותיו רביה"ז סוס"י ב, לעג"ד נראה שיש צלשון סירוס, וכן צריך להיות, לצפון ולדרום, שכל פונות שאתה פונה, לא יהיו אלא דרך ימין (עיין לעיל סקמ"ד), עכ"ל. ור"ל דכיון שבא"י מקומו של מרן עמידת פניהם לתפילה היא למזרח, וכשמצריכים הכהנים את העם פניהם למערב, א"כ הפיכת פניהם לדרום צערת אמירת תיבות אלה, צריכה להיות תחילה לצפון שהוא ימינם, ואח"כ לדרום שהוא שמאלם. וא"כ מדוע כתב מרן לדרום ולצפון, דמשמע שהופכים פניהם לשמאל תחילה ואח"כ לימין. גם מהרי"ץ צו"ת פשוט"ל ח"ג סימן טז (הציאו הרב שושנה"מ כאן) הקשה כן על מרן, ונדחק ליישב, עיי"ש. ומה שחירן הרב שושנה"מ דלשון מרן לאו דוקא עיי"ש, נראה שהוא מדנפשיה. מיהו מדלל כתב זאת כהערה שלו, כדרכו בשאר מקומות, אפשר שזהו תמנ"ת ותכלית כוונת מהרי"ץ שם ד"ה אך, ודו"ק. אבל רבינו המחבר ציאר דלשון מרן מקורסת, דהיינו חסרה קצת. והכי קאמר, כשהופכים פניהם מן המזרח למערב כדי לצרף את העם, פונים תחילה לדרום, דהוי דרך ימין, וכדלעיל סי"ז. אבל הפיכת פניהם צאמירת תיבות אלה, היא מצפון לדרום, והבן. א"נ ר"ל דט"ס נפלה צדצרי מרן, וצריך להגיה לצפון ולדרום. ולשון סירוס דנקט, הוא על דרך לשון חז"ל סרס המקרא ודרשהו, דהיינו היפוך סדר התיבות. ונקט הכי דרך כבוד למרן. ורבינו המחבר כתב זאת אליבא דמרן. אבל צתימן שעמידת פניהם לתפילה היא לצפון, וכשמצריכים הכהנים את העם פניהם לדרום, א"כ הפיכת פניהם לדרום צערת אמירת תיבות אלה, היתה תחילה למערב שהוא ימינם, ואח"כ למזרח שהוא שמאלם. וכ"כ מהרי"ץ צו"ת פשוט"ל שם, ושכן מנהג הכהנים, עיי"ש. וכ"כ בספרו ע"ח דף נג ע"ב. והרש"ה צהגהותיו על ע"ח (נדפסו צדצרי שלום חכמים עמוד רפט) כתב דט"ס הוא וז"ל למזרח ולמערב, עיי"ש. ואולי כוונתו להפיכת הפנים שבתחילה הצרכה שהיא ממזרח למערב. אלא שאין כוונת מהרי"ץ להפיכת הפנים הראשונה, אלא אחרי שכבר פניהם לדרום, צתיבות הללו הופכים פניהם למערב ולמזרח, והבן.

שושנת המלך

[ה] כשהופכים הכהנים פניהם לימין ולשמאל, צריכים להפוך פניהם תחילה לצד ימין ואחר כך לצד שמאל, ולא בהיפך. ומאי דנקט מר"ן לדרום ולצפון דמשמע דפונה לדרום תחילה שהוא לצד שמאל ואחר כך לצפון שהוא לצד ימין, לפי סדר עמידתם שהיא במזרח ופניהם כלפי העם למערב, הוא לאו דוקא, אלא כוונתו לומר שצריכים להפוך פניהם לימין ולשמאל, ולא נחת לעניין קדימה ואיחור (כן פירש דעת מר"ן לפי מאי דקיימא לן כל פונות שאתה פונה וכו', דלא כסברת האשכנזים). (פסק ג' סימן י"ח):

סעיף מה * ואומרים רבין, כמו שפורש בסימן ק"ל בשעה שמאריך בניגון התיבות שסוף הפסוקים דהיינו ושמך וימך שלום. והמקרא לא יאמר רבין וכו' (תשובה מהר"ל סימן קמ"ח):

שתי"ל זתים

לי: (קא) שהם שש ברכות, כמו שפירש רש"י. ומלת לך עם שלום, ברכה אחת היא (לבוש שו):

זית רענן

מדלא נקט מרן הופכים פניהם אלא נקט הופכים סתם, משמע דצריך להפוך גם פני גופו, ולא את ראשו לבד. ודקדק רבינו המחבר לכתוב פני גופו, לומר שאינו זו ברגליו ממקום עמידתו. וכ"ה המנהג. ולא שמענו ולא ראינו מי שזז ממקומו. וכ"ה כבוד הקהל וכבודו, שלא ייראה אם הופך את ראשו בלבד כגס רוח, דהיינו גאותו. נ"ל. וכ"כ רבינו המחבר בתשובותיו רביה"ז סימן ב. וז"ל פשוט דמאי דנקט רבינו המחבר בתשובתו שם כמה פעמים לשון הפיכת פנים, אינו אלא לדברי הלבוש שהביא שם, עיי"ש, והבן. מיהו מהר"י בשו"ת פשו"צ ח"ג סימן טז כשהעתיק לשון מרן, נקט שהכהנים הופכים פניהם, במקום הופכים בהם. ואולי היתה לו גירסא אחרת בשו"ע, או שנמשך אחר הלבוש. ודומה לזה מצינו לענין המתנועע בזמירות וכיו"ב, או בתפילה לדעת המתירים, שלא ינענע את ראשו לבד, שזהו דרך גאוה, אלא ינענע כל גופו, עיין משנ"ב לעיל סימן מח סק"ח:

סקק"א שהם שש ברכות, כמ"ש רש"י. ר"ל דאע"ג דשלוש ברכות יש בשלושת פסוקי ברכת כהנים, מ"מ בכל ברכה מהן יש שתי ברכות. דהיינו בפסוק ראשון, יברכך ה', ברכה אחת. וישמרך, ברכה אחת. ובפסוק שני, יאר ה' פניו אליך, ברכה אחת. ויחנך, ברכה אחת. ובפסוק שלישי, ישא ה' פניו אליך, ברכה אחת. וישם לך שלום, ברכה אחת. הרי שש ברכות. ועיין להמג"א סקע"ב שתמה כיצד כתב רמ"א שכל אחת מתיבות אלו היא סוף ברכה, הרי תיבת "לך" אינה סוף ברכה ואפ"ה הופכים פניהם. ולכן כתב טעם אחר להפיכת הפנים, לפי שכל התיבות הללו הן לנוכח, ולכן הופכין עצמן כדי שיברכו לכולם, ע"כ. ורבינו המחבר השמיט דברי המג"א, דס"ל דקושייתו מיושבת במה שכתב הלבוש ומלת לך עם שלום, ברכה אחת היא. וכבר העיר כן הא"ר סקפ"ח על המג"א, וכתב דאישתמיטתיה דברי הלבוש. ולדברי הלבוש מובן מדוע הופכים בתיבת שלום, כיון שהיא סוף ברכה. אבל לטעם

סא ס"א ועל מ"ש בספרו ראשי בשמים שם סקכ"ד. וזעז"ה שם אצאר:

סביב לשולחן

ורבינו המחבר לא הוסיף להעיר על כך, וסמך על המצין. ומ"מ כאן צא"י שמתפללים למזרח, המנהג פשוט שהופכים פניהם באמירת תיבות אלה, לנפון ולדרוס:

שם ונוהגים שמאריכים בניגון אלו תיבות. כתב בשו"ת בית יעקב סימן כב, מה שנוהגים לנגן (בתיבת ושמך) אמירת ושמך בלא כ"ף, ואח"כ הכ"ף, וכן עושים בתיבת ויחנך, הוא טעות. דדוקא בסוף התיבה מאריך בניגון. אבל אם יאריך באמצע התיבה קודם שסיים אותה, לא משמע כוונת התיבה, שהרי מחלק התיבה לשתיים. וכן החזנים שמנגנים, זיהרו שלא להאריך בניגון באופן שחלקו התיבה לשתיים, עיי"ש. והציאוהו האחרונים. [עיין מג"א סקע"ג ודוק]. ודבר זה מצוי בכמה מקומות, ובפרט בקריאת ההלל בשעת נענוע הלולב. מיהו נראה שזהו דוקא כשמאריך בניגון יותר מדאי, עד שמיכר היטב שינוי משמעות התיבה. אבל בלא"ה, אין לחוש. וכן המנהג. ובמקום אחר אצאר יותר זעז"ה. עוד כתב רמ"א בהגהה זו"ל, ואומרים רבין, כמו שפורש בסימן קל, בשעה שמאריך בניגון התיבות שסוף הפסוקים דהיינו ושמך ויחנך שלום, ע"כ. ואין כן דעת מרן, וכמו שיתבאר בז"ר שם בסימן קל סק"א. ולפיכך השמיט זאת רבינו המחבר. ועוד כתב רמ"א בהגהה, והמקרא לא יאמר רבין וכו', ע"כ. ולהוה הסכים רבינו המחבר, והציאו שם בסימן קל סק"ג. וכאן השמיטו, כיון שזה קשור למה שכתב רמ"א שאומר רבין בסופי התיבות, ולרבינו המחבר המקרא אינו אומרו כלל, וכמ"ש בז"ר שם. ואם היה מציאו כאן, היה נראה שדוקא בסופי התיבות לא יאמרנו המקרא, אבל בשאר נשיא"כ אומרנו. א"נ כיון שהשמיט תחילת דברי רמ"א, השמיט גם את סופה. משא"כ המשך דברי רמ"א הוא נוגע לריבון לכן הציאו, והבן. ולא ראיתי מפוסקי חכמי הספרדים שהציאו החילוק בין מרן ורמ"א מחי אומרים נוסח רבין. והרב כה"מ בסימן קל אות א הציא דברי שער הכוונות לומר זאת רק בתיבות וישם לך שלום, ולא הזכיר החילוק בין מרן ורמ"א:

שם אסור להשתמש בכהן וכו'. עיין במג"א סקע"ה שכתב בשם רי"ו שכהן חייב לעשות שום דבר פעם אחת בשנה להחזיק עצמו בכהונה, או ליקח מתנות, או לפרוש כפיו. ומיירי שכל השנה אינו יכול לישא כפיו מחמת אונס, כגון שאינו יכול להשהות נקביו, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיטו, משום שאינו מצוי אלא בקהילות האשכנזים שהיו נושאים כפיהם רק צימים טובים. ועוד, משום שאין מקומו כאן, וסמך על המבואר בזיר"ד סימן

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קכח

כמו מועל זהקדש, אס לא מחל על כך (קב) (מרדכי זהגהות דגיטין):

שתי"ל זתים

בפירוש עליו, אבל שאר דבר לא. וההוא כהן שיצק מים על ידי רבינו תם, ודאי הוה נייחא ליה, שזכה לשרת בקודש, וזוהי קדושתו (טורי זהב סקל"ט). יזוהר עם הארץ שלא ישא כהנת (שיירי כנסת הגדולה הגב"י אות לא):

(קב) והא דקיימא לן (יבמות דף פח ע"ב) וקדשתו (ויקרא כא, ח) בעל כרחו, היינו כל זמן שאין לו הנאה ממה שעושה מלאכה לאחרים, ואף על גב דמוחל. אבל אם יש לו הנאה, לא אסרה עליו התורה מידי דניחא ליה בכך, אם לא במה שאסרה תורה

זית רענן

בשול"ת יבי"א ח"ו או"ח סימן כב שהאריך בזה, ומסיק דרשאי הכהן למחול על כבודו ולהגיש מגדנות או משקאות לפני אורחים או לפני קהל לומדים. דכשם שחכם שמחל על כבודו כבודו מחול, ובכה"ג לא חשיב דרך בזיון, כמבואר להדיא בקידושין דף לב ע"ב, ה"נ כהן רשאי למחול עיי"ש. והיינו משום דפסק כדעת המקילים, כמבואר שם. אבל אין כן דעת הט"ז ורבינו המחבר. הלכך אין להקל אא"כ מתעורר הכהן מעצמו ומשמש את הקהל, ונהנה במה שזכה לשמש בקודש. והנה לקמן סימן רא סק"י גבי ברהמ"ז וכיו"ב, כתב רבינו המחבר שאם הכהן רוצה לחלוק כבוד לאחר רשאי, ע"כ. ולא הזכיר שזהו דוקא אם נהנה מכך כמ"ש כאן. ונלע"ד דיש לחלק בין הנושאים. דהכא דמיירי בהשתמשות בכהן ממש, לא מהניא מחילתו אא"כ נהנה מכך. משא"כ התם שאינו אלא מוותר על כבודו לכבוד אדם אחר תחתיו, מהניא מחילתו אף כשאינו נהנה מכך. ולעניין כהן הרוצה להשתמש בכהן אחר, נחלקו הפוסקים אם שייך בו מצות וקדשתו, או אינה אלא בישראל אבל לכהן מותר אפילו בלא מחילה. המשנ"ב בביה"ל ד"ה אסור, כתב דאפשר שמוותר, אבל במלאכות בזויות ודאי נכון לזוהר, עיי"ש. ובשול"ת כת"ס סימן טו החמיר בזה, עיי"ש. והבאה"ט סק"ח ציין דבשול"ת נשאל דוד כת"י סימן סח [וכבר נדפס, והוא באו"ח סימן ד] האריך בזה. ורבינו המחבר סתם בזה, ומשמע דס"ל שאין לחלק בזה. וזהו מ"ש לעיל סקט"ז שלא יטלו ע"י כהן אחר, עיי"ש. וראה עוד למהרה"כ בשול"ת החיים והשלום או"ח סימן נא שנשאל אם הרב יכול להשתמש בתלמידו כהן. והשיב שאם הוא רבו מובהק שלמד רוב חכמתו ממנו, יכול להשתמש בו. ואם לאו, אסור להשתמש בו. וזהו דוקא אם הם שווים בחכמה. אבל אם אינם שווים בחכמה, אפילו שאר ת"ח [שאינם רבותיו המובהקים] מותרים להשתמש בו מין הדין. אבל נהגו מקצת העם שלא להשתמש בכהן אם אינו שווה

המג"א קשה למה הופכים בה, הלא אינה לנוכח. ועיין מחזה"ש שכתב ליישב דברי המג"א ע"פ הלבוש עיי"ש, והבן. וראה עוד מ"ש המאמר סקנ"ה, ודו"ק: סק"ב והא דקיימ"ל וקדשתו בע"כ, ולכן כהן שנשא גרושה כופין אותו שיגרשנה, ולא אמרינן שהוא מוחל על קדושתו. וא"כ היאך כתב רמ"א כאן שאם הכהן מוחל מותר להשתמש בו. וביאר דמאי דקיימ"ל וקדשתו בע"כ, היינו דוקא כל זמן שאין לו הנאה וכו' ואע"ג דמוחל על קדושתו, דבכה"ג לא מהניא מחילתו. אבל אם יש לו הנאה מהמלאכה שעושה לאחרים, כגון שמקבל שכר, או אפילו בחנם אבל הוא עושה כן לאדם חשוב שהוא חפץ לשמשו ויש לו הנאה מזה, לא אסרה עליו התורה מידי דניחא ליה בכך, אם מוחל על קדושתו. אם לא במה שאסרה תורה בפירוש עליו, כגון שלא לשאת גרושה, דבזה לא מהניא מחילתו, אבל וכו'. וההוא כהן שיצק מים על ידי ר"ת ולא חשש ר"ת מצד שאסור להשתמש בכהן, ביאר הט"ז דאותו כהן ודאי הוה נייחא ליה בכך, לפי שזכה לשרת בקודש את ר"ת, וזוהי קדושתו. ומה ששתק ר"ת כשנשאל ע"י תלמיד אחד כיצד הוא משתמש בכהן, לא משום שלא היה יודע להשיב דבכה"ג שרי כיון שהכהן נהנה לשרת אותו. אלא מפני שלא רצה ליטול שם ת"ח עליו ולומר שבשביל זה הוא מותר. ט"ז. ודחה דברי הלבוש סקמ"ה שכתב טעם שיכול הכהן למחול, משום דכתיב וקדשתו, פירוש, אתה מצווה להקדישו, אבל הוא אינו מצווה שיחזיק עצמו בקדושה, שהקדושה היא בידו ויכול למחול, עיי"ש. ואין זה נכון, דאדרבה קיי"ל וקדשתו בע"כ, עכ"ד הט"ז. ולפ"ז אם כהן מציע את עצמו להיות משרת תמורת שכר, מותר לקחתו למשרת, שהרי נהנה מכך. אבל בלא שכר אין להשתמש בו כמשרת, אף אם מוחל. וע"ע באה"ט סקפ"ג שהשיג על הט"ז, ופסק להקל בזה כל שהכהן מוחל על כבודו אפילו אין לו הנאה. ורבינו המחבר השמיטו ופסק כסברת הט"ז. וע"ע למופת הדור

א תענית כ"ו.

הגהות מושמטות
פע"ף א * והמנהג שלנו
כבר נתבאר לעיל סימן
קכ"ח:

קכט באיזה תפילות נושאים כפים:

ובו שני פעיפים:

א אין נשיאת כפים אלא בשחרית, ומוסף, ובנעילה ביום שיש בו נעילה כמו ביום הכפורים. אבל לא במנחה (א), משום דשכיחא שכרות באותה שעה, שמא יהא הכהן שיכור (ב). וגזרו במנחה של תענית (ג) אטו מנחת שאר ימים. אבל בתענית שאין בו נעילה (ד), הואיל ותפילת מנחה סמוך לשקיעת החמה, היא דומה לתפילת נעילה, ואינה מתחלפת במנחה של שאר ימים, הלכך יש בה נשיאת כפים* (ה):

שתי"י זתים

סימן קכט (א) ואפילו עלה, ירד (פרי חדש סק"א): (ד) כגון תשעה באב ושאר תעניות (ב) דזמנין דמשכא סעודתיה ומשתכר, ושתוי אסור לישא כפיו (רש"י תענית דף כ"ו ע"ב ד"ה כל): (ג) שיש בו נעילה, שהמנחה היא בעוד היום גדול (לבוש סק"א): (ד) כגון תשעה באב ושאר תעניות שאומרים עננו ברכה בפני עצמה (כנסת הגדולה הגה"ט): (ה) ואם יש כהן בבית הכנסת במנחה (שאין [שהיה] לו שום אונס שלא התענה, לא יעלה לדוכן

זית רענן

להם בחכמה, חוץ מרבו אע"פ שאינו רבו מובהק, ע"כ. יזהר ע"ה שלא ישא כהנת. כדאיתא בפסחים דף מט ע"א, בת כהן לע"ה, או קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות. ומשמע שאם הוא ת"ח, נושא כהנת ואינו חושש. ועיין איגרות חזו"א ח"ג סימן קנה. מיהו עיין להם בחכמה, אין ראוי לדרשו ברבים, ושומר פתאים ה'. אבל מי שמכיר עצמו שאינו ראוי, לא יעשה שקר בנפשו. ואפילו ת"ח למיחש מיהא בעי, שמא אינו כדאי ולא ניחא ליה לאהרן דלידבק בזרעיה. רק אם היא אשת חיל בת ת"ח ואחיה ת"ח, ואינו מוצא אחרת כמותה, שאז יקח, ויהיה מקחו לש"ש. ויקדים תפילה, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים. רק שיזהר מאד בכבודה, ואז יצליח וישכיל, עיי"ש. ולמעשה אם הוא בן תורה, אין לחוש. ואם לאו, יש לחוש, וכדברי רבינו המחבר:

סימן קכט סק"א ואפילו עלה ירד, משום דשכיחא שכרות. משא"כ במנחה של יוה"כ, שאין בו שכרות, ולא אסרו כי אם משום דמיחלף בשאר יומי, אם עלה אין מורידים אותו, כדלקמן ס"ב:

סק"ב ושתוי אסור לישא כפיו, כדלעיל סימן קכח סל"ח:

סק"ג שיש בו נעילה, והם התעניות שיתבארו לקמן סימן תקעט, שתיקנו בהן חכמים נעילה כמו ביוה"כ, עיי"ש. כיון שהמנחה אז היא בעוד היום גדול, לפי שצריכים עוד להתפלל אחריה נעילה:

סק"ד כגון ת"ב ושאר תעניות ציבור שאומרים בהן (הש"ך בחזרת התפילה) עננו ברכה בפע"צ, דהיינו שבעה עשר בתמוז, וצום גדליה, ועשירי בטבת, ותענית אסתר, כדלקמן סימן תקסו ס"א. וכן תעניות שגזורים על הציבור על כל צרה שלא תבוא עליהם, ותענית בה"ב שנוהגים באשכנז, כמבואר שם ס"ב. וכן תענית שגזורים שלא לשום צורך אלא לשוב בתשובה, לדעת הסוברים שדינה כתענית ציבור, כמבואר שם. אבל תענית יחיד, וכן תענית שגזורים שלא לשום צורך אלא לשוב בתשובה, לדעת הסוברים שדינה כתענית יחיד כמבואר שם, שאין בהן עננו ברכה בפע"צ, אין בהן נשיא"כ במנחה. ומרן שסתם כאן ולא כתב בהדיא דמייירי בתענית ציבור, סמך על מ"ש שם ס"ח דכל תענית ציבור יש בה נשיא"כ במנחה חוץ מיוה"כ. וכן ביאר כל זה רבינו המחבר ברביה"ז שם בס"ח, עיי"ש"ב. ועיין ז"ר שם סק"א:

סק"ה ואם יש כהן בביהכ"נ במנחה (שאין) [שהיה] (בכתה"י ובדפוסים הגירסא "שאין"). ונראה דט"ס היא, כיון דמשמע מינה שאם מחמת אונס לא התענה, רשאי לעלות לדוכן עם הכהנים המתענים. וזה חידוש גדול, ולא

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קל סט באר הגולה

ב רמז"ס פרק י"ד מהלכות
תפילה.
א זרכות נ"ה.

הגהות מושימיות

סעיף ב * (הגה) ולכן
אומרים זמנחה ביום כפורים
אלהינו ואלהי אבותינו, אף
על גב דאין ראוי לנשיאת
כפים, מכל מקום הוהיל ואס
עלה לא ירד, מיקרי קצת
ראוי (הגהות מיימוני). וכן
נוהגין צמדינות אלו, אף על
פי שיש חולקים:

ב כהן שעבר ועלה לדוכן ביום הכפורים במנחה, כיון שהדבר ידוע שאין
שם שכרות, הרי זה נושא את כפיו. ואין מורידין אותו, מפני החשד, שלא
יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו*:

קל רבנו של עולם שאומרים בשעת נשיאת כפים:

ובו סעיף אחד:

א "מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ניקום קמי כהני בשעה שעולים
לדוכן ונימא הכי, רבנו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך וכו' (א). ויכוין

שתילי זתים

סימן קל (א) וחשיב שפיר מאזין לברכה, שמראה
עצמו דמקבל ברכת כהנים, משום הכי
קאמר ליה, שיתקיים בו ברכת כהנים ויתהפך חלומו

עם הכהנים המתענים. ועיין סימן קל"ה סעיף ה'
בהגהה, ותקס"ו סעיף ו', ומה שנכתוב שם (סקי"ט)
(פרי חדש סק"ב):

סביב לשולחן

סעיף ב כהן שעבר ועלה לדוכן ביום"כ במנחה וכו'.
עיין ז"ר לעיל סק"א. כתב מרן צ"י ז"ל, כתבו
הגהות מיימוני זשס ראז"ה, שיש לומר או"א [זרכנו זכרכה
המשולשת וכו'] זמנחה זיוה"כ. ותימה דהא אין ראוי לזכרת
כהנים. ושמה הטעם משום דאס עלה אין מורידין אותו. אך ה"ר
פרץ כתב שאין לאמרו זמנחה זיוה"כ, עכ"ל. ורצינו ירוחם כתב
זנמיז י"ח ח"א, מנחה של תעניות שיש זהס נעילה, אין כהן
נושא כפיו. ואס אין שס כהן, אין ש"ץ אומר זכרת כהנים.
והמרדכי כתב זמסכת יומא (סימן תשכו) אכן לא נהיגין הכי,
ע"כ. ומנהגא דידן זרכנו ירוחם, עכ"ל הצ"ח. ורמ"א זהגהה
כאן כתב זמנהגס לומר או"א וכו' זמנחת יוה"כ, עיי"ש. ורצינו
המחזק השמיט, לפי שאין קן דעת מרן וכמו שנתבאר צ"י.
וכ"ה מנהגינו פשוט שאין אומרים אז או"א. ופשוט זנשאר
תעניות אס אין כהן אומרים או"א זמנחה, כיון שהיא ראויה
לנשיא"כ. והכי דייק לשון רי"ו זנקט מנחה של תעניות שיש זהס
נעילה:

סימן קל רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו'. ויש

זית רענן

מצאתי לאחד מהאחרונים שכתב כן. אלא ודאי צ"ל
"שהיה". וכ"ה במקורו בפר"ח. וכ"ה בש"א שהעתיקו
דברי הפר"ח. ועיין לקמן בסמוך) לו שום אונס שלא
התענה, לא יעלה וכו'. אולם בספרו רביה"ז לקמן סימן
תקסו סוף ס"ח העלה רבינו המחבר בהיפך, זכהן שאינו
מתענה יכול לישא כפיו, דהא אפילו זמנחה של שאר
ימים היה ראוי לישא כפיו אם לא מטעם דתפילת מנחה
מחצות ואילך ואותה שעה היא עת שכרות מסעודת
הצהרים. והיום שמתפללים עם דמדומי חמה, אין לחוש
לשכרות, כיון דמפלג טובא. וסיים, כן יש ללמוד מדברי
גו"ר כלל א סימן לג, ומדברי רש"י סוף דף כו בתעניות,
ע"כ. [היינו בע"ב, וזהו שכתב סוף דף כו. ומה שנדפס
שם "עמוד א", הוא טעות הדפוס, וצ"ל ע"ב]. ומסתברא
שחזר בו שם ממ"ש כאן, ודבריו שם הם העיקר. ואף
שהיה אפשר ליישב לפי גירסת הספרים כאן "שאין" לו
שום אונס, דמשמע שאם מחמת אונס לא נתענה רשאי
לעלות לדוכן, ונאמר דברביה"ז מיירי דוקא זכהן שנאנס

ולא התענה. מ"מ כל כה"ג הו"ל לבאר הדברים בהדיא. ועוד דגירסת הספרים "שאין" לו שום אונס, לא מסתברא,
וכמו שביארנו לעיל. ועיין לקמן בסמוך. ועס"י קל"ה ס"ה בהגהה, שם נתבאר שכהן שאינו מתענה, קורין לישראל
[לעלות ראשון בקריאה"ת], וטוב שיצא מביהכ"נ (שלא יאמרו פגום הוא). ותקס"ו ס"ו, שם כתב מרן בשם יש מי
שאומר, שכהן שאינו מתענה לא יעלה לתורה, אלא יצא מביהכ"נ. (וגם שם ושם אין חילוק בין לא התענה מחמת
אונס, או בלא אונס, והבין). ומה שנכתוב שם, דמ"מ אם הוא בביהכ"נ אין לחוש, דליכא פגם, שהכל יודעים שיש
בנ"א שאין רגילים להתענות, ע"כ. וא"כ ה"ה לעניין נשיא"כ, טוב שיצא מביהכ"נ. ואם נשאר שם, אין לחוש:

סימן קל סק"א וחשיב שפיר מאזין לברכה. דקשיא ליה היאך התירו לומר רבש"ע בשעת נשיא"כ, הא אמרינן
בסוטה דף מ ע"א כלום יש עבד שרבו מברכו ואינו מסביר לו פנים, ומטעם זה אסור לומר שום דבר
בשעה שהכהנים אומרים ברכת כהנים, כדלעיל סימן קכח סכ"ו וסקס"ד. לזה כתב דיש לחלק, דשאני התם שאין
בהפסקה שום צורך. משא"כ כאן חשיב כמאזין לברכת כהנים, משום שמראה עצמו דמקבל ברכת כהנים, ומשום
הכי קאמר ליה לנוסח רבש"ע השתא, כדי שיתקיים בו ברכת כהנים ויתהפך חלומו. ועיין ז"ר לעיל סימן קכח

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קל

דליסיים גם בהדי כהני, דעני צבורא אמין. ואי לא (ב), לימא הכי, אדיר במרום שוכן בגבורה, אתה שלום ושמך שלום, יהי רצון שתשים עלינו שלום (ג). (הגה) וזמקוס שאין עולים לדוכן, יאמר כל

שתיילי זתים

(בית יוסף בשם תשובה אשכנזית). ויזכר לאמרו על חלום כהנים (שם סק"ג): (ג) והמקרא לא יאמר הרבון, מפני שראה בימים אחרים (מגן אברהם סק"א): (ב) שסיים

סביב לשולחן

זוה כמה נוסחאות. והא לך הנוסח, רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך, חלום חלמתי [עין סוף סק"ג] ואני יודע מה הוא. בין שחלמתי אני לעצמי, בין שחלמו לי אחרים. אם טובים הם, חזקם ואמנם חלומותיו של יוסף. ואם רעים רפואה, רפאם כמי מרה ע"י משה, וכמי ירמו ע"י אלישע, וכמרים מנרעמה, וכנעמן מנרעמו, וכחזקיהו מחליו. וכשם שהפכת קללת בלעם מרעה לטובה, כך תהפוך כל חלומותי לטובה ותרצני. והוא ע"פ הרי"ף בצרכות דף מג ע"א, והטור. וכ"ה בסידור רב עמרם גאון בסדר נשיא"כ, ועוד ראשונים. וצגמר"א שם דף נה ע"ב הגירסא, בין שחלמתי אני לעצמי, ובין שחלמו לי חזירי, ובין שחלמתי על אחרים. וכיו"צ גריס מהר"י לוצי"ר ז"ל בסידורו כנה"ג עמוד קפ. ושם הוסיף ציוס, כן הפוך כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה ולזכרה ותרצני צרחמך הרצים. יהיו לרצון וכו', עיי"ש. ובסידור תורת אבות עמוד מו הביא נוסח שונה קצת, עיי"ש. וצדצרי מהר"ץ לא מנחתי שהביא הנוסח:

זית רענן

סק"ד. ב"י בשם תשובה אשכנזית. היא תשובת מהרי"ל סימן קמח. ומהרי"ל שם הביא עוד תירוץ אחר, דקבלת רבותינו דע"י כך מתבטל החלום. ומ"מ סיים, אנא אמינא ליה בברכה אחרונה [דהיינו בסופי התיבות. ואכן י"ג בהברה אחרונה], שלא להסיח דעתי מהברכה, ע"כ. וכתב עליו מרן בב"י וז"ל, ולי נראה טעם ראשון דתשובה זו עיקר. דכיון דברכת כהנים יש לה כח לתקן חלום רע כשמתפללים עליו באותה שעה, הוי שפיר מעניין ברכת כהנים, והוי עבד שרבו מברכו והוא מאזין לו ומסביר לו פנים, ע"כ. ולפיכך כתב מרן בשו"ע כאן, לומר נוסח רבש"ע בשעת נשיא"כ. ורמ"א בהגהה לעיל סימן קכח סמ"ה חשש להא דאמרין כלום יש עבד שרבו מברכו ואינו מסביר לו פנים, ולכן כתב שיאמר זאת בשעה שמאריכין הכהנים בניגון התיבות שבסוף הפסוקים דהיינו וישמרך ויחנך שלום, עיי"ש. וזה כסיום דברי מהרי"ל. וכ"פ המשנ"ב שם סקע"ב. וכן נוהגים האשכנזים כאן בא"י שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום כמנהגינו (עין סביב לשולחן לעיל סימן קכט ס"א). ורבינו המחבר השמיט הגהה זו שם, לפי שאין כן דעת מרן, וכמו שנתבאר. ועיין לעיל סימן קכח סק"ה שכתב רבינו המחבר בשם הט"ז תירוץ אחר לקושיא דלעיל. ולפי מה שביארנו בז"ר שם, אם המקרא מאריך בניגון, יוכל לומר רבש"ע בשעה שמאריך, עיי"ש. ולפי מ"ש רבינו המחבר כאן, יוכל לומר זאת אף בשעה אמירת הכהנים ממש. וראה עוד מ"ש בסביב לשולחן לעיל סימן קכח סמ"ה ד"ה ונוהגים. ויוכל לאמרו על חלום שראה בימים אחרים (מג"א). ודחה דעת הסוברים שאינו מועיל אא"כ אומרו בו ביום שראה החלום. דא"כ למה בחו"ל אומרים אותו כל ישראל ברגל [לפי מנהג אשכנז שאין נשיא"כ אלא ברגל], אטו כולם ראו חלום רע בו ביום. אלא ע"כ אומרים אותו על חלומות שראו בימים אחרים. ומ"מ סיים המג"א דלא ישר לאמרו בכל יום, ע"כ. וכן הסכים הט"ז סק"ג, וביאר טעמו, דאפשר שלא חלם באותו יום שום חלום, והיאך יאמר חלום חלמתי, והלא אין לו חלום כלל, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיט דבריהם, משום דמילתא דפשיטא היא, דבהדיא כתב מרן מאן דחזא חלמא וכו', דמוכח שאין לאמרו אלא כשיודע שחלם חלום. וכ"מ גם מדברי רבינו המחבר שהוסיף שיכול לאמרו על חלום שראה בימים אחרים, דמשמע פעם אחת, ולא בכל יום. ונראה דמטעם זה ג"כ השמיט תחילת הגהת רמ"א לעיל סימן קכח סמ"ה שכתב שאומרים ריבון. דהגם שרמ"א כתב כן למנהגם שנושאים כפיהם רק ברגל, מ"מ רבינו המחבר היה יכול להביאו למנהגינו שנושאים כפיהם בכל יום. ומדלא הביאו, משמע דלא ס"ל הכי, ודו"ק: סק"ב שסיים רבש"ע וכו', אז יאמר אדיר במרום וכו', וע"ע למהרש"א בח"א ברכות דף נה ע"ב סוד"ה מאן דחזא, שכתב לומר נוסח רבש"ע ג"פ, דהיינו בסוף כל פסוק, בפסוק הראשון כנגד חלום הבא ע"י מזיקין, בפסוק השני כנגד חלום הבא מן מערכת השמים, ובפסוק השלישי כנגד חלום הבא ע"י מלאכי מעלה, עיי"ש. והביאו הא"ר סק"ו. וכ"כ המשנ"ב סק"ה. מיהו מרן ורבינו המחבר סתמו שלא לאמרו אלא פעם אחת. וכן כתבו האחרונים בשם האר"י. וכ"כ כה"ח אות ד. וכן הוא בסידור כנה"ג עמוד רפ, ובסידור תורת אבות: סק"ג והמקרא. פירוש, אדם אחר שאינו ש"ץ, המקרא לכהנים תיבות ברכת כהנים. לא יאמר הרבון [היינו נוסח

זה נשעה שהשליח ליצור אומר שים שלום, ויסיים צהדי שליח ליצור, שיענו הקהל אמן (ד) (הר"ן פרק הרוואה):

שתילי זתים

יד הנוסח, חלום שחלמתי. וישר בעיני, דבלא שייך
הוי כאדם המגיד לחבירו עניין זה שהיה נעלם
ממנו, וזה אין שייך למעלה: (ד) והוא הדין כהן
המקרא:

הטירוף (דרכי משה סק"א). וכל שכן שליח ציבור
המתפלל, דהוי הפסק (מגן אברהם סימן קכח סק"ד). ואין
לומר רבון בשבת, אלא אם כן כשמתענה בשבת
תענית חלום (שם סימן קכח סק"ע). **מצאתי** בספר כתיבת

זית רענן

[והנוסח במלואו הובא בסביב לשולחן]. וישר בעיני
נוסח זה, משום דבלא שייך הוי כאדם המגיד לחבירו
עניין זה שהיה נעלם ממנו, לכן מודיע לו תחילה חלום
חלמתי [כגון הא דלקמן סימן רכ ס"א]. וזה אין שייך
למעלה, שהרי הכל גלוי וידוע לפניו יתברך. משא"כ
כשאומר חלום שחלמתי, דמשמע אותו חלום שחלמתי
הידוע לך. ואכן מה שמצאנו כמה פעמים במקרא לשון
חלום חלמתי (בראשית מא, טו. שופטים ז, יג. דניאל ב,
ג. ועיין בראשית לז, ו), התם מספר איש לרעהו. וכ"ה
מנהגינו לומר חלום שחלמתי, עיין סידור כנה"ג
והתכלאל המבואר. מיהו בסידור תורת אבות נדפס חלום
חלמתי בלא שייך. ועיין סביב לשולחן:

סק"ד וה"ה כהן המקרא, שיאמר רבש"ע בשעה שש"ץ
אומר שים שלום. והנה לשון רבינו המחבר "כהן
המקרא", סתום הוא ואין לו ביאור. ובדקתי בכתה"י
שלפני ובכל הדפוסים, ולא מצאתי בהם שום שינוי.
ודוחק לומר שכוונתו שהכהן המברך ברכת כהנים, כיון
שאינו יכול לומר רבש"ע בשעת ברכת כהנים, יאמרנו
בשעה שש"ץ אומר שים שלום (עיין ז"ר לעיל סק"ג
בשם חסד לאלפים), שהרי אינו "מקרא" אלא "מברך".
ושמא י"ל דמיירי בכהן שמאיוזו סיבה אינו עולה לדוכן
לישא כפיו, כגון שכבר נשא כפיו כבר, או בביהכ"נ
שכולה כהנים (עיין לעיל סימן קכח סכ"ה), והוא מקרא
לחביריו הכהנים, שאינו יכול לומר רבש"ע בתוך ברכתם
מפני הטירוף כדלעיל ריש סק"ג, ולכן יאמרנו בשעה
שש"ץ אומר שים שלום. שו"ר בשת"ז כת"י מהר"ש עמר
זצ"ל דגרים והוא הדין כהן "והמקרא", ור"ל כהן הנושא
כפיו, וכן ישראל המקרא יברך, כגון כשהש"ץ כהן
ונושא כפיו וישראל אחר מקרא, אם חלמו חלום רע,
יאמרו רבש"ע בשעה שש"ץ אומר שים שלום. ועיין
משנ"ב סימן קכח סק"ע"ג. וראה עוד בספר חסד
לאלפים סימן ז שכתב שכהן שחלם חלום רע, יכוין
בברכתו את ישראל, שיתבטלו כל חלומותיהם הרעים,
ומועיל אפילו לא אמר רבש"ע, עיי"ש. או יעשה הטבת

רבש"ע], מפני הטירוף, שמא יתבלבל, עיין לעיל סימן
קכח ס"כ. ד"מ. וכ"כ רמ"א בהגהה לעיל סוס"י קכח.
ורבינו המחבר השמיטו שם, משום שלא הסכים לתחילת
דברי ההגהה, וכמ"ש בז"ר לעיל סק"א. ולכן השמיט
הכל שם, והביא כאן סוף דבריו. ובסביב לשולחן שם
ד"ה ונוהגים, ביארתי יותר. וכ"ש ש"ץ המתפלל חזרת
התפילה [וה"ה כשמתפללים תפילה אחת], שלא יאמר
זאת, מטעם דהוי הפסק. ואתי במכ"ש מקריאת "כהנים"
דלדעת רבים מהפוסקים הויא הפסק לש"ץ, ולכן אדם
אחר קורא, עיין לעיל סימן קכח סק"ד. משא"כ הקראת
תיבות הברכה, שהש"ץ מקרא ולא הוי הפסק, שהוא
חלק מנוסח התפילה, כדלעיל שם סק"ג. וה"ה ליחיד
המתפלל עם הש"ץ, אף שמותר לו לענות אמן אחר
הכהנים (כדלעיל שם סק"ט), מ"מ לא יאמר רבש"ע,
דהוי הפסק. ואין להתיר משום דהוי מעין הברכה, דשאני
שלוש ברכות ראשונות ושלוש אחרונות שאין להוסיף
בהן כלום, וכל הוספה הוי הפסק. וכ"כ בשו"ת שבה"ל
ח"ו סימן יג. [ומכאן יש ללמוד דדוקא תפילה על החלום
לא יאמר משום הפסק, וגם אחרי התפילה לא יאמרנה,
לפי שמקומה דוקא בברכת כהנים. אבל תפילת עשית מה
שגזרת עלינו וכו' שאומרים הכהנים אחרי נשיא"כ
כדלעיל סימן קכח סט"ו, ש"ץ כהן יאמרנה אחרי שיסיים
התפילה, שהרי אין הכרח לאמרה דוקא מיד אחרי
נשיא"כ]. ואין לומר רבון [היינו נוסח רבש"ע] בשבת,
לפי שאין אומרים תחינה בשבת, אא"כ כשמתענה
בשבת תענית חלום. עיין לקמן סימן רפח ס"ה על איזה
חלום מתענים בשבת. **מצאתי** [אלו הם דברי רבינו
המחבר] בספר כת"י [ומשמע דבשאר הספרים שראה,
כתוב "חלמתי" בלא שייך. וכ"ה ברי"ף ובטור ועוד, עיין
סביב לשולחן] הנוסח, רבש"ע וכו' חלום שחלמתי,
ולא חלום "חלמתי" בלא שייך. וכ"ה במאירי ברכות דף
נה ע"ב, חלום שחלמתי. שוב הראני הרה"ג אלמוג
שלמה שליט"א שכן היא גירסת מדרש הגדול פרשת
וישב סוף עמוד תרכט, ומדרש הביאור שם עמוד רז.

קלא דיני נפילת אפים:

ובו שמונה סעיפים:

א אין לדבר בין תפילה לנפילת אפים (א). כשנופל על פניו, נהגו להטות

שתי"ל זתים

אחר התפילה, דכולה כתפילה אריכתא היא (לבוש
סק"א):

סימן קלא (א) שכן קיבלו רבותינו ז"ל שאין
התחינה מתקבלת כל כך אלא מיד

זית רענן

חלום בפני שלושה, עיין לקמן סימן רכ ס"א. ויל"ע האם
כהן שחלם חלום רע ונשא כפיו, יכול ללכת אח"כ
לביהכ"נ אחר ולומר שם רבש"ע בשעה שהכהנים
נושאים כפיהם, דכיון שכבר נשא כפיו אינו חייב לישא
כפיו שוב, לפי מ"ש הפמ"ג לעיל סימן קכח בא"א סק"א
שכהן לא יעמוד במקום שנושאים כהנים כפיהם אף
שהוא כבר נשא כפיו, דיש לחוש לפגמו, שהרואה אינו
יודע שכבר נשא כפיו. מיהו נראה שיכול לעמוד בחוץ
ולומר זאת בשעת נשיא"כ. דבכה"ג משום פגם ליכא
למיחש, שהרי הוא בחוץ. וגם חשיב בשעת נשיא"כ,
שהרי אפלו מחיצה של ברזל אינה מפסקת. או יעשה
כמ"ש רבינו המחבר:

סימן קלא סק"א שכן וכו' אלא מיד אחר התפילה.
דאיתא בב"מ דף נט ע"ב גבי עובדא
דתנורו של עכנאי, שטימאווה חכמים, ורבי אליעזר בן
הורקנוס טיהר אותו, ונידוהו חכמים, ובראשם רבן
גמליאל. ור"א היה מצטער על כך מאד. ומאותו מעשה לא
היתה מניחה לו אשתו ליפול על פניו, לפי שהיתה יודעת
שאם יפול על פניו, ימות אחיה ר"ג. ויום אחד לא השגיחה
עליו כראוי, ונפל ר"א על פניו, ומיד נסתלק ר"ג, עיי"ש.
וכתבו ע"ז תלמידי הרשב"א שם וז"ל, היה מדקדק רבינו ז"ל
מכאן, שאין לדבר בין תפילה לתחינה. והיינו דאמרין,
כל יומא לא הוה שבקה ליה למיפל על אפיה. וכי תעלה
על דעתך שלא היתה זזה ממנו שעה אחת. אלא שהיתה
מפסקת מכוונת תפילתו להפסיקו בשאר דברים, ושוב אם
היה נופל על פניו לא היתה תפילתו כ"כ נשמעת. אלמא
דאינו בדין להפסיק, ע"כ. והובאה דעתו בב"י, ושכ"כ מהר"י
אבוהב. דכולה כתפילה אריכתא היא. כ"כ מרן בב"י
בשם ארחות חיים משם הגאונים, טעם למה אין לדבר אז.
וע"ע להמג"א סק"א שכתב דדוקא כשמפסיק ועוסק
בדברים אחרים לגמרי אסור, אבל שיחה בעלמא לל"ב. ודקדק
כן מלשון מרן לעיל סימן נא ס"ד, ומלשון תלמידי
הרשב"א הנז"ל, עיי"ש. וכתב עוד שלפי דברי הריב"ש
בתשובותיו סימן תיב שביאר שאשתו של ר"א היתה לוקחת
אותו בדברים עד שהיה שוכח מליפול, ממילא אין ראייה
שלא להפסיק, ע"כ. וכ"פ המשנ"ב סק"א, ועוד. גם מהר"י
צובירי זצ"ל בסידורו כנה"ג בפירוש אמת ויציב סימן כז
העלה דברי המג"א דשרי להפסיק בשיחה בעלמא. ורבינו
המחבר השמיט דברי המג"א, ומשמע דלא ס"ל הכי, אלא
כפשט דברי מרן והלבוש ועוד, שאפילו שיחה בעלמא
אסור. ומהרי"ן בע"ח דף נד ע"ב החמיר בזה יותר, וס"ל
דלא מיבעיא דיבור בעלמא דאסור, אלא אפילו וידוי
וכיו"ב אין לומר אז, ושכ"כ מרן השו"ע שאין להפסיק
[צ"ע דמין לא כתב אלא אין לדבר. וי"ל כי כך הוא לשון
מרן בב"י בשם מהר"י אבוהב, עיי"ש ודו"ק] בין תפילה
לתחינה. ושכן מפורש בזהר פרשת תרומה דף קכח ע"ב
ופרשת ויקהל דף ר' ע"ב שלא להפסיק ולא לשאול על שום
דבר. ושכ"כ הרמ"ק ובספר אגודת אזור כת"י. וכך היה

סביב לשולחנך

סימן קלא סעיף א אין לדבר וכו'. מרן ורבינו המחבר
לא הזכירו אמירת וידוי. ומנהג השאמי וכל קהילות
הספרדים לאמרו בכל יום קודם נפ"א, ומנהג הצלדי
שלא לאמרו כלל, וצדורות האחרונים נהגו לאמרו
זימי שני וחמישי אחרי נפ"א, עיין צפנים סק"א. וק"ק
למה רבינו המחבר לא הזכיר הודוי, דמשמע
שלא היו נוהגים לאמרו. וזה תימה, שהרי במקום
מושבו של רבינו המחבר צביה"נ אלאוסטא היו
אומרים וידוי צדורות האחרונים. וז"ל דפשיטא
ליה, וסמך על המנהג ועל הסידורים, ולכן לא
הזכירו. ועיין לקמן סק"ח וסימן קלד ססק"א,
שהזכיר הודוי דשני וחמישי. ונראה שאין
ללמוד משם דנשאר ימים אין אומרים וידוי, כי
לא הזכירו שם אלא כדי להשמיענו הסדר בשני
וחמישי. ועדיין ז"ע. והנה מהרי"ן צ"ע דף
נד ע"א האריך להוכיח כמנהגו שהוא מנהג הצלדי,
שאין לומר וידוי בכל יום, שכן הוזהר והרמז"ס
והטור והרד"א לא הזכירוהו. ומה שזכר
בזהר פרשת צמדה דף קכ ע"ב ואדינא על חטא,
היינו צוומע תפילה, כזכר צרשת צלק דף
קכא ע"ב. ושכן

זית רענן

סביב לשולחן

המנהג גם בשני וחמישי ליפול על פניהם תכף אחר שים שלום. אלא שנתחדש אח"כ המנהג לומר תיקון שני וחמישי. ומהרי"ץ הנהיג שגם בשני וחמישי יפלו על פניהם תכף ומיד אחר שים שלום כמנהג הקדמון, ואחר סיום נפ"א מגביהים ראשיהם ואומרים סדר התיקון עד סופו (ובכללו הוידוי), ואבינו מלכינו אבינו אתה וכו' וקדיש, כדי שלא להפסיק בין התפילה לנפ"א, וביאר טעם מנהגינו ביוה"כ שלא ליפול תכף אחר תפילת שחרית, אלא אומרים כמה סליחות, עיי"ש"ב. וכן בעשי"ת אומרים אבינו מלכנו חטאנו לפניך וכו' אחרי נפ"א. ועיין ז"ר לקמן סק"ח, ובסימן קלד סק"א, וסביב לשולחן לעיל סימן קכח ס"כ ד"ה ומסיים. וכ"ה מנהג הבלדי. ומנהג רוב השאמי לומר בכל יום וידוי קודם נפ"א, ובשני וחמישי אומרים התיקון לפני נפ"א, ומקצת מהשאמי אחרי נפ"א. ובעשי"ת מקדימים לומר אבינו מלכנו חטאנו לפניך וכו'. דסבירא להו שתפילות ותחנונים אינם בכלל האיסור. ומנהגם יסודו בהררי קודש, כמ"ש האר"י ז"ל בשער הכוונות סוף דרוש ה. וכ"כ להדיא רבים מחכמי ספרד לומר הוידוי קודם נפ"א אף לפי הזוהר, וטעמו ע"פ הסוד, עיין כה"ח אות ה. וכ"כ מהר"י צובירי זצ"ל בסידור כנה"ג באמת ויציב סימן כז, ובספרו ויצבור יוסף בר ח"א פרק יג מסימן ט והלאה. ובעיקר עניין אמירת הוידוי בכל יום, עיין סביב לשולחן ד"ה אין. ובלדי המתפלל בביהכ"נ שאמי או ספרדי, ונופל על פניו כשהם עומדים ואומרים וידוי, צל"ע אם יש לחוש מצד לא יהא עומד בין היושבים ולא יושב בין העומדים. שהרי לדעת מהרי"ץ יש קפידא שלא לומר וידוי אז, כמ"ש בסביב לשולחן ד"ה אין. וכן להיפך, שאמי או ספרדי המתפלל בביהכ"נ בלדי, שכל

מזא"ר צספר קדה"י שאמירת הוידוי ושלש עשרה מדות תלוי הוא צמנהג. וציא"ר מהרי"ץ שאין מנחות וידוי אלא ציוה"כ, משא"כ צשאר ימות השנה. ועוד שצבר התולדו צתוך התפילה צצרכת סלח לנו אצינו כי חטאנו, מחול לנו מלכנו כי פשענו, ומה וידוי צריך יותר מזה. גם אנו מתוודים צתוך נפ"א [לפי הנוסח] שייסד הרמב"ם, ודי צזה הוידוי פעם ושתים, עיי"ש"צ. עוד כתב שם צדף נח ע"א וז"ל, ועיקר הוידוי, שיהיה מלצ ונפש, שלא יהיה צועק צפיו חטאתי וליצו צל עמו, כי אז עונשו גדול, וטוב לו שלא יתוודה ויוסיף רשע על רשעתו, וקללה תחשצ לו, כי מראה צעצמו שמתעה צצבריו לידוע תעלומות יצצרך ויתעלה. וכל צצר שמוציא מפיו, יכיון כפי מה שעצב, ויאנח על זה ויצקש סליחה (עיין קדה"י). מזה נ"ל לומר טעם שלא נהגו לומר וידוי צשאר ימי השצוע, כי אולי לא יכוין. גם אם ח"ו יודמן לידו אציה חטא צאותו יום, אין זה מצרך אלא מנאך, כי נראה שצקש סליחה גם על מה שיחטא עוד, ואין זה מדרך המוסר. משא"כ צשני וחמישי שהמה ימי דין, שאז הוא מכיון דעתו וליצו, כיון שאימת הדין עליו מרתת ומתוודה צכוונה וגומר שלא לחטוא עוד וכו', עיי"ש. ואין צבריו מוכרחים לדחות צזה מנהג השאמי שמתוודים צכל יום. ומנהגם יסודו צהררי קודש, כמ"ש האר"י ז"ל צשער הכוונות סוף דרוש ה. וכמו שהאר"י מהר"י צובירי צסידור כנה"ג צצמו"ל סימן כז, וצספרו ויצבור יוסף בר ח"א פרק יג, עיי"ש"צ. וכן מזא"ר גם צמדרש הגדול למהר"ד עדני זצ"ל פרשת תרומה עמוד תקצ"ט, עיי"ש"ש. ויש עוד מה להאר"י צכל זה, אלא שאין כאן מקומו. ואף מהרי"ץ לא צא לדחות מנהג השאמי, אלא לחזק מנהגו, ונהרצ נהרצ ופשטיה. ומנהגינו לומר הוידוי צעמידה וצצחיה, עיין לקמן סימן תרו ס"ג. וצעז"ה שם נצאר. וכתב מהרי"ץ צע"ח דף נח ע"א צצכל תיצה ותיצה מן הוידוי (דהיינו אשמנו צגדנו וכו'), יכה ציד ימינו על ליצו [כדי להסיר את הערלה החופפת על צצר הלצ וסותמת את הארת החסדים שלא יוכלו להתגלות]. וצזה [שמכה על ליצו]

הציבור נופלים מיד, האם רשאי לומר אז וידוי, או דילמא יש לחוש מצד לא יהא עומד בין היושבים. והדבר נוגע לכמה עניינים, עיין ז"ר לקמן סימן קמו סק"ט לעניין הרוצה לישב בקריאה"ת והוא במקום שנוהגים לעמוד. ושם ציינו לשו"ת בצל החכמה ח"ה סימן א, דרשאי לישב, כיון שיש טעם בפוסקים שצריך דוקא לישב, עיי"ש"ש. וא"כ נראה דה"ה הכא. מיהו לעניין מעשה, מהר"פ קורח ומהר"ע בסיס שליט"א שליט"א כתבו לי שם, שאין לשנות ממנהגי ביהכ"נ, ולא ישב בין העומדים ולא יעמוד בין היושבים, עיי"ש"ש. ויש עוד עצה אחרת לבלדי המתפלל בביהכ"נ שאמי או ספרדי, שיעמוד עמהם בשתיקה כשהם אומרים הוידוי (והתיקון), וכשיפלו יפול עמהם. אלא שאיני יודע האם לדעת מהרי"ץ שהייה בשתיקה לא הויה הפסק. ואולי תלוי בין שני הטעמים שבב"י עיי"ש, דלטעם תלמידי הרשב"א נראה שקשה להישאר בכוונת התפילה אף אם שוהה בשתיקה, שהרי זמן רב הוא. אבל לטעם ארחות חיים נראה דל"ב. והלבוש ורבינו המחבר נראה שהרכיבו שני הטעמים. אלא שצל"ע לטעם הזוהר שהביא מהרי"ץ, אולי יש סוד בדבר ליפול מיד ממש. ועדיין צ"ע. ולעניין עניית אמן וקדושה וברכו וכיו"ב, הסכימו האחרונים שמותר להפסיק בין התפילה לנפ"א. ונראה פשוט שמהרי"ץ ג"כ מודה לזה. ותדע, שהרי האיסור לדבר הוא לא רק משסיים ש"ן החזרה, אלא כבר משסיים היחיד תפילת לחש, והרי כולם עונים אמן וקדושה בחזרה, וכן העומד בחזרה ושמע ברכות או ברכו, חייב לענות ולא הוי הפסק, והבן:

סעיף א * ויש אומרים דיש להטות על ד' ימין (ריב"ש סימן רי"ב, וז"ל יוסף בשם הרוקח סימן שכ"ד). והעיקר להטות בשחרית כשיש לו תפילין בשמאלו, על ד' ימין, משום כבוד תפילין, ובערבית או כשאין לו תפילין בשמאלו, יטה על שמאלו (מנהגים):

על צד שמאל (ב). (הגה) * ולאחר שנפל על פניו, יגזיה ראשו ויתחנן מעט מיושב. וכל מקום ומקום לפי מנהגו. ומנהג פשוט לומר ואנחנו לא נדע וכו' (ג), וחלי קדיש, אשרי, ולמנחת (ד) (טור) **:

שם ** ואפילו בימים שאין אומרים תחנון, אומרים למנחת, מלבד בראש חודש וחנוכה ופורים וערב פסח וערב יום כיפור ותשעה באב (מנהגים). ועיין לקמן סימן תקנ"ט):

שת"י זתים

שעד עכשיו התפללנו בכל עניין שיוכל אדם להתפלל, בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים, כאשר עשה משה רבינו עליו השלום. ומאחר שאין בנו כח להתפלל בעניין אחר, אומרים ואנחנו לא נדע (שם): (ד) ואין נוהגים לומר למנצח כל יום שאין אומרים תחנון (שיירי כנסת הגדולה הגה"ט סק"ג ופרי חדש סק"א), דיום טוב הוא ולא יום צרה:

זית רענן

סק"ב כי כך היו מרביצים בביהמ"ק את קרבן התמיד וכו'. ומשום בזיון תפילין וכו' (ש"ל). דברי רבינו המחבר הם כקילורין לעינים בביאור מנהגינו ליפול על צד שמאל. וכוונתו בזה לאפוקי מדברי רמ"א בהגהה שכתב די"א להטות על צד ימין. והעיקר להטות בשחרית כשיש לו תפילין בשמאלו, על צד ימין, משום כבוד תפילין. ובערבית (היינו במנחה שזמנה בערב, וכ"ה בלבוש. וכ"כ מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע, והמאמר סק"ד, והמשנ"ב סק"ז), או כשאין לו תפילין בשמאלו, יטה על שמאלו, ע"כ. ולפי דברי רבינו המחבר אדרבה כל מה שהלב דוחק על התפילין הרי היא לזכרון ביותר. ולכן אין לחוש לסברת רמ"א, והעיקר כסברת מרן שסתם בזה, ומוכח שאפילו כשיש תפילין בשמאלו נופל על שמאלו. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נד ע"ב. שו"ר שכבר הרב א"ר סק"ב דחה דברי רמ"א מכח דברי ש"ל הללו. ורבינו המחבר לא ראה ספר א"ר. ושניהם לדבר אחד נתכוונו. ועוד רבים מן האחרונים דחו דברי רמ"א מטעמים אחרים. ועיין מג"א סק"ג. וראה עוד למהר"י צוברי זצ"ל בספרו ויצבור יוסף בר ח"א פרק יג סימן טו, שביאר מנהגינו בטוב טעם ודעת. ועיין למהר"כ בשו"ת החיים והשלום חאו"ח סימן נב. ולעניין צורת נפילתו, יתבאר לקמן סק"ה:

סק"ג כלומר וכו' בכל עניין שיוכל אדם להתפלל, דהיינו בשלושה אופנים, בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים, כאשר עשה מרע"ה, דכתיב (דברים ט, ט) ואשב בהר, וכתיב (שם י, י) ואנכי עמדתי בהר, וכתיב (שם ט, כה) ואתנפל לפני ה'. הרי ישיבה ועמידה ונפילת אפים. ומאחר שאין בנו כח להתפלל בעניין אחר נוסף, לפיכך אנו אומרים כעת ואנחנו לא נדע מה נעשה וכו'. ואת הכל אומר מיושב, וכפשוט לשון רמ"א. ודלא כמג"א סק"ד שכתב בשם של"ה שראוי לומר ואנחנו לא נדע בישיבה, מה נעשה בעמידה. ואין מנהגינו כן, ולפיכך השמיטו רבינו המחבר. גם מהרי"ץ בע"ח לא הביאו. ואף שבספרו מעיי"ק סימן ו סקקנ"ה הביאו, ידוע כי ספרו זה נתחבר קודם שעמד על שרשי מנהגי אבותינו, וכמו שמצינו לו בעוד מקומות שם. ובכל כה"ג העיקר כדבריו בע"ח:

סק"ד ואין נוהגים לומר למנצח וגו' יענך ה' ביום צרה, כל יום שאין אומרים בו תחנון (שכ"ג ופר"ח), משום דיום טוב הוא [לא יו"ט ממש קאמר, אלא ר"ל שהוא יום שמחה וכיו"ב, עיין בשת"ז לקמן על סעיפים ד-ז] ולא יום צרה, וא"כ איך יאמר אז יענך ה' ביום צרה. ודלא כרמ"א בהגהה שחילק בין הימים השונים, עיי"ש. ולהכי השמיטו רבינו המחבר. ודין זה הזכירו רבינו המחבר בכמה מקומות, גבי הימים השונים, ובכל מקום ביארתי. וכ"כ

(ב) כי כך היו מרביצים התמיד כששוחטים אותו, על שמאלו (בית יוסף בשם כל בו סימן יא). ומשום בזיון תפילין ליכא למיחש, דתפילין של יד מקומה בגובה של יד והיא קיבורת, וכשהוא שוכב על צידו השמאלי, התפילה למעלה והזרוע למטה. וכיון שהיא שומה כנגד הלב, כל מה שהלב דוחק עליה הרי היא לזכרון ביותר (שבלי לקט סימן ל: (ג) כלומר,

סביב לשולחן

יוכלו הסקדים להתגלות בלב כמנהג, עיי"ש. והעניין בזה, כאלו הוא אומר לליבו, אתה גרמת לי לחטוא. ואפשר שמהרי"ץ לא כתב כן אלא בדרך חומרא וחסידות, שהרי לא נהגו כן, וגם הוא לא הזכיר שכן המנהג. גם המג"א לקמן סימן תרו סק"ד כתב בשם כתבי האר"י לעשות כן, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיטו שם, כיון שלא נהגו. וכבר האריך בזה מהר"י לוצירי בספרו ויזכור יוסף בר שם סימן יא, עיי"ש. מיהו מנהג הספרדים והאשכנזים כדברי האר"י. וסדר הוידוי, והוא רחוס וכו', תמצא בסידורים. ונהרג נהרג ופשטיה:

שם כשנופל וכו'. צענין נוסח נפילתו, הנה מרן צו"ע לא

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלא עה באר הגולה

ב נפילת אפים מיושב ולא מעומד* (ה):

ב בית יוסף בשם חכמי הקבלה.

הגהות מושיטות

סעיף ב * (הגה) יש אומרים דאין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון וספר תורה בתוכו (בית יוסף בשם רוקח סימן שכ"ד). אבל בלא זה, אומרים תמיהה בלא חיכוך פנים (מהרי"ל הלכות תפילה עמוד תמ"ה). וכן נוהגים. ותנן בית הכנסת הפתוח לבית הכנסת (מהרי"ל), או בשעה שהציבור מתפללין אז, אפילו יחיד ציטו אומר תמיהה בנפילת אפים (אגור סימן קס"ח):

שתי"י זתים

(ה) שכן הוא דרך ההכנעה. וגם יש בו סוד (לבוש סק"ב). ויזהר שלא יפול כי אם על הזרוע (באר היטב סק"ב)

זית רענן

מהרי"ץ בע"ח דף סז ע"א ובעוד מקומות. וכן המנהג פשוט. ועיין ז"ר לקמן סימן קלב סוף סק"א:

סק"ה שכן וכו'. וגם יש בו סוד. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נה ע"א. ועיין סביב לשולחן. ויזהר שלא יפול כי אם על הזרוע (באה"ט בשם האר"י). כוונת האר"י שם לאפוקי שלא יפול על כף היד עצמה, שיש בזה סכנה גדולה, מפני שכתובים שם עוונותיו. ולכן כתב ליפול על הזרוע. אבל אין כוונתו על זרועו ממש, אלא כנגד זרועו, שמטה גופו הרבה לצד שמאל והוא כנגד הזרוע. וכן הוא לעיל סק"ב. וכ"כ מהרי"ץ בהדיא בע"ח

סביב לשולחן

הזכיר הנוסח. אבל צ"י סוס"י זה, הביא דברי הוזהר סוף פרשת צמדבר (דף קכ ע"ב), ובכלל דבריו נזכר שאמרים אז מזמור (תהלים כה) לדוד אליך ה' נפשי אשא, עיי"ש. וכ"ה מנהג השאמי, כדלקמן. והמג"א סק"ה כתב שמנהגם לומר רחום וחנון וכו'. וצייר טעמים מדוע אינם אומרים המזמור הנזכר בזוהר, לפי שהזוהר מסיים שאם אמר מזמור זה ולא כיוון מלוי אלא בליצא רחיקא, הוא גרים עליה לאסתלקא מעלמא עד לא מטון יומיו וכו'. [ועוד מצואר זוהר שם, שיכוין צנפי"א למקור נפשו למיתה, והקטגור חושב שהוא מת ממש ומסתלק מעליו, ושאר דינו ציד הקצ"ה, והקצ"ה מכפר עליו, עיי"ש]. ולכן נמנעו מלומר מזמור זה, עכ"ל המג"א. ורבינו המחבר השמיט כל זה, לפי שממך על הסידורים ועל המנהג המפורסם לכל, וכדרכו

בהרבה מקומות. ובפרט שיש מקום לומר שהצין שזה בכלל מ"ש רמ"א בהגהה, דכל מקום ומקום לפי מנהגו. גם מהרי"ץ בע"ח דף נה ע"ב חזק מכת אזהרת הזוהר, את מנהג הצלדי שאינם אומרים את המזמור אלא נוסח לפניך אני כורע ומשתחוה וכו', ו"ל בקי"ור, אכן יתמי דיתמי דלא אמידי בנפשין לכונא ליצא, אין ראוי להכניס עצמו בסכנה עזומה, ממיעוט הצנה וכוונה. ולכן טוב ונכון לאחוז מנהג אבות לומר תמיהה שידו אנשי כנה"ג, והיא שזכרה הרמב"ם ז"ל בספרו. ומי לנו גדול מהם ואפ"ה לא מלאם ליצא לומר מזמור לדוד אליך צנפי"א, מדאגה מדבר כי מי יוכל לכוין צו. וא"כ מה נעני אכן אצדתינו. וק"ו אנו העניים העמוסים בתלאות הזמן וקוראותיו, שאין לנו להכניס עצמינו בספק סכנה, עיי"ש. מיהו צנפי"א באשמורות של אלול ועשי"ת, גם הצלדי נוהגים לומר לדוד אליך נפשי אשא. והטעם ביאר מהרי"ץ שם בחלק ג דף מט ע"ב, לפי שהוא אחד מאלפ"א בית"א הקבועים לומר באשמורות [כמצואר שם דף לב ע"ב]. ואין חשש בכאן למה שאנו חוששים צנפי"א שאחרי התפילה, עיי"ש. ור"ל שהסכנה שהזכיר עליה הזוהר למי שאינו מכין מזמור כראוי, אינה אלא צנפי"א שאחרי התפילה, כמצואר שם. משא"כ באשמורות שאינו אחרי התפילה, ליכא למיחש למיד. ומהר"י צוצרי בסידורו כנה"ג באמו"צ סימן כט ובספרו ויצור יוסף צר ח"א פ"ג מס'מן יז ואליך, ביאר מנהג השאמי שאומרים לדוד אליך ה' נפשי אשא, והוכיח שאין לחוש לסכנה, אלא כל אדם צריך להשתדל בעבודת ה' בכל ליצו, והצא ליטור מן השמים מסייעין אותו, עיי"ש. ומצואר שם שמנהגם לומר תחילה ויאמר דוד אל ג' וגו', רחום וחנון וכו', ואח"כ לדוד וכו', עיי"ש. ונהרא נהרא ופשטיה. והספרדים כבר פשט המנהג בכל קהילותיהם לומר המזמור מיושב, ללא נפילה כלל, לפי שחששו לסכנה למי שנופל על פניו ואומר המזמור בלא כוונה כראוי. ואין מנהגינו כן. ושמעתי בשם הר"ר שלום אפרים הכהן ז"ל כי בעצ"י נענא התלמידים הקטנים הלומדים אצל רבן [דהיינו בתלמוד תורה], עד כבני עשר שנים, אומרים כנוסח הצלדי, אף אם הם שאמי, כי זו היא אחת מתקנות העיר [נראה שתיקנו כן כדי שלא יהיה פירוד בין התלמידים]. ואומרים הנוסח יחד בקו"ר, כדי ללמד, ומיושב ללא נפילת פנים. אבל כשמתפלל הבן עם אביו צדיה"כ, נופל על פניו כשאר הציבור, ע"כ:

סעיף ב נפילת אפים מיושב ולא מעומד. כתב מרן צ"י ו"ל, כתב הריצ"ש בתשובה סימן תיב, שאין להקפיד צנפי"א שיהיה מיושב. ואם רצה לעשותה מעומד, הרשות בידו, עכ"ל. ולפי דעת חכמי הקבלה נראה שיש להקפיד שיהיה מיושב דוקא, עכ"ל הצ"י. ועיין בפנים ריש סק"ה. ורמ"א צ"מ סק"א כתב בשם מהרי"ל (הלכות תפילה עמוד תלז) שאם סיים תפילתו וצריך לעמוד עכ"פ כדי הילוך ארבע אמות כדלעיל סימן קכב ס"ב, וקודם שיעור זה התחילו הציבור לומר תחנון, יעמוד שם במקומו ויפול על פניו מעומד עם הציבור, ע"כ. וזה דברי הריצ"ש. והמג"א סק"ה הביא כל זה, וסיים דמדברי הצ"י משמע שאפילו סיים עתה תפילתו, לא יפול מעומד. ואם א"ל ליצא שם, ימתין כדי הילוך ארבע אמות ויחזור למקומו ליפול מיושב, ע"כ. ורבים מן האחרונים הסכימו דבשעת הדוחק יש להקל ולסמוך על הריצ"ש ומהרי"ל. והציאו דוגמאות נוספות לכך, כגון אם אדם אחר עומד

שתי"י זתים

בשם הרמב"ם פ"ה מהלכות תפילה ה"ד, ומגן אברהם סק"א).
נפילת אפים אחר תפילה, רשות (שם בטור בשם רב
נטרונאי). גם בינו לבין עצמו שייך דין נפילת אפים,
ואין צריך ספר תורה (טורי זהב סק"ה, ושכן דעת הרא"ש

בשם האר"י שער הכוונות ענין נפ"א סוף דרוש ג). וצריך לתלות
פניו למעלה מן הקרקע, שלא יהא נראה כמשתחוה
לשלפניו (טור ובית יוסף. ועיין עוד שם). מותר לאדם
להתפלל במקום זה וליפול במקום אחר (פרי חדש סק"ב

זית רענן

דף נד ע"ב. וצריך לתלות פניו למעלה מן הקרקע.
דהיינו שלא ידביק פניו בקרקע כמשמעות לשון נפ"א.
והטעם כדי שלא יהא נראה כמשתחוה לשלפניו, נגד
אבן ורצפת אבנים. טור וב"י. וע"ע שם מה שדנו בזה.
וכן היה המנהג בתימן שלא היו יושבים על כסאות אלא
על מצעים שע"ג הקרקע, באופן ששוקיו צמודות
ליריכו, ונופלים בדרך הטייה כמי ששוכב על צד
שמאלו, עד שנמצאת ברכו השמאלית מונחת על הארץ,
וברכו הימנית מלמעלה על ברכו השמאלית. וראשו מונח
על צד זרועו השמאלית שלא על התפילין. וע"י הנחת
ראשו על זרועו, פניו מורמים ואינם מודבקים בארץ
אפילו מן הצד. [וזה כדברי השב"ל דלעיל סק"ב].
ובהטיית הפנים היו שלשה חילוקי מנהגים. יש מי שאינו

סביב לשולחן

נגדו ומתפלל שמונה עשרה, לדעת הסוברים שאסור ליטע כנגדו
אפילו כמלא עיניו אפילו עוסק בק"ש (כדלעיל סימן קצ ס"א),
וא"א לו לילך לנדרין, אזי יפול על פניו מעומד. וכן כל כיו"צ.
ורבינו המחבר השמיט כל זה, ונראה לענ"ד דס"ל כדברי
המג"א בהצנח לשון מרן זצ"ל, שנפ"א דוקא מיושב, ואין להקל
זוה כלל. ואף שלא הזכיר מדברי המג"א להחמיר זוה אליבא
דמרן, מ"מ מדלג הצי"ד דברי מהרי"ל והד"מ להקל זוה בשעת
הדוחק, משמע שאין להקל זוה כלל. וסמך ג"כ על סתימת לשון
מרן זש"ע כאן דנקט ולא מעומד. וכ"כ גם מסתימת לשון
מהרי"ץ זע"ח דף נה ע"א, שלא הזכיר להקל זוה. ומ"מ כל
האחרונים שראיתי, כתבו דבשעת הדוחק יש לסמוך על הריצ"ש
ומהרי"ל וכמו שנתבאר. וכ"כ בספר ויכצור יוסף בר ח"א פ"ג
סימן טו, דבשעת הדוחק יכול לסמוך על הריצ"ש, עי"ש:

מטה פניו כלפי הארץ, ומשאר צד פניו השמאלי מונח על זרועו באופן ישר. ויש מי שמטה פניו קצת לצד הארץ.
ויש מי שהופך כל פניו תלויים מנגד על הארץ. עיין ויצבור יוסף בר ח"א פרק יג סימן טו, שהביא מקורות למנהגינו,
עיי"ש דאכמ"ל. ואח"כ יושב ומגביה ראשו. ובזמנינו שיושבים על כסאות, צריכים להטות הגוף כלפי מטה לצד
שמאל. ובעניין כיסוי הראש בטלית וכיו"ב, הנה האז"ו סק"ב כתב בשם שכ"ג שהמנהג לכסות הראש בטלית
או בבגד, ולא ביד עצמה, מפני שכתובים שם עוונותיו, עיי"ש. והכיסוי הוא דרך הכנעה. ורבינו המחבר השמיט
דברי האז"ו והשכ"ג, ואפשר דהיינו משום שלפי מה שנהגו בתימן ליפול על פניהם ממש כנז"ל, שוב א"צ לכסות
הראש, שאין לך הכנעה גדולה מזאת. שו"ר בספר ויצבור יוסף בר שם, שכתב שמנהגינו (בתימן) לכסות הפנים
בטלית, עיי"ש. וכן עיקר גם בזמנינו לכסות את הפנים בטלית, אף שכבר אין נופלים ממש, לפי שעיקר נפ"א הוא
כדי שלא ייראו הפנים, ויש בזה משום הכנעה. גם מועיל הדבר שלא יסיח דעתו, עיין להמשנ"ב בביה"ל ד"ה להטות.
מותר לאדם להתפלל במקום זה וליפול במקום אחר. ובלבד שלא יפסיק בנתיים, עיין אחרונים. ופשוט. פר"ח בשם
הרמב"ם. ולמדו כן מהא דמגילה דף כב ע"ב, רב לא נפל על פניו, לפי שהיתה רצפה של אבנים לפניו. ופריך וליזיל
לגבי ציבורא ולינפול על אפיה, עיי"ש. ומג"א. דקדק לכתוב כן, לפי שהמג"א לא כתב כן בשם הרמב"ם אלא בשם
ספר חסידים. וכבר תמה עליו הפמ"ג בא"א סק"ה למה לא הזכיר שהדבר מפורש ברמב"ם. וכן מהרי"ץ בהגהותיו
על השו"ע הגיה על המג"א, שהוא מהרמב"ם פ"ה מהלכות תפילה. נפ"א וכו' רשות היא. שם בשם רב נטרונאי.
והביא הפר"ח ראייה לזה מהא דמגילה הנז"ל דרב לא נפל על פניו, לפי שהיתה רצפה של אבנים לפניו. והקשו וליזיל
לגבי ציבורא ולינפול על אפיה. ותירצו לא בעי למטרע ציבורא, ע"כ. ואי הוה חובה, פשיטא דהוה מטרע ציבורא,
או לא היה יושב במקום המרוצף מתחילה. אלא משמע דהוה רשות, עכ"ל. וכן משמע מעובדא דר"א שהבאנו בז"ר
לעיל סק"א, לפי פירוש הריב"ש שהבאנו שם. ולפי פירוש תלמידי הרשב"א המובא שם, אין משם ראייה, וכמ"ש
הפר"ח, עיי"ש. וכ"כ מהרח"כ בש"ט סוף פ"ה מהלכות תפילה בדעת הרמב"ם, שנפ"א רשות, עיי"ש ובהלכה יג
שם. ועיין ז"ר לקמן סק"ב, דבתענית נמי רשות היא. גם כשמתפלל יחידי בביתו בינו וכו' וא"צ ס"ת. ט"ז, ושכ"ד
הרא"ש, שכתב בשם הירושלמי, בדין אדם חשוב שאינו רשאי ליפול על פניו אא"כ הוא בטוח שייענה כיהושע בן
נון, היינו דוקא כשהוא מתפלל בפני הציבור ובשביל הציבור (כדלקמן ס"ח וסק"ג). אבל היכא דמתפלל בינו לבין
עצמו בביתו, שפיר דמי. והרי בביתו אין ס"ת, ואעפ"כ רשאי ליפול שם. ואין לומר דבביתו הפתוח לביהכ"נ קאמר,

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלא עז באר הגולה

ג' אין נפילת אפים כלילה (ו). ובלילי אשמורות נוהגים ליפול על פניהם, ג' מהר"י אבוהב גסס ספר זרורות.
שהוא קרוב ליום (ז):

שתי"י זתים

מידת הדין. ואם היו נופלים כלילה, היו מגבירים כוחה, והוי כמקצץ בנטיעות חס ושלום, כידוע לידועי חן (לבוש סק"ג). ואין לחוש לזה כל זמן שאין ודאי לילה אלא בין השמשות, דלא גרע מליל אשמורות שהוא קרוב ליום (טורי זהב סק"ח): (ז) ומידת

מגילה פ"ג סימן ד. וכן דעת רבינו, עיין בית יוסף. ומעשה דרבי אליעזר פרק הזהב (בבא מציעא דף נט ע"ב) יוכיח. ושבלי לקט (סימן ל) הביא ראיה ממעשה דרבי עקיבא (ברכות דף לא ע"א). ודברי עטרת זקנים בזה, בדרך נבואה: (ו) כי נפילת אפים היא להכניע מידת הלילה שהיא

זית רענן

והתלמוד א"צ לפרש כ"כ. ועוד, דהתם אגדה ולא פסק הלכה. ועוד, דגוברא רבה כר"א מסתמא היה לו ס"ת בביתו. וכפי שהבינו דבריו הלב"ש סק"ד והפמ"ג במש"ז סק"ה, עיי"ש. אפשר דרבינו המחבר הבין דברי המג"א באופן אחר, עיי"ש ודו"ק. וכ"ה מנהגינו פשוט שנופלים על פניהם אפילו יחיד ובכל מקום. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נה ע"א, ושכן הוא לפי הסוד, עיי"ש ובברכ"י סק"א, וכה"ח אות מ, וש"א:

סק"ז כי נפ"א וכו' (לבוש). עיין ז"ר לקמן בסמוך סק"ז שהבאנו סיום דברי הלבוש. ואין לחוש לזה וכו' ביה"ש, שאע"פ שביה"ש ספק יום ספק לילה הוא, נופלים על פניהם. שהרי אפילו את"ל לילה הוא, הרי הוא קרוב ליום. דלא גרע מליל אשמורות שנופלים על פניהם אע"פ שעדיין לילה הוא, מפני שהוא קרוב ליום, כמבואר בשו"ע כאן. ט"ז. ומדברי המג"א סק"ט משמע דביה"ש אין נופלים, עיי"ש. ורבינו המחבר פסק כדעת הט"ז. וכ"כ המשנ"ב סק"ז שנוהגין ליפול ביה"ש. והבא"ח ש"א פרשת כי תשא סי"ד כתב דאין ליפול ביה"ש, כיון דספק לילה הוא, ובלילה הוי כמקצץ בנטיעות. ושב ואל תעשה עדיף, עיי"ש. וכ"כ כה"ח אות נא, ומהר"י צובירי בסידורו כנה"ג באמת ויציב סימן מה עמ' רצג. ומדכתב רבינו המחבר שנופלים על פניהם ביה"ש, מתבאר דפשיטא ליה דיש נפ"א בתפילת המנחה. וכן נזכר בדבריו לקמן סק"י וסוף סקט"ז, ובסימן רלד סק"ד, ובסימן תקפא סק"ב, עיי"ש. גם מרן רמז נפ"א במנחה, במ"ש דאין נפ"א כלילה, דאתא לאפוקי ערבית, הא במנחה נופלין. ובהדיא הזכירה לקמן ס"ו. גם רמ"א הזכיר בהדיא נפ"א במנחה, בהגהותיו לעיל ס"א (וכפירוש האחרונים שהבאנו לעיל סק"ב) ולקמן ס"ד וס"ו. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף נה ע"ב שנופלים על פניהם במנחה. וכן מפורש בדברי הרמב"ם סוף פ"ט מהלכות תפילה הל"ח, עיי"ש. ומ"מ

דזה הוי בציבור. וכ"ד רבינו [מרן], עיין ב"י שכתב וז"ל, וכתב עוד הרוקח בסימן שכד (עמ' רכ) אין נופלים אלא לפני ס"ת. וסימן לדבר, דכתיב במלחמת העי (יהושע ז, ו) ויפול על פניו [ארצה] לפני ארון ה', ע"כ. ואני אומר אם קבלה נקבל, ואם לדין יש תשובה, עכ"ל ב"י. וביאר הט"ז כוונת התשובה, שהרי כתיב במעשה פילגש בגבעה (שופטים כ, כו) ויבכו וישוּבו לפני ה', הכי נמי נימא התם דבכיה ותשובה הן דוקא במקום שיש ס"ת ולא במקום אחר [בתמיהה]. אלא ודאי דאין למדין כן ממה שנאמר לפני ה', הכי נמי כאן, ע"כ. וכל זה דלא כרמ"א בהגהה שפסק כדעת הרוקח. גם מ"ש רמ"א שם לעניין חצר ביהכ"נ או בשעה שהציבור מתפללים עיי"ש, אינו אלא לשיטתו שפסק כדעת הרוקח. ולפיכך השמיט רבינו המחבר את כל ההגהה. ועיין לקמן בסמוך. ומעשה דר"א פרק הזהב יוכיח, שהרי נידוהו חכמים לר"א, וא"כ מסתמא היה מתפלל בביתו, ואעפ"כ נפל על פניו (עיין ז"ר לעיל סק"א), אף שאין שם ס"ת. גם הפר"ח סק"ב הביא ראיה זו, עיי"ש. ושב"ל הביא ראיה ממעשה דר"ע, דכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו [דהיינו יחיד], אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת, מפני הכריעות וההשתחויות שהיה עושה. והשב"ל הביא ראיה זו לעניין יחיד שרשאי ליפול על פניו, והבין רבינו המחבר דכיון שהוא יחיד מסתמא לא היה לו ס"ת. ודברי עט"ז בזה, שכתב דר"א שנפל על פניו בביתו, מיירי שהיה שם ארון וס"ת, או שהיה מכוין לשעה שהציבור מתפללים עיי"ש, אינם אלא בדרך נבואה, דהא סתמא דמילתא שהיה נופל על פניו בכ"ג. דאל"ה, לא היה בעל התלמוד סותם אלא מפרש דמיירי בהכי. ורק כדי ליישב סברת הי"א שאין לה מקור בגמרא, העמיד העט"ז דברי התלמוד היפך סתמא דמילתא. [ומה שלא הזכיר רבינו המחבר שגם המג"א סק"ו הבין דעובדא דר"א מיירי שהיה ס"ת בביתו,

שתי"ל זתים

היום שהיא מידת הרחמים, ממשמשת לבוא ולהתחבר, ואין כאן קיצוץ (לבוש שם). וכשאנו קודם חצות, יכול ליפול (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סק"ח):

זית רענן

כשמתפללים סמוך לערבית וכדלעיל, וגם נופל בת"ב במנחה, שפיר דאמי. אבל לא יתכן שלא לנהוג כדברי מהרי"ץ במנחת שאר ימים, ולנהוג כמותו דוקא במנחת ת"ב. וכן נ"ל עיקר, וכך הנהגתי בביהכ"נ שלנו שלא ליפול במנחת ת"ב. ושמעתי שכן נוהג מהר"פ קורח שליט"א. וא"ת במנחת יוהכ"פ נמי נימא הכי, שהרי גם ביוהכ"פ יש מחלוקת אם נופלים, ואעפ"כ מנהג הבלדי ליפול במנחת יוהכ"פ. וי"ל דשאני יוהכ"פ שהוא יום מחילה וסליחה ותחנון, ושייך זאת כל היום. משא"כ ת"ב, ודו"ק. עוד כתב מהר"י צובירי שם, דמטעם זה אין אומרים אחרי מנחה לא וידוי ולא י"ג מדות של רחמים, ובעשי"ת אין אומרים אבינו מלכנו, אפילו אם אירע שגמרו מנחה בעוד היום גדול, עיי"ש. ולשיטתו אזיל, שאין נפ"א במנחה כלל. מיהו מהרי"ץ בע"ח ח"ג דף פ ע"א כתב ליפול בערב עיי"ש, ואפילו ביום שאין בו תחנון כתב רמ"א לקמן סימן תר"ב ס"א שיש לומר אבינו מלכנו, שאין אמירתו תלויה בתחנון, ולא השמיטו רבינו המחבר. וכן נהגו בבלדי. ודע דמי שלא התפלל מנחה ומתפלל ערבית שתיים, הראשונה ערבית והשנייה לתשלומי מנחה (כדלעיל סימן קח ס"ב), אף אם סיים מבעו"י, לא יפול על פניו. דכיון שכבר התפלל ערבית, שויה לילה. ולעניין אשרי, עיין מ"ש בז"ר שם: סק"ז ומידת היום וכו' (לבוש). וסיים הלבוש, והמשכיל יבין וידום. וכשאנו אומר סליחות קודם חצות הלילה אלא לאחר חצות, יכול ליפול. אבל קודם חצות אין ליפול. וכן אסור לומר אז שום סליחות ולא י"ג מדות של רחמים בשום פנים לעולם, חוץ מביוה"כ, וכמ"ש רבינו המחבר לקמן סימן תקס"ה סק"י. ולפום ריהטא נראה מדקדוק לשון מרן, שאין היתר ליפול בלילי אשמורות אלא כשהוא סמוך ליום, אבל לא מחצות לילה. ודלא כשכ"ג שפסק להקל בזה מחצות הלילה ואילך, אף שאנו קרוב ליום. מיהו זה אינו, דמדברי השכ"ג משמע שהבין שגם לדעת מרן מאחרי חצות מותר, כיון שגם אז הוא יותר קרוב ליום. וכ"נ מדקדוק לשון רבינו המחבר, שדברי השכ"ג שהביא, אינם נגד דברי מרן. וכן המנהג פשוט שנופלים אחרי חצות, ולא דוקא סמוך ליום ממש. שו"ר שכ"כ מהר"י צובירי זצ"ל בעיונו הזך בסידורו כנה"ג באמת ויציב סימן מה עמ'

בדורות האחרונים נהגו בהרבה מקומות שמתפללים מנחה וערבית סמוכות ואינם נופלים על פניהם. ולא זכיתי להבין מה עניין סמוכות לנפ"א. לך נא ראה מ"ש הברכ"י לקמן סימן רלז סק"ב בשם רב שר שלום גאון, שיותר ליפול אפילו אחרי תפילת ערבית, ושכן המנהג בבבל. והגם שהביא דברי החולקים עליו, ושכן המנהג כיום, מ"מ זהו מצד שהוא לילה. אבל במנחה שעדיין יום גמור הוא, למה לא יפלו. וראיתי למהר"י צובירי זצ"ל שם, שביאר דכיון שבדרך כלל היו מסיימים מנחה סמוך להתחלת ביה"ש, ולפעמים סמוך לצאה"כ, שעל דרך האמת איסור חמור הוא ליפול אז, לפיכך אפילו אם אירע שגמרו מנחה בעוד היום גדול, לא נהגו ליפול על פניהם, משום דאזלינן בתר המנהג הקבוע שמתפללים בכל יום תמיד מנחה סמוכה לערבית, ולכן אין לחלק, עכ"ת"ד. וקצת ראיה לזה מהא דלקמן סימן תקפא סק"ב, דאזלינן בתר רוב פעמים, עיי"ש. ולכן בסידורו לא סידר נפ"א במנחה כלל. ואחר המחילה, אם קבלה נקבל. אבל מצד הדין נראה פשוט דאין לחוש ליפול כשהוא ודאי יום, וכמבואר בדברי רבינו המחבר ומהרי"ץ. ואפילו ביה"ש, מפורש יוצא מדברי רבינו המחבר דשרי. ולדעת מהרי"ץ אפשר דשרי אפילו אחרי צאה"כ, כיון שהתחילו מנחה מבעו"י. ותדע שהרי אפילו קדיש תתקבל כתב מהרי"ץ שיכול לאמרו אפילו אחרי צאה"כ, כיון שהתחילו מנחה מבעו"י, כדלקמן בז"ר סימן רלד סק"ד. אלא שאין זה מוכרח, דאפשר דנפ"א שאני ואין ליפול כלל אחרי צאה"כ, ובפרט שהיא רשות. משא"כ הקדיש שאין איסור בעצם אמירתו בלילה, וגם אינו רשות. וזהו שכתב מהרי"ץ שם, שקדיש תתקבל אין קפידא לאמרו ולהתחנן על תפילת יום שעבר. ועדיין צ"ע. ומ"מ לענ"ד יפה עשו מדפיסי סידורי הבלדי וחלק מסידורי השאמי, שהדפיסו נפ"א במנחה. שאם מתפללים מנחה מבעו"י, יפלו על פניהם. ויש להעיר דלמנהג הבלדי שיש נפ"א בת"ב, מ"מ במנחה לא יפלו, וכמנהגם בשאר ימות השנה, דלא ליקרו עליהו יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. דבשאר ימים דלכו"ע שרי ליפול במנחה, הם אינם נוהגים ליפול. ובת"ב שיש אוסרים ליפול בו, הם נופלים גם במנחה. ובשלמא מי שנוהג כדברי מהרי"ץ לגמרי, שנופל במנחה גם בשאר ימים

שתילי זתים

(ח) כל שבעה. דאיתקש לחג, דכתיב (עמ"ס ח, י) והפכתי חגיכם וגו'. גם שאר וידויים ותחנונים, וכן והוא רחום,

זית רענן

רצג וז"ל, ומה שנוהגים בלילי האשמורות ליפול על פניהם, "לפי שהוא קרוב ליום, והיינו מאחר חצות הלילה", שאז מידת היום שהיא מידת הרחמים ממשמשת לבוא. כ"ז מבואר בשו"ע סימן קלא ס"ג וכו' ובדברי הפוסקים האחרונים, הרב הלבוש וכו' ומהר"ד משרקי בשת"ז וכו', עיי"ש. הרי שהבין בפשיטות שאין מחלוקת בזה, וגם לדעת מרן מאחר חצות מותר:

פק"ח כל שבעה ימי האבל. והטעם משום דאיתקש אבל לחג, דכתיב והפכתי חגיכם לאבל. והיקש זה מבואר בגמרא מו"ק דף כ ע"א, מניין לאבילות שבעה. דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, מה חג שבעה, אף אבילות שבעה, עיי"ש ובמפרשים. גם איסור מלאכה לאבל נלמד מהיקש זה, עיין מו"ק דף טו ע"ב, ורמב"ם פ"ה מהלכות אבל הל"ז. וכיון שהוקש אבל לחג לעניין שבעה ואיסור מלאכה, הוקש נמי לעניין שאין ליפול על פניהם. ועיין בספר ויצבור יוסף בר ח"א סוף פי"ד, וסביב לשולחן ד"ה לא. גם שאר וידויים ותחנונים, וכן נוסח והוא

סביב לשולחן

פע"ף ד נהגו שלא ליפול וכו'. יש עוד כמה ימים שלא נהגו ליפול בהם, כמפורש בסידורים. וחלק מהם נזכרו בשו"ע כל אחד במקומו, וכן לקמן ס"ו וס"ז. ויארצי"ט (יומא דהילולא) של לדיקס, יש מקהילות החסידים תלמידי מה"ר ישראל בעש"ט, שאינם נופלים בו. ומדקדקים בזה מאד, באופן שצריז ימות השנה אינם נופלים. והורגלו כ"כ בזה, עד שאם אירע שנופלים בצומה יום, שואלים הציבור למה נופלים היום. וצקהילותינו לא נשמע מעולם שימנעו מנפיל"א מטעם זה, מלכד ל"ג צעומר שהוא יומא דהילולא דרשב"י, כדלקמן ס"ו וצו"ר שם סקט"ז. ויש לעיין ביחיד המתפלל צביהכ"נ של חסידים שאינם נופלים מחמת יארצי"ט, האם יפול על פניו ויאמר והוא רחום לצדו מיד אחרי חזרת הש"ן, או עכ"פ אחרי שיגמרו כל התפילה. והנה לענין נפיל"א, נראה שלא יפול על פניו, לא מיבעיא אחרי שיגמרו כל התפילה, לפי שצריך ליפול מיד אחרי חזרת הש"ן כדלעיל ס"א. אלא אפילו אחרי חזרת הש"ן לא יפול, דכיון שנפיל"א רשות היא כדלעיל סק"ה, לא יפרוש מן הציבור. ועיין ז"ר לעיל סק"א. אבל לענין והוא רחום, נראה שהדבר תלוי אם הוא חובת גוצרא או לא, עיין צו"ר סק"ח. וכבר נתבאר שם לדקדק אינו חובת גוצרא, וא"כ א"כ לאמרו לצדו. ואפילו אחרי

שיגמרו כל התפילה, לא יאמרו, דומיא דבית האבל, וכמו שנתבאר שם. ונראה דאם טעה הש"ן וחשב שהיום אין נופלים ואמר הקדיש, יפלו אחר הקדיש. ואף שצריך ליפול מיד אחרי חזרת הש"ן כדלעיל ס"א, מ"מ אינו מעכב כדי לצטלו לגמרי: שם לא בבית האבל. עיין הטעם בפנים סק"ח צ"ח ט"ו, דאיתקש אבל לחג. ומקורו צ"ח צ"ח ט"ו, והציאוהו ש"א. ומנאמי שכ"כ האו"ח הלכות אבל סק"א. אולם הלבוש סק"ד כתב טעם אחר בזה, כטעם שאין נפיל"א צלילה דלעיל סק"ו, שלא להגביר כח הדין ח"ו. כי האבל מידת הדין כבר מתוחה כנגדו, והוי כמו קינוח ח"ו, עיי"ש. ותמה עליו הרב מלבושי יו"ט סק"א למה בזה טעם מליצו, ולא הביא את הטעם שכתבו האחרונים צ"ח ט"ו. וכתב דנפק"מ להיכא שאין אצל צבית, דלטעם הלבוש אף בכה"ג אין נופלים, שהי מידת הדין מתוחה שם. אבל לטעם האחרונים דאיתקש אבל לחג, בכה"ג נופלים, שהרי אין שם אבילות. אלא שסיים די"ל דאין מידת הדין מתוחה כשאין שם אצל, וא"כ לשני הטעמים נופלים, עיי"ש. והחיד"א צברכ"י סק"ג כתב צ"ח ט"ו, שהם אין אצל צבית, אף שאומרים שם תפילה למנוחת הנפש, והמת יהיה לו נחת רוח, אומרים נפיל"א, דאין קפידא שלא לומר נפיל"א אלא כשהאצל שם. אבל מנהג עיה"ק ירושלים ת"ו שלא לומר נפיל"א אף אם אין שם אצל, ע"כ. וכן הסכמת רבים מן אחרונים שלא ליפול אף כשאין שם אצל, עיין כה"ח אות נט. ורבינו המחבר פסק לקמן סק"א דכשאין אצל צבית, נופלים. י"ל דס"ל שהעיקר כטעם הט"ו וש"א דאצל איתקש לחג. ועוד י"ל שהצין כסיום דברי מלבושי יו"ט, שאפילו לטעם הלבוש נופלים, משום דאין מידת הדין מתוחה כשאין אצל צבית. ואף שהעלה רבינו המחבר כאן טעם הט"ו וש"א דאצל איתקש לחג. מ"מ לקמן סק"א לא נמנע מלהביא טעם הלבוש, לענין שאין נמנעים מנפיל"א כשציל האצל שצא לציהכ"נ. ולא הביאו אלא אגב העתקת דברי השכ"ג, כי לא רצה לשנות לשונו. ועיקר כוונתו שם להביא הדין עצמו, שאין נמנעים מנפיל"א כשציל האצל שצא לציהכ"נ. וס"ל דלטעם דאצל איתקש לחג, נמי שייך טעם השכ"ג שאין נמנעים משום דעצדין עיקר משאר הקהל, דלא שייך בזה לא טעם דאיתקש לחג ולא טעם הלבוש. ועוד נשוב לזה לקמן בסמוך. ומה שלא הביא כאן גם טעם הלבוש, הוא משום דלא נפק"מ מידי וכמו שנתבאר, ודו"ק. והנה כיו"צ מצינו לענין ת"ב, שכתב מרן לקמן ס"ו שאין צו נפיל"א, והטעם כתב רבינו המחבר סק"כ משום דאיקרי מועד. וכ"כ מרן לקמן סימן תקנט ס"ד. ומהרי"ן צ"ח סדר ת"צ דף יא ע"ב כתב שמנהגיו [בצלדין] ליפול צ"ב. ודמה טעם הנוהגים שלא ליפול משום דאיקרי מועד, דמה מועד שייך לומר כאן, וכי מועד לשמחה הוא, אינו אלא מועד לזרה ולזקנה לשבור צחורי, עיי"ש וצו"ר שם בסיומן תקנט סק"א. ויש להעיר על דברי מהרי"ן, הלא גמרא ערוכה היא דאצל איתקש לחג לענין שבעה ולענין איסור מלאכה, ומטעם

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קלא

שתילי זתים

אין אומרים שם. ואפילו אחר שיצאו (טורי זהב סק"ט וסק"י). אבל ואני זאת בריתי אומרים שם (מגן אברהם סק"י בשם כנסת הגדולה הגה"ט):

סביב לשולחן

זה ג"כ אין נופלים צדית האכל, וכמו שביארנו צו"ר ריש סק"ח. וא"כ צת"צ נמי, אף שיום אצילות הוא, שפיר אין נופלין צו משום דאיקרי מועד, דמאי שנא מצית האכל. ומאי קא קשיא ליה למהרי"ץ. ועיין בספר ויצור יוסף צר ח"א פי"ד סימן יט. שו"ר להרב ערוך השולחן סק"ד שמתנה על טעם השצ"ל דאכל איתקש לחג, דנהי דדרשינן מכלן דאצילות שצעה דומיא דרגל, אכל לענין נפי"א מה שיך דומיא דרגל, ואדרבה הא הוי היפך מרגל. הלכך מסיק כטעם הלבוש, עיי"ש. וא"כ אפשר דמהרי"ץ נמי לא ס"ל הכא כטעם השצ"ל דאכל איתקש לחג, אלא כטעם הלבוש. ונראה שמהרי"ץ רמז לזה צע"ח מהדורא בתרא (הולאת הרש"ץ דף שטו ע"א) צענין קריאת ההלל צדית האכל, שכתב צמוך דבריו ו"ל, ולא תקשי מתחנות צדית האכל, דשאני התם שמעוררים הדין כנגדו, עיי"ש ודו"ק. ונתיישבו דבריו כהוגן. שהערה"ש עצמו כתב שם צסימן תקנט סק"ה דצת"צ אין נופלים משום דאיקרי מועד. ולכאורה קשה אמאי התם לא הוקשה לו טעם זה כמו שהוקשה לו כאן גבי צית האכל. ונראה דמשו"ה הוצרך לזכר טעם זה שם צסוס"י תקנצ ו"ל, והענין הוא לצסימן כי אנו מוצנחים צהשי"ת שעוד יתפכו הימים האלה למועדים ושמחה וי"ט, ע"כ. [וכבר הקדימו צביאור זה הרב סדר היום (ענין ת"צ), עיי"ש ובספר ויצור יוסף צר שם ד"ה ויש להמתקן]. וביאור זה הרי לא שיך הכא גבי צית האכל, הלכך דחה כאן טעם זה. ולעצם תמיהת הערה"ש על טעם השצ"ל, הנה אף שבידאי אין טעמו כפשוטו ממש, ודבריו עמוקים המה, מ"מ לענ"ד יש ליתן בזה קצת טעם, צהקדים לזכר דעצם ענין היקש אצילות לחג לענין שצעה ימים, הוא ללמדנו דזה לעומת זה נקצנו. דכשם שלא ישצו האדם די ספוק שמחתו צפחות משצעת ימים, כך לא יפיג אצילותו צפחות משצעת ימים, עיין תורה תמימה פרשת נח (צראשית ז הערה ז). וא"כ יש לומר דמניעת נפי"א צדית האכל, אינה מצד האכל, אלא מצד המת, שעכשיו הוא חג לו, שהולך לעולם שכולו טוב. והדברים עמוקים. ואם נכוניס דברינו, יש לזכר צאופן אחר דברי רבינו המחבר לקמן סק"א, שביאר אליצא דטעם הלבוש, טעם החילוק צין אכל שצא לציח"נ שאין נמנעים מנפי"א, לצין חתן שצא לציח"נ שנמנעים מנפי"א, כפי שהזכרנו לעיל צסמוך. די"ל שצכוונה מכוונת לא הזכיר שם טעם שצ"ל דאיתקש אכל לחג,

זית רענן

רחום שאומרים בשני וחמישי, אין אומרים שם, משום דהוקש לחג. כן מבואר בשב"ל סימן ל, הובא בב"י ובט"ז. ועיין סביב לשולחן ד"ה לא. והוסיף הט"ז, ואפילו אחר שיצאו המתפללים מבית האכל, אינם צריכים לומר לא נפי"א ולא שאר וידויים ותחנונים ונוסח והוא רחום. והטעם מבואר בט"ז, לפי שצריך ליפול מיד אחרי תפילת שמונה עשרה כדלעיל ס"א, וכיון שלא נפלו מיד אחרי התפילה, לא יפלו אח"כ כשיצאו. וכן נוסח והוא רחום, כיון שלא יכלו לאמרו במקומו בין התפילה לנפי"א, לא יאמרוהו גם אח"כ כשיצאו, עיי"ש. וזהו ג"כ טעם הוידוי בכל יום לפי מנהג השאמי, שהרי הם אומרים אותו לפני נפי"א, הלכך השתא לא יאמרוהו גם אח"כ כשיצאו. ולכאורה נראה לפי טעם זה, שהבלדי ומקצת מהשאמי שאינם אומרים נוסח והוא רחום וכל תיקון שני וחמישי ובכללו הוידוי, אלא אחרי נפי"א, כדלעיל סק"א, נהי שאין לומר נפי"א לאחר שיצאו, מ"מ והוא רחום וכל תיקון שני וחמישי ובכללו הוידוי יש לאמרם כשיצאו. אלא שלמעשה אין המנהג כן, ואינם אומרים כלום כשיצאו. ולענין קריאת ס"ת בשני וחמישי, עיין סביב לשולחן לקמן סימן קלה סי"ד ד"ה אין מביאים. ט"ז. ואף דבסק"ט כתב הט"ז ששאר המתפללים כשיצאו לבתיהם יאמרו שאר תחנונים כגון והוא רחום, משום דס"ל שהוא חובת גוברא בינינו, שקבענום בכל שני וחמישי, כמבואר בסימן קלד ס"א, עיי"ש. חזר בו בסק"י, מהאיי טעמא דלעיל. וכ"כ הפמ"ג במש"ז סק"ט, ועוד. וגם רבינו המחבר הבין כן מסקנת הט"ז. ופשוט. ומדברי מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ ח"ג סימן ד נראה קצת שהבין בהיפך, עיי"ש. אולם העיקר כמו שכתבנו שהט"ז חזר בו, וכדעת רבינו המחבר. ועיין לקמן סוף סק"א, ובז"ר שם. ונראה שחזר בו הט"ז גם מסברתו שהוא חובת גוברא, וס"ל השתא דאינו חובת גוברא, ועיין מה שכתבנו עפ"ז בסביב לשולחן ד"ה נהגו, ובז"ר לקמן סימן קלד שלהי סק"א. אבל פסוק ואני זאת בריתי וגו', לא ימושו מפיו וגו', שבתחילת קדושת וברא לציון, אומרים שם. ואע"פ שבת"ב מנהג השאמי שלא לומר פסוק זה, ואחד הטעמים הוא מפני שהכל בטלים בת"ב ואיך יאמר לא ימושו וגו', כדלקמן סימן תקנט סק"ד. שאני הכא שהאכל לבדו הוא שאסור בד"ת, אבל המתפללים שם חייבים. וכן מבואר חילוק זה בטור שם. וכן המנהג. ומנהג הבלדי לאמרו אפילו בת"ב, עיין למהרי"ץ בע"ח סדר ת"ב. וע"ע להר"ד אבודרהם עמוד רנז, שכתב שאין לאמרו בבית האכל, כיון שאכל אסור בד"ת. והאחרונים העתיקו דברי המג"א. עיין א"ר סק"ט:

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלא פא

הגהות מושמעות
בענין ד * אצל צמנחה, אף
על פי שמתפללין אצל
התינוק הנימול, אומרים
תחנון. מה שאין כן בחתן,
שאין אומרים תחנון כל היום
כשמתפללין אצל החתן:

בבית הכנסת ביום מילה, ולא כשיש שם חתן (ט). (הגה) ודוקא שהמילה או החתן באותו בית הכנסת. אצל אס אין המילה צריכת הכנסת, אף על פי שהיא צריכת הכנסת האחרת, אומרים תחנון (תרומת הדשן ח"צ סימן פ"א). וציוס המילה שאין אומרים תחנון, דוקא שחירת שמלין או התינוק * (י) (הגהות מיימוני פרק חמישי מהלכות תפילה). ולא

שתילי זתים

אחר שיצאו לביתם, אין נופלים ואין אומרים תחנונים (טורי זהב סק"י): (י) והוא הדין במנחה כשמתפללים אצל התינוק, אין נופלים (טורי זהב סק"א,

ט) מפני ששרויים בשמחה, ועת התעוררות מידת הרחמים, כמו בשבת ויום טוב. ולכן אין נופלים, שלא לעורר מידת הדין בעת הרחמים (לבוש סק"ד). גם

סביב לשולחן

דלטעם זה לא הוה קא ס"ד לימנע מנפ"א צציהכ"נ. דכיון שמניעת נפ"א אינה אלא מצד המת, לא שייך טעם זה אלא דוקא צצית האכל, לפי שנשמת המת נמצאת שם. אצל צציהכ"נ פשיטא דאין לימנע אף אס האכל שם, שהרי לא הוא סיבת המניעה, ולא דמי לחתן שהוא סיבת המניעה. משא"כ לטעם הלבוש שהמניעה היא מצד האכל לפי שמידת הדין מתוחה כנגדו, הוה אמינא דאף כשצא האכל לצציהכ"נ ימנעו מנפ"א, קמ"ל דלא:

שם ודוקא שהמילה או החתן וכו'. לפי מה שציאר רבינו המחבר סק"י וסק"א, נראה שיש חילוק בין מילה לחתן. חתן ציוס חופתו, המתפלל שחרית צציהכ"נ צציו, כל שלא נכנס לחופה, אף שצאותו היום לפני השקיעה הוא עתיד להיכנס לחופה, נופלים על פניהם. ואחרי שנכנס לחופה, אין נופלים כשהחתן נמצא שם. ומילה, מקום המילה או התינוק גורם שלא ליפול. הלכן צשחרית צציהכ"נ שיהיה שם המילה, אין נופלים, אפילו אס המילה תהיה שם רק צמנחה, וכמשמעות לשון מרן ורמ"א ורבינו המחבר. ועיין ו"ר סק"י. מיהו ראיתי בצפון נהר מצרים (הלכות נפ"א אות ז) שאס המילה נעשית בצוקר אחרי תפילת שחרית, אין נופלין צאותה תפילה. אכן אס עושים המילה צצית [או צאולס] צמנחת ערב, כמנהג שנתחדש עתה לדאבון לב, אזי צשחרית נופלין, אפילו אס צעל הצרית נמצא שם, שהרי אין למילה שייכות לתפילת שחרית, ע"כ. וכן העלה מופת הדור צשו"ת יצי"א ח"ג סימן יב, שאס עושים את המילה בצוקר, גס צמנחה אין נופלים, אס נמצא שם אחד מצעלי הצרית. אצל אס מאחרים את המילה עד סמוך למנחה, נופלים צשחרית, ורק צמנחה הסמוכה למילה אין ליפול, עיי"ש. ואין נראה כן דעת רבינו המחבר, אלא צמילה בכל גוונא נמנעים מנפ"א כל היום. אצל צחתן אין נמנעים אלא משנכנס לחופה ממש. וטעם החילוק צזה י"ל כמ"ש מהר"ח נאה בצפרו שנות חיים (סימן ח אות ו) שפסק צפשיטות שאין נפ"א צשחרית אף אס המילה נעשית צער. ולא דאמי לחופה, שאין אנו חייבים צצבד צחתן קודם החופה. ודי צמה שנהגו לצבדו צתפילה הסמוכה לחופה. אצל צעל צרית, כל יוס המילה אנו חייבים צצבדו, אפילו תהיה המילה צער, עיי"ש. אלא שטעמו הוה מצד שצריך לצבד את צעל הצרית, ולא מצד מקום השמחה, ודו"ק. וכן נחפשט המנהג שלא ליפול צכל יוס המילה. והסקים עמי מהר"ע צקים שליט"א:

שם אבל אם אין המילה בביהכ"נ וכו'. משמע מלשון רמ"א, שהעיקר תלוי צמילה, שאס המילה לא תהיה צאותו מקום שמתפללים צו, אע"פ שאחד מצעלי הצרית (אצי הצן או המוהל או הסנדק) שם, והס אינם נופלים משום דיו"ט שלהם הוה, מ"מ הציבור נופלים. ומדלא השמיט רבינו המחבר הגהת רמ"א, מוכח שהצין שזו היא ג"כ כוונת מרן כשתצ ולא צציהכ"נ ציוס מילה, היינו כשהמילה תהיה שם. והכי מוכח נמי מדצרי תה"ד צפסקים סימן פא, שהוה מקור דצרי רמ"א, עיי"ש. עוד מתצאר מן האמור,

זית רענן

פק"ט גם אחר שיצאו המתפללים לביתם מבית החתן או מביהכ"נ שיש שם חתן או מילה, אין נופלים, מן הטעם שנתבאר לעיל סק"ח גבי בית האבל. ואין אומרים תחנונים, כגון נוסח והוה רחום. ולעניין תחנונים, מלבד הטעם שנתבאר לעיל סק"ח גבי בית האבל, גבי מילה וחתן נתבאר בט"ז טעם נוסף, כיון שהיה בביהכ"נ (או בבית החתן) בשעת התפילה וחלה עליו השמחה, עיי"ש: סק"י אבאר העניין בקצרה. הנה מדברי רמ"א מתבארים שלושה דינים. א. מנהגם היה לעשות המילה בביהכ"נ, ואין נופלים שם אף אם בעלי הברית אינם שם, עיין סביב לשולחן ד"ה אבל. ב. דוקא במקום שבו יעשו את המילה אין נופלים. אבל אם מתפללים בביהכ"נ והמילה תיעשה במקום אחר, נופלים בביהכ"נ אף שבעלי הברית שם, עיין סביב לשולחן שם. ג. מנהגם היה לעשות המילה בשחרית, ולכן דוקא אז אין נופלים. אבל בתפילת מנחה נופלים, אף אם התינוק ובעלי הברית שם. ורבינו המחבר השמיט מהגהת רמ"א את הדין השלישי, מוכח שהסכים עמו בשני הדינים הראשונים, וחלק עליו בדין השלישי. וזהו שכתב וה"ה במנחה כשמתפללים אצל התינוק אחרי המילה, אין נופלים. משא"כ בשחרית, אם המילה תהיה שם, אין נופלים, אף

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קלא

מיקרי חתן אלא זיום שנכנס לחופה (יא) :

שתי"י זתים

שלא נכנס לחופה, נופלים (שם סק"י ושיירי כנסת הגדולה הגב"י סק"ז ופרי חדש סק"ד). וכל שבעה לא יבוא החתן

ושכן כתבו בית חדש ורש"ל: (יא) ומשנכנס לחופה, מילתא דפשיטא דכל שבעה מיקרי חתן. אבל כל

זית רענן

שעדיין לא הביאו את התינוק. ומה שהצריך רבינו המחבר במנחה שיהיה התינוק שם כדי שלא ליפול, נלע"ד שזהו דוקא כשהמילה היתה כבר. אבל אם המילה נעשית בצהרים ומתפללים שם מנחה לפני המילה, אין נופלים אף שעדיין לא הביאו את התינוק, דדמי למילה בשחרית שאין נופלים אפילו אם התינוק אינו שם. עוד נלע"ד שאם מתפללים מנחה מיד לאחר המילה, אף שהוצרכו לקחת את התינוק משם, אין נופלים, לפי שעדיין לא נגמרה השמחה לגמרי. אבל אם בעלי השמחה כבר הלכו משם עם התינוק, והאורחים רוצים להתפלל שם מנחה, נופלים, לפי שכבר נגמרה השמחה לגמרי. והעולה מן האמור לדעת רבינו המחבר. א מילה שנעשית בביהכ"נ בבוקר, אין נופלים שם בשחרית, אף שהתינוק ובעלי הברית אינם שם. וצ"ע אם זהו דוקא כשהמילה נעשית מיד לאחר תפילת שחרית, או אפילו לאחר שעה או יותר, וכבר הלכו המתפללים, ולמילה באים אנשים אחרים. עוד צ"ע כשעושים המילה בביהכ"נ בצהרים, האם יפלו שם בשחרית. ומשמעות לשון מרן שסתם וכתב ולא בביהכ"נ "ביום מילה", משמע כל היום. ומ"ש רמ"א שמלין "אז" התינוק, דמשמע שאם אין מלין אז, אלא מאוחר יותר, נופלין אף בשחרית, אינו מוכרח, די"ל שכוונת רמ"א לאפוקי מנחה שנופלים. ועיין סביב לשולחן ד"ה ודוקא. ב מלו בביהכ"נ בשחרית ולא נפלו, וכשהתפללו מנחה היה התינוק שם, כגון שעשו הסעודה מאוחר יותר והתפללו אז מנחה, אין נופלים. ג מילה הנעשית בצהרים ומתפללים שם מנחה לפני המילה, אין נופלים אף שעדיין לא הביאו את התינוק. וכן אם מתפללים מנחה מיד לאחר המילה, אף שהתינוק אינו

סביב לשולחן

דציהכ"נ ששם תהיה המילה, אין נופלים, אפילו אם צעלי הצרית אינם נמצאים שם כלל. ועוד מתבאר, שאין חילוק בכל זה בין אם תהיה המילה צדיהכ"נ או צדיה וכו"ב, בכל גוונא מקום המילה לצדו הוא הגורם שלא ליפול. ומרן ורמ"א שהזכירו ציהכ"נ, אורחא דמילתא נקטו ולא דוקא. אולם המג"א סק"א כתב שם כנה"ג, שמנהג כל המקומות שאפילו המילה צדיה אחר, אין נופלים צדיהכ"נ שמתפללים שם צעלי הצרית, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיט זאת, ופסק דעת רמ"א, וכדבר האמור. ולפ"ז לדין שאין מלין צדיהכ"נ אלא צדיה כידוע, לעולם אין נמנעים מנפ"א צדיהכ"נ שחרית או מנחה, אף אם צעלי הצרית מתפללים שם. ושמעתי מפי הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל, שצדיהכ"נ אלשיך צדיהכ"נ נעא, מעולם לא נמנעו מנפ"א, אף שהר"ר משה יצחק הלוי זצ"ל היה מתפלל שם, והוא היה המוהל הקצוע צדיה, ע"כ. וזוהי עדות נאמנה, המתאימה לסברת רבינו המחבר. אלא שאחר זמן ראיתי להרש"י (אחיו הגדול של הר"ר משה הנז"ל) בשו"ת דברי חכמים סימן לב שהעיד צדיהכ"נ וכו"ל, וזכור אני כשהייתי צנועא, לא היו נופלים על פניהם כשהיה אחד מצעלי צרית צדיהכ"נ שיהא. ופעם אחת ראיתי אחד הרבנים שהיה המוהל צדוה היום, ויאל מצידיהכ"נ כדאי שהציור יאמר נפ"א וכו", עיי"ש. וראה שם מה שדן דעת מרן ועוד. וכ"נ גם מעדות מהר"י לוציני זצ"ל שהוצאה בתכלאל המבואר בקונטרס הערות סקס"ד, עיי"ש. ובספרו ויצור יוסף בר ח"א פ"ד התעלם ממילה, עיי"ש. ואפשר שהיו שם מנהגים חלוקים בזה. א"נ אצי הצי והסנדק לעולם החשיצו אותם כצעלי צרית, כיון שאינם כן בכל יום, והיו נמנעים מנפ"א צדיהכ"נ. משא"כ המוהל, שכמעט בכל יום יש לו מילה, אילו ימנעו צדיהכ"נ, נמצא שצדיהכ"נ שלו כמעט לעולם לא יפלו על פניהם, וזה לא יתכן, הלכך לא נמנעו צדיהכ"נ. א"נ היה יואל מצידיהכ"נ, וכעדות הרש"י דלעיל. ומ"מ המנהג הפשוט יותר צדוה האחרונים גם צדיהכ"נ, שאין נופלים צדיהכ"נ שמתפלל שם אחד מצעלי הצרית, ואפילו אם

שם, אין נופלים. אבל אם בעלי השמחה כבר הלכו משם עם התינוק, נופלים. ד בזמנינו שעושים את המילה באולם, או בבית כמנהג הרבה קהילות בתימן, אפילו אם נעשית המילה מיד לאחר היציאה מביהכ"נ, נופלים בביהכ"נ אפילו אם בעלי הברית שם. וכל זה כתבתי לדעת רבינו המחבר. אבל כבר כתבנו בסביב לשולחן ד"ה אבל, שהמנהג

בזמנינו שבכל יום המילה אין נופלים כשאחד מבעלי הברית נמצא שם:

סקי"א הנה מלשון רמ"א דנקט ולא מיקרי חתן אלא ביום שנכנס לחופה, משמע תרתי. חדא, שאפילו אם יכנס לחופה רק במנחת ערב, אין נפ"א בשחרית, וכמ"ש רמ"א לעיל בסמוך, והשמיטו רבינו המחבר. ותו, מדכתב ביום שנכנס לחופה, משמע דאתא לאפוקי שאר שבעת ימי המשתה, שנופלים בהם, וכמשמעות לשון שבלי לקט

זית רענן

סביב לשולחן

שהביא מרן בב"י דנקט ביום חופה, עיי"ש. וכ"כ להדיא הלבוש סק"ד, דדוקא ביום החופה אין נופלין ולא יותר. ועיי' מג"א סק"ב, ולב"ש על הט"ז סק"י. אבל רבינו המחבר הסכים לדעת החולקים ע"ז. וזהו שכתב ומשנכנס לחופה, מילתא דפשיטא דכל שבעה ימים מיקרי חתן ואין נופלין. וס"ל לרבינו המחבר דיש להעמיס כוונה זו בלשון רמ"א, דלא אתא לאפוקי אלא

תהיה המילה צמנחה וצמקוס אחר. ועיי' ז"ר סק"י וסקי"א. וכן דעת הרש"ה שם, עיי"ש. וכן נדפס צסידורים שלנו. וכן עיקר. וכ"כ מו"ר צעריכת שולחן ס"ט, שמקום המילה או אחד מצעלי הצרית, פוטרים מנפ"א, עיי"ש. וכן שמעתי מפי מהר"ע צסיס שליט"א, שאין נפ"א כשאחד מצעלי הצרית נמצאים שם. ואם ירצה, ילא המוהל או הסנדק או אצי הצן מציהכ"נ צסוף חזרת הש"ך, ע"כ:

יום שלפני החופה, וכמו שהבין הפר"ח, עיי"ש. ולפיכך לא השמיט דברי רמ"א בזה. אבל כל זמן שלא נכנס לחופה, נופלים. ר"ל דיש שנהגו שאפילו לא נכנס לחופה אלא עד הערב, אין נופלין כבר בשחרית. ונזכר מנהג זה בתה"ד סימן פ (כ"כ הפר"ח בשמו. אבל בתה"ד משמע דוקא כשהחופה מבעוד יום, עיי"ש). וכ"כ רמ"א בהגהה המושמטת הנז"ל. וכן משמעות לשון רמ"א כאן דנקט ביום שנכנס לחופה. ואין דעת רבינו המחבר כן, אלא כל זמן שלא נכנס לחופה נופלים, שהרי עדיין לא נקרא חתן. שם. בט"ז מבואר רק עניין שאר שבעת ימי המשתה. ושכ"ג ופר"ח. שם מבואר גם עניין שבעה ימים, וגם דבעינן כניסה לחופה. גם הרדב"ז בתשובותיו ח"א סימן קצט דחה דברי תה"ד, עיי"ש. ומהרי"ך בהגהותיו על השו"ע העתיק דברי הרדב"ז וז"ל, ומהר"ר ישראל [בעל תה"ד. אב"מ] כתב דאפילו לא נכנס לחופה עדיין. וראיה מערב פסח דאין נופלים אע"ג דלא נשחט הפסח. ולא ראינו מימינו מנהג זה, שעדיין לא נקרא חתן. ושאיני ערב פסח שהיא [מצוה] מוטלת על כל ישראל, [וכולם שמחים בשמחת הפסח, ואפילו מן הבוקר הם עסוקים בפסח שיהיה מוכן להם לבין הערבים]. והיה אפשר ללמוד מראיתו לפטור החתן מנפ"א. אבל לפטור כל הקהל בשבילו, אין משם ראיה. ומשנכנס לחופה אין נפ"א בביהכ"נ כל שבעה, כל זמן שהחתן שם. רדב"ז החדשות (ח"א) סימן קצט, עכ"ל בתוספת השלמות מתוך עצם תשובת הרדב"ז. גם מהר"י בדיחי בחידושים שבסוף שו"ת חן טוב עמוד רלז, העתיק תמצית תשובת הרדב"ז, עיי"ש. ומדברי הרדב"ז יש ללמוד קצת דהחתן עצמו ביום חופתו אינו נופל, עיי"ש ודו"ק. ומבואר מדברי רבינו המחבר ומהרי"ך דבעינן כניסה לחופה ממש. הלכך אפילו אם תהיה החופה מבעו"י, נופלים בשחרית, שאינו נקרא חתן אלא בכניסתו לחופה. וכ"מ מדברי השכ"ג והרדב"ז והפר"ח הנז"ל. וע"ע למהר"א נדאף בהגהה על דברי מהר"י בדיחי בחן טוב שם, שהעיד בזה"ל, ואנן נהיגין כמהר"י ז"ל, ע"כ. כלומר שמנהגינו כסברת בעל תה"ד. וכן העתיק מו"ר בעריכת שולחן ס"י. ולענ"ד אין זאת אלא מפני שלא ראו דברי מהרי"ך ורבינו המחבר הסוברים כהרדב"ז. ואילו היו רואים דבריהם, לא היו חולקים עליהם ונוהגים כתה"ד. וכ"כ לי מהר"ע בסיס שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א שהעיקר כדעת הרדב"ז. ואף די"ל מי לנו גדול ממהר"א נדאף הבקי במנהגים. ומהרי"ך אינו אלא מעתיק, ולא גילה דעתו כיצד המנהג. מ"מ הרי גם רבינו המחבר העתיק כדברי הרדב"ז, דמשמע שכן המנהג פשוט. ואפשר שלפי המציאות בתימן אתי שפיר, כי הקידושין היו בלילה, ובבוקר עשו את החופה, וא"כ היתה שם שמחה כבר בשחרית שלפני החופה כידוע. ולפ"ז בזמנינו שעושים את הקידושין והחופה ביחד, ולא עוד אלא שרוב החופות נעשות בלילה, אף מהר"א נדאף יודה שנופלים בשחרית שלפני כן, ודו"ק. וכל שבעה לא יבוא החתן לביהכ"נ, כדי שלא ימנעו מנפ"א בשבילו (ט"ז). וכ"כ המשנ"ב סק"ו. [ומלשון הט"ז ורבינו המחבר משמע קצת דעצם בוא החתן לביהכ"נ גורם לימנע מנפ"א. וא"כ אפילו החתן התפלל כבר, כל זמן שהוא בביהכ"נ אין נופלים. ויש חולקים שאין לימנע מנפ"א אלא דוקא כשהחתן מתפלל עמהם, עיי' שו"ת אבני ישפה ח"א סימן כא, ושו"ת ויצבור יוסף להגר"י בר שלום שליט"א ח"ג סימן כא, וז"ר לקמן סוף סק"ב]. מיהו רבים מן האחרונים תמהו ע"ז, כיצד פטרו את החתן מתפילה בציבור. ועוד, אמאי לא סגי ליה להט"ז לומר שיצא החתן מביהכ"נ בשעת נפ"א. [לקושיא השנייה י"ל דהט"ז לשיטתיה אזיל, שכתב בריש סק"י דכיון שהיה בביהכ"נ בשעת התפילה, חלה עליו השמחה, וכמובא בז"ר לעיל סק"ט, ודו"ק. איתמר כהן]. ולדידן לא קשיא מידי, שהרי המנהג בתימן שבאים קרובי החתן וידידיו להתפלל עמו בביתו. ולא הביא רבינו המחבר דברי הט"ז אלא לומר שהחתן יתפלל בביתו עם קרוביו וידידיו, ששם היא השמחה שלהם. וכ"כ בספר שולחן העזר (ח"ב עמוד קיט) שטוב שהחתן יתפלל בביתו בעשרה. וראה עוד בספר תפילה כהלכתה פט"ו סקמ"א. מיהו יש שכתבו שאין לחתן להימנע מלבוא לביהכ"נ, כי אדרבה יש שמחה לציבור כשהוא בא, כדי להתערב בשמחתו ושלא לומר תחנון, עיי' כה"ח אות פז. וכ"כ בספר ארחות רבינו (ח"ג עמוד רי) בשם החזו"א, שאין לחוש לדברי המשנ"ב

שתי"י זתים

אלמון שנשא בתולה, או בחור שנשא אלמנה, אין נופלים תוך שבעה לנישואיהן. אבל אלמון שנשא אלמנה, דוקא תוך שלושה לנישואיו (שם סקט"ז). אם אין אָבֵל במקום שמת המת ומתפללים שם, אומרים תחנון (אליה זוטא סק"ה). גם במילת יתום שמת אביו קודם שנולד, אין אומרים תחנון ונפילת אפים (שיירי כנסת הגדולה שם סק"ח). אין אומרים הלל בבית האבל,

לבית הכנסת, שלא ימנעו בשבילו (טורי זהב שם). והטעם שנמנעים בשבילו, מפני שהוא שרוי בשמחה. ולפי שהוא מלך, אזלי בתריה כל הקהל. מה שאין כן באבל שהטעם שלא להגביר מידת הדין, אפילו כשהוא פֶּבֶית התפילה עבדין עיקר משאר הקהל ואין נמנעים בשבילו (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סקט"ו). ולא שנא חתן בחור שנשא בתולה, או

זית רענן

כידוע כ"ז מדברי הראשונים. ולא שנא חתן בחור דהיינו רווק, שנשא בתולה, או אלמון או גרוש שנשא בתולה, שכל אלו יש להם שבעת ימי המשתה, וחייב החתן לשמוח עם הכלה בשבעת הימים (כמבואר בשו"ע אבהע"ז סימן סד ס"א), וגם מברכים להם שבע ברכות בכל שבעת הימים (כמבואר שם סימן סב ס"ו). או בחור שנשא אלמנה או גרושה או יבמה, שאע"פ שאינו חייב לשמוח עמה אלא שלושה ימים (כמבואר שם סימן סד ס"ב. ושם נתבאר ד"א שחייב שבעה ימים), מ"מ הלא מברכים להם שבע ברכות בכל שבעת הימים (כמבואר שם סימן סב ס"ו). לפיכך בכל אלו ג"כ אין נופלים תוך שבעה ימים לנישואיהן. אבל אלמון שנשא אלמנה, שאינו חייב לשמוח עמה אלא שלושה ימים (כמבואר שם סימן סד ס"ב), ואע"פ שאין מברכים להם שבע ברכות אלא ביום הראשון (כמבואר שם סימן סב ס"ו), מ"מ מברכים להם ברכת אשר ברא בשלושת הימים הראשונים (עיין טור ואחרונים שם, וכן פסק מהרי"ץ בע"ח ח"א דף קע ע"א). לפיכך אין נמנעים מפני"א אלא דוקא תוך שלושה ימים לנישואיו. אבל לאחר שלושה ימים נופלין. זה הכלל, כשהנישואין הם ראשונים לחתן או לכלה או לשניהם, אין נופלים שבעה ימים. ואם הנישואין הם שניים לשניהם, אין נופלים שלושה ימים. אם אין אבל וכו' (אז"ו). עיין סביב לשולחן לעיל ד"ה לא. ולפ"ז פשוט שאם יש שם אשה אבלה, אין נופלין. וכ"כ ש"א. וה"ה לכלה אם מתפללים בביתה. אלא שבדרך כלל בעלה עמה. ואם החתן הלך לביתו מוקדם, והכלה נמצאת עדיין בעזרת נשים של ביהכ"נ, נראה שאינה פוטרת. שו"ר שכ"כ הילקו"י עמוד תיד. ופשוט שהנשים עצמן אינן נופלות על פניהן, מחמת הכלה. גם במילת יתום וכו' (שכ"ג). ואמר מר דהלכה זו העלה בתשובה, ושערי תשובתו ננעלו ולא זכינו לאורה. אבל משמע דפסיקא ליה דטעמא דאין נופלים על פניהם ביום המילה, לכבוד המצוה הוא, ולא לעשות יקר לאבי הבן.

דלעיל. וכ"כ רבים מפוסקי זמנינו. וכן המנהג פשוט כיום גם בקהילותינו, לפי שכבר נתבטל המנהג להתפלל בימות החול בבית החתן. ובזה יש ליישב למה לא אמרו גם גבי מילה, שלא יבואו בעלי הברית לביהכ"נ כדי שלא ימנעו מפני"א בשבילם, לפי שאין רגילות להתפלל בבית אבי הבן, וכ"ש בבית המוהל או הסנדק. לפיכך אין להם לימנע מלבוא לביהכ"נ להתפלל הציבור. משא"כ חתן, שהמנהג להתפלל בביתו, לפי שחתן דומה למלך ומצוה לכבדו. ועוד, דבעלי הברית אין להם אלא יו"ט אחד, משא"כ חתן שיו"ט שלו שבעה ימים, לכן נוהגים להתפלל בביתו ולא יבוא לביהכ"נ. ועוד, דבלא"ה לדעת רבינו המחבר גם אם יבואו בעלי הברית לביהכ"נ נופלים, כדלעיל בז"ר סק"י. והטעם שנמנעים מפני"א בשבילו כשבא החתן לביהכ"נ כמפורש בדברי מרן, מפני שהוא שרוי בשמחה, דמשו"ה הוא אינו נופל. ולפי שהוא מלך, דקיימ"ל חתן דומה למלך ומצוה לכבדו, משו"ה אזלי בתריה כל הקהל שבביהכ"נ, ונמנעים מפני"א בשבילו. משא"כ באבל שהטעם שאין נופלין בביתו הוא כדי שלא להגביר מדה"ד [הוא טעם הלבוש, עיין סביב לשולחן לעיל ד"ה לא], לכן אפילו כשהוא [האבל] מתפלל בבית התפילה [פירוש, בביהכ"נ], עבדין עיקר משאר הקהל שבביהכ"נ, ואין נמנעים מפני"א בשבילו. אבל האבל עצמו פשיטא שאינו נופל על פניו אפילו כשמתפלל בביהכ"נ, דשייכי ביה שני הטעמים, דהיינו טעם הלבוש הנז"ל והטעם דלעיל סק"ח. ומכאן יש ליתן טעם למה אליבא דרבינו המחבר אין נמנעים מפני"א מפני אחד מבעלי ברית, כמ"ש בז"ר לעיל סק"י, לפי שבעלי ברית אינם כמלך ואין מצוה לכבדם. ומאידך יש ליתן טעם למנהג שנתפשט בדורות האחרונים, שנמנעים מפני"א מפני אחד מבעלי ברית כמ"ש שם, לפי שמצות מילה מוטלת על כל ישראל אם לא מל אותו אביו. ומה שאמרו חייבים ב"ד למולו, היינו מפני שהם אחראים על כל ישראל,

שתי"י זתים

ומהרי"ל הלכות חנוכה עמוד תט. וכן כתב מגן אברהם כאן סק"י. וכן כתבו פרי חדש שם סק"ב וטורי זהב כאן סק"ט. ועיין עוד שם ס"ק ח' מה שכתבנו. ובחנוכה טוב שיקרא כל אחד בביתו (מגן אברהם שם):

זית רענן

לרש. וכיו"ב כתב רבינו המחבר לקמן סימן תקפד סק"א בשם המג"א לעניין שאין אומרים הלל בר"ה, דלקרוא תהלים ובכלל זה מזמורי ההלל מותר, שאינו דרך קריאת הלל, ע"כ. וה"ה בנדון דידן. ולפי דברינו מיושבים דברי החיד"א במחזיק ברכה סימן תרפג סק"א, עיי"ש. וראה עוד למופת הדור בשו"ת יבי"א ח"ד יור"ד סימן לג. שם וכו'. ובשכ"ג שם הביא עוד טעם אחר שלא לומר הלל בבית האבל, לפי שיש אומרים שיחיד אינו קורא את ההלל (עיין לקמן סימן תכב סק"ח). וה"ה לעשרה שפירשו מן הציבור (כגון בנדון דידן שפירשו מביהכ"נ ובאו להתפלל בבית האבל), דכחידים דמו, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיט טעם זה, משום דפוסק כדעת מרן לקמן סימן תכב ס"ב שאפילו יחיד קורא את ההלל, עיי"ש. ובעזה"י שם אבאר. ועוד, דהמג"א סק"י דחה טעם זה מכח דברי הטור בסימן תרצא, דכל עשרה מיקרו ציבור, עיי"ש. וע"ע שם סק"ח מ"ש. שם ציין רבינו המחבר למה שכתב כאן, ושכ"כ פר"ח וט"ז שם. וסיים שם בשם הפר"ח, ומיהו אם יש מקומות שנהגו לאמרו, אין מוחין בידם, ע"כ. והיינו לפי שרבים מן הפוסקים סוברים שקוראים את ההלל בבית האבל בין בר"ח בין בחנוכה. ועיין מה שנכתב לקמן בסמוך. ובחנוכה טוב שיקרא כ"א (משמע חוץ מהאבל. ועיין מה שנכתב לקמן בסמוך) את ההלל בביתו. דדוקא בר"ח שאין קריאת ההלל בו אלא משום מנהג, א"צ לקרוא את ההלל לאחר שיצאו מבית האבל. משא"כ בחנוכה, שקריאת ההלל בו היא משום חובת הודאה להשי"ת על הניסים הגדולים שעשה עמנו, דמשו"ה יש המצריכים לקרוא את ההלל אפילו בבית האבל, כמובא במג"א שם. לכן נהי דבבית האבל לא יקראוהו מן הטעמים הנז"ל. אבל לאחר שיצאו, כל אחד מהציבור יקראו בביתו בברכה. ולא דאמי לנפ"א ושאר תחנונים, שאין אומרים אותם אפילו לאחר שיצאו כדלעיל סק"ח, דהתם טעמא אחרת, הוא, כמו שביארנו בז"ר שם. ודעת מהרי"ץ בע"ח מהדורא בתרא (הוצאת הרש"ץ דף שטו ע"א) לקרוא את ההלל בבית האבל, בין בר"ח בין בחנוכה. ודחה את שלושת הטעמים שהובאו לעיל וז"ל, דאי מטעם שמחה,

שאינ אומרים דבר שמחה. ועוד, משום לועג לרש (משלי יז, ה), כי הנשמה אוננת שם, ואיך יאמרו (תהלים קטו, יז) לא המתים יהללו יה (שם סימן תכ"ב הגה"ט סק"ה בשם רוקח סימן שטז וספר תניא סימן סה והפרישה ובית חדש

וראה בברכ"י סק"ד מ"ש עוד בזה, ובכה"ח אות עג. ואגב דין נפ"א בבית האבל כתב רבינו המחבר, אין אומרים הלל בבית האבל. לא מיבעיא בר"ח שקריאת ההלל מנהג בעלמא וקוראים אותו בדילוג, כדלקמן סימן תכב ס"ב וסק"ו. אלא אפילו בחנוכה, שגומרין את הלל, וקריאתו אז היא מן הדין משום חובת הודאה להשי"ת על הניסים הגדולים שעשה עמנו, וכדלקמן סימן תרפג, אפ"ה אין קוראים אותו בבית האבל. והטעם לפי שאין אומרים דבר שמחה בבית האבל. וכ"כ רש"י בספר הפרדס (הלכות אבילות דף כב). והביא ראיה מהא דתניא באבל רבתי, אין שואלין שלום זא"ז בתוך העיר. בד"א בעיר קטנה, אבל בעיר גדולה מותר. והשתא בעיר קטנה אין שאילת שלום ביניהם, הלל בבית האבל, דכתיב ביה נגילה ונשמחה בו, לא כ"ש דלא לימרו. ותו איכא למילף מהא דר"ה (דף לב ע"ב) א"ר אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, מפני מה אין ישראל אומרים שירה (הלל) בר"ה. א"ל אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים נפתחים וישראל אומרים שירה. אלמא לאו אורח ארעא הוא. ה"נ לא שנא, ע"כ. ועוד טעם אחר שלא לומר הלל בבית האבל, משום וכו', כי הנשמה אוננת שם, וכדאיתא בזה"ק (ח"א דף ריט רע"א), אמר ר"י, כל שבעא יומין נשמתא אזלא מביתיה לקבריה ומקבריה לביתיה, ואתאבלת עלוי דגופא. אזלא ויתבא בביתיה, חמי לכולהו עציבין ומתאבלא, ע"כ. וכ"ה בפרקי דר"א פל"ד, והובא בספר הרוקח סוס"י שיג, ובשבלי הלקט הלכות שמחות סימן כא. ואיך יאמרו בהלל את הפסוק לא המתים יהללו יה, והרי הנשמה שומעת זאת, ונמצא שיש בזה לעג לרש, שהרי הנשמה אינה יכולה להלל עמהם. ואע"פ שרבים הם המתירים לקרוא מזמורי תהלים בבית הקברות כשכוונתו לכבוד המתים, ובכלל זה אומר את הפסוק לא המתים יהללו יה וכו'. שאני התם שאינו קורא בתורת הלל, אלא כקורא פסוקים. דמשו"ה מותר לקרוא ההלל שבתהלים בכל יום, אע"פ שאסור לקרוא הלל בכל יום כדאיתא בשבת דף קיח ע"ב, לפי שדרך קריאה שאני. משא"כ כשקורא זאת בתורת הלל, ומוציא המתים מן הכלל, הו"ל כלועג

ה' אם חלה מילה בתענית ציבור, מתפללים סליחות (יב), ואומרים וידוי, ואין נופלים על פניהם, ואין אומרים והוא רחום*:

ה שס בשם ר"י זר יהודה.
הגהות מושמעות
פע"ה * (הגה) בשחרית,
אפילו במקום שנוהגים לאמרו בלא זה:

שתי"ל זתים

(יב) שמצות מילה קיבלו עליהם בשמחה, לפיכך מניחים מקצת, ואין צריך להניח לגמרי (בית יוסף בשם שבלי לקט סימן כח):

זית רענן

הא ניחא לגבי האבל. אבל לגבי אחרים שאינם אבליים, למה ימנעו. ואפילו האבל עצמו צריך לקרוא ההלל, דלא גרע משירת הים ומשיר של יום שאומרים אותם בבית האבל. וטענת לא המתים יהללו יה, מיתוקמא ברשעים, דאפילו בחייהם עליהו כתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי. משא"כ הצדיקים, פשוט שההלל לא יפסוק מפיהם לעולם. [משמע שהבין מהרי"ץ שכל מיתו ישראל בחזקת צדיקים]. וטענת עשרה שפירשו, כבר דחאה המג"א. ולכן במקום שאין מנהג ידוע, יש לומר הלל בבית האבל. וכן העיד השכ"ג סימן תכב שמנהג כל בני ספרד לומר הלל, עכת"ד. וראה עוד מ"ש מהרי"ץ בתשובותיו פער"צ ח"ב סימן קטו. והמעייין היטב בדברי מהרי"ץ אלו, יראה שבזמנו לא היה מנהג ידוע בזה, מצד הסברה. וכ"נ מדברי רבינו המחבר, שלא הזכיר מנהג בזה. אלא דאיהו פליג וס"ל כדעת האוסרים, ולפיכך העלה סברתם בסתם. אלא שסיים שאם יש מקומות שנהגו לאמרו, דהיינו שיש להם מנהג ידוע לאמרו, אין מוחין בידם. ומוכח דבמקום שאין להם מנהג ידוע, אין לאמרו. ומ"מ המנהג הפשוט בדורות האחרונים שקוראים את ההלל בבית האבל אפילו בר"ח, וכ"ש בחנוכה. וכ"כ רבותינו חכמי תימן האחרונים, הרשי"ה בהגהותיו על ע"ח נדפסו בספר דברי שלום חכמים עמוד ערה, ומהרח"כ בשו"ת החיים והשלום סימן קמא, ומהר"י צובירי בסידור כנה"ג עמוד תשג. ונראה דאף לדעת רבינו המחבר, אם חל יום שביעי של אבילות בר"ח או בחנוכה, ועמדו המנחמים מאצלו, רשאי האבל לקרוא שם את ההלל, ובחנוכה קורא בברכה. דטעם לא המתים יהללו יה, לא שייך, לפי שכבר הלכה הנשמה למנוחתה ואינה אוננת שם. וגם טעם שמחה לא שייך, שכבר אינו אבל. וכ"כ הפת"ש (יור"ד סימן שעו סוף סק"ב) ועוד אחרונים. וכ"פ מופת הדור בשו"ת יבי"א ח"ד יור"ד סימן לג, עיי"ש:

פקי"ב שמצות מילה קיבלו עליהם בשמחה, עיין שבת דף קל ע"א. לפיכך מניחים מקצת, שאין נופלים על פניהם ואין אומרים והוא רחום. וא"צ להניח לגמרי, שלא לומר סליחות וידוי, משום דתענית ציבור הוא יום תפילה ותשובה, וכמ"ש רבינו המחבר לקמן סימן תקמט סק"ט, עיי"ש. ב"י וכו'. ועיין להשכ"ג בהגב"י סק"כ שכתב דה"ה לחתן. וכ"כ ש"א. ורבינו המחבר לא העלה זאת, משום דפשיטא שדין חתן כדין מילה, וכדלעיל ס"ד, וקיצר במובן. ומשמע מדברי השכ"ג שם, שאין חתן פוטר את הציבור מאמירת תחנון אלא דוקא כשבא לביהכ"נ ויושב אצל ההיכל כסדר החתנים, שבשביל שמחה זו נהגו שלא לומר תחנונים. אבל אם יושב על מקומו, הרי מחל על כבודו, ואומרים תחנונים, עיי"ש. ולכאורה נפק"מ למה שנוהגים בזמנינו שהחתן בא להתפלל בביהכ"נ, שאין להימנע מנפיק"א אא"כ כיבדוהו והושיבוהו ליד ההיכל. וראוי לכבדו בכך, לפי שחתן דומה למלך. ומנהג זה להושיבו ליד ההיכל, מצוי במקומותינו דוקא בשבת החתונה, אבל בשאר ימות החול אין מדקדקים בכך. אך בתימן שהתפללו אז בבית החתן, נהגו להושיבו במקום מכובד, לפי שחתן דומה למלך. ויש לדחות דהשכ"ג לא דיבר אלא בימים שלא נתבארו בדברי הפוסקים, אלא שיש נוהגים שלא ליפול בהם, כגון עשירי בטבת שנפל בערב שבת והוא יום שמיני לחופתו, או ביום החופה טרם כניסת החתן לחופה. בימים אלו דוקא כתב השכ"ג שצריך שיהיה רושם החתן ניכר, ולכן הצריכו דוקא

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלא פז באר הגולה

ו' בית יוסף.

ו' נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב (יג), ולא בט"ו בשבט (יד), ולא בראש חודש, ולא במנחה שלפניו, ולא בחנוכה, ויש אומרים גם במנחה שלפניו (וכן נוהגים). בפורים אין נופלים על פניהם (טו). (זל"ג צעומר אין נופלים (טז).

שתי"י זתים

ארבעה עשר וחמשה עשר באדר ראשון (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סק"ב ופרי חדש סק"ז): (טז) שכל אלו ימי שמחה הם, כמו שיתבאר כל אחד במקומו. וגם ראש

(יג) שהיה יום טוב גדול בזמן המקדש, עיין בגמרא בבא בתרא דף קכ"א (ע"א) (מגן אברהם סקט"ו): (יד) שהוא ראש השנה לאילנות: (טו) והוא הדין

סביב לשולחן

אין אומרים והוא רחוק. ומרן רבותא קמ"ל, דאפילו צמנית שמחמירין לומר סליחות וידוי, וסומכים על שמניחים קצת, והו"א שיאמרו גם והוא רחוק, כמו שאומרים אותו בכל תענית בכלל הסליחות, קמ"ל דלא אומרים, עכ"ד בתוספת ציבור. וכ"כ ש"א ציבור דברי רמ"א. ולדין ליכא רבותא כלל, שאין מנהגינו לומר והוא רחוק צמנית גרידא אלא כשהוא צמני או חמישי, וכמו שהוא בסדר ארבע תעניות שנתכלאל ע"ח וסידור כנה"ג, עיי"ש. ועיין ז"ר ריש סק"ב. מיהו מנהג רוצ השאמי כמנהג הספרדים המ"ל:

זית רענן

שיישב ליד ההיכל. ואם אין החתן יושב ליד ההיכל, נופלים. אבל בשבעת ימי המשתה ממש, אפילו אינו יושב ליד ההיכל, אין נופלים. וי"ל. וצ"ע. ומ"מ משמעות דברי שאר פוסקים דבשבעת ימי המשתה בכ"ג אין נופלים, דהא נקטו סתם כשיש שם חתן. וכן יש להוכיח ממ"ש רבינו המחבר לעיל סק"א בשם הט"ז, שלא יבוא החתן לביהכ"נ כדי שלא ימנעו בשבילו, ע"כ. ואמאי, יבוא ולא ישב ליד ההיכל ולא ימנעו. אלא ודאי שאפילו בכה"ג אין נופלים. ועיין מ"ש בז"ר שם האם

גם כשאנו מתפלל עמהם אין נופלים, ודו"ק:

סק"ג שהיה יו"ט גדול בזמן בית המקדש, כדתנן בתענית דף כו ע"ב, אמר רשב"ג, לא היו ימים טובים לישראל בט"ו באב וכיוה"כ, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, ע"כ. עיין בגמרא ב"ב וכו'. שם אמרו הרבה טעמים למה היה ט"ו באב יו"ט וז"ל, אמר רב יהודה אמר שמואל, יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה וכו'. רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל וכו'. רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן, יום שכלו בו מתי מדבר וכו'. עולא אמר, יום שביטל בו הושע בן אלה פרדסאות שהושיב ירבעם על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל וכו'. רב מתנה אמר, יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה וכו'. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה וכו', עיי"ש. וכ"ה בתענית דף ל ע"ב. ובכל ענייני הימים שאין נופלים בהם, יש אריכות גדולה בספר ויצבור יוסף בר ח"א פי"ד, לכל יום ויום עיי"ש, דאכמ"ל:

סק"ד שהוא ר"ה לאילנות, כדתנן בריש ר"ה, וכב"ה דהלכתא כוותיהו. וכ"כ המג"א סקט"ז. [והרבה פעמים לא הזכיר רבינו המחבר את המקור, כיון שהוא כ"כ פשוט וידוע לכל]. ועיין לקמן סימן תקעב ס"ג, וסימן תקעג סק"ח. ואע"ג דמדינא אין ביום זה שום שמחה, כי אינו אלא לקביעת השנים לענין מעשרות כדפירש רש"י התם, מ"מ ועיין למהר"י צובירי זצ"ל בספרו ויצבור יוסף בר (ח"א פי"ד סימן טו) שביאר יפה למה אין בו נפי"א. עוד כתב המג"א שם בשם כנה"ג בהגב"י בשם תיקון יששכר (ביאור קביעת השנים חודש שבט) וז"ל, ונוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות, ע"כ. והובא ג"כ בפר"ח סק"ו. ובהרבה קהילות (אשכנזים וספרדים) נהגו ללמוד ג"כ משנה או זוהר המדברים בענין הפירות, ומרבים בברכות. ועיין בספר פרי עץ הדר, המיוחד לענין זה. ורבינו המחבר השמיט דברי הכנה"ג והמג"א והפר"ח, לפי שאינו נוהג אצלינו כלל. ובדורנו כבר נתפשט אצל רבים מבני קהילותינו, לעשות כן או עכ"פ לאכול פירות:

סקט"ו וה"ה י"ד וט"ו באדר ראשון. וכ"כ מרן בשו"ע לקמן סימן תרצז. ובכל המקומות אין נופלים על פניהם בשני הימים הללו, דהיינו שהמקומות המוקפים חומה מימות יהושע בן נון שעושים פורים ביום ט"ו, אין נופלים על פניהם גם ביום י"ד. וכן שאר מקומות שעושים פורים ביום י"ד, אין נופלים גם ביום ט"ו. ומרן דנקט פורים, קיצר במובן:

סקט"ז שכל וכו' כמ"ש כל אחד במקומו. ר"ח, בסימן תיט. חנוכה, בסימן תרפג. פורים, בסימן תרצז. ל"ג בעומר, בסימן תצג ס"ב. וגם ר"ח יש בו טעם נוסף, דאיכרי מועד, כדאיתא בגמרא ר"ה דף יט ע"א. ומעשה באחד

באר הגולה פת אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלא

ז שס.

זערצ יום הכפורים אין נופלים (יז), וכן זערצ ראש השנה, אפילו שחרית (יח) (מנהגים):
ז'ומנהג פשוט שלא ליפול על פניהם בכל חודש ניסן (יט), ולא בתשעה
באב (כ), ולא בין יום הכפורים לסוכות (כא), (הגה) ולא מתחילת ראש חודש סיון
עד אחר שזעזע (כב):

שתי"י זתים

בסייעתא דשמיא: (יח) עיין סימן תקפ"א סעיף ג',
ומה שנכתוב שם (סקי"ב) בסייעתא דשמיא: (יט) עיין
סימן תכ"ט (ס"ב): (כ) דאיקרי מועד (לבוש סימן תקנ"ט
סק"א): (כא) עיין סימן תרכ"ד (סוף ס"ה). והוא הדין שאר
חודש תשרי (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סקי"ב). מפני שהוא
מושבע במצוות (פרי חדש סקי"ז): (כב) ונוהגים עד
שלושה עשר ולא עד בכלל, מטעם דחג השבועות

חודש איקרי מועד (לבוש סקי"ז). ומעשה באחד שנהג
כל ימיו לומר נחם בבונה ירושלם, ואמרו בל"ג
בעומר, ונענש על זה, לפי שהוא יום טוב (מגן אברהם
סקי"ז בשם האר"י ז"ל שער הכוונות ענין ספירת העומר דרוש יב ד"ה ענין
מנהג). ובל"ג יום שאין בו נפילת אפים, אין ליפול
במנחה שלפניו (שיירי כנסת הגדולה הגב"י סקי"ג ופרי חדש
שם): (יז) עיין סימן תר"ד (ס"ב), ומה שנכתוב שם (סק"ה)

זית רענן

[מעשה זה הובא שוב במג"א לקמן סימן תצג סקי"ג,
והביאו רבינו המחבר שם סקי"ט. ושם מפורש שהמעשה
היה בגדול אחד. והוא הר"א הלוי ברוכים זיע"א,
כדאיתא בעז"ק שם. והרשב"י בעצמו התגלה להאר"י
ואמר לו שיש לו קפידא על הר"א ברוכים. וראה עוד
בשור"ת אג"מ או"ח ח"ג סימן פד] שנהג כל ימיו, דהיינו
בכל ימות השנה, לומר נחם בבונה ירושלם שבתפילת שמונה עשרה, כדרך שאומרים בת"כ [וגירסת הבלדי רחם,
ולא נחם, עיין ז"ר לקמן סימן תקנז סקי"א], ואמרו גם בל"ג בעומר וכו' שהוא יו"ט. דהיינו יומא דהילולא דרשב"י.
ועיין סביב לשולחן לעיל ס"ד ד"ה נהגו. וכל יום שאין בו נפיל"א, אין ליפול במנחה שלפניו (שכ"ג ופר"ח).
ושם כתבו דמ"ש מרן בשו"ע ולא במנחה שלפניו, אכולהו קאי, דכל יום שאין בו נפיל"א, אין נופלים ג"כ במנחה
שלפניו, עיי"ש. וע"ע להעו"ת סקי"כ שכתב דמשמע מלשון מרן דבט"ו באב ובט"ו בשבט נופלים במנחה שלפניהם,
אלא שלא נהגו כן, עיי"ש. ורבינו המחבר פירש דברי מרן כפירוש השכ"ג והפר"ח. וכן המנהג פשוט. שו"ר בלבוש
ס"ו שכתב דבערב יוה"כ וערב ר"ה, נופלים במנחה שלפניהם, עיי"ש. ורבינו המחבר סמך על מ"ש לקמן בסמוך
סקי"ח שציין לעיין בסימן תקפא ס"ג ובדבריו שם, וכוונתו למ"ש שם סוף סקי"ב לענין מנחה שלפני ערב ר"ה,
ומקורו מהמג"א סימן תרד סקי"א שכתב כן גם לענין מנחה שלפני ערב יוה"כ. ובעז"ה שם אבאר דין זה:

פקי"ז עס"י תר"ד וכו'. שם נבאר בעז"ה:

פקי"ח עס"י תקפ"א וכו'. שם נבאר בעז"ה:

פקי"ט עיין סימן תכ"ט. ושם סקי"ד כתב טעם המנהג, לפי שיצא רוב החודש בקדושה, עיי"ש שביאר את החשבון:
פק"ב דאיקרי מועד (לבוש סימן תקנ"ט). וכ"ה בשו"ע שם ס"ד. ויותר נכון לומר, "לבוש. ועיין סימן תקנ"ט".
והבן. וכ"ה מנהג השאמי. ומנהג הבלדי כדעת מהרי"ץ שחולק, וכמו שביארנו בז"ר שם בסימן תקנט סקי"א.
ועיין סביב לשולחן לעיל ס"ד ד"ה לא:

פקב"א עס"י תרכ"ד. שם סקי"ג הביא כמה טעמים למה אין מתענים בימים אלו, ולכן ג"כ אין בהם נפיל"א. וה"ה
שאר נופלים בשאר חודש תשרי (שכ"ג), דהיינו עד סוף חודש תשרי. והטעם מפני שהוא [חודש תשרי]
מושבע במצוות. לשון שביעה, דהיינו שהוא מרובה במצוות, תשובה, שופר, סוכה, ארבעת המינים, ערבה וניסוך
המים. ואע"פ שבין ר"ה ליוה"כ נופלים, שאני התם דימי סליחה וכפרה הם. פר"ח. הטעם לא הובא בפר"ח אלא
בשכ"ג שם. וצ"ל "שם":

פקב"ב ונוהגים שלא ליפול עד י"ג בסיון. ולא עד בכלל, דהיינו שביום י"ג נופלים. [ולא כמנהג שהביא רמ"א

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלא פט באר הגולה

ח "אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו כשמתפלל על הציבור (כג), אלא

ח מגילה כ"ב.

אם כן הוא בטוח שייענה כיהושע בן נון* (כד):

הגהות מושמעות

פעיף ח * (הגה) וכן אסור

לכל אדם ליפול על פניו בפשוט ידים ורגלים, אפילו אם אין שם אצן משכית (הגהות אשירי סוף פרק תפילת השחר, ורי"ש סימן תי"ז). אבל אם נוטה קצת על דרך מותר, אם אין שם אצן משכית. וכן יעשו ציוס כיפור כשנפלין על פניהם, (אם) [אין] יעשו שם עשזים כדי להפסיק בין הקרקע. וכן נוהגין (מרדכי):

שת"י זתים

אם לא ייענה, שמהרהרין אחריו שאינו ראוי ליענות. אבל בינו לבין עצמו, או כשנופל עם הציבור בשעה שכולם נופלים, לית לן בה (לבוש סק"ח). ושאר כל אדם, כל שמטה על צידו, שרי אפילו מדרבנן,

יש לו תשלומין כל שבעה. ואין לחוש לספיקא דיומא (שיירי כנסת הגדולה שם). וארבעה עשר באייר אין בו נפילת אפים (שם ופרי חדש סק"ז): (כג) ובפני הציבור (רא"ש מגילה פ"ב סימן ד וטור): (כד) דכסיפא ליה מילתא

סביב לשולחן

שלמה או"ח סימן שלא. וימים ג' ד' ה' צסיון, הם שלושת ימי ההגבלה. ויום ו', הוא חג השבועות:

שם עד אחר שבועות. דהיינו שמיני צו, שהוא אסור חג, כדלקמן בהגהה סימן תלד, עיי"ש (מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע). ואין לדקדק מדצריי דס"ל כדעת רמ"א דלאחר מכן נופלין, שהרי מאידך בהגהה אחרת (הנאמיה צו"ר סק"ז) ציאר המנהג הידוע שאין נופלים עד י"ג ולא עד צלל, וכמ"ש רצינו הממחר צסק"צ. אלא ודאי לא כתב מהרי"ץ כן רק צציאר דצרי רמ"א:

זית רענן

בהגהה שאין נופלין עד אחר שבועות, דמשמע דלמחרת שבועות נופלים. ועיין סביב לשולחן ד"ה עד]. מטעם דחג השבועות יש לו תשלומין להביא קרבנות שלמי חגיגה כל שבעה ימים. וכיון שמונין שבעה ימים אלו של תשלומים, עם היו"ט עצמו שהוא ששי בסיון, נמצא שהם ששה ימים אחרי שבועות, ומסתיימים ביום י"ב, וביום י"ג נופלים. ואין לחוש לספיקא דיומא (שכ"ג). ר"ל דיש שנהגו שלא ליפול בחו"ל גם ביום י"ג. וטעמם משום שעושים בחו"ל שני ימים טובים מספק, ואם יו"ט

שני של גליות (ז' בסיון) הוא עיקר, נמצא שהוא הראשון לשבעה ימים של תשלומים, והיום השביעי הוא יום י"ג. ואע"פ שאנו בקיאים בקביעות החודש ובודאי יו"ט ראשון (ו' בסיון) הוא העיקר, מ"מ כדי שלא יבואו לזלזל ביו"ט שני, מתחילים למנות שבעה ימים מיו"ט שני. אבל אין אנו נוהגים כן, אלא מתחילים למנות מיו"ט ראשון שהוא העיקר, ונופלים ביום י"ג. ולא חיישינן שמא יבואו לזלזל ביו"ט שני, דלא חיישינן להכי אלא בו ביום, אבל כל שאינו בו ביום, לא חיישינן שיבואו לזלזל בו. וכן הוא מנהגינו פשוט. וזהו שכתב מהרי"ץ בהגהותיו על השו"ע במ"ש המג"א דיש מקומות נוהגים שלא ליפול "שבעה" ימים אחר שבועות, וז"ל, צ"ל "חמשה". וזיל בתר טעמא. ופשוט, עכ"ל. ור"ל דלפי שאנו בקיאים בקביעות החודש ומונים שבעה ימים מיו"ט ראשון שהוא העיקר, ואח"כ בא יו"ט שני של גליות, נמצא שעד י"ג הם חמשה ימים אחרי חג השבועות. וכ"כ המחזה"ש בביאור דברי המג"א. וי"ד באייר, שהוא פסח שני, אין בו נפי"א. וכן המנהג פשוט:

סקב"ג ובפני הציבור. כלומר, שני תנאים יש לאיסור זה. האחד, שמתפלל על הציבור, כמ"ש מרן. והשני, שנופל לבדו בפני הציבור, שבאופן זה שייך הטעם דכסיפא ליה מילתא, וכדלקמן בסמוך סקב"ד. רא"ש וטור. וכ"כ ש"א. וע"ע פר"ח סק"ח:

סקב"ד והטעם משום דכסיפא ליה מילתא, דהיינו שמתבייש, אם לא ייענה, כיון שמהרהרין הציבור אחריו שאינו ראוי ליענות, לפי שאינו הגון. אבל בינו לבין עצמו, דהיינו בביתו, או בביהכ"נ שלא בפני הציבור [שאז לא שייך הטעם הנז"ל], אפילו מתפלל על הציבור, או אפילו כשנופל עם הציבור בשעה שכולם נופלים, אפילו שהוא מתפלל על הציבור, לל"ב. דאף אם ח"ו לא ייענו, לא הוי גנאי כ"כ לאדם חשוב, דלא עדיף הוא משאר הציבור. ועיין ז"ר לעיל סק"ה. ושאר כל אדם וכו'. פירוש, דאדם חשוב אסור ליפול וכו' אפילו שלא על רצפת אבנים. אבל בשאר כל אדם לא מצינו איסור ליפול על פניו אלא כשהוא בפשוט ידים ורגלים ועל רצפת אבנים. וכדי שיתברר העניין היטב, אקדים הקדמה קצרה. כתוב בתורה (ויקרא כו, א) ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה. והיינו אפילו כשמשתחוה לה'. ואין חילוק בין אבן משכית לרצפת אבנים, דחדא מילתא נינהו. ואם השתחוה עליה לה', לוקה. וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות ע"ז הל' ו-ח, עיי"ש. עוד כתב וז"ל, ואינו לוקה עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן, ונמצא כולו מוטל עליה, שזו היא השתחויה האמורה בתורה. במה דברים אמורים, בשאר הארצות. אבל

קלב דין קדושת ובא לציון:

ובו שני פעימים:

א *מתרגמין קדושת ובא לציון (א). יוצריך לזהר בו מאד לאמרו

שתילי זתים

ואמרנו הקדושה שתי פעמים ביוצר ובתפילה, תיקנו סדר קדושה, משום שבתחילה גזרו מלכות על ישראל שלא יענו קדושה בתוך התפילה, והיו אורבים להם. ולאחר התפילה כשהיו האורבים הולכים, היו קוראים וקרא זה אל זה וכו', דהיינו

ואפילו בפישוט ידים ורגלים, ואפילו על הרצפה (כן נראה מדברי כסף משנה פרק ששי מהלכות עבודה זרה הל"ו.

וכן כתב פרי חדש סק"ח):

סימן קלב (א) וזה הוא הנקרא סדר קדושה, מפני שיש בה כל הקדושה. ואף על גב שכבר

זית רענן

דהיינו שנוטה קצת על צידו, או אם היה בפישוט ידים ורגלים ושלא על הרצפה ונוטה קצת על צידו דלא הוי פישוט ידים ורגלים ממש, ג"כ מותר. ורבינו המחבר השמיט הגהה זו, דס"ל דלא גזרו רבנן אלא בדרך השתחויה על רצפת אבנים, שפניו טוחות בקרקע, אף בלא פישוט ידים ורגלים. אבל כל שאינו על רצפת אבנים, לא גזרו רבנן אף שהוא בפישוט ידים ורגלים. וכן כל שהוא דרך קידה ואין פניו טוחות בקרקע, שרי אפילו על רצפת אבנים. וכל שמטה על צידו, שרי אפילו בפישוט ידים ורגלים ואפילו על רצפת אבנים, וכמו שנתבאר. וראה עוד מה שהקשה הפר"ח על רמ"א, ומ"ש עליו המאמר סקט"ז, ובספר ויצבור יוסף בר ח"א פי"ד סימן טז. גם מה שסיים רמ"א בהגהה לפי שיטתו, דביוה"כ נהגו להציע עשבים על הרצפה להפסיק בינם לבין הקרקע, או יטו על הצד, עיי"ש. זהו לפי מנהגם שנופלים על פניהם בסדר העבודה, ואין מנהגינו כן. ועיין להמג"א סק"כ שכתב דרצפת לבנים אינה אסורה, משום דאבן כתיב, ולבנה לאו אבן היא, כדכתיב (בראשית יא, ג) ותהי להם הלבנה לאבן. ושכ"מ מהרמב"ם שם הל"ו, עיי"ש. ולא ידעתי למה השמיטו רבינו המחבר. ושמה היינו מפני שלא היה מצוי. ובפרט שדעת רבינו המחבר להקל בזה אפילו על רצפת אבנים ממש כל שמטה על צידו, וכן הוא המנהג פשוט להטות על הצד. משא"כ המג"א הוכרח למצוא דרך היתר, לפי מנהגם להחמיר בזה כשיטת רמ"א, והבן:

סימן קלב פק"א ואע"ג שכבר אמרנו וכו' ביוצר ובתפילה, מ"מ תיקנו לומר שוב סדר קדושה אחרי התפילה, משום שבתחילה גזרו וכו', והיו האויבים אורבים להם לראות אם יאמרו קדושה בתפילה. ולאחר התפילה וכו' היו קוראים פסוק וקרא

במקדש מותר להשתחוות על האבנים, שנאמר בארצכם, בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על האבנים המפוצלות במקדש. ומפני זה נהגו כל ישראל להציע מחצלאות בבתי כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש ותבן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן, הולך למקום אחר ומשתחוה, או שוחה על צידו ומטה, כדי שלא ידביק פניו באבן. כל המשתחוה לה' על האבנים המפוצלות בלא פישוט ידים ורגלים, אינו לוקה, אלא מכין אותו מכת מרדות, עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ם, שאינו אסור מן התורה אלא בדאיכא תרתי לגריעותא, דהיינו כשמשתחוה בפישוט ידים ורגלים, וגם על רצפת אבנים דוקא. וחכמים אסרו כל שפניו טוחות בקרקע, אף בלא פישוט ידים ורגלים. אבל כל שמטה על צידו, שרי וכו' ואפילו על הרצפה של אבנים. וכן כל שהוא דרך קידה ושחיה בתפילה, בלא שפניו טוחות בקרקע ובלא פישוט ידים ורגלים, אפילו על רצפת אבנים, או אם הוא בפישוט ידים ורגלים שלא על רצפת אבנים, אין איסור כלל אפילו מדרבנן. כ"נ מדברי כס"מ וכו'. וכ"כ פר"ח. עיי"ש. וכל זה דלא כרמ"א בהגהה שלא התיר אפילו בנוטה על צידו אלא דוקא אם אין שם אבן משכית, דס"ל דביש שם רצפת אבנים, לא מהניא הטיה על צידו, כיון שהוא בפישוט ידים ורגלים. וכן אם הוא בפישוט ידים ורגלים אף שלא על רצפת אבנים, או אם הוא דרך קידה דהיינו שנופל על פניו על הרצפה אף בלא פישוט ידים ורגלים, ג"כ אסור מדרבנן, דגזרו קידה אטו השתחויה, ושלא על הרצפה אטו על הרצפה. ולא התיר אא"כ איכא תרתי למעליותא, דהיינו דרך קידה ובלא רצפת אבנים, דבזה לא גזרו רבנן. וכן אם היה נופל דרך קידה על רצפת אבנים אלא שאינה קידה גמורה,

שתי"ל זתים

מכל מקום סדר קדושה לא ביטלו, סברי שמא יגרום החטא. ועל כן אנו מסיימים ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים. ולפיכך תיקנו להקדים לו מזמור יענך, מפני שניתקנה על ידי צרה ובזמן

שילוש קדושה. ומתרגמין אותה, מפני החיבה. הרי ששה פעמים קדוש, כנגד יוצר ותפילה. ואף על גב דבזמן הזה בטלה הגזירה, ואנו אומרים קדושה בחטיבה אחת (פירוש, בלשון אחד) בתוך התפילה,

זית רענן

בתורה ומתרגמין אותה. ולכך היו אומרים עליו ברכת התורה, ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם וכו', עכ"ל. ושוב הביא מהרי"ץ דברי הלבוש הנז"ל, טעם אחר למה היו מתרגמין הפסוק, עיי"ש. ונמצא לפי זה, שהאורבים לא היו הולכים לאחר התפילה, אלא שכסבורים היו שאינם אומרים זאת לשם קדושה אלא לשם קריאה בתורה. ולפי מה שכתבתי לעיל בביאור דברי הלבוש ורבינו המחבר, נמצא לכאורה שהדברים כפתור ופרח, וכל חד לשיטתיה אזיל. דהלבוש ורבינו המחבר שכתבו שהאורבים היו הולכים לאחר התפילה, דקדקו לכתוב שגזרו שלא יענו קדושה "בתוך התפילה", דמשמע שכך היתה הגזירה, ולפיכך אחרי התפילה היו הולכים, דלא איכפת להו שיאמרו קדושה אחרי התפילה. ולהר"י ציאח ומהרי"ץ שלא היו הולכים לאחר התפילה, דקדקו לכתוב "שגזרו על ישראל שלא יאמרו קדושה", דמשמע שהגזירה היתה שלא יאמרו כלל, והבן. וקצת יש לדחות, כי נראה שמקור דברי הלבוש הוא בב"י בשם שבלי הלקט כנז"ל, ושם הלשון הוא, שלא היו יכולים לומר קדושה בתוך התפילה, שגזרו שלא יענו קדושה ע"כ, משמע שהגזירה היתה שלא לומר קדושה כלל. עוד הביא מהרי"ץ שם בשם ספר תניא, טעם אחר למה תיקנו קדושה זו וז"ל, בעבור עמי הארץ המאחרים לבוא לתפילה [ולא שמעו קדושה ביוצר ובתפילה] וכו'. ולכך נהגו לתרגם סדר קדושה זו, כדי שיבינו עמי הארץ, שאינם מכירין לשון הקודש [עיי' ז"ר לקמן סק"ד]. ותיקנו להם כאן כמו תפילה קטנה, בתחילה אשרי, ואח"כ קדושה וזכרון ציון ות"ת, כמו שתיקנו בלילי שבת מעין שבע בעבור המאחרים לבוא. וקדושה דבלה"ק וקדושה דתרגום, עולה במקום קדושה דיוצר ושמונה עשרה, ע"כ. ולקמן סק"ב יתבאר עוד טעם אחר לאמירת קדושה זו. ולפיכך תיקנו להקדים לו מזמור יענך ה' ביום צרה, מפני שניתקנה קדושה זו ע"י צרה ובזמן צרתם (לבוש). וסיים הלבוש, דמטעם זה אומרים מזמור זה אפילו בימים שאין אומרים בהם תחנון, עיי"ש. והשמיטו רבינו המחבר, לפי שאין מנהגינו כן, וכדלעיל סימן קלא סק"ד. גם מהרי"ץ בע"ח דף סז ע"ב לא הזכירו, והביא כמה

זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש וכו', דהיינו וכו'. הרי ששה פעמים קדוש, שלוש מקרא ושלוש תרגום, כנגד שלוש של יוצר ושלוש של תפילה. ואע"ג וכו' ואנו אומרים קדושה בחטיבה אחת (פירוש, בלשון אחד). בלבוש כתוב רק בחטיבה אחת, וכמו שהוא בב"י בשם שבלי הלקט. ופירש רבינו המחבר שהכוונה בלשון אחד. דחטיבה הוא לשון כריתה, כמו מחוטב עצץ (דברים כט, י), דהיינו דבר נפרד ומיוחד שאין כמוהו בכל האחדים והיחודים. וכמ"ש חז"ל בברכות דף ו ע"א, אמר להם הקב"ה לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר (דברים ו, ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר (דבה"א יז, כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, עיי"ש ובאבודרהם (תפילת מנחה של שבת). אף כאן הקדושה נאמרת בלשון אחד, שמייחדים שמו יתברך באמירת הקדושה. בתוך התפילה כעיקר הדין, מ"מ סדר קדושה לא ביטלו, משום דסברי שמא יגרום החטא ותחזור הגזירה. וע"כ אנו מסיימים וכו' והבדילנו מן התועים, הם הגויים שגזרו עלינו הגזירה הנז"ל. כל זה מהלבוש, כמצויין לקמן. ומקורו בב"י בשם שבלי לקט סימן מד, ונוסף שם, וכן אומר ותשאני רוח, כנגד ברוך כבוד [שבקדושה]. ה' ימלך, כנגד ימלך, ע"כ. ורבינו המחבר קיצרו במובן. וק"ק מדוע הלכו האורבים לאחר התפילה, הלא הם היו רואים שהציבור ממשיכים לומר אח"כ קדושה. ושלא לא היתה הגזירה אלא דוקא שלא לומר קדושה בתוך התפילה, ולכן היו הולכים לאחר התפילה. ואף שאפשר לדחוק ולומר דלאחר התפילה שנוכחו האורבים לדעת שקיימו ישראל גזירתם ולא אמרו קדושה בתפילה כפי שנהגו מקודם הגזירה, הלכו להם. וישראל התחכמו לומר אח"כ פסוק ואתה קדוש וגו'. מ"מ התייחד יום יומים, אבל בקביעות ודאי הרגישו בהם. ומצאתי שכבר הרגיש בזה מהרי"ץ בע"ח דף סח ע"א, והביא טעם זה בשינוי קצת בשם הר"י ציאח וז"ל, שתיקנו לאמרו משום מעשה, שגזרו על ישראל שלא יאמרו קדושה, ותיקנו לומר קדושה זו ולתרגמה, ויסברו האומות שקורין בתורה, כי כן מנהגם מקדם שקורין

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קלב

בכוונה (ב). (הגה) ולעניין אם היחיד אומרה, דינה כדין קדושה שציונה, ועיין לעיל סימן נ"ט. וזקדושה שצתרגוס, יחיד אומרה ולא שנים (ג). ואין לאמרה בקול רם (ד) (צית יוסף סימן נ"ט):

שתי"ל זתים

ישראל בתלמידים ובעמי הארץ, ויש כאן שתיים קדושת השם ותלמוד תורה, חביב הוא לפני המקום להגין. וכן איהא שמיה רבא שעונים אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת, ושם היו נקבצים כל העם לשמוע, לפי שאינו יום מלאכה, ויש בו תורה וקידוש השם (שם): (ג) ולא יותר (בית יוסף סימן נ"ט בשם הזוהר פרשת תרומה דף קלב ע"ב): (ד) אלא אומרים אותה הציבור בלחש, כל אחד בפני עצמו (בית יוסף

צרתם (לבוש סק"א): (ב) דאמר רבן שמעון בן גמליאל (סוטה דף מט ע"א) מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וכל יום מרובה קללתו משלפניו. ופירש רש"י, אלא עלמא אמאי קאי, מאחר שהקללה הולכת ורובה. אקדושא דסדרא, שלא תיקנוה אלא שיהיו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט, שאומרים קריאתו ותרגומו, והם כעוסקים בתורה. וכיון שנוהג בכל

זית רענן

טעמים אחרים לאמירת מזמור זה, עיי"ש: **סק"ב** דאמר רשב"ג וכו' אין יום וכו'. כ"ה בכל כת"י ודפוסים של השת"ז. וכ"ה בחלק מספרי המשנה והגמרא והמדרשים בכמה מקומות. ובחלק מהם הגירסא אין "לך" יום. וכ"ה בלבוש. ורבינו המחבר דלא גריס חיבת "לך", אפשר דס"ל שהוא מעין כינוי, כדי שלא ייראה כאילו הקורא אומר כך לשומע, והבן. וכל יום מרובה קללתו משלפניו. ושאלו בגמרא שם, ואלא עלמא אמאי קא מקיים. והשיבו, אקדושה דסדרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא. כלומר, העולם מתקיים על אמירת קדושה זו ועל עניית יהא שמיה רבא שאחר ההגדה. **ופירש"י וכו' :**

פביב לשולחנך

סימן קלב סעיף א ולעניין אם היחיד אומרה, דינה כדין קדושה שביצור, וע"ל סימן נ"ט. קמ"ל תרתי. חדא, שדין קדושת וצא לציון שווה לקדושה שציונה. וכן מבואר בהדיא צ"י שם. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף סט ע"א. ועיין ז"ר כאן סק"ה, ושם סק"ט, וצ"ע לשולחנך שם ס"ג ד"ה יש לחוש. ועוד צא לצא מה יעשה היחיד בקדושה זו, ולזה צ"ן לסימן נט. והוא שם צ"ג. ושם הדין מרן מחלוקת אם יחיד אומר הקדושה שציונה, וסיים שיש לחוש לדברי האוסרים וליזהר שהיחיד יאמרנה ציגון וצטעמים כקורא בתורה. ורמ"א בהגהה שם כתב שמנהגם כדעת הסוברים שהיחיד אומר אותה. ורבינו המחבר השמיט שם הגהה זו, לפי שמנהגינו כדעת מרן. ועיין ז"ר סק"ה:

סק"ג ולא יותר (ב"י סימן נ"ט בשם הזוהר). וז"ל הזוהר, קדושה דא דקא מקדשי מלאכי עילאי, לאו איהו ביחיד. והא אוקימנא כל קדושה דאיהי בלשון הקודש, יחיד אסור ליה למימר לה. תרגומא, לעולם ביחיד ולא בסגיאין. וסימניך לרזא דא, שנים מקרא ואחד תרגום. שנים, לישנא דסגיאין איהו, דודאי קדושה בלשון הקודש אסור איהו ביחיד. קדושת תרגום אסור איהו בסגיאין אלא ביחיד לעולם, אחד תרגום תנינן, ולא תרינן ולא יתיר. תרגום, אתא למעוטי, והכי איצטריך. לשון הקודש, אתא לרבווי, והכי איצטריך. דמעלין בקודש ולא מורידין, ובתרגום מורידין ולא מעלין, אחד תנינן ולא יתיר, ולא מעלין כלל, עכ"ל:

סק"ד אלא אומרים אותה (את התרגום) הציבור בלחש, כל אחד בפע"צ (ב"י סימן נ"ט). כ"כ מרן שם שהעתיק לשון הזוהר דלעיל סק"ג וז"ל, ומכאן תבין שהטעם שאנו אומרים קדושת תרגום בובא לציון בלחש, הוא מפני שדבר שהוא בלשון תרגום אין לאמרו ברבים, ולכן אומר אותה כל יחיד בפני עצמו, עכ"ל. ורבינו המחבר שינה קצת וכתב ש"הציבור" אומרים אותה בלחש, לפי שמנהגינו פשוט שרק הציבור אומרים בלחש, אבל ש"ץ אומר בקו"ר כדרכו, להוציא לאותם שאינם אומרים כלל, דהא טעם שמתרגמין הקדושה הוא כדי שיבינו הכל, ועמי הארץ שאינם מכירים לשון הקודש צריכים לשמוע התרגום מפי הש"ץ, ולל"ב. ולפ"ז, מ"ש רמ"א בהגהה כאן ואין לאמרה בקו"ר, לא קאי על הש"ץ אלא על הציבור. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף סח ע"ב וז"ל, בסידורי הדפוס כתב לומר [גם הש"ץ] התרגום בלחש. והוא דעת הזוהר וכו'. ואנו נוהגים שהכל אומרו הש"ץ, זולתי הקדושה [בלשון הקודש] וברוך כבוד שאומרים אותו הציבור יחד וכו'. ושפיר דאמי אף לדעת הזוהר, דלא קפיד הזוהר רק שלא יאמרו הרבים התרגום וכו', עיי"ש. וכ"ה מנהגינו פשוט הן בשאמי והן בבלדי. וראה עוד להכה"ח אות י שכתב שמנהג האר"י

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קלב צג באר הגולה

ב אסור לאדם לצאת מבית הכנסת קודם קדושה דסדרא (ה). (הגה) ואומרים

ג רב עמרם גאון.

שתילי זתים

יש אומרים שאין היחיד אומרה. והוא הדין קודם השני פסוקים, ואחר כך יאמרם. ומכל שכן שיכול לומר אשרי ולמנצח אחר כך, כדי לאמרה עם הציבור (מגן אברהם בהקדמה):

סביב לשולחן

פעיף ב אסור וכו'. כתב המג"א ריש הסימן וז"ל, כשמכריזין דבר [לציבור], יש להכריז קודם שמתחיל החזן אשרי, ולא צין אשרי ללמנצח. וכ"ש בשעה שאומרים אשרי, שמתחיל כוונתם, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיט, דלא נשמע במקומותינו הכרזה מעין זו, אלא אחר גמר התפילה. עוד שמעתי, שצחימן לא הכריזו כלום צבתי כנסיות צימות החול. אלא מי שאצדה לו אצידה או נגנז לו דבר מה, הולך צצצת לכל צבי כנסיות צשעת קריאת התורה, ומכריז צין מצרך למצרך. או מודיע לפני כן לחזן, והחזן מכריז אחרי ההפטרה. או מכריז על אצידתו צרחצות העיר צימות החול, עיי"א דאם המיוחד לכך. וכשמכריזים על חרס שהוטל על איזה עניין, כגון על המוכרים יין לגויים, שצביאים את הציבור לידי סכנה, שולחים צית דין פתקא צידי איזה ילד, להוליך אותה לכל צבי כנסיות צשצת קריאת התורה, והחזן קורא אותה צין מצרך למצרך. וכן צשצת שצתחילת חודש ניסן וצתחילת חודש תשרי, הולכים צית דין לצבי כנסיות צשעת קריאת התורה לקרוא ציגרת צעניין החג, וקוראים אותה צין מצרך למצרך:

שם ואומרים אחר סיום התפילה עלינו לשבח וכו'. משמעות דברי רמ"א כמנהג אשכנז, שאומרים עלינו אחרי וצא לציון, ואחרי עלינו אומרים שיר של יום וקדיש, ופיטוס הקטורת וקדיש. ומנהגינו אינו כן, אלא אחרי וצא לציון אומרים שיר של יום, וקדיש, לשאמי קדיש יהא שלמא, ולצלדי קדיש תתקבל. ואח"כ פיטוס הקטורת וקדיש על ישראל, וזרכו ועלינו. ומנהג חלק מהשאמי לומר קדיש גם אחרי עלינו, וכדעת רבינו המחבר לקמן צסמוך סק"ט, ולעיל סימן נה סק"צ, ולקמן סימן

סימן נ"ט): (ה) דדבר שהעולם מתקיים עליו, אי אפשר לזלזולי ביה. לפיכך יאמרוהו עם הציבור (לבוש סק"ב). **אם** בא לבית הכנסת בשעה שאומרים סדר קדושה, יאמרה עמהם אף קודם תפילתו. דהא

זית רענן

היה לאמרה בקו"ר, עיי"ש. ומ"מ מנהג הספרדים לאמרה בלחש כמשמעות פשט לשון מרן ורמ"א:

סק"ה דדבר שהעולם מתקיים עליו כדלעיל סק"ב, א"א לזלזולי ביה. לפיכך יאמרוהו [כ"ה בכת"י ובדפוס אלשיך. ובדפוס השאש הגירסא יאמרוהו] עם הציבור. ואף שיכול לאמרה בפני עצמו, מ"מ כבר פסק מרן לעיל סימן נט ס"ג דיש לחוש לדעת הסוברים שיחיד אינו אומר קדושה שביוצר (וכ"ד רבינו המחבר, עיי"ן סביב לשולחן לעיל ס"א), וקדושה דסדרא דינה כקדושה שביוצר כדלעיל ס"א. ואף שיחיד רשאי לומר הקדושה בניגון וטעמים כקורא בתורה וכמ"ש מרן שם בסימן נט, מ"מ היכא דאפשר עדיף טפי לאמרה עם הציבור בתורת קדושה ממש ולא כקורא בתורה. ועיי"ן לקמן בסמוך. לבוש. וכ"כ המשנ"ב סק"ה. ומטעם זה ג"כ אם בא לביהכ"נ וכו' ועדיין לא התפלל, יאמרה עמהם וכו'. דהא י"א שאין היחיד אומרה, ויש לחוש לסברתם וכדלעיל. וע"ע להמשנ"ב בשה"צ סק"ג שכתב שכמדומה העולם לא נהגו כן. וה"ה אם התפלל עם הציבור והתחילו לומר הקדושה (ואתה קדוש וכו') והוא עדיין לא אמר שני הפסוקים שלפניה, דהיינו ובה לציון וגו' ואני זאת בריתי וגו', יאמר תחילה הקדושה עם הציבור, קודם שיאמר השני פסוקים הללו, ואח"כ יאמרם את שני הפסוקים. ומכ"ש אם התחילו הציבור

הקדושה והוא עדיין לא אמר אשרי ולמנצח שלפני הקדושה, שיכול לומר אשרי ולמנצח אח"כ, כדי לאמרה [את הקדושה] עם הציבור (מג"א). ויש להבין מאי כ"ש איכא. והנה לפני זה כתב המג"א וז"ל, כשמכריזין דבר, יש להכריז קודם שמתחיל החזן אשרי, ולא בין אשרי ללמנצח, וכ"ש בשעה שאומרים אשרי, שמתחיל כוונתם, ע"כ. וא"כ זהו ג"כ הכ"ש שכתב המג"א כאן. שאם כשהתחיל כבר לומר אשרי אמרינן דמפסיק כדי לומר קדושה, כ"ש כשעדיין לא התחיל לומר אשרי, שיקדים את אמירת הקדושה, והבן. וידי"נ הרב איתמר כהן שליט"א כתב לי טעם אחר, דשני הפסוקים אע"פ שלדברי הש"ל שהביא מרן בב"י, אין להם שייכות לקדושה כלל, ומטעם אחר אמרינן להו, מ"מ הלבוש פליג וס"ל דשייכי לקדושה, כדלעיל בז"ר סוף סק"א. וזהו הכ"ש, ומה שני הפסוקים שיש צד לומר דשייכי לקדושה, אמרינן דיקדים לומר הקדושה עם הציבור ואח"כ יאמר שני הפסוקים, כ"ש אשרי ולמנצח, דלא שייכי כלל לקדושה, דיקדים לומר הקדושה עם הציבור ואח"כ יאמרם. ואף דלמנצח נמי לדעת הלבוש שייך לקדושה כדלעיל סוף סק"א, מ"מ שני הפסוקים שייכי לקדושה טפי מיניה, כפי שמפורש יוצא מדברי הלבוש, עכ"ל. וע"ע כה"ח אות ח שע"פ האר"י לא ישנה מהסדר. ומתבאר מדברי רבינו המחבר דאף שפסק כדעת מרן שם

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלב

אחר סיום התפילה, עלינו לשבח מעומד (ו) (כל צו). וזהר לאמרו זכוונה (ז). וכשמגיע אל אל לא ישיע, יפסיק מעט

שתי"י זתים

כלבו סימן טז). יאמר ומושב יקרו (טור): (ז) ובאימה ויראה, כי כל צבא השמים שומעים, והקדוש ברוך

(ו) בנוסף עלינו יאמר ככתוב בתורה, שכולו מדבר בנסתר (שיירי כנסת הגדולה הגה"ט סימן קלג סק"ב, ושכן כתב

זית רענן

בסימן נט שיחיד אומר הקדושה בניגון ובטעמים כקורא בתורה, מ"מ עדיף שיאמרנה תחילה עם הציבור, ואח"כ יתפלל או ישלים אשרי ולמנצח ושני הפסוקים, משיאמרנה אח"כ לבדו בניגון ובטעמים, כדי שיאמרנה בתורת קדושה ממש וכמו שביארנו לעיל. וגדולה מזו מתבאר מדברי המג"א, דאף שבקהילותיהם המנהג כדעת הסוברים שיחיד אומר קדושה זו כמ"ש רמ"א בהגהה שם (והשמיטה רבינו המחבר), אפ"ה חשש המג"א כאן לדעת האוסרים וכתב שיאמר תחילה הקדושה עם הציבור. וראה עוד בערוך השולחן ס"ח, ודו"ק. ולכאורה יש להעיר מדכתב רבינו המחבר שם בסימן נט סק"י בשם הפר"ח, דמוסכם לכו"ע דאף יחיד המתפלל בביהכ"נ לבדו בשביל שאיחר לבוא, מ"מ כיון דאיכא ציבור, אומרה אפילו בלחש, עיי"ש. ולפ"ז התינוח

סביב לשולחן

קנה סק"ז. ומנהג הצלי וחלק מהשמי שלל לומר קדיש אחר עלינו, וכדעת מהרי"ץ בשו"ת פשו"ט ח"ג סימן עת, הצי"ח הרצ שושנה"מ לעיל בהלכות תפילה, ואני סידרתיו כאן, עיי"ש. וראה עוד ו"ר שם בסימן נה סק"ז, ודו"ק. ולענ"ד יש לדקדק מדברי מרן דלקמן סימן קלג שאין אומרים קדיש אחר עלינו, שהרי מצוה צדצרו שם שאמירת צרכו היא אחרי קדיש צתרא. והוא הקדיש שלפני עלינו, שהרי צרכו נאמר לפני עלינו. ומדקרי ליה קדיש צתרא, דהיינו קדיש אחרון, משמע שאין שם עוד קדיש אחר. ואין לומר דמין ס"ל שאומרים צרכו אחרי עלינו, וממלא דקדיש צתרא הוא הקדיש שאומרים אחרי עלינו, דזה נגד מנהג הספרדים בכל מקום שאומרים צרכו לפני עלינו. וכן מתבאר מדברי מרן צ"י סימן נה שאין אומרים קדיש אחרי עלינו, עיין ט"ז שם סק"א:

שם עלינו לשבח. כתב המג"א סק"א ו"ל, כתוב צתצים

ברישא שבא לביהכ"נ כשהתחילו הקדושה, שפיר כתב שיאמרנה עמהם ואח"כ יתפלל. שאם יתפלל תחילה, כשיגיע לקדושה כבר לא יהיו ציבור שם ולא יוכל לאמרה אלא בניגון וטעמים כקורא בתורה. אבל בסיפא שהוא מתפלל עם הציבור אלא שלא הספיק לומר אשרי ולמנצח או פסוקי ובה לציון וגו' ואני זאת בריתי וגו', למה הצריך שיקדים לומר הקדושה עמהם, הלא יכול לומר אשרי וכו' כדרכו, וכשיגיע לקדושה עדיין יהיו הציבור בביהכ"נ, ושפיר יוכל לומר הקדושה לבדו כדרכו אליבא דכו"ע. וי"ל דס"ל לרבינו המחבר דעדיף טפי שיאמרנה עם הציבור ממש. וראה עוד בז"ר שם בסימן נט סק"י שהבאנו סברת מהרי"ץ בשו"ת פשו"ט ח"ב סימן קטו דפליג על הפר"ח הנז"ל. ונראה דאף מהרי"ץ שפסק בע"ח דף לג ע"א ודף סט ע"א שהיחיד אומר במקום קק"ק, קדושת ה' צבאות וכו', מודה לסברת המג"א שהביא רבינו המחבר כאן, דהא איהו נמי פסק כדעת הסוברים שאין היחיד אומרה, ולא כתב לומר קדושת ה' צבאות וכו' אלא כשאין לו דרך אחרת לאמרה עם הציבור, ופשוט:

סק"ו בנוסח עלינו יאמר ככתוב בתורה, או בתורתו, ולא בתורתך, עיין לקמן בסמוך. [לאפוקי נוסח על כן נקוה וכו' שבהמשך עלינו, שאומרים בו ככתוב בתורתך, לפי שכולו מדבר בלשון נוכח]. והטעם לפי שכולו מדבר בלשון נסתר. וראה עוד פירוש הרמב"ן פרשת בשלח (שמות טו, כו), וברכ"י סימן כה סק"א, ודו"ק. שכ"ג, ושכ"כ כלבו. הנה הכלבו שם (ד"ה ואחר כל) כתב בזה"ל, ואין אומר ככתוב בתורתך, לפי שכל המלה [דהיינו עלינו] מדברת בנסתר והמקרא בנוכח. והאומר בתורתו, יפה כיוון, עכ"ל. ומ"ש השכ"ג לומר ככתוב בתורה ושכ"כ כלבו, אין כוונתו אלא לעיקר הדין שלא לומר בתורתך בלשון נוכח. וכתב השכ"ג לומר בתורה, כפי הגירסא שהיתה במקומו. וכ"ה גירסת השאמי ושאר הספרדים. אבל גם גירסת בתורתו שפיר דמי. וכ"ה גירסת הבלדי, וכמ"ש מהרי"ץ בע"ח דף פב ע"ב. והגם שמהרי"ץ שכתב לומר בתורתו, ציין שכ"כ השכ"ג, והשכ"ג כתב לומר בתורה. י"ל כדלעיל, שאין כוונתו אלא לעיקר הדין שלא לומר בתורתך. ופשוט. יאמר ומושב יקרו בשמים ממעל. דיש שכתבו שאין לומר ומושב יקרו אלא וכסא כבודו, משום דתיבת יקרו עולה בגימטריא יש"ו. וכל הפוסקים כתבו שאין לחוש לזה, ושכן הגירסא בספר היכלות. וגירסת ומושב יקרו בשמים ממעל, היא על שם (תהלים קא, יט) ה' בשמים הכין כסאו. א"נ ומושב יקרו, שבמקום מרום כסא, שם הולכת לפניו תפילתו, כדכתיב (ירמיה יז, יב) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו, עיין מחזור ויטרי סימן של, ואבודרהם סדר תפילת ר"ה ד"ה שלא שם, וספר המנהגים (טירנא) הגהות

קודם שיאמר ואנחנו משתחוים וכו' (ח) (טור). ואומרים קדיש יתום אחר עלינו [א]. ואפילו אין יתום צצית הכנסת, יאמר

שתי"ל זתים

(ח) שלא תהא מילת ואנחנו נראה כאילו חוזר למעלה (לבוש סימן קלג סק"א). ותפילה זו יהושע יסדה

הוא עומד עם פמליא של מעלה, וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו וכו' (באר היטב סק"ג):

פביב לשולחן

(שער הכוונות ענין עלינו לשבח) שיאמרו [עלינו] אחר כל תפילה משלוש תפילות. וכ"כ הכנה"ג סימן רלד (צהגה"ט) שכן נוהגין שם. אצל צספר שתי ידות (דרך החיים דף קח ע"ב) צסס תולעת יעקב (דף כג ע"א) כתוב שאין לומר צמנחה, עכ"ל. ורצונו המחבר השמיט, ואף בהלכות מנחה לא הביא, משמע שלא הצריך לומר עלינו אלא צשחרית וצערצית. אצל לא צמנחה, כיון שמתפללים מנחה וערצית סמוכות. וכן מנהג רצים מהשאלמי, וכמ"ס צסידור כנה"ג עמוד רלד. וכן נהגו צצלד, כמ"ס מהרי"ץ צדף פה ע"א. מיהו מקצת מהשאלמי וצכללס ק"ק שרעב, נהגו לאמרו גם צמנחה. ולענין מעשה, עיין צציד לשולחן לקמן סימן רלד ס"א ד"ה פרשת:

שם ואנחנו משתחוים. צכל הדפוסים של השו"ע כתוב כאן ואנחנו כורעים. ורצונו המחבר שינה וכתב ואנחנו משתחוים, כי כך היא גירסתיו, כמ"ס מהרי"ץ צע"ח דף פב ע"א. והמנהג פשוט לכרוע כשאומר ואנחנו משתחוים, עיין מג"א סק"ב שכתב כן צסס ספר עמק הצרכה. וטעמו כדי שלא יראה ככופר. והמג"א ציין לסימן קיג ס"ג, שם מצואר שאין לכרוע אלא צמקום שתיקנו חז"ל, עיי"ש. ועיין ו"ר שם צסימן קיג סק"ד:

שם ואומרים קדיש יתום וכו'. והאומר יתעטף צטלית, עיין לעיל סימן יח סק"ו. ומבואר צכצתי האר"י ו"ל שהקדיש שאומר היתום כל שנים עשר חודש [ועיין לקמן צסמוך שהמנהג לומר קדיש רק אחד עשר חודש], הוא להעלות את אצו או את אמו מניהנס לג"ע. והקדיש שאומר מדי שנה ציום שמת צו אצו או אמו (הנקרא יארציי"ט), הוא להעלות צג"ע עצמו ממדרגה למדרגה יותר עליונה. כי אין סוף למעלות צעולמות הרותנים הקדושים. ומצואר צוהר צחוקות דף רכד שפעולה זו לעלות את אצו או אמו, אינה נעשית כי אס ע"י מעשה הצן אס הוא זכאי. לפיכך צריך הצן צאותו היום להרצות צמנאות ומעשים טובים צכל מה שאפשר, ולפשפש צמעשיו הקדומים, ועי"ז מקיים מצות כיבוד אב ואם. ומטעם זה יס נוהגים שמתענה הצן ציום שמת צו אצו או אמו, כדי שיפשפש צמעשיו צאותו יום, ויעיל לאצו או לאמו להעלותם למדרגה עליונה צג"ע. וגם הקדמונים שאומרים שמתנית זו היא על דאיתרע מזלו של הצן צאותו היום, הכוונה כי צאותו יום מזכירין עוונותיו של הצן אס להעלות אצו או אמו למדרגה יותר עליונה או להשפילו, כדאיתא צוהר שס. ולפיכך אס חל יארציי"ט צשצת, לא יתענה ציום ראשון שלמתרתו, כי מה יועילו לו אותו תענית ופשפוש מעשיו אחר עבור זמן דין אצו או אמו אס להעלותו או להורידו. אלא יתענה קודם צשצת, ציום חמישי או צער"ש [עיין ו"ר לקמן סימן רמט סקט"ו וסקט"ז, וסימן תקסח סק"ל], ויפשפש צמעשיו, ויעילו לאצו ולאמו אותם פשפוש מעשים וחרטה של אותו יום ציום השצת להעלותו למדרגה יותר עליונה. **כל** זה מצואר צשו"ת פעו"ץ למהרי"ץ ח"ב סימן רסא. ומכאן יס ללמוד דמה שנהגו שעולה מדי שנה למפטיר, יהיה צשצת שלפני יארציי"ט, צשצת שלאחריו לא יועיל. וכן מורים מהר"ע צסים שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א. וראה עוד למו"ר צעריכת שולחן סימן רפב סט"ו. וכשמתענה, אומר ענינו צתפילה, עיין לקמן סימן תקסח ס"א. וילמד תורה צאותו היום, לזכות אצו או אמו. ועיין לקמן סימן תקסח סעיפים ז-ט, וצשצ"ז וצו"ר שס, כמה פרטי דינים צעניין התענית. **ומכאן ילמד כל אדם,** שאין שום תועלת צקדיש או צמפטיר, אס יתקוטט צשציל זה צציהכ"נ ח"ו. ואס רואה שעלולים לצוא לידי מחלוקת ח"ו, יוותר לאחרים, וצוה יעשה נחת רוח לקונו ולהוריו, ויעיל ג"כ להצין עליהם ולכפר על נפשותם.

שושנת המלך

[א] המנהג שלא לומר קדיש אחר עלינו לשבח. והטעם, דלא אמרינן קדיש רק אחר לימוד פסוקים או אגדה ומשנה. אבל הכא, אף על גב דאיכר ביה פסוקים, לא לשם לימוד וקריאה באו, רק לשם שבח ותחנה, ולא חשיבי לימוד לומר קדיש אחריהם (דברי עצמו. והביא ראייה מבית יוסף ריש סימן ג"ה, ושכן כתב מעשה רוקח. וכן כתב עולת תמיד סימן כ"ה). (פסק ג' סימן ע"ח):

שתי"ל זתים

כשנכנסו ישראל לארץ וכיבשו כרכים ומחוזות, וראה עצבי הגויים מעשה ידי אדם, ויסד השבח הזה. וחתם שמו בראשי החרוזות, מרוב ענוה שהיתה בו, כדי שלא יכירו הכל שהוא יסדה. עלינו שלא שם ואנחנו משתחווים הוא אלהינו, זהו הושע. ויש בו קנ"ב תיבות עד תמלוך בכבוד, כמניין בן נון (סולת בלולה סק"ד):

סביב לשלחנך

זית רענן

ובן חכם ישמח אז. ויצין וידע כי העילוי הגדול לאציו ואמו הוא ע"י עסק התורה ונתינת נדקה, שזוה אין מי שיפריע לו. והנה הלבוש לקמן רס"י קלג והמג"א כאן סק"ב, האריכו לזאר דיני קדיש יתום צימים השונים, ומי קודם למי. ורבינו המחבר השמיט כל זה, לפי שהמנהג פשוט שהממונה מסדר הקדישים בסדר שווה לכל היתומים, יהיה מי שיהיה, וממילא אין עושים מחלוקת בשביל זה. וראה עוד להמשנ"צ צביה"ל ד"ה קוטרס, מה שהוסיף צוה. ומ"מ אכתוב כאן את עיקרי הדברים, לתועלת הרב המורה צביה"ל, לידע איזה לקרב ואיזה לרחק, ולמנוע מחלוקות. והחכם עיניו צראשו. סדר דרגות היתומים בקדימתן לתפילות ולקדיש, הוא לפי מידת הדין המתות, כיון שהקדיש והתפילות הם להגין מפני הדין. והו סדרן. (א) אצל תוך שבעה, קודם לכולם לכל התפילות והקדישים, לפי שהנפטר צריך אז יותר רחמים וזכות. (ב) אצל תוך שלושים יום, לפי שהנפטר צריך אז יותר רחמים ויותר משנים עשר חודש. (ג) אצל תוך שנים עשר חודש, לפי שיש לו רק יום אחד. אך אינו קודם לאצל תוך שלושים, וכ"ש לאצל תוך שבעה. ואם יש שם כמה אצלים בתוך שלושים, יחלקו הקדישים. (ד) אצל תוך שנים עשר חודש.

לא אחריו מקנת היום ככולו לעניין שבעה ושלושים, הלכך אפילו בתפילת המנחה של היום האחרון יש לו עדיין זכות של שבעה ושלושים. מי שיש לו זכות יותר לעניין קדיש, כגון בן שבעה וכן שלושים ויארצי"ט, אם יש לו ג"כ זכות לעניין התפילה להיות ש"ץ, עיין ז"ר סק"ט. וסדר מעלות התפילה והעליות לתורה כך הוא. (א) תפילת שחרית. (ב) וצא לציון [מלמד קדיש תתקבל, שאומרו הש"ץ, כדלעיל צו"ר סימן קכ"ג]. (ג) קדיש ועלינו לשבת. (ד) עלייה לתורה, בחול שלישי, ושבט שביעי וקדיש, או מפטיר. ומפטיר עדיף. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף קמ ע"א. וכן המנהג. וכ"כ לי מהר"ע בסיס שליט"א. (ו) תפילת מוסף. אם יש צביה"ל שני אצלים שוים, כגון שנים של שבעה, או שנים של שלושים, או שנים של שנים עשר חודש, או שנים של יא"ל. אם שניהם יכולים להיות ש"ץ ושניהם מרוצים לקהל, יטילו צניעה גורל, באופן שהראשון יהיה ש"ץ לק"ש ולתפילה, והשני יאמר וצא לציון. אם שניהם בני שלושים או בני שנים עשר חודש, או שניהם יארצי"ט, דוחה התשובה את האורח לגמרי מלהתפלל. ואדם הקובע דירתו בקהילה, אזי משעה שהוא חייב לישא בעול עם שאר בני הקהילה, חשיב חושב. מי שיש לו יארצי"ט, יודיע זאת מתחילה לממונה. ואם לא הודיע וכבר נתן הממונה לאחר, אין לו טענה. ודוקא שהאחר הוא ג"כ יארצי"ט השווה לו וכדלעיל. אצל אם האחר אינו יארצי"ט, היארצי"ט קודם, לפי שנתן לו דבר השייך ליארצי"ט, ויפייסו אותו בדבר אחר. וכן שמעתי מפי מהר"ע בסיס שליט"א. לא נשמע אצלינו ששני יתומים או יותר יאמרו קדיש ביחד, דקיימ"ל תרי קלי לא משתמע. ועוד, שזה מקדים וזה מאחר באופן שהצבור אינם עונים כמו שצריך, ונמצא שמעלת הקדיש נפסדת. ואם יש צבור גדול מאד, וכל אחד יש בסביבתו עונים די הצורך, ואינו מפריע לאחר, אולי אפשר להקל. וכ"כ בעריכת שולחן סק"ה. אין מוה"ל השבעה והשלושים כי אם מיום הקבורה, אף שעבר זמן רב מן המיתה עד הקבורה. אצל יום השנה (יארצי"ט) נקבע לפי יום המיתה, בין בשנה ראשונה ובין בשאר שנים, לפי שהוא עיקר יום המר, וכמ"ש רבינו המחבר לקמן סימן תקס"ט. וכן מורה מהר"ע בסיס שליט"א. מיהו מהר"פ קורח שליט"א בספרו בית מועד כתב שבעה הראשונה יעשה גם לפי יום הקבורה. פוסק מלומר קדיש (וכן וצא לציון) בתשלוש אחד עשר חודש מיום הקבורה. למשל, אם נקבר ביום ז' בשבט, אומר קדיש רק עד ז' בטבת ועד בכלל. ואם השנה מעוברת, אומר קדיש רק עד ז' בכסלו ועד בכלל. [ויש שחזירים לומר קדיש כליל שבת שלפני יארצי"ט]. וכ"ה מנהג רוב קהילות תימן. וכ"כ לי מהר"ע בסיס שליט"א. ועיין ז"ר לקמן סימן תקס"ט.

שם קדיש יתום אחר עלינו. ומדברי מהרי"ץ בע"ח דף פ ע"ב נראה קצת שקדיש יתום הוא דוקא קדיש בתרא שלפני עלינו לשבח בתפילת שחרית וערבית, עיי"ש היטב. מיהו שמעתי מרצנים וזקנים, לדלידן אין קדיש הנקרא קדיש יתום, אלא כל הקדישים

שם קדיש יתום אחר עלינו. ומדברי מהרי"ץ בע"ח דף פ ע"ב נראה קצת שקדיש יתום הוא דוקא קדיש בתרא שלפני עלינו לשבח בתפילת שחרית וערבית, עיי"ש היטב. מיהו שמעתי מרצנים וזקנים, לדלידן אין קדיש הנקרא קדיש יתום, אלא כל הקדישים

אותו מי שאין לו אז ואס (ט). ואפילו מי שיש לו אז ואס יכול לאמרו, אס אין אצו ואמו מקפידים (אגור, ותשנ"ז).

שתילי זתים

ולומר קדיש וברכו. וכבר ידענו תועלת גדול שיש למתים כשיש לו בן האומר קדיש וברכו, ויותר בתוך שנה ראשונה. לכך תיקנו והניחו קדיש זה שאין צריך שום דבר יותר, ליתומים, הן קטנים הן גדולים

סביב לשולחן

הס חוצת הציבור אפילו כשאין שם יתום. רק שנהגו ליתן ליתומים לומר קדישים מסוימים, כגון קדיש וברכו שלפני עלינו לשבח שחרית וערבית, שמעלתם גדולה מאד, כמבואר במסכת כלה רבתי פ"ג במעשה דרע"ק, עיי"ש. וכן שאר כל קדיש דרבנן, דהיינו קדיש על ישראל (אשר צללי מתחיל דעמיד לחדתא וכו'), כגון אחרי מנחת שבת, וכן אחרי מנחת חול לנוהגים לומר אז קדיש דרבנן. וכן צליל שבת אחרי פרק צמה מדליקין, וכן אחרי כל לימוד. אבל כשאין יתום, אחד מן הציבור אומר את הקדיש, דהוי כקדיש שאחרי לימוד, ואין לחוש למאומה, וכדלקמן בסמוך ד"ה אס. ודע דלפי הזהר (הציבור מהרי"ץ שם) קדיש אחד מועיל להציל את אצו או אמו למשך שעה וחצי. וא"כ יש לו ליתום לומר לפחות ששה עשר קדישים בכל יום. וזה לא יתכן אלא"כ יהיה ש"ץ בכל התפילות של כל היום. ומוכת שכל קדיש שאומר יש לו חשיבות, ולא רק קדיש דרבנן. ונמצא כי מעלה גדולה היא שיהיה הוא ש"ץ. וכבר הארכתי בזה בז"ר סק"ט, עיי"ש. מיהו חשבון זה של השעות, אינו ברור, כי יש שנהגו לזווג לציניהם לומר שמונה קדישים בכל יום, להציל לשנים עשרה שעות, כמ"ש החיד"א בשו"ע יור"ד סימן שצו סק"ז. ולא עוד אלא שהחיד"א עצמו כתב שם צדס מהרש"א, שכוונת שעתא ופלגא אינה כפשוטו, אלא מדרגה צניהם שנקראת שעתא ופלגא, עיי"ש ובשו"ת יצי"א ח"ד יור"ד סימן לב אות ו:

שם אם אין אביו ואמו מקפידים. פירוש, שקדיש זה המנהג ליתנו דוקא ליתומים, אס ישנם שם. ולכן מי שיש לו אז ואס, לא יאמר הקדיש הזה, שמא אצו או אמו יקפידו, שיאמרו לו, אתה פותח פה לשטן ואתה מקוה למיתו. אבל אס הוריו אינם מקפידים, יכול לאמרו. ורוב ההורים מקפידים, עיין עריכת שולחן ס"ד. ונראה דכל זה כשאומר את הקדיש בתורת קדיש יתום על אדם מסויס שציקשו ממנו לומר עליו, ועדיין אצו ואמו צחיים. אבל לומר הקדיש שלא בתורת קדיש יתום, אפילו לפני עלינו לשבח או אחרי לימוד וכו"ב, אין לחוש כלל. וכ"ה מנהגינו פשוט שאס יש יתום צין תוך שנתו וצין שאינו תוך שנתו, הוא אומרו. וכשאין שם יתום, אומרו אחד מהציבור, דאין לבטל הקדיש כשאין שם יתום. וכן הסכימו כל גדולי רבני תימן. ומה שנהגו ליתן קדישים אלו ליתומים, אינו צדוקא כלל,

השבתות הראשונות וביארציי"ט, ועולה לתורה וקורא מפטיר, וא"כ ברור שמעלת התפילה גדולה מאד. ועוד, דאף הרב זהרי חמה לא כתב שלא יתפלל ולא יעלה מפטיר. אלא ס"ל דמעלת הקדיש גדולה יותר. אבל ברור שאם מוסיף

זית רענן

פק"ט שהרי לעולם צ"ל קדיש אחר פסוקים, ובעלינו יש פסוקים. [זהו למנהג חלק מהשאמי. אבל מנהג הבלדי וחלק מהשאמי שאין אומרים קדיש אחר עלינו, עיין סביב לשולחן לעיל ד"ה ואומרים אחר]. לפיכך מעיקר הדין אפילו אינו יתום תוך שנתו, ואפילו מי שיש לו אב ואם, יכולים לומר קדיש זה, מצד עצם חובת אמירת קדיש אחרי פסוקים. אלא שנהגו וכו' להניחו ליתום תוך שנתו, מפני שיש יתומים קטנים [מבואר מדברי רבינו המחבר שהקטן אומר קדיש וברכו. וע"ע למהר"י צובירי בספר ויצבור יוסף בר ח"ד פכ"ו סימן ד שכתב שנהגו לתת לקטן לומר קדיש אחרון, אבל ברכו אחד מגדולי הקהל אומר, והקטן ממשיך ואומר עלינו לשבח וכו'. ועיין ז"ר לעיל סימן נג סקט"ו] או אפילו גדולים שאין יכולים להיות ש"ץ בתפילה עצמה ולומר קדיש וברכו שלפני ברכות ק"ש. וכבר ידענו תועלת גדול וכו' כשיש לו בן האומר קדיש וברכו. עיין מסכת כלה רבתי פ"ב הל"ט. ויותר תועלת יש למת כשבנו אומר קדיש וברכו בתוך שנה ראשונה. לכך וכו' שא"צ שום דבר יותר, שאינו אלא קדיש בעלמא, ליתומים, הן קטנים הן גדולים. ומשמע דהיינו דוקא יתום קטן שאינו ראוי להיות ש"ץ, או יתום גדול שאינו יודע להיות ש"ץ. אבל יתום גדול היודע, בודאי מעלה גדולה יותר שיהיה ש"ץ בכל השנה הראשונה. וזהו הנקרא אצל האשכנזים "חיוב". וכ"כ רמ"א ביור"ד סימן שצו ס"ה. גם מהרי"ץ בשו"ת פער"ת ח"ג סימן קפח הביא דברי רמ"א והסכים עמו שכן מנהגינו שהאבל מתפלל גם בשבעת ימי האבל. ומ"ש מהרי"ץ בע"ח דף פ ע"ב בשם זהרי חמה, מדרכו וסגולתו של הקדיש להוציא הרשעים מגיהנם, ולכן נוהגים לומר קדיש בשביל אביו ואמו "ולא תפילה או קדושה או קריאת ס"ת" וכו' עיי"ש, אין כוונתו לומר שקדיש עדיף מתפילה, שהרי אנו מקפידים שהאבל יתפלל בשבעת ימי האבל ובארבע

אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קלב

ותשובת מהרי"ל סימן ס"ד). ויש לומר פטום הקטורת ערב (י) וצוקר אחר התפילה (יא). ואומרים תחילה אין כאלהינו

שתי"ל זתים

(לבוש סימן קלג סק"א): (י) אחר תפילת מנחה, או קודם לה (מגן אברהם סק"ג): (יא) ויש לאמרו בשחרית גם קודם תפילה (שם בשם שני לוחות הברית סידור שער השמים בצוואה). ודבר קל הוא ליזהר שלא יחסר אחד מסמניה, ואם כן לא היה להם בשום מקום למנוע מלאמרו

(בית יוסף סימן קלג). **האחד** עשר סמנים הם הצרי והצפורן וכו' עד קנמון. ואלו הן הסמנים שנאמרו למשה מסיני, שאם חיסר אחד מסמניה חייב מיתה. ושאר דברים אינם באים אלא לתקן הקטרת סמנים אלו (שם). ומעלה עשן אם לא הביאו ביום כיפור,

זית רענן

להתפלל ולעלות לתורה, עדיף טפי. ופשוט. ועיין מ"ש בסביב לשולחן ד"ה ואומרים. ולענ"ד יש לזה ראייה מהזוהר, וכמו שביארנו בסביב לשולחן ד"ה קדיש יתום. ואיני יודע מדוע רבים אינם נוהגים כן, אלא נעשים ש"ץ רק בשבעת ימי האבל [בחול ולא בשבת] ויש גם

סביב לשולחן
אלא רק יש להם קדימה. ועיין לעיל נסמון ד"ה קדיש יתום. וכן מדקדק לשון רבינו המחזיר ריש סק"ט:
שם ואומרים תחילה אין כאלהינו וכו'. היינו לפני פטום הקטורת שאחרי שחרית:

בשלושים, ומעטים בכל השנה. אבל ביום השנה כולם מקפידים להיות ש"ץ, וכן בשבת מתפללים ועולים מפטיר, עיין סביב לשולחן ד"ה ואומרים קדיש. ולא נהגו שיהיה היתום ש"ץ קבוע בכל השנה, אלא אומר רק קדיש יתום. ויש שנתנו לו לומר גם ובא לציון [ועיין ז"ר לעיל סימן קכג סק"ב]. ורק השתא הכא בארעא דישראל, יש שלמדו ממנהג שאר קהילות שהיתום יהיה ש"ץ בכל השנה. ואולי י"ל דטעמא דמילתא מפני שלא רצו להפסיד הטעמים הנכבדים שביאר מהרי"ץ בע"ח דף קל ע"א למה נהגו אצלינו שאין ש"ץ קבוע, אלא כל אחד מהציבור נעשה ש"ץ לפי סדר ישיבתם בביהכ"נ, עיי"ש. והגם דשאני הכא שיש לו חיוב לומר קדיש, מ"מ י"ל שסברו שאין לאבל אלא חיוב קדיש, אבל אין לו חיוב תפילה, שהיא מעלה בעלמא ולא חיוב כלל. ועוד שמעתי שחששו שיש מעט יתומים שאינם הגונים, וא"א לתת לזה להיות ש"ץ, ולזה לא, מפני המחלוקת. ודי לנו במה שאותו שאינו הגון נעשה ש"ץ בתורו. עוד י"ל שלא יסכימו לכך הציבור. דכיון שחזקת כל הציבור להתפלל כ"א בתורו, צריך שיסכימו לוותר על חלקם. מיהו כל זה הוא רק כדי למצוא צד זכות למנהג. אבל למעשה נלע"ד שמעלת התפילה גדולה מאד היא, ואשרי המשתדל ומחפש להיות ש"ץ בתפילות, לא על חשבון הציבור, אלא יקנה בדמים, שבזה זוכה ומזכה את אביו. והסכים עמי מהר"ע בסיס שליט"א:

סק"י אחר תפילת מנחה. ויש שכתבו שאין לומר פטום הקטורת אחרי תפילת המנחה. או קודם לה (מג"א). כתב כן כדי שלא יהיו דברי רמ"א שכתב לאמרו בערב, סותרים לדברי האר"י (שער הכוונות דרושי תפילת השחר דרוש ג) שכתב שאין לאמרו בלילה. שבאמת אין כוונת רמ"א אלא לתפילת מנחה, קודם הלילה. וכ"ה מנהגינו פשוט לומר פטום הקטורת במנחה לפני והוא רחום וכו' אשרי וכו'. וכן סידר רבינו המחבר לקמן סימן קלד סק"ד. וע"ע שו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן כה ד"ה שני) שכתב וז"ל, ובמנחה פותחין באשרי, והתמיד אחריו, והקטורת אחריו קודם העמידה, עכ"ל. ולא ראיתי נוהגים כן כיום בשום מקום:

סקי"א ויש לאמרו בשחרית גם קודם תפילה (שם וכו'). כבר כתב מרן לעיל סוס"י א, דיש נוהגים לומר פרשת סמני הקטורת ועשייתו קודם תפילת שחרית. וכאן חיזק המג"א מנהג זה, כדי ליישב כיצד תיקנו לומר הקטורת אחרי התפילה, וממילא בימים שיש בהם תפילת מוסף אומרים הקטורת אחרי המוסף, והלא בביהמ"ק הקטורת קדמה למוספין לכו"ע, והיא שייכת לקרבן התמיד, שכנגדו נתקנה תפילת שחרית. לכן כתב שיש לאמרו גם בשחרית, והבן. עוד תירץ וז"ל, ואפשר דכוונתינו ליפטר מתוך דברי תורה, לכן אומרים אותו בסוף אחרי תפילת מוסף. ובכתבים (שער הכוונות שם) איתא שהטעם להברית הקליפות, עכ"ל. ומכאן נ"ל טעם מנהג רוב קהילותינו שאינם אומרים פטום הקטורת קודם תפילת שחרית אלא בשבת ויו"ט, וכן סידר מהרי"ץ בסידורו. [ומ"ש בע"ח דף עז ע"א כמה טעמים למה נוהגים לאמרו דוקא בשבת, כוונתו על אמירתו לאחר התפילה, עיי"ש]. דדוקא בשבת ויו"ט שיש בהם מוסף, יש לומר את הקטורת גם לפני התפילה, לפי שהוא קודם למוספין. אלא שלפ"ז גם בר"ח ובחזה"מ הי"ל לדקדק בזה. לכן נראה שהעיקר הוא כשני התירוצים האחרים של המג"א. ובשבת ויו"ט שיש זמן, מהדרים לאמרו

שתי"י זתים

ולא בהיפך. כ"י שתהא נאה, כדי שתהא עזה. כן היא גירסת הבבלי (כריתות דף ו ע"א), וכן נראה לגרוס. ופירש רש"י (שם) שתהא נאה, ששחורה היא. שתהא עזה, שיהא ריחה חזק (בית יוסף שם). מי רגלים, הוא

חייב מיתה, אבל לא בשאר ימות השנה (פרי חדש סק"ב). פיטום, פירושו כתישת הסמנים ותיקון הקטורת. בורית כרשינה וכו' יין קפריסין וכו'. כן היא גירסת הירושלמי (יומא פ"ד הל"ה), וכן נראה לגרוס,

זית רענן

בביהמ"ק. והוסיף שנהגו לאמרו בנחת בניגון משנה, כדי שלא יבוא לידי דילוג או הבלעת תיבה, עייש"ב. ומכאן תוכחת מוסר לאותם ששינו מנהג אבותינו, ואומרים פיטום הקטורת כ"א לבדו במרוצה, ולא כשאר סדר התפילה שכולם אומרים יחד ובניגון אחד. וכשאומרים במרוצה, בקל עלולים להשמיט איזו תיבה. הי"א וכו'. ושאר דברים וכו' לתקן הקטרת סמנים אלו (שם). בורית כרשינא ויין קפריסין באים לתקן את הצפורן. ומעלה עשן, כדי לתקן שיהא העשן מתמר ועולה. ומלח סדומית בא לשום תיקון אחר. וכיון שאינם באים אלא לתיקון, לא מנאתם תורה בכלל הסמנים. ומעלה עשן אם לא הביאו ביו"כ, חייב מיתה וכו', כדאיתא ביומא דף נג ע"א. וע"ע ט"ז סק"ב מה שהניח בצ"ע, ודו"ק. פיטום, פירושו כתישת הסמנים ותיקון הקטורת. ר"ל דאינו לשון דישון, כמו שור של פטם. אלא לשון תיקון וכתישה. עוד הביא מרן בב"י דברי הערוך (ערך פטם) שכתב, המפטם את הקטורת, פירוש המבשם והממלח כל הבשמים לעשות הקטורת. רוקח מרקחת מעשה רוקח (שמות ל, לה), תרגום ירושלמי מפטם, ע"כ. בורית כרשינה למה היא באה וכו' יין קפריסין למה הוא בא וכו'. כ"ה גירסת הירושלמי כסדר הזה. והוסיף מרן בב"י, שכן נראה שהיא גירסת הבבלי. ולפ"ז מה שמסיים והלא מי רגלים יפין לה וכו', קאי על יין קפריסין, דמי רגלים יפין לצפורן ולא היה צריך להביא יין קפריסין, אלא שאין מכניסין מי רגלים למקדש. וכן נראה לגרוס, ולא בהיפך. דהר"ד אבודרהם גורס בהיפך, יין קפריסין למה הוא בא וכו' בורית כרשינא למה היא באה וכו'. וכך היא גירסת הסידורים. ולפ"ז מה שמסיים והלא מי רגלים יפין לה, קאי על בורית כרשינא, דלא היה צריך להביאה כדי לשפות בה את הצפורן, דלשון במי רגלים הוה סגי, אלא שאין מכניסין מי רגלים למקדש. ולגרוס כגירסת הירושלמי עדיף, דלא חיישינן לגירסת הדר"א והסידורים במקום הירושלמי, וכ"ש דמגמרא דידן משמע דגריס הכי. כל זה מבואר בב"י. והיום בכל הסידורים נדפס כדברי הב"י. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף עז ע"ב. כדי וכו'. כ"ה גירסת הבבלי, וכן נראה לגרוס. ודלא

גם לפני שחרית. ודבר קל הוא ליזהר שלא יחסר אחד מסמניה. דהא דאמרין אם חסר אחד מסמניה חייב מיתה, היינו דוקא במחסר אחד מי"א סמנים ולא בשאר וכדלקמן בסמוך, וא"כ דבר קל הוא ליזהר שלא יחסר שום אחד מהם בקריאתו, ע"י שיאמר אותם במיתון. וכ"ה מנהגינו שקוראים הקטורת בנחת ובניגון משנה, וכדלקמן בשם מהרי"ץ. וא"כ לא הי"ל בשום מקום למנוע מלאמרו מפני חשש זה. ב"י. ובוזה דחה דברי מהר"י אבוהב (ומקורו בארחות חיים בשם בעל הלכות) שכתב שאין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב, שמא יחסר אחד מהסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה. ואולי שמזה הטעם אין אומרים אותו במקצת מקומות, אע"פ שאומרים פרשת הקרבנות, ע"כ. ורמ"א בהגהה כתב כדברי מהר"י אבוהב, ולכן נהגו שלא לאמרו בחול, שממהרין למלאכתן וחיישינן שמא ידלג, עיי"ש. ורבינו המחבר השמיטו, וביאר דדבר קל הוא ליזהר בזה. עוד כתב מרן בב"י שם שני טעמים אחרים לדחות דברי מהר"י אבוהב. חדא, שאינו חייב מיתה מפני שחיסר, אלא מפני שנכנס למקדש ללא צורך, וזה לא שייך עתה אלא במקדש. ועוד, שאינו חייב אלא כשחיסר בהקטרה, ולא כשחיסר בקריאה, עיי"ש. והמג"א סק"ה הביא טעמים אלו. וסיים שהמדקדקים נוהגים לאמרו בכל יום, ודלא כרמ"א, עיי"ש. ורבינו המחבר לא הביא טעמים אלו, ומשמע דחש להא דמהר"י אבוהב, וא"כ צריך ליזהר מאד שלא יחסר ממנה כלום. אלא דס"ל שמטעם זה דשמא יחסר, אין לבטל אמירתו, אלא יש לאמרו במיתון כפי המנהג, ואז דבר קל הוא ליזהר שלא יחסר, וכמו שנתבאר. וכ"נ גם מדברי מהרי"ץ בע"ח דף עז ע"א, שהעלה שיש מקומות שאינם נוהגים לאמרו בחול, לפי שהעם נחפזים למלאכתם וחיישינן שמא יחסר אחד מסמניה. ושכ"כ רמ"א, ושכ"נ דעת הכל בו שהביא פירוש פיטום הקטורת בהלכות שבת, ושכ"נ מהתכאילל שלא היו נוהגים לאמרו בחול. והוסיף להביא עוד שני טעמים אחרים לאמרו בשבת דוקא. וסיים דמ"מ עכשיו נוהגים לאמרו גם בחול, מטעם הזה, שסודו רם. ועוד, זכר לפיטום הקטורת

ק אורח חיים הלכות נשיאת כפים סימן קלב

הגהות מו"מ
סעיף ב * ויש שכתבו
לחבר לומר פטוס הקטורת
מתוך הכתב ולא בעל פה,
משום שהאמירה במקום
ההקטרה, וחיישין שמה
ידלג (בית יוסף בשם מהר"י אבובז וארחות חיים) אחד מסממניה, ואמרינן שהוא חייב מיתה אם חסר אחת מסממניה (תשובת הרי"ש סימן שלד). ולכן נהגו שלא
לאמרו בחול, שממחרין למלאכתן וחיישין שמה ידלג (דרכי משה סוף סימן קלג):

וכו'. ואומרים השיר שהיו הלויים אומרים במקדש שחרית לצד (יב) (טור)*. וכשלא מצית הכנסת,

לחבר לומר פטוס הקטורת מתוך הכתב ולא בעל פה, משום שהאמירה במקום ההקטרה, וחיישין שמה ידלג (בית יוסף בשם מהר"י אבובז וארחות חיים) אחד מסממניה, ואמרינן שהוא חייב מיתה אם חסר אחת מסממניה (תשובת הרי"ש סימן שלד). ולכן נהגו שלא לאמרו בחול, שממחרין למלאכתן וחיישין שמה ידלג (דרכי משה סוף סימן קלג):

שתילי זתים

בשבת ובו היו הלויים אומרים במקדש וכו'. ועל ידי זה יאיר בו כל יום ויום מימי השבוע, תוספת נשמה יתירה דאצילות משבת, אותה הבחינה דשייכא לאותו היום, בימי ראשון שני שלישי תוספת נר"ן משבת העבר, ובימי רביעי חמישי ששי תוספת נר"ן משבת הבאה, ולא תסתלק ממנו כל אותו היום (עיין סולת בלולה סק"ז). בספרד נוהגים בכל יום לומר מזמור תפילה לדוד הטה ה' אונך וגו' (תהלים פו, א),

מעייין אחד ששמו מי רגלים. ומה שאמר מפני הכבוד, פירוש, לפי שיש לאותו מעייין שם של בזיון (טורי זהב סק"ב בשם כל בו סימן לח): (יב) שלא היה מצותו אלא בבוקר (בית יוסף בשם ארחות חיים דין מזמורים שאחר י"ח סימן ז). ואף על גב דתנן (ראש השנה דף ל ע"ב) שנתקלקלו הלויים בשיר של בין הערבים, מכל מקום אינו מעכב הקרבן אלא בשחרית (מגן אברהם סק"ד בשם ר"מ אלשיך בחשבותיו סימן קלח). ויש לומר בכל יום, היום יום פלוני

זית רענן

כירושלמי ביומא פ"ד הל"ה דגריס מפני שהיא נאה, מפני שהיא עזה. וגירסת הטור כתלמודא דידן. ב"י. וכ"ה גירסתינו. וכ"ג מהרי"ץ בע"ח דף עח ע"ב. והא דאמרינן כדי שתהא עזה, פירש מהרי"ץ בשם הכלבו וז"ל, פירוש שיהיה ריחה חזק, שאותו היין הבא מקפרים, עז וחזק ומחזק ריח הצרי, עכ"ל. ושינה מלשון הב"י. ובכוונה מכוונת עשה כן, שפירושו זה עולה יפה גם לגירסת הבבלי וגם לגירסת הירושלמי, כמ"ש מן

סביב לשולחן
שם וכשיצא מביהכ"נ אומר י"י נחני בצדקתך למען שורכי הישר לפני דרכך (תהלים ה, ט). וזכניסמנו לביהכ"נ אומר ואני צרוז חסדך וכו', עיין ז"ר לעיל רס"י מו. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף פג ע"א. עוד כתב מהרי"ץ שם, כשמסיים עלינו, ישהה מעט קודם שילא, עיי"ש. ויש נוהגים לומר אחרי עלינו, עוד שלושה פסוקים, אל תירא וגו', עוזו עזא וגו', ועד זקנה וגו', עיי"ש. ועיין לקמן סימן קנה סק"ז לעניין סדר הלימוד אחרי התפילה:

בב"י, עיי"ש. ודו"ק דאכמ"ל. מי רגלים, הוא מעייין אחד ששמו מי רגלים. לפי שא"א לפרש מי רגלים ממש חלילה, שלא עלה על לב אדם לשרות בהן סמני הקטורת. וא"ת א"כ היאך אמר טעם לפי שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד, הלא הם מי מעייין ולא מי רגלים ממש, ואין בהם שום בזיון. לזה כתב ומ"ש מפני הכבוד וכו' (ט"ז בשם כל בו). ויש שפירשו שהם מים ממעיין הנקרא עין רוגל. ויש שפירשו שהם מי רגלים ממש, והיה להם ריח רע, ולכן לא הכניסום לעזרה מפני הכבוד, עיין ירושלמי פ"ד דיומא הל"ה, ומ"ש מהרי"ץ בע"ח שם:

סקי"ב ואע"ג דתנן שנתקלקלו הלויים בשיר של בין הערבים, ומוכח שהיו אומרים את השיר גם בערב, מ"מ וכו' (מג"א וכו'). וראה עוד שם מ"ש בזה. וי"ל וכו' היום יום פלוני וכו'. וכלשון המשנה בסוף מסכת נזיר,

השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום הראשון וכו'. וכן נהגו מקצת מהשאמי. ועיין לקמן בסמוך. ועי"ז יאיר בו וכו' תוספת נר"ן, ר"ת נפש רוח נשמה, משבת העבר וכו'. ואותה ההשפעה היו הלויים מעוררים ע"י השיר. עיין סו"ב. והוסיף שם, שהעושה כן מקיים מצות עשה של זכור את יום השבת לקדשו. ומנהג הבלדי וחלק מהשאמי שלא לומר היום יום וכו'. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף עא ע"א וז"ל, כתב הרמ"ע בתשובותיו סימן כה, אני מנעתי במקומי שלא יפתח הש"ץ בלשון המשנה וכו', אלא יתחיל מראש המזמור. שאם הוא מכוון עם מה שהיו הלויים אומרים בעת ההיא, מוטב. אבל אם לא יכוון עם מה שהיו הלויים אומרים בעת ההיא, הרי הוא דובר שקרים. משא"כ אם אינו אומר, ממ"נ אתי שפיר. שאם יכוין, מוטב. ואפילו אם לאו, יהיה כמזמור בעלמא. והאריך בטעם הדבר, עיי"ש. ואני שמעתי ג"כ שטעות הוא להזכיר השיר שהיו וכו', לפי שלא נכתב אלא לכרוז ולרשימה בעלמא [כלומר כהוראה והערה למתפלל], והם טעו וסברו שזהו מהנוסח שצריך לומר, עכ"ל מהרי"ץ בתוספת מעט ביאור. וכן ראיתי בסידור כנה"ג שלא הזכיר אמירת נוסח זה, עיי"ש. ואף שרבינו המחבר כתב דיש לאמרו, נראה שלא כתב זאת אלא על הצד היותר טוב, ומפני סגולת אמירתו שהביא. א"נ נשתנה המנהג אחרי זמנו. בספרד נוהגים בכל יום אחרי הקדיש לפני שיר של יום, לומר מזמור וכו'. ותיקנוהו כדי שישמע האל את תפילתו. ולכן יש לאמרו בכוונה גדולה,

שתי"ל זתים

(שם כב, א). ומנהג טוב הוא (טור סימן קלב). וכתב פרי חדש סימן (תרפ"ה) [תרפ"ד] (סק"ג) שאין צריך לומר עוד שיר היום, דסגי בשיר עניין היום. והביא ראיה מהירושלמי (שקלים פ"ח הל"ד, וסוכה פ"ה הל"ז). וכן הוא

וקדיש אחריו. ובכל זמן וזמן משנים המזמור כפי עניינו, כגון בראש חודש ברכי נפשי (שם קד, א), ובחולו של מועד כאיל תערוג (שם מב, ב), ובחנוכה שיר חנוכת הבית (שם ל, א), ובפורים על אילת השחר

זית רענן

שליט"א כתב לי, דאפשר משום שיש אריכות בתפילה, לכן דחו המזמור למנחה. דומה למה שדחו בשבת ובא לציון וסדר היום לפני מנחה, ע"כ. ובחנוכה וכו' ובפורים וכו'. וכן יש מזמורים מיוחדים לתעניות, לבית האבל ולבית החתן, כמבואר בסידורים. ולכן נקטו הטור ורבינו המחבר "כגון" בר"ח וכו', להורות שיש עוד מלבדם. וכתב פר"ח וכו' שא"צ בימים הנז"ל לומר עוד שיר היום וכו'. והביא ראיה מהירושלמי. דאיתא התם, שירו של שבת ושירו של ר"ח, שירו של ר"ח קודם. כיצד היה עושה. שוחט מוספי שבת ואומר עליהן שירו של ר"ח, ע"כ. הרי מוכח מכאן, שאומר של ר"ח לבד. ומכח דברי הירושלמי הללו, דחה הפר"ח דברי השכ"ג בהגה"ט סק"ג שתמה על הנוהגים כן, דמי התיר להם לשנות השיר שהיו הלויים אומרים בכל יום, והעלה שיאמרו גם השיר של אותו היום וגם השיר מעניינו של יום, וסיים שיש להקדים השיר של היום, משום תדיר, חוץ מחנוכה שיקדים מזמור שיר חנוכת הבית וכו', משום פרסום הנס, עיי"ש. ורבינו המחבר הסכים לדברי הפר"ח, וסיים וכ"ה מנהגינו. והיינו מנהג מקצת מהשאמי. ועיין אריכות בזה באמ"ת ויצ"ב שם. מיהו מנהג הבלדי ורוב השאמי לומר שני המזמורים, וכדעת מהרי"ץ בע"ח דף קנה ע"ב שהסכים לדברי השכ"ג, וכתב שכן הוא מנהגינו פשוט מימי קדם, עיי"ש. ולראיית הפר"ח מהירושלמי י"ל דלא מיירי התם אלא מדיני קדימה, דהיינו את מי יש להקדים, אבל פשיטא דיאמר את שניהם, דהכי איתא התם, מוספי שבת ומוספי ר"ח, מי קודם. רבי ירמיה סבר מימר וכו' מוספי ר"ח קודמין. חייליה דרבי ירמיה מן הדא, שירו של שבת ושירו של ר"ח, שירו של ר"ח קודם. אמר רבי יוסה, שנייא היא, תמן דאמר רבי חיה בשם רבי יוחנן, כדי לפרסמו ולהודיע שהוא ר"ח. כיצד היה עושה. שוחט מוספי שבת ואומר עליהן שירו של ר"ח, עכ"ל. אלא דמ"ש השכ"ג שבחנוכה יקדים מזמור שיר חנוכת הבית, בזה לא נהגו כדבריו, אלא גם אז מקדימים מזמור של יום, וכמ"ש מהרי"ץ שם, ובדף קסב ע"ב. ובמהדור"ב (הוצאת הרש"צ דף שלא ע"א) תמה מהרי"ץ על

ולקרותו מילה במילה, ולהתחנן לאל יתברך שיקבל תפילתו. וכ"כ האחרונים בשם האר"י ז"ל. ויש הנוהגים לומר גם פסוקי בית יעקב, שהם ג"כ מעניין שיקבל האל תפילתנו, כי אין לנו מושיע וכו', ויהיו דברינו וכו' קרובים אליו וכו'. ואח"כ יאמר שיר המעלות לדוד לולא ה' שהיה לנו, להורות שכבר קיבל ה' את תפילתנו, והושיענו מיד צרינו, ולא נתננו טרף לשיניהם. והוא ג"כ ע"פ האר"י, עיי"ש. ורבינו המחבר לא הזכיר מעניין זה כלל. ואפשר שרבינו סמך על המנהג הפשוט אצלם לומר הכל. ואף שמקור דבריו הוא בטור, והטור לא הזכיר אלא מזמור תפילה לדוד. מ"מ י"ל שהזכיר בקיצור מזמור תפילה לדוד שהוא העיקר והראשון, וכדי להשמיענו השינוי בר"ח וחזה"מ וכו' כדלקמן, ולא בא להזכיר סדר התפילה בפרוטרוט. ומ"מ בכל סידורי השאמי כתוב לומר הכל. אולם מנהג הבלדי שלא לומר מזה כלום, אלא מתחילים מיד שיר של יום. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח שם שלא נהגו לומר תפילה לדוד, וגם הרמב"ם לא זכרו, ע"כ. וקדיש אחריו. דהיינו אחרי שיר של יום. ולפני הקדיש אומרים הושיענו וכו'. ובכל זמן וזמן משנים המזמור כפי עניינו. כלומר, שבימים מסויימים בשנה, במקום תפילה לדוד אומרים מזמור מעניין אותו היום כדלקמן. וגם הבלדי שאינם אומרים תפילה לדוד, מוסיפים ברוב הימים הללו מזמור מעניין היום. כגון בר"ח ברכי נפשי. וכן נהגו בשאמי, עיין אמ"ת ויצ"ב עמוד רמא. ומנהג הבלדי לומר בר"ח מזמור שירו לה' שיר חדש, ומזמור ה' מלך ירגזו עמים וכו', ואין אומרים ברכי נפשי אלא בליל ר"ח [ובשאמי ג"כ אומרים אותו אז], עיין ע"ח למהרי"ץ דף קנג ע"א ודף קנה ע"ב. ובחוש"מ כאיל תערוג. היינו בחוה"מ סוכות. אבל בחוה"מ פסח אומרים מזמור הודו לה' וכו'. וכן הוא מנהג השאמי, עיין אמ"ת ויצ"ב עמוד רנה ועמוד רנז. אבל בבלדי אין אומרים בחוה"מ מזמור מעניין היום אלא בין מנחה לערבית [ובשאמי ג"כ אומרים אותו אז]. אבל בשאר ימים כגון ר"ח, פורים, חנוכה, ותעניות, אומרים, כמבואר בע"ח שם. וקצת צ"ע מה המקור שלא לומר המזמור בחוה"מ. ומהר"ע בסיס

א משנת הרי"ט.

אומר י"י נחני צדקתך וכו' (כל צו), ומשתחוה ויואל (יג) (מהרי"ל):

קלג דין ברכו בשבת:

ובו סעיף אחד:

א *בשבת ויום טוב אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא, (הגה) אפילו במקום שנהגו לאמרו צימות החול שמא לא היו יחידים צצית הכנסת כשלאמרו ברכו, מכל מקום צצצת ויום טוב (א) אין לאמרו, דהכל צאים לצית הכנסת קודם ברכו (ב) צית יוסף צצצ (ט):

שתי"ל זתים

מנהגינו: (יג) ולא יצא ואחוריו אל ההיכל, אלא יצדד. וכן בירידתו מן התיבה (מגן אברהם סק"י):

סימן קלג (א) בשחרית (בית יוסף): (ב) והחושבים שחיוב הוא לאמרו בכל יום שתקנת

סביב לשולחן**זית רענן**

הסוברים להקדים מזמור שיר חנוכה הבית משום פרסומי ניסא דעדיף מתדיר, דמאי שנא זה מסדר קריאה דר"ח בס"ת דמקמינן לקרות בשל ר"ח מטעם תדיר קודם, ולא משגחינן בניסא, עיי"ש. גם הפר"ח שם דחה דברי השכ"ג בזה, דאי משום פרסומי ניסא, ישנו לבסוף כמו בהתחלה, עיי"ש. ומ"ש רבינו המחבר שא"צ לומר

סימן קלג סעיף א אחר קדיש בתרא. והוא הקדיש שלפני עלינו לשבת, כמו שהוכחנו לעיל סימן קלג ס"ז ד"ה ואומרים אחר. ונמצא שאמירת ברכו היא לפני עלינו. וכן הוא מנהגינו. ודלא כמנהג חלק מקהילות האשכנזים שאומרים ברכו לאחר מכן, אחרי הקדיש האחרון:

עוד שיר של יום, ה"ה שאין אומרים (למנהג השאמי) תפילה לדוד. ורבינו המחבר רמז זאת לעיל באמרו "ובכל זמן משנים המזמור", דהיינו במקום תפילה לדוד אומרים מזמור מעניינו של יום. ובימים שאין אומרים תחנון, בלא"ה אין אומרים תפילה לדוד, כמ"ש רבינו המחבר לקמן סימן תכט סק"ג ובעוד כמה מקומות. ולענין פסוקי בית יעקב ושיר המעלות לדוד שאומרים (בשאמי) אחרי תפילה לדוד כנז"ל, רבים מהשאמי נוהגים לאמרם גם בכל יום שאין בו תחנון, ואינם מדלגים אלא מזמור תפילה לדוד. מיהו בסידור כנה"ג (עמוד רכז) חילק בזה, דבר"ח וחנוכה ושני ימי הפורים וחזה"מ ותעניות, אין אומרים מכל זה כלום, אלא אומרים רק את המזמור מעניינו של יום. ובשאר ימים שאין בהם תחנון, מדלגים מזמור תפילה לדוד, ומתחילים בית יעקב, עיי"ש. ובבבלי אחר שאומרים שיר של יום, אומרים לבסוף מזמור לדוד וכו'. ואין בו מעלת תדיר למזמור של ר"ח וכיו"ב, כיון דמעלת וחיוב שיר של ר"ח קודם, שהוא שיר דקרבן, ועדיף ממזמור לדוד שאינו אלא לתחינה ובקשה:

סקי"ג ולא יצא וכו'. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף פג ע"א, והביא ראיה מדברי הרמב"ם פ"ז מהלכות בית הבחירה הל"ד שכתב וז"ל, כל שהשלים עבודה ונסתלק לו, אינו יוצא ואחוריו להיכל, אלא מהלך אחרנית מעט מעט, ומהלך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדוכנן, כך הם יוצאין מן המקדש, כמי שפוסע אחר תפילה לאחוריו. כל זה ליראה מן המקדש, עכ"ל. ובתי כנסיות שלנו הם לנו מקדש מעט, בפרט שיש ארון קבוע שם, עכת"ד מהרי"ץ. ועיין ועיין ז"ר לעיל סימן קכח סקמ"ו. גם לא יצא בפסיעה גסה, שבזה נראה ששיבתו בביהכ"נ היתה עליו למשא. אלא יצא בכבוד ראש ובהכנעה, מתחנן לפני אלהיו שתתקבל תפילתו. אבל אם עתיד לחזור לביהכ"נ ללמוד, אדרבה מצוה לרוץ, כדי לחזור תיכף. וכל זה מבואר בע"ח שם. וה"ה למי שהולך לכותל המערבי שריד בית מקדשנו, לא יצא ואחוריו אל הקודש, אלא יצדד:

סימן קלג סק"א בשחרית (ב"י). לאפוקי ערבית. וכ"כ רבינו המחבר לעיל סימן סט סק"ב, דבשבת ויו"ט אין אומרים ברכו לפני עלינו, מפני שמאחרים לצאת, ובודאי כולם כבר שמעו ברכו בקריאת, עיי"ש ובז"ר שם. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף קמג ע"ב, ושכן המנהג. וכ"כ בסידור כנה"ג. וכ"ה מנהג חלק מהשאמי. מיהו חלק מהשאמי נהגו לומר ברכו גם בשבת ויו"ט שחרית, וטעמם ע"פ הסוד, כמ"ש בשער הכוונות. וכ"כ מחבר"ר סימן רפו סק"ד. וכ"ה מנהג הספרדים, עיין כה"ח אות א, ושו"ת יבי"א אר"ח ח"ב סימן ה אות ב, וח"ו סימן מח אות ה. ודקדק מן לכתוב שבת ויו"ט, לומר דבשאר ימים, כגון שני וחמישי וחזה"מ וחנוכה ופורים, אע"פ שיש בהם קריאת ס"ת, אומרים ברכו. וכ"ה המנהג פשוט. וגם הטעם נראה פשוט, דבשני וחמישי עדיין יש לחוש למאחרים שלא

אורח חיים הלכות הלכות נשיאת כפים סימן קלד באר הגולה קג

א מהר"י אבן ג' נשס
הגאונים.

קלד פדר והוא רחום והגבהת התורה:

ובו שני פעיפים:

א* (הגה) נוהגים להרצות צתחנונים צשני וחמישי. ואומרים והוא רחום. ואומרים אותו בקול רם. ואם לא אמרו מעומד, עובר על התקנה ונקרא פורץ גדר. (הגה) וכן נוהגים לאמרו מעומד, אצל אומרים אותו צלחש (א) (טור). ומה שנוהגים להרצות צתחנונים

שתיילי זתים

ובכל חלק יש בו שמונה עשרה אזכרות, כנגד שמונה עשרה ברכות. על כן הסמיכוהו לתפילת שמונה עשרה ומעומד (לבוש סק"א וסולת בלולה סק"א). ומנהגינו לאמרו הציבור בלחש והשלית ציבור בקול חכמים כך היא, טועים הם (לבוש):

סימן קלד (א) כמו שאומרים תפילת שמונה עשרה. מפני ששלושה זקנים תיקנוהו, כל אחד תיקן חלק ממנו, על פי מעשה שהיה על פי הנס.

סביב לשולחן

סימן קלד פעיף א ואם לא אמרו מעומד וכו'. עיין ו"ר סק"א היכן מסתיים נוסח והוא רחום שצריך לעמוד זו:

זית רענן

שמעו אפילו קריאה"ת. משא"כ בשבת ויו"ט שמאריכים בתפילה, וגם הקריאה בתורה ארוכה, ויש שבעה או חמשה עולים, ולא עוד אלא שכולם פנויים, בודאי אפילו המאחרים הגיעו לפחות לפני שסיימו הקריאה, ושמעו ברכו מפי אחד העולים לתורה. וע"ע להגרימ"ט זצ"ל בספר ארץ ישראל פ"א שכתב דבשני וחמישי ג"כ לא יאמרו ברכו, לפי שיש בהם קריאת ס"ת. וכן נהגו חלק מהאשכנזים:

סק"ב והחושבים שחייב הוא וכו' טועים הם. כיון שבאמת מקום אמירת ברכו אינו אלא קודם ברכות ק"ש. ולא נהגו לאמרו שוב אחרי קדיש בתרא, אלא בשביל המאחרים שלא שמעוהו, וכמבואר בב"י. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף פא ע"ב. וממילא בשבת ויו"ט שכל הציבור שמעו ברכו, אין חובה לאמרו שוב אחרי קדיש בתרא. לפיכך אפילו אם טעה החזן ואמר ברכו, אין עונין אחריו ברוך וכו', וגוערין בו, דהוי דומיא דברכה שאינה צריכה, כמ"ש מהרי"ץ בע"ח דף קמג ע"ב. ודחה סברת רבותיו שאמרו שצריך לענות אחריו, שלא יהיה נראה שאינם רוצים לברך ח"ו, עיי"ש. והבאתי דבריו לקמן סימן רפו ס"ה ד"ה אין, עיי"ש. אלא דקשיא לי דלקמן סימן קלה סק"ט מבואר שהאומר ברכו את ה' המבורך ולא ענו הקהל אחריו ברוך וכו', הרי אמירתו לבטלה היא. וא"כ לכאורה אדרבה כיון שטעה ואמר ברכו וכו', יענו אחריו ברוך וכו', כדי שלא תהיה אמירתו לבטלה. וגם מה שיענו אינו לבטלה, כמו שביארנו בז"ר שם. ואף את"ל שענייתם מיותרת היא, מ"מ עדיף טפי שהם יענו ממה שתהיה אמירת החזן לבטלה. ובזה נתחזקה סברת רבותיו של מהרי"ץ, אך לא מטעמם, ודו"ק. ויש לחלק בדעת מהרי"ץ, דשאני התם שהתחיל בהתר גמור, שהרי היה מחוייב לומר ברכו ולברך כשעלה לתורה, ואף לסברת מהרי"ץ לא הוי לבטלה כלל, הלכך גם הוא מודה שהציבור יענו אחריו ברוך וכו'. ומ"ש מהרי"ץ כאן שאין לענות, היינו משום שאינו מחוייב לומר כלל. וחילוק זה מוכח להדיא בדברי מהרי"ץ שם, ודו"ק:

סימן קלד סק"א כמו שאומרים תפילת ח"י בלחש. והטעם מפני ששלושה זקנים תיקנוהו וכו'. עניין זה הובא באריכות בספר אבודרהם (דיני קריאת התורה ד"ה בשני ובחמישי) בשם אבן הירחי וז"ל, שמעתי שיסדוהו שלושה זקנים על ספינת גלות ירושלם שהגיעה אל ממשלת הגמון אחד, ואמר לנסותם בכבשן האש אם הם מזרע ישראל כחנניה מישאל ועזריה. ושאלו ממנו זמן שלושים יום. ולסוף הזמן חלם אחד מקרא שכתוב בו תרין כי ותלתא לא, ולא ידע מה הוא. אמרו לו, זה הפסוק הוא (ישעיה מג, ב) כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטוףך כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך. ונכנס באש, ונחלקה האש לשלושה חלקים, ויצא (ו) בשלום, ונכנסו אליו הזקנים. ויסדו והוא רחום על הנס הגדול. וכל אחד מהם התחיל ברחום וסיים ברחום. האחד והוא רחום, והשני אנא אל מלך רחום וחנן, והשלישי אין כמוך חנן ורחום, עכ"ל. והכי איתא באריכות יותר בכלבו סימן יח, עיי"ש. מיהו בפירושי התפילות להרוקח עמוד שסט, איתא בשינוי קצת, שאותו המלך היה אספסיינוס, וצויה לעשות להם אניות, והכניסם בתוכן בלא רב החובל ובלא שום מלח וגירשם לים. ועמד עליהם הרוח והשליכם ליבשה בכל

שתילי זתים

רם. ועכשיו נוהגים לומר תחנונים, שלוש פעמים ויעבור, וידוי אחד ביניהם, ואחר כך והוא רחום (בית יוסף):

זית רענן

באותיותיה, ע"כ. והטעם מבואר בפירושי התפילות להרוקח שם, דמתיבות והוא רחום עד כי אל מלך חנון ורחום אתה, יש שס"ז תיבות, כנגד הוי"ה אלהינו הוי"ה (שפסוק ראשון של ק"ש) עם האותיות שאחריהן שהן כוז"ו במוכס"ז כוז"ו, שכולן יחד עולין שס"ז, עיי"ש. ועכשיו וכו' תחנונים וכו' ויעבור, וידוי וכו' והוא רחום (ב"י). וסיים מרן שם, "כמו שהוא כתוב בסידורים". ומבואר שפותחים בתחנונים, ומשמע שהידוי נאמר בין שלוש ויעבור, ואמירת והוא רחום היא אחרי שלוש ויעבור. ואין זה כמנהג הספרדים כיום, שפותחים מיד בידוי, ואח"כ ויעבור, נפ"א, ויעבור, ותחנונים אנשי אמונה וכו', ויעבור, תמהנו וכו' ויעבור. ואח"כ אומרים והוא רחום. ונמצא שאינם פותחים בתחנונים, ואומרים ארבע פעמים ויעבור, ולא שלוש. ומנהג חלק מהשאמי לפתוח באמירת ויעבור, ואח"כ או"א אל תעש עמנו כלה, וידוי, ויעבור שמו"ת, והוא רחום, נפ"א, וכמ"ש בסידור כנה"ג. וכיון שאומרים ויעבור שמו"ת, נמצא שהם שלוש ויעבור, והידוי ביניהם, ואח"כ והוא רחום, וכדברי מרן בב"י. אלא שיש שינוי אחד, שאין פותחים בתחנונים כדברי מרן. ואם נפרש דתחנונים שהזכיר רבינו המחבר בשם ב"י, היינו נפ"א [כדאשכחן בכמה דוכתי שנוסח נפ"א נקרא תחנון או תחנונים], נמצא דאיתי כמנהג הבלדי ממש, פותחים בתחנונים (דהיינו נפ"א), ואומרים שלוש ויעבור, וביניהם הידוי, ואח"כ והוא רחום, וכמו שסידר מהרי"ץ בע"ח. ולשיטתיה אזיל, דס"ל שאין להפסיק בין התפילה לנפ"א, עיין ז"ר לעיל סימן קלא סק"א. מיהו אפשר שרבינו המחבר לא נחית הכא לדיוקי בסדרן של דברים, כי סמך על המנהג הידוע והפשוט. ומנהג חלק מהשאמי לפתוח באמירת ויעבור, ואח"כ תחנונים אנשי אמונה וכו', ויעבור, וידוי, ויעבור שמו"ת, והוא רחום, נפ"א. ולמנהג זה הם ארבע ויעבור. ונהרא נהרא ופשיטה. ומתבאר מדברי רבינו המחבר ומהרי"ץ, שבזמנם היה מנהג פשוט לומר והוא רחום. אולם בדורות האחרונים ברוב בתי הכנסת בעי"ת צנעא, מחמת דוחק הזמן לא היו אומרים כלל והוא רחום, אלא התחילו הפותח יד וכו', מלבד בתי הכנסת הגדולים כגון בית אלשיך שאמרו הכל, וכפי ששמעתי בשם הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל. וגם בזמנינו עדיין נותרו מעטים שאינם אומרים והוא רחום. ואפשר

פלך ופלך, ספינה אחת נתיישרה במדינת ליידון, והאחרת במדינת ארלדו, והשלישית במדינת בורדיל. אותה שנתיישרה במדינת בורדיל, יצאו מן הספינה ונתיישרו שם, וקיבלם שר העיר בסבר פנים יפות, ונתן להם שדות וקרמים. והיו שם ימים רבים עד שמת אותו שר, וקם עליהם מלך חדש, מה שתיקן להם מלך הראשון סתר השני, וזה מחדש עליהם גזירות רעות, שלא היה להם צד להפנות, כי גבר עליהם יד המציק מאד. והיו שם שני אחים, יוסף ובנימין, ובן דודם שמואל שמו. והם היו בעצמם מאנשי ירושלם. ויצעקו אל ה' וכו', וישבו בצומות ובתעניות, ולבשו שקים על בשרם ושיחרו לאל. ויסדו והוא רחום שלשתן, יוסף יסד והוא רחום עד כי אל מלך חנון ורחום אתה, ובנימין אחיו יסד מן אנא מלך רחום וחנון עד אין כמוך, ושמואל בן דודם יסד מן אין כמוך עד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. [ומשמע שכאן מסתיים נוסח והוא רחום שצריך לאמרו דוקא מעומד כמ"ש מרן, ומכאן ואילך רשאי לשבת. וכ"כ באישי ישראל פכ"ה סק"א. ואכן בשאמי יושבים כאן ונופלים על פניהם. ועיין אישי ישראל שם סק"ט]. לאחר שהושעם וגאלם גואל ישראל מחמת [שמת] המיצר שלהם במיתה מרה וקשה, כתבוהו בכתב ועל ידי המעשה שלחו בכל מקומות ישראל לקבל עליהם לומר והוא רחום בשני וחמישי, עיי"ש. ומהרי"ץ בע"ח דף נט ע"ב העלה את שתי הגירסאות הללו, אלא שאת הגירסא השנייה הביא בקיצור נמרץ, בשם מהרי"י ציאח משם המדרש, ונוסף שם עניין י"ח אזכרות, עיי"ש. כנגד ח"י ברכות שבתפילה. על כן ג"כ הסמיכוהו לתפילת ח"י ומעומד כמ"ש מרן. ומנהגינו לאמרו הציבור בלחש והש"ץ בקו"ר. אלו הם דברי רבינו המחבר. וכל הציבור אומרים בלחש מלה במלה עם הש"ץ שאומרו בקו"ר. וכ"ה המנהג בכל קהילותינו. וזה כמו בכל כיו"ב מן התפילות, שמנהגינו שהש"ץ אומר בקו"ר והציבור עמו בלחש מלה במלה. ולפ"ז מנהגינו כאן הוא לא כמרן שכתב לאמרו בקו"ר, כדי לעורר את הכוונה. ולא כרמ"א שכתב לאמרו בלחש כמו תפילת ח"י. ונראה דמטעם זה לא השמיט רבינו המחבר הגהת רמ"א אף שהיא נגד דברי מרן, כיון שמנהגינו הוא דלא כשניהם, וכיו"ב מצאנו לו בעוד מקומות. וכתב מהרי"ץ בע"ח דף ס ע"א בשם ספר זכירה, שהאומרו בכוונה, כאילו קרא ק"ש

שני וחמישי, משום שהם ימי רצון (ב). ולכן נוהגין גם כן להתענות זהם (ג) (טור):

שת"י וזת"י

וכא). ונוהגים לאמרו לפני הארון. ואומר בראשון והושיענו, ובשני והצילנו (לבוש שם, ואליה זוטא סק"ג בשם מטה משה שם). כי פירוש הושיענו, שיושיענו מהצרה שאנחנו בה עתה. והצילנו, שלא יפגע בנו עוד פגע רע (לבוש שם). ואומרים בשעת פתיחת ההיכל בריך שמיא, הנזכר בזוהר (פרשת ויקהל דף רז ע"א). והוא אחד מתיקוני פגם הברית (סולת כלולה סק"ב). ואם

(ב) שארבעים יום של קבלת לוחות אחרונות, שהיו ימי רצון, עלה משה רבינו עליו השלום ביום חמישי, וירד ביום שני (לבוש שם): (ג) מי שרוצה להתענות, או כשגוזרים תענית (שם). וקודם הוצאת ספר תורה אומר אל ארך אפים וכו'. ויש לאמרו מעומד, מפני שאומרים חטאנו לך, והוא עיקר הדין (שיירי כנסת הגדולה הגה"ט סק"ג בשם מטה משה סימן

זית רענן

רע, כי פירוש וכו'. וביום שאין בו נפי"א, במקום אל ארך אפים אומר החזן פסוקי יהי ה"א עמנו וגו'. ויש שמוסיפים בסוף, זכרה לחסדי דוד עבדך. להודיע שמחל לו הקב"ה על אותו עון, עיין שבת דף ל ע"א. ויש שלא נהגו לומר זאת, עיין שו"ת החיים והשלום סימן נג. ואומרים בשעת פתיחת ההיכל נוסח תפילה המתחילה בריך שמיא, הנזכר בזוהר. ומ"ש רבינו המחבר שאומרים אותו בשעת פתיחת ההיכל, לאו דוקא הוא, אלא הכוונה בשעת הוצאת ס"ת, וכדנקט לקמן בסמוך. וכ"ה לשון הזוהר שם, כד מפקין ס"ת וכו'. ובסידורים שלנו הלשון הוא, כד מפקין ספרא דאורייתא מגו היכלא למקרי ביה בציבורא וכו'. ומדנקט כד מפקין, משמע לומר תפילה זו בשעת הוצאת ס"ת, כמ"ש מהרי"ץ בע"ח דף סג ע"ב. אלא שסיים שמנהגינו לאמרה אחר פתיחת הס"ת קודם קריאה, עיי"ש. והיינו אחרי הגבהת היריעה, כמסודר שם. אולם בסידור כנה"ג סידר לאמרו אחרי פתיחת הס"ת, לפני הגבהת היריעה. וכתב הענ"ח שם אות לח, שמנהג האשכנזים לאמרה בעת פתיחת הס"ת כמנהגינו. דמאי דקאמר הזוהר כד מפקין, ר"ל כשמוציאין, והיינו אחר שמוציאין בסמוך. והעיר על מנהג הספרדים לאמרה קודם הוצאת ס"ת מההיכל [דהיינו שעומדים מול ההיכל הפתוח, ואומרים כל נוסח בריך שמיא, ורק אח"כ מוציאים הס"ת], דמדברי האר"י משמע דס"ל דלשון הזוהר מוכח דאומרה בעת הוצאת ס"ת ממש ולא קודם יציאתו מההיכל, עיי"ש. ויש נוהגים להתחיל בריך שמיא לאחר פתיחת ההיכל, ומסיימים עם הולכת הס"ת לתיבה. וזה יותר קרוב ללשון הזוהר כד מפקין, דמשמע בשעת הוצאתו ממש. וכ"נ מדברי הבא"ח בשו"ת רב פעלים ח"ג קונטרס סוד ישרים סימן ה ד"ה גם, עיי"ש. [יש בידי קונטרס סדר הוצאת ס"ת כת"י, ויש בו נוסחא אחרת בלשון הזוהר, כד מפקין ליה

שהמקילים סמכו בזה על סברת הט"ז שאינה חובת גבורא, עיין ז"ר לעיל סימן קלא סק"ח. אולם למעשה כבר נתפשט המנהג ברוב המקומות לומר והוא רחום, וכן עיקר. [וכן הנהגתי בראש העין ובבית דגן לאמרו כולו. מהר"ע בסיס שליט"א]:

פק"ב לפי שארבעים יום וכו' שהיו ימי רצון [כ"ה בכת"י ובדפוס אלשיך, ובשאר המפרשים. ובלבוש ובדפוס השאש הגירסא "הם" ימי רצון, וכמ"ש רמ"א], עלה מרע"ה להר לקבל הלוחות ביום חמישי וכו'. ור"ל שימי שני וחמישי המה ימי רצון מיוחדים, לא רק לעניין שמרבים בהם בתחנונים כגון והוא רחום, אלא גם לכל העניינים, כגון מי שרוצה להתחנן על איזה עניין, יעשה כן בימים אלו. וכן מי שרוצה להתענות איזו תענית, או כשגוזרים תענית על הציבור, יהיה דוקא בימים אלו, כמו שסיים רמ"א בהגהה, וכפירוש רבינו המחבר לקמן סמוך סק"ג:

פק"ג מי שרוצה להתענות וכו' (שם). נראה שבא להעיר שלא נטעה לפרש דמ"ש רמ"א "נוהגים להתענות בהם", היינו בקביעות, ואתי כדעת יש מי שאומר שהביא מרן לקמן סוס"י תקפ, שגזרו שיהיו מתענים בכל שני וחמישי, עיי"ש. וכמו שבאמת הבין כך המשנ"ב, כדמשמע מדבריו בסק"ז. ועיין באה"ט סק"ג, ודוק. לכך קמ"ל דלא מיירי אלא במי שרוצה להתענות איזו תענית, יקבע התענית לאחד מהימים הללו. וכן כשגוזרים וכו'. דברי רבינו המחבר מכאן ואילך, הם כפתיחה לסעיף ב דלקמן דמיירי בהוצאת ס"ת. וקודם וכו' אומר החזן אל ארך אפים וכו' מעומד, מפני שאומרים בו חטאנו לך וכו', וקיימ"ל דוידוי צ"ל מעומד, כדלקמן סימן תרז ס"ג. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף סב ע"א. וכן המנהג פשוט. ובנוסח זה יש שתי פיסקאות דומות בלשונן, לכן כתב ואומר בראשון והושיענו מכל רע, ובשני והצילנו מכל

ב מראה פני כתיבת ספר תורה לעם העומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו

ב מסכת סופרים, והרמב"ן
בפירוש התורה בפרשת כי
תבוא.

שתי"י זתים

לא אמרו בשעת הוצאת ספר תורה, יאמרנו כשפותחים אותו לפני העם (אליה זוטא סק"ד, סדר היום קריאת התורה):

זית רענן

לספרא מגו היכלא ומוקמין יתיה על תיבתא למקרי ביה
בציבורא וכו', ע"כ. והוא כמנהגינו, אלא שנראה שאין
זו אלא תוספת איזה חכם שהוסיף כן בלשון הזוהר,
וצ"ע. איתמר כהן]. ועוד נשוב לזה לקמן בסמוך.
יש שנהגו שכל יחיד אומר בריך שמיא בלחש, ולמדו כן
מלשון הזוהר שם ואיבעי ליה לאיניש למימר וכו'. וכתב
ע"ז מהרי"ץ בע"ח שם, דמנהגינו אינו כן, אלא כל הקהל
אומרים אותו יחד בקו"ר, ותפילה דרבים עדיף, עיי"ש.
והוא אחד מתיקוני פגם הברית, כי יש בו ק"ל תיבות,
כנגד ק"ל שנים שפירש אדה"ר מאשתו והיה מוליד
רוחין ושדין באותן שנים מהקרי, ובזה יש לו כח לכפות
ולהכניע אותם, כמ"ש מהרי"ץ בע"ח שם. ואם וכו'
יאמרנו כשפותחים אותו וכו'. משמע דלכתחילה יש
לאמרו בשעת הוצאת הס"ת. וכן מבואר להדיא בסדר
היום הלכות קריה"ת שהוא מקור האיי דינא. וכבר
כתבתי לעיל שאין המנהג כן, אלא לעולם אומרים אותו
אחרי פתיחת הס"ת. ומהרי"ץ בע"ח שם הביא מדברי
סדה"י סמך למנהגינו. וראה עוד בהערת הרש"ץ
בתכלאל ע"ח מהדורתו דף קלז ע"ב בסוגריים תוך דברי

סביב לשולחן

סעיף ב מראה פני כתיבת ס"ת וכו'. זו היא הגזנת ס"ת.
ולענין הוצאת ס"ת מן ההיכל והולכתו למיזה, עיין
לעיל סק"ג, ולקמן סוס"י קמט. ועיין סביב לשולחן שם ד"ה
וכן. וציוס שמוציאין שני ס"ת או שלושה, מנהגינו שאין מגביהין
אלא רק ס"ת ראשון. ודלא כמנהג האשכנזים שמגביהים כל ספר
וספר. ובקהילות הספרדים המנהגים חלוקים בזה, יש מקומות
שנהגו להגביה כל ספר וספר, ויש שלא נהגו להגביה אלא את
הראשון, עיין בגיליון אור תורה חלק כב סימן קלח. אלא שצריך
טעם למה אין מגביהין שאר הספרים. ונראה דס"ל כדעת האומרים
שעיקר הגזנת ס"ת אינה חובה, דמשו"ה יש מקומות שלא נהגו
להגביה ס"ת כלל, מפני טורח הציבור שלא יטרכו לעמוד על
רגליהם, או מחשש שמה יפול הס"ת ח"ו, עיין ארחות חיים הלכות
שני וחמישי סימן ח, וצרכי להחיד"א בשו"צ סק"ב, ובספרו
לדוד אמת סימן ד. והדרשה מפסוק ארור האיש אשר לא יקים
וגו' (עיין בפנים סק"ד) אינה אלא אסמכתא. ועוד, שאין זה אלא
לפירוש הרמב"ן בדברי הירושלמי, ויש פירוש אחרים. ואף
שרצנו המחבר הביא דרשה זו, מ"מ י"ל שלא הביאה אלא לענין
ס"ת ראשון בלבד, ולא שצריך להגביה גם את שאר הספרים.
ועוד, שאפילו הנהגים להגביה כל ספר וספר, נראה שזה דוקא

הענ"ח. וכתב מהרי"ץ בע"ח שם שמנהגינו לאמרו בעמידה. אולם בדורות האחרונים רק המדקדקים נהגו לאמרו
מעומד, אבל רוב הציבור נהגו לשבת אחרי הגבהת היריעה, ואומרים בריך שמיא מיושב. ולדעת רבינו המחבר שצריך
לאמרו בשעת הוצאת ס"ת, ולפחות כשפותחים אותו לפני העם, ממילא הוא נאמר בעמידה, שהרי כל הציבור עומדים
אז לכבוד ס"ת. גם לפי סידור כנה"ג שאומרים אותו לפני הגבהת היריעה כדלעיל, ממילא כולם עומדים אז. [וכאן
במרכז הרוחני ע"ש הרש"ש, הנהגתי לאמרו בעמידה לפני הגבהת היריעה. מהר"ע בסיס שליט"א]. ומשמע
מסדר לשון רבינו המחבר ומסתימת דבריו, שאומרים בריך שמיא גם בחול, ולא רק בשבת. ומטעם זה השמיט לקמן
בסימן רפב, דברי המג"א בריש הסימן שם, שכתב בשם האר"י שאין לומר בריך שמיא אלא בשבת, וכמ"ש בסביב
לשולחן שם, עיי"ש. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח שם, שמנהגינו לאמרו גם בחול. וכן הסכימו רבים מן האחרונים דאין
איסור לאמרו גם בחול. וכ"כ בסידור כנה"ג (עמ' רי) לאמרו בחול ובשבת, ואפילו במנחת שבת, והעיר על המדלגים
אותו בחול כיום בא"י, עיי"ש. אולם בהרבה בתי כנסיות, בתימין וגם כאן בא"י, לא אמרוהו אלא בשחרית שבת,
ונראה דהיינו מחמת דוחק הזמן, ובפרט בחול. ועיין סביב לשולחן לקמן ס"ב שלהי ד"ה מראה. ומהר"ע בסיס
שליט"א כתב לי וז"ל, מנהגינו לאמרו גם בחול. ויש בזה עדיפות. דכיון שאומרים אותו גם בחול, שפיר אמרינן ליה
בשבת אף שיש בו שאלת צרכים, משום דהוי כטופס ברכות, וכמו שאומרים בברהמ"ז אבינו רעינו זונינו, וכמ"ש
בירושלמי. וכן אמירת אלהי נצור. משא"כ אם יאמרוהו רק בשבת, יש לחוש משום שאלת צרכים. וכן מנהג תימן
לאמרו גם בחול, ורק בא"י התחילו לנהוג אחרת, ע"כ. ומה שתמה מצד שאלת צרכים, עיין חמ"י פ"ב דשבת שהתיר
משום שהוא נאמר בציבור. וראה עוד בזכור לאברהם ח"ג דף מה, מה שחילק בין תפילה הנאמרת בציבור דוקא
שמותר, לבין תפילה הנאמרת ביחיד, עיי"ש. מיהו בשו"ת פאר הדור סימן קל משמע שאין חילוק בין רבים ליחיד.
וכבר האריכו בזה בשו"ת תורה לשמה ח"ב סימן מו, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו סימן תנה, ודו"ק:

לפניו ולאחריו, שמצוה על כל אנשים ונשים לראות הכתב ולכרוע ולומר וזאת התורה וכו'.

סביב לשולחן

דברי רמ"א לענין אמירת על הכל יתגדל וכו', הגם דאין נמי אמרינן ליה. שהרי לא ציאר מי אומרו, ויתכן שכל הציבור אומרו, וכמו שצאמת מנהגם כיום שהציבור אומרים זאת בלחש, ולא כמנהגינו שהחזן אומרו. ועוד, כיון שהשמיט תחילת דברי רמ"א, השמיט גם סופם וסמך על המנהג הפשוט. ועוד, שמנהגם לאמרו צו"ט ובשבת דוקא, ומנהגינו היה לאמרו בכל יום, אחרי פסוקי גדלו וגו', וכמפורש ג"כ בתכלאל ע"ח למהרי"ץ דף סג ע"א. אלא שצדורות האחרונים נהגו לקצר. ונהגו לומר כל זה גם בחול, וכמו שסידר מהרי"ץ בתכלאל ע"ח. אלא שצדורות האחרונים יש מקומות שנהגו לקצר צימות החול, דהיינו שמיד אחרי ויהי בנסוע, אומר החזן הרחמן צ"ה יחזיר שציתנו וכו' (ואומרים צריך שמה, ועיין ז"ר לעיל שלהי סק"ג) ומגזיה ס"ח, מחמת דוחק הזמן שממחרים הציבור למלאכתם, וכמ"ש בסידורים. ועוד כתב רמ"א בהגהה, וכשעולה הראשון לקרות, אומרים צורך שנתן תורה וכו', ע"כ. והשכ"ג בהגב"י סק"ו כתב שמנהגם לאמרו כשמוציאין ס"ח מהיכל, עיי"ש. ורצינו המחבר השמיט דבריהם, לפי שאין מנהגינו לאמרו כלל. ומ"ש המג"א סק"ו שאחרי צורך שנתן וכו' אומרים האל תמים וכו' עיי"ש, רצינו המחבר בסק"ד העלה אמירת פסוק זה בסתם, לפי שמנהגינו שהחזן אומר בהגזית ס"ח, וכמ"ש צו"ר שם: **שם לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו וכו'.** כדי שכל הציבור יראו את הכתיבה, וכמו שסיים. וזהו שנהגים האשכנזים והספרדים שהמגזיה עושה סיוצב שלם. וזהו לפי מנהגם שמגזיה את הס"ח ע"ח. אצל לפי מנהגינו שהחזן מושך ומגזיה רק את היריעה, כתב מהרי"ץ בתכלאל ע"ח דף סג ע"א ח"ל, אוחז היריעה צמטפתח שצידו, ומגזיה היריעה בשתי ידיו. ומראה פני הכתיבה לעומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו [את היריעה] לפניו ולאחריו, דמנהג על כל אנשים ונשים לראות הכתב וכו', ע"כ:

שם ולכרוע. מול הס"ח. והאוסרים לכרוע, כבר השיב עליהם מהרי"ץ בע"ח דף סג ע"א שאין זה השתחויה, אלא כריעה לצד כרוע צמודים, עיי"ש:

שם ולומר וזאת התורה וכו'. מלשון מרן נראה שהחזן מראה לציבור פני כתיבת הס"ח, וכולם אומרים זאת התורה וכו' תורת ה' תמימה וכו'. וכן מבואר במסכת סופרים פי"ד הל"ד. וכ"כ הכלבו סימן כ ח"ל, כשיהיה החזן על המגדל, פותח הספר ומראה הכתב לאנשים ולנשים, ואז היו כולם אומרים זאת התורה, עיי"ש. מיהו מנהגינו אינו כן, אלא הש"ץ מגזיה היריעה להראות הכתב לקהל, וצעת ההגזיה אומר לצדו צקו"ר זאת התורה וכו' (ויש מוסיפים פסוק האל תמים וכו'). וצעת שהוא אומר זאת, כל הקהל כורעים, ונושקים יד ימין שמראים בה מול ס"ח, ואומרים צקו"ר בואו נשתחוה וגו', וזאת התורה וגו', תורת ה' תמימה וגו'. וכ"כ מהרי"ץ בתכלאל ע"ח דף סג

לפי מנהגם שמוציאים את כל הספרים צבת אחת, ואם יגזיהו רק ס"ח אחד נראים כמוזולים בשאר ס"ח. משא"כ לדין שאין מוציאין הספרים צב"א, תו ליכא למיחש משום זלזול. מיהו אין זה מיישב את מנהג מקצת ספרדים שמגזיהים רק הראשון כדלעיל, ואינם מוציאים את כולם צב"א, ודו"ק. ועוד שהרי טעם ההגזיה הוא כדי שכולם יראו את הכתב, והמאור שזה מחזירן למוטב, והכל נעשה לכבוד התורה, וא"כ סגי בצ"ח ראשון, ואין צורך לזלזל בצ"ח השני. וראה עוד בשו"ת ויאמר מאיר ח"א סימן ג. והנה מדכתב מרן ענין הגזית ס"ח כאן, ובסימנים דלקמן עניני הקריאה, משמע שההגזיה היא לפני הקריאה. וכן המנהג פשוט בקהילותינו ובקהילות הספרדים. מיהו רמ"א בהגהה כתב שמנהגם להגזיה אחר שקראו בתורה. וכן מבואר במסכת סופרים פי"ד הל"ד, עיי"ש. ורצינו המחבר השמיטו, לפי שהוא נגד מרן וגד מנהגינו. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף סג ע"א. כן מנהגינו פשוט. וכ"כ הב"ח ש"צ פרשת תולדות אות טז, עיי"ש. ובפרט לפי מה שמבואר בשער הכוונות דף מח ע"א, שע"י ההסתכלות באותיות התורה, אז מתגלה הארת התורה הכתובה בצ"ח החולה אל כל הקהל הזופים ומסתכלים בו. וגם אח"כ צעת שקוראים בו, האור שבתוכו יוצא החולה, כי התורה נקראת אור, שנאמר כי נר מנורה ותורה אור. וסיים שם (דף מט ע"א) שהארה זו אינה נשארת כך אלא לפי שעה, ואח"כ חוזרים האורות ומתעלמים צפנים כבתחילה, ולכן תקף אחר קריאה"ת סוגרים את ספר התורה ומחזירים אותו למקומו בתוך ההיכל, ע"כ. ועיין צפנים ריש סק"ד. וע"ע שו"ג הגב"י סק"צ שלהראות לעם אחרי הקריאה הוא המנהג הנכון, מפני שהמון העם חושבים שראיית הס"ח עדיפא מקריאה. ולכן כדי שיתעכבו שם לראות ס"ח, יקראו תחילה ואח"כ מראין הכתיבה לעם, עיי"ש ובכה"ח אות טז. ורצינו המחבר לא הזכיר דבריו כלל. וטעמו של השכ"ג נכון לפי הפשט, אצל לא לפי הסוד הוא וכדלעיל. [וגם לפי הפשט, טעמו לא שייך לדין, שאפילו המון העם יודעים שהקריאה היא העיקר, ואין מי שאינו מתעכב לשמוע הקריאה. איתמר]. וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח סימן כד סעיף ה אות ג. עוד כתב רמ"א ח"ל, כשמוציאין ס"ח אומר הש"ץ גדלו, והקהל אומרים רוממו וכו' אז הרחמים וכו'. וי"א לומר על הכל יתגדל וכו' (מסכת סופרים וכו'). וכן נוהגים צו"ט ובשבת, עכ"ל. והוסף המג"א סק"ג שצריך להגזיה התורה בשעה שאומר שמע ישראל וכו', ובשעה שאומר אחד אלהינו וכו', ובשעה שאומר גדלו וכו', עיי"ש. ומנהגינו לומר כשמוציאים הס"ח, ויהי בנסוע הארון וכו'. וכשפותח הס"ח וגוללו, אומר גדלו וכו' רוממו וכו', והחזן לצדו אומרם, דלא כמנהג שהזכיר רמ"א. ולא נהגו לומר אז הרחמים וכו'. ולכן השמיט רצינו המחבר דברי רמ"א והמג"א. וסמך על המנהג המפורסם, הרשום ג"כ בסידורים. ולענין גדלו וכו', עיין גם צו"ר סוף סק"ד. ואין לתמוה למה השמיט סיום

סעיף ב * ונהגו לעשות כן
אחר שקראו בתורה. אבל
כשמוציאין אותו, אומר
השליח ציבור גדול, והקהל
אומרים רוממו וכו' אז הרחמים הוא ירחם עם עמוסים וכו'. ויש אומרים לומר על הכל יתגדל (מסכת סופרים פרק י"ד וטור ומהרי"ל). וכן נוהגים ציוס טוב ובשנת:

תורת י"י תמימה וכו' (ד). (הגה) * ויש להחזיק התורה צימין (מהרי"ל) **:

שם ** וכשעולה הראשון לקרות, אומרים ברוך שנתן תורה וכו' (כל צו):

שתי"י זתים

לא יקים וגו' (דברים שם), וכי יש תורה נופלת. רבי שמעון בן יקים אומר, זה החזן. כלומר, על החזן שאינו מקים ספר תורה על הציבור להראות פני כתיבתו לכל, כמו שמפורש במסכת סופרים (פי"ד

זית רענן

פק"ד מן הדין סגי לראות הכתב, אף שאינו יכול לקרות האותיות, כגון שהוא עומד רחוק, וכפשוט לשון מרן. אבל כשרואה אז את האותיות [ונראה דהיינו אפילו אותיות שאינן מהפרשה שיקראו עכשיו, וכדכתב רבינו המחבר לקמן בסמוך לעניין עצם ראיית הכתב] עד שיוכל לקרות ממש, מגיע אליו אור גדול. וכ"כ מהרי"ץ בע"ח דף סג ע"א וז"ל, הרב האר"י ז"ל היה מקרב עצמו אל הס"ת, ואז היה מביט באותיותיו, כי נמשך לאדם אור גדול ע"י שיקרא האותיות היטב, ע"כ. וכ"כ ש"א. ומהר"א פלאגי בספר פדה את אברהם (מע' ה אות ט) הביא מ"ש הרב נאות דשא, שבשעת הגבהת ס"ת צריך לפקוח את עיניו ולהביט באותיות שבו, עד שיראה תיבה המתחילה אות ראשונה של שמו, כגון ששמו אברהם, יהיה צופה ומביט בס"ת עד שיראה תיבה המתחילה אות אל"ף, עיי"ש. וכ"כ ש"א. כוונות. ועיין סביב לשולחן ד"ה מראה. כתב הרמב"ן וכו' להראות פני כתיבתו לכל העם, האנשים והנשים, וכמ"ש מרן,

(ד) כשרואה האותיות עד שיוכל לקרות, מגיע אליו אור גדול (כוונות שער הכוונות ריש עניין קריאה"ת). כתב הרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה פרשת כי תבוא (דברים כו, כו), בירושלמי דסוטה (פ"ו הל"ד) ראיתי, ארור אשר

סביב לשולחן

ע"כ, ומהר"י לוצירי צסידור כנה"ג. ועיין ז"ר סק"ד. והנה נחלקו הפוסקים אם מותר להפסיק ולומר זאת התורה וכו' כשהוא צדקות ק"ש וכיו"ב, כיון שמצוה לומר זאת התורה, עיין ברכ"י סק"ד, וכה"ח אות כ, ושו"ת יצי"א ח"ה או"ח סי' ת. ומ"מ למנהגי שאלין הציבור אומרים זאת התורה כשמציטים בכתובה, אלא כורעים ואומרים בואו נשתחוה וכו', ורק אח"כ אומרים זאת התורה וכו', א"כ ודאי שאלין להפסיק באמצע צרכות ק"ש וכיו"ב, אלא רק יסתכל בכתובה ויכרע. ומהא"י טעמא נראה שאפילו באמצע פסוקי דזמרה לא יפסיק:

שם ויש להחזיק התורה בימין. הכי איתא במסכת סופרים פ"ג הל"ב, וצילקו"ש פרשת וזאת הצרכה רמו מתקנא, הנותן ס"ת לחזירו לא יתנו לו אלא צימין, והמקבילו לא יקבלו אלא צימין, שכן דרך נתינה, שנאמר (דברים לג, ז) מימינו אש דת למו, עיי"ש. וכ"כ מהרי"ל (מנהגים הלכות קריאה"ת) צריך ליטול ס"ת צימין, ע"כ. מיהו מהרי"ץ בע"ח דף סג ע"ב כתב דבר חדש בזה, דדוקא הלכיה תהיה צימין, אבל בשעת ההולכה לתורה יהיה הס"ת כנגד ליבו כשנמאלו. ושכן היה מנהג זקינו מהר"ץ וכל החזנים שראה צילדותו. ודייק כן מלשון מסכת סופרים ומהרי"ל ואחרונים, עיי"ש. וראה עוד למהר"ש צדיחי זצ"ל בספרו עולת שלמה שם בפרשת וזאת הצרכה על פסוק מימינו אש דת למו, שהציא סיעתא לדברי מהרי"ץ שהולכה תהיה בשמאל, מדברי מדרש הגדול שם, עיי"ש.

אולם מדברי רמ"א כאן דנקט לשון להחזיק, משמע שכל זמן שמחזיק הס"ת יהיה צימין. וכ"נ דעת רבינו המחבר שהעלה הגהת רמ"א ולא העיר כלום. ומהרי"ץ בכוונה לא הזכיר דברי רמ"א, הגם שמקורו ממסכת סופרים ומהרי"ל, משום דרמ"א שינה מלשונם וכתב להחזיק, לפי שהצין שלא רק הלכיה והנתינה יהיו צימין, אלא גם ההולכה. שו"ר להשכ"ג בהגב"י סק"ה שנסתפק בהצגת לשון רמ"א וז"ל, ויראה דעל הולכת ס"ת מהיכל לצימה קאמר, שהמוליך אותו יוליכהו צימין. א"נ אפשר דבשעת הקמת [דהיינו הגבהת] ס"ת קאמר, שיתחיל להגזיה צימין. ושוב מנא"ח צספר מט"מ סימן רכג שכתב, המוליך ס"ת צריך ליטול בזרוע ימין, ונותנה לחזן צימין. וכן איתא במ"ס, עכ"ל. ומשמע מדברי דמדייק מלשון המט"מ דס"ל דדוקא הנתינה והלכיה יהיו צימין, אבל ההולכה לא מיירי. ועיין ע"ח שם צסם כנה"ג משם מהר"י צירב. ומדברי השכ"ג לא מוכח אם יש מעלה להוליכו בשמאל שהוא כנגד ליבו, או עדיף שגם ההולכה תהיה צימין. אבל מדברי מהרי"ץ נראה שיש מעלה מיוחדת בהולכה בשמאל, שהוא כנגד ליבו. וע"ע למהרי"ח בשו"ת תורה לשמה סימן כז שנשאל אם יש להוליך את הספר צימין, או בשמאל כנגד ליבו, דומיא דתפילין שהיא כנגד הל"ב. והשיב דודאי ימין עדיף גם לעניין הולכה, דכתיב מימינו אש דת למו, שהתורה ניתנה צימין, ולכן צריך ליטול אותה ג"כ צימין. ומה שנבחר שמאל לתפילין, לאו משום חשיבות ידיה, אלא הוא מטעם אחר לפי סודן של דברים. ואם הוא לנפש תפילין וצ"ל לישא ס"ת, אדרבה איכא טעמא רבה לישא צימין, ע"ד שארז"ל (שבת דף כז ע"א) נר חנוכה בשמאל אם יש מוזה צימין. ואף אם הוא איטר יד, ישא צימין דעלמא שהוא שמאל ידיה, דבחר ימין דעלמא אוליין בזה, עיי"ש. ומ"ש צענין איטר יד, עיין להפמ"ג צא"א סק"ה שכתב שיחזיק צימין ידיה. ולענ"ד אף שדברי מהרי"ץ נכונים בטעמם, שאלין ראה מהפסוק מימינו וכו' שההולכה תהיה בשמאל. מ"מ המעיין בדברי רמ"א צד"מ סק"א, יראה שהיתה לו נוסחא אחרת

שתי"ל זתים

ארבעים יום שהיה משה בהר (מגן אברהם סק"ו).
נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה, הני פסוקי
דרחמי, תורת י"י תמימה וגו', לפי שמתן שכתן
בצידן (פרי חדש שם בשם תוספות מגילה דף לב ע"א ד"ה
גוללו):

סביב לשולחן

כדברי מהר"ל ז"ל, וצריך להחזיקו צימנו, שנאמר (שה"ש ז, ו) וימינו תחזקני, עכ"ל. הרי דמהר"ל נמי נקט לשון להחזיקו, דמשמע אפילו בשעת ההולכה. ולמד כן מפסוק וימינו תחזקני, דמשמע טפי בשעת ההולכה. וכ"כ המשנ"צ סק"ד. ואמנם רוב החזנים צומניו אינם מדקדקים לעשות כדברי מהר"ל, אלא גם בשעת ההולכה אוחזים הס"ת צימן. ואף מדברי מהר"ל שכתב שכן נהגו זקינו מהר"ל וכל החזנים שראה צילדותו, משמע שצומנו נשתנה המנהג וכל החזנים אוחזו הס"ת צימן גם בשעת ההולכה. וכ"כ מו"ר צעריכת שולחן ס"ה. וכן שמעתי מפי מהר"ע צקס שליט"א ומהר"פ קורח שליט"א שרוב החזנים לא נהגו כדברי מהר"ל. אלא שמהר"ע צקס שליט"א כתב לי שהוא עצמו נהג כדברי מהר"ל. עוד נראה שלדברי מהר"ל לא דוקא בהולכת ס"ת לתיבה ולהיכל יש לנהוג כן, אלא גם בכל פעם שמוליכים אותו, כגון בהקפות שמחת תורה, ובהנחת ס"ת חדש. ועיין צא"ר סימן רו סק"ו שהציג מספר חסידים סימן קט, האומר לחזירו תושיט לי הספר, יקחנו צימן ולא בשמאל. ונראה שבעל ספר חסידים הציג שדין זה הוא בכל ספר ולא רק בס"ת. וכ"כ צו"ת תורה לשמה שם, וצו"ת דברי יצחק חלק אצ"ע סימן נג, עיי"ש:

זית רענן

כמ"ש במ"ס וכו'. עיין סביב לשולחן ריש ד"ה מראה. לפ"ז שצריך להראות לכל העם, לא סגי בשלושה דפין של הס"ת וכמ"ש מג"א, אלא בעינן עד כדי שיראה הכתב לכל העם. אלו הם דברי רבינו המחבר עצמו. ור"ל דבמסכת סופרים שם מבואר דגולל הס"ת על שלושה דפין ומגביה. [דהיינו שמגביה הס"ת כששלושה דפין פתוחים]. וכתב המג"א דאפשר דדוקא נקט שלושה דפין, עיי"ש ובמשנ"ב סק"ח. והיינו לפי מנהג האשכנזים והספרדים שעושים כעיקר הדין להגביה את הס"ת עצמו, הלכך גם כשהס"ת פתוח שלושה דפים, הכל רואים את הכתב, שהרי כל הס"ת נמצא למעלה. אבל לדידן שאין מגביהין את הס"ת עצמו, אלא הס"ת שוכב על התיבה, והחזן מושך ומגביה רק את היריעה, לא סגי בהגבהת שלושה דפין, שאז בודאי לא יראו כולם את הכתב. אלא צריך החזן להגביה היריעה עד כדי שיוכלו כולם לראות את הכתב. ומשמע מסתמיות לשון מרן, דלאו דוקא מראה כתיבת מה שקורא עכשיו. גם זה דברי רבינו המחבר עצמו. ור"ל שא"צ שיראו הציבור דוקא את הפרשה שיקראו עכשיו, הלכך גם אם מגביה

יריעה ממה שלא יקראו עכשיו שפיר דמי, דהעיקר שכולם יראו את הכתב. ויש להסתפק האם כוונתו לומר בנוסף לפרשה שקורא עכשיו. ומלשונו שכתב שאינו קורא עכשיו, משמע אפילו יריעה אחרת לגמרי, וצ"ע. מיהו המנהג הפשוט שאם פתחו את הספר ואינו פתוח במקום שצריכים לקרוא, אומרים בריך שמיה ושאר פסוקים עד שיגמרו לגלול. ואם אחרי שסיימו הפסוקים עדיין לא גמרו לגלול, אומר וזאת התורה ומגביה, כדי שלא לגרום טורח ציבור. ונראה דאף רבינו המחבר מודה דלכתחילה יגביה במקום הקריאה ממש. אלא כוונתו כאן שאינו לעיכובא, דהעיקר שהציבור יראו את אותיות התורה, והבן. ואומר החזן האל תמים דרכו וכו' (מג"א). גם מהר"ל בע"ח דף סג ע"א סידר לומר פסוק זה, ומטעם זה. והעלה זאת רבינו המחבר כאן גבי הגבהת ס"ת, ושינה מדברי המג"א (עיין סביב לשולחן סוף ד"ה מראה), לפי שכך הוא מנהגינו, וכמבואר בע"ח שם דכשמגביה החזן את היריעה, אומר פסוק וזאת התורה וגו' ופסוק האל תמים דרכו וכו' ובעוד שמגביה ואומר פסוקים אלו במיתון ובנועם, אומרים הקהל בעת שכורעים למול הס"ת, בואו נשתחוה וגו', וזאת התורה וגו' (עיין סביב לשולחן ד"ה ולומר), תורת ה' תמימה וגו', עיי"ש. וראיתי למהר"ל אלשיך שליט"א בתכלאל הנפלא תורת אבות שהעיר שרוב הציבור לא נהגו לומר פסוק האל תמים דרכו, עיי"ש. וכוונתו לומר שברוב המקומות לא נהגו שיאמר החזן פסוק זה. אבל הציבור פשיטא שאינם אומרים אותו. נהגו לומר וכו' (פר"ח בשם תוספות). ז"ל התוספות, נהגו לומר כשמוציאין ס"ת הני פסוקי דרחמי, תורת ה' תמימה וכו', לפי שמתן שכרם בצידם. ואח"כ אומר גדלו וכו'. ואח"כ פותחו למקום שירצה לקרות בו, עיי"ש. ומנהגינו שאומרים הציבור תורת ה' תמימה וכו' מיד אחרי ההגבהה, כמו שהבאנו לעיל בסמוך. ונראה שזהו כדברי מרן כאן, ומקורו במסכת סופרים כמבואר בב"י. וגדלו וכו', אומר החזן לפני כן, בעוד שפותח הס"ת וגוללו. ועיין סביב לשולחן ד"ה מראה. ושאר סדר הוצאת ס"ת ידוע וכתוב בסידורים. ועיין סביב לשולחן ריש ד"ה מראה: